

Dyplomacja Wietnamu w konfrontacji z regionalną dwubiegunowością w Azji Południowo-Wschodniej

Małgorzata Pietrasiak, Michał Zaręba, Robert Czulda

Contemporary Asian Studies Series

 WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Dyplomacja Wietnamu w konfrontacji z regionalną dwubiegunowością w Azji Południowo-Wschodniej

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Dyplomacja Wietnamu w konfrontacji z regionalną dwubiegunowością w Azji Południowo-Wschodniej

Małgorzata Pietrasiak, Michał Zaręba, Robert Czulda

Contemporary Asian Studies Series

**WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO**
Łódź 2026

Małgorzata Pietrasiak (ORCID: 0000-0002-4279-1483)
Michał Zaręba (ORCID: 0000-0001-7770-7395)
Uniwersytet Łódzki, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych
Katedra Studiów Azjatyckich, 90-131 Łódź, ul. Narutowicza 59a

Robert Czulda (ORCID: 0000-0001-5885-818X)– Uniwersytet Łódzki
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych
Katedra Teorii Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa
90-131 Łódź, ul. Williama H. Lindleya 3/5

RECENZENCI

Robert Jakimowicz, Mieczysław Sprengel

REDAKTOR INICJUJĄCA

Natasza Koźbiał-Grabowiecka

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Wojciech Grzegorzczak

PROJEKT OKŁADKI

efectoro.pl

agencja komunikacji marketingowej

Zdjęcie wykorzystane na okładce: Unsplash.com/@silverringvee

Na stronie 8 wykorzystano mapę autorstwa Piotra Wawrzekiewicza

© Copyright by Authors, Łódź 2026

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2026

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons-Uznanie autorstwa-
-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 (CC BY-NC-ND)

<https://doi.org/10.18778/8331-973-5>

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.11951.25.0.K

Ark. wyd. 14,0; ark. druk. 15,75

ISBN 978-83-8331-972-8

e-ISBN 978-83-8331-973-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-237 Łódź, ul. Matejki 34A
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. 42 635 55 77

Spis treści

Wykaz najczęściej występujących skrótów	7
Wstęp (Małgorzata Pietrasiak).	9
Rozdział I. Wietnamska dyplomacja okresu <i>đổi mới</i> (Małgorzata Pietrasiak)	21
1.1. Ho Chi Minh, hochiminhizm i wietnamska szkoła dyplomacji	21
1.2. Zadania dyplomacji <i>đổi mới</i> i jej uwarunkowania	34
1.3. Polityka zagraniczna i dyplomacja na XIII Zjeździe Komunistycznej Partii Wietnamu	47
1.4. Wewnętrzne podziały w KPW a procesy decyzyjne w kształtowaniu polityki zagranicznej	51
Rozdział II. Rywalizacja mocarstw w Azji Południowo-Wschodniej (Małgorzata Pietrasiak)	59
2.1. Strategia mocarstw i sytuacja geopolityczna w regionie Azji Południowo- -Wschodniej	59
2.2. Główne wskaźniki makroekonomiczne w ujęciu porównawczym i wnioski instytutów eksperckich dotyczących pozycji Chin i USA w Azji Południowo-Wschodniej	71
2.3. Wietnam w ASEAN. Regionalne wsparcie dla „bambusowej dyplomacji”	83
Rozdział III. Bliscy towarzysze czy nieufni partnerzy? Charakterystyka relacji wietnamsko-chińskich (Michał Zaręba)	89
3.1. Zarys historyczny relacji wietnamsko-chińskich	89
3.2. Relacje Wietnamu z Chinami w latach 2011–2024	106
3.3. Ilościowa analiza spotkań wietnamsko-chińskich w latach 2011–2024. . .	114
3.4. Rola wspólnoty ideologicznej w relacjach Wietnamu z Chinami	119
3.5. Kwestie regionalne w relacjach wietnamsko-chińskich	123
3.6. Znaczenie relacji gospodarczych w stosunkach wietnamsko-chińskich . .	128
3.7. Wietnamskie spojrzenie na Chiny i Chińczyków.	132
Rozdział IV. Od nieufności do współpracy. Oblicza stosunków wietnamsko- -amerykańskich (Michał Zaręba)	135
4.1. Zarys historyczny relacji wietnamsko-amerykańskich.	135
4.2. Relacje wietnamsko-amerykańskie w latach 2011–2024	158
4.3. Ilościowa analiza spotkań wietnamsko-amerykańskich w latach 2011–2024	166
4.4. Wpływ różnic ideologicznych i postrzegania praw człowieka na relacje dwustronne	171
4.5. Kwestie regionalne w relacjach wietnamsko-amerykańskich	173

4.6. Znaczenie relacji gospodarczych w stosunkach wietnamsko- -amerykańskich	175
4.7. Wietnamskie spojrzenie na Stany Zjednoczone i Amerykanów	177
Rozdział V. Dyplomacja obronna Wietnamu (Robert Czulda)	181
5.1. Dyplomacja obronna – teoria i praktyka	181
5.2. Założenia strategiczne polityki bezpieczeństwa Wietnamu	188
5.3. Instrumenty militarne – potencjał i wykorzystanie	197
5.4. Wielostronne aktywności dyplomacji wojskowej Wietnamu	211
Zakończenie (Michał Zaręba, Małgorzata Pietrasiak, Robert Czulda).	223
Bibliografia (wybrana).	235
Spis diagramów	247
Spis tabel	249
Spis wykresów	251

Wykaz najczęściej występujących skrótów

- AIIB – Asian Infrastructure Investment Bank (Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych)
- APEC – Asia-Pacific Economic Cooperation (Współpraca Gospodarcza Azji i Pacyfiku)
- ARF – ASEAN Regional Forum (Forum Regionalne ASEAN)
- ASEAN – Association of South-East Asian Nations (Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej)
- ASEM – Asia-Europe Meeting
- BIZ – Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne
- ChRL – Chińska Republika Ludowa
- CPTPP – Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (Kompleksowe i Progresywne Porozumienie o Partnerstwie Transpacyficznym)
- DRW – Demokratyczna Republika Wietnamu
- EAS – East Asia Summit (Szczyt Azji Wschodniej)
- KPCh – Komunistyczna Partia Chin
- KPW – Komunistyczna Partia Wietnamu
- ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych
- OSS – Office of Strategic Services (Biuro Służb Strategicznych)
- OZPL – Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych
- Quad – Quadrilateral Security Dialogue (Czterostronny Dialog Bezpieczeństwa)
- RCEP – Regional Comprehensive Partnership (Regionalne Kompleksowe Partnerstwo Gospodarcze)
- SEATO – Southeast Asia Treaty Organization (Organizacja Paktu Azji Południowo-Wschodniej)
- SRW – Socjalistyczna Republika Wietnamu
- TAC – Treaty of Amity and Cooperation (Traktat o Wzajemnych Stosunkach i Współpracy)
- TPP – Trans-Pacific Partnership (Partnerstwo Transpacyficzne)
- WTO – World Trade Organization (Światowa Organizacja Handlu)
- ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

Położenie Wietnamu w regionie (autor: Piotr Wawrzekiewicz)

Wstęp

(Małgorzata Pietrasiak)

Dyplomacja jest zarówno metodą realizacji polityki zagranicznej państwa, jak i sposobem na informowanie społeczności międzynarodowej o założeniach tej polityki oraz na komunikowanie się ze światem zewnętrznym. W zmieniających się warunkach międzynarodowych ewoluuje również dyplomacja. Jednocześnie poszerzają się możliwości informowania, w jaki sposób państwo reaguje na owe zmiany. Polityka zagraniczna jest uważana za jedną z subdyscyplin stosunków międzynarodowych, zatem dyplomacja, będąca decydującym czynnikiem w polityce zagranicznej, może być postrzegana jako dziedzina wiedzy specjalistycznej. Trwają dyskusje wokół teoretycznych rozważań nad dyplomacją, a sama definicja tego pojęcia nie jest jednolita. W zależności od przyjętego paradygmatu badawczego badane są inne aspekty działań dyplomatycznych. Ich cel to zawsze realizacja interesów państwa, jego przetrwanie i rozwój. Badaniom podlega sposób, w jaki owe interesy są definiowane i na jakie segmenty różnorodnych działań dyplomatycznych zwrócona jest uwaga.

Celem dyplomacji jest zachowanie pokojowych relacji między państwami poprzez zapobieganie konfliktom. Dyplomacja to również sposób na zakończenie konfliktów i ze swojej natury wymaga kompromisów. Jak te kompromisy są osiągane? Czy można mówić o specyfice dyplomacji poszczególnych uczestników sceny międzynarodowej i, idąc dalej, czy można określić oryginalność dyplomacji Wietnamu? Autorzy książki wychodzą z założenia, że taka specyfika w metodach prowadzenia polityki zagranicznej jest dostrzegalna. Ich głównym celem jest zatem interpretacja specyfiki dyplomacji Wietnamu jako „średniego mocarstwa”, ze szczególnym uwzględnieniem działań związanych z dwubiegunowością w Azji Południowo-Wschodniej, rozumianą jako konfrontacja między USA a Chinami. Autorzy udowadniają, że Wietnam od wieków nabywał takie praktyczne umiejętności, aby zagwarantować sobie przetrwanie.

Wietnam ma doświadczenia związane z wykorzystaniem mocarstw pozostających ze sobą w konflikcie tak, aby jak najpełniej zrealizować własne cele. W okresie zimnowojennym były to stosunki ze Związkiem

Socjalistycznych Republiki Radzieckich (ZSRR) i Chińską Republiką Ludową (ChRL). Obecnie mocarstwami, które mają ze sobą sprzeczne interesy, a jednocześnie są niezbędne dla budowania sprzyjającego środowiska międzynarodowego rozwoju Wietnamu, są Chiny i Stany Zjednoczone. Autorzy zadali sobie pytanie, czy fakt, że system regionalny nosi znamiona systemu dwubiegunowego, może przynieść Wietnamowi korzyści, jeśli umiejętnie potrafi wpisać się w tę sytuację? Czy też „stąpa on po cienkim lodzie” i musi zrobić wszystko, żeby owej równowagi nie osłabić?

Wstępnie założono, że rzeczywiste konfrontacyjny charakter mocarstw może służyć celom politycznym, jeśli sztuka dyplomacji wietnamskiej dokona takiej interpretacji i będzie odpowiednio reagować. Takie założenie było omawiane przez autorów z dyplomatami wietnamskimi, ambasadorami mającymi duże doświadczenie w realizacji celów polityki zagranicznej tego „średniego mocarstwa”. Ich odpowiedź sprawiła, że już na wstępie badań w nasze założenie wkradła się duża doza niepewności. Z długiej rozmowy wynikała konstatacja, że dla Wietnamu sam fakt istnienia konfliktowych relacji między najważniejszymi w regionie mocarstwami nie determinuje sposobu budowania z nimi relacji. Ocena była następująca: historia pokazuje, że relacje między mocarstwami zmieniają się, z wrogich mogą stać się przyjacielskie i nie można, a nawet nie należy, na takim stanie rzeczy budować swojej strategii. Podstawą formułowania celów jest zatem interes państwa, a taktyka ich realizacji może w krótkim okresie zmieniać się i dostosować do konkretnych warunków. Taka opinia będzie stać w centrum patrzenia na regionalną dwubiegunowość i wietnamską dyplomację.

Studia nad dyplomacją rozumiane są jako subdyscyplina nauki o stosunkach międzynarodowych. Oznacza to, że autorzy książki nie będą analizować szerszych procesów regionalnych i zastanawiać się, w jakim kierunku zmienia się układ sił w regionie i jak Wietnam wpływa na tę zmianę? Zamierzają natomiast przeanalizować konkretne działania dyplomatyczne i wskazać na różnorodność metod i narzędzi dyplomatycznych Wietnamu, zależności i zmieniające się determinanty. Jak już blisko trzydzieści lat temu wskazywał polski badacz dyplomacji Tomasz Orłowski: „Dyplomacja jest instrumentem państwa w stosunkach międzynarodowych, ale spojrzenie na dyplomację coraz bardziej odchodzi od tego tradycyjnego paradygmatu. Nakładające się na siebie procesy integracyjne i dezintegracyjne wymuszają oddanie części instrumentów dyplomatycznych innym uczestnikom procesów międzynarodowych: regionom, samorządom, czy nawet aglomeracjom i miastom”¹.

1 T. Orłowski, *Miejsce dyplomacji w strukturze stosunków międzynarodowych końca XX wieku. Studia i materiały*, PISM, Warszawa 1998, s. 11.

W przypadku Wietnamu duże znaczenie ma „dyplomacja ludowa”, która nawiązuje do narracji Ho Chi Minha², jednak autorzy zauważają, że w odniesieniu do obu mocarstw – USA i ChRL – działania dyplomatyczne Wietnamu bardziej przypominają te tradycyjne, klasyczne, związane z aparatem rządowym i działalnością Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Stąd omówiona i porównana zostanie dyplomacja służąca kwestiom bezpieczeństwa militarnego, rozwoju gospodarczego czy wzrostowi prestiżu państwa na arenie międzynarodowej. Należy jednak zaznaczyć, że w realizacji celów polityki zagranicznej zauważalna jest rola partii i instytucji od niej zależnych, co szczególnie wiąże się ze specyfiką systemu politycznego Wietnamu.

W obliczu ewoluującej sytuacji międzynarodowej dyplomacja zmienia swoje podejście, a nawet jej klasyczne formy zwiększają *spectrum* działania. Czy jest ona natomiast determinowana przez specyfikę narodową? Czy owa specyfika rzeczywiście istnieje i umożliwia skuteczniejsze (lub wręcz przeciwnie) realizowanie określonych interesów w porównaniu z innymi modelami dyplomatycznymi? Inspiracją dla naszych przemyśleń były m.in. książki Nguyễn Khắc Huynh *Vietnamese Diplomacy. The Method and Art. Of Negotiation*, czy też Nguyễn Dy Niêna *Ho Chi Minh Thought on Diplomacy*³, jak również artykuły wietnamskich autorów poświęcone filozofii dyplomacji Ho Chi Minha, jej metodom i narodowej sztuce negocjacji. Oczywiście wydaje się, że na kształt dyplomacji wpływają czynniki takie, jak; sytuacja międzynarodowa, przyjęta strategia, wsparcie instytucjonalne organizacji oraz sojusze z zaprzyjaźnionymi państwami. Nasuwa się jednak pytanie, czy również osobowość przywódcy może w taki sposób kształtować dyplomację, że jego koncepcje i styl działania będą mieć wpływ nawet dziś, w zupełnie odmiennych realiach międzynarodowych?

Nie jest ambicją autorów sięgać do dawnej historii tego państwa, ale warto przypomnieć jeden epizod z okresu najazdów wojsk mongolskich (1257, 1284, 1287). W trakcie ostatniej, trzeciej próby podporządkowania Wietnamu dowódca sił wietnamskich, wybitny strateg Trần Hưng Đạo zastosował starą strategię obrony, wbijając drewniane pale z żelaznymi końcówkami u ujścia rzeki Hoá (dawna prowincja Kiên An na północy Wietnamu) i rozpoczął wielką ofensywę. Podczas przypływu

2 Autorzy zdecydowali się na użycie spolszczonej wersji nazwiska polityka bez wietnamskich znaków diakrytycznych.

3 Szczegółowe dane bibliograficzne zob. *Bibliografia (wybrana)*.

flota mongolska, płynąca w dół rzeki Bạch Đằng, została zaatakowana przez małą flotę wietnamską, która wkrótce się wycofała. Siły mongolskie ściagały ją, gdy pojawiła się armia Trần Hưng Đạo. Flota mongolska pospieszenie się wycofała, ale w tym czasie fala opadła i mongolskie dżonki rozbiły się na palach wbitych w dno rzeki. Dowódca mongolski Omar (wiet. *Ô Mã Nhi*) został wzięty do niewoli, sto mongolskich dżonek zostało zniszczonych, a kolejnych czterysta zdobytych. Klęska była miazdząca. W trakcie odwrotu wojska agresora zostały zdziesiątkowane i konfrontacja zakończyła się ostateczną porażką Mongołów⁴.

Jednak pod koniec 1288 r., zgodnie z konfucjańskim zwyczajem, Wietnam wysłał emisariuszy, by przeprosili za „nieodpowiedzialne zachowanie” żołnierzy, podczas gdy oni sami zabiegali o pokój. Król Trần Nhân Tông złożył hołd dworowi mongolskiemu. W 1289 r. przekazał on schwytanych mongolskich generałów i oficerów. Chiński dwór chciał czegoś więcej niż tylko formalnego uznania zwierzchnictwa, jednak jego żądania nie zostały zaakceptowane. W 1293 r. Mongołowie zaczęli organizować kolejną wyprawę, ale Kubilaj-chan zmarł w 1294 r., a jego wnuk Temür porzucił projekt. Nowy władca nawiązał przyjazne stosunki z państwem Đại Việt, które do końca panowania dynastii Yuan płaciło coroczną daninę na rzecz mongolskiego dworu⁵.

Przypominamy to wydarzenie, aby pokazać, że w procesie układania sobie relacji z mocarstwami Wietnam postępował umiejętnie, można nawet użyć sformułowania – przebiegle, nagiął się do oczekiwań walczącego o wpływy mocarstwa, by w danej sytuacji uzyskać dla siebie jak najbardziej korzystne rezultaty. W tym wypadku Wietnam wygrał, ale „przeprosił” i wysłał daniny. Jednocześnie wzmocnił państwo, a nawet zyskał i podporządkował sobie sąsiada – silną gospodarczo Czampę (obecnie środkowa część Wietnamu). Te, jak i wiele innych historycznych odniesień ilustrują pragmatyczną wietnamską dyplomację. W książce *50 Years of Vietnamese Diplomacy* Lưu Văn Lợi wychodzi z założenia, że nie można zrozumieć dzisiejszej dyplomacji Wietnamu bez spojrzenia wstecz, nawet do wieków średnich. To prawda, jednak należy jednocześnie ustrzec się przed powielaniem historycznych mitów. Przywołajmy tu wyjaśnienie tego pojęcia zaproponowane przez Jana Pomorskiego, który twierdzi, że „mitologizacja historii rozumiana jest jako intencjonalne tworzenie

4 *Mongols invasion of Vietnam*, https://factsanddetails.com/southeast-asia/Vietnam/sub5_9a/entry-4288.html (dostęp: 1.04.2024).

5 https://factsanddetails.com/southeast-asia/Vietnam/sub5_9a/entry-4288.html (dostęp: 10.11.2024).

i posługiwanie się mitami historycznymi dla potrzeb socjalizacji danej wspólnoty, natomiast polityzacja historii rozumiana jest jako intencjonalne podporządkowanie narracji historycznej bieżącym racjom politycznym danej wspólnoty, np. partii politycznej”⁶.

Jedna postać szczególnie mocno utrwaliła się w tej historycznej narracji, wokół niej budowana jest oryginalność dyplomacji wietnamskiej, jej tradycja i tożsamość – to wspomniany już Ho Chi Minh. W analizie specyfiki dyplomacji tego państwa znajdują się odwołania do dyplomatycznej praktyki jego prezydenta w kontekście dzisiejszej dyplomacji Wietnamu. W przytoczonych wcześniej książkach wietnamskich autorów znalazła się udokumentowana teza, że idee Ho Chi Minha nasycone są oryginalną tradycją wietnamską, co wyróżnia dyplomację tego kraju na tle innych działań dyplomatycznych nawet w bliskim regionie Azji Południowo-Wschodniej.

Autorom książki wydaje się, że zbyt daleko idąca była powtarzana koncepcja, jakoby dyplomacja wietnamska, bazująca na strategii Ho w okresie wojen niepodległościowych, zatem w zupełnie odmiennych warunkach międzynarodowych, może być zastosowana we współczesnej dyplomacji. Starano się zatem wyłuskać z niej to, co jest pragmatyczne z punktu widzenia dzisiejszych realiów, a co stanowi o legendzie Ho Chi Minha, przywódcy, który przywoływany jest jako spoiwo tożsamości narodowej Wietnamczyków. Wykorzystaną metodą badawczą było wyjście od wskazania metod dyplomacji wietnamskiej z okresu Ho Chi Minha, specyfiki dyplomacji oraz porównanie ich z praktycznym zastosowaniem tych założeń w dobie obecnej. Inspiracją dla prawidłowości analizy pod tym kątem była teoria mitologizacji historii.

Wśród teoretycznych rozważań dotyczących dostosowania dyplomacji wietnamskiej do zmieniającego się środowiska międzynarodowego warto wspomnieć o teorii adaptacji politycznej. Ten sposób analizy kazał zwrócić uwagę autorom na zmiany w środowisku międzynarodowym i wewnętrznym. Jak pisze Marlena Drygier: „Teoria adaptacji politycznej odnosi się do procesów zmiany dokonujących się w stosunkach międzynarodowych, a także w środowisku wewnętrznym i zewnętrznym danego uczestnika stosunków międzynarodowych”⁷. Państwo musi wówczas

6 J. Pomorski, *Polityzacja/mitologizacja historii, czyli w czym neuronauka (i metodologia) może pomóc badaczowi historii najnowszej*, „Historia@Teoria” 2017, t. 4, nr 6, s. 15–42.

7 M. Drygiel-Bielińska, *Teoria adaptacji politycznej*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Wydział

dokonywać zmian w swojej polityce zagranicznej. Dodać należy, że owe zmiany muszą dotyczyć realnych narzędzi pozwalających wprowadzić je w życie. I dalej Drygier przekonuje: „Zmiany mogą powstawać również w wewnętrznym społecznym środowisku państwa. Mogą one stanowić impuls dla społeczeństwa, które poprzez swoje naciski na decydentów politycznych wzmocni wpływ środowiska zewnętrznego na państwo. Rządzący będą zmuszeni do podjęcia wysiłków adaptacyjnych”⁸. Komentując te stwierdzenia, należy podkreślić, że rządzący muszą przekonywać swoich obywateli do tych zmian. Takie działania będą opisywane w przedstawianej monografii.

Teoria adaptacji politycznej, która po części wyjaśnia zmiany narzędzi dyplomatycznych stosowanych w wietnamskiej polityce zagranicznej, jest teorią cząstkową. Można tutaj sięgnąć po szersze klasyczne paradygmaty opisujące stosunki międzynarodowe, gdzie teoria ta jest jedynie pewnym elementem. Autorów jednak nie ograniczał jeden właściwy paradygmat. Wręcz przeciwnie, szerokie spojrzenie na adaptację polityki zagranicznej do zmieniających się, często w sposób rewolucyjny, stosunków międzynarodowych było inspirowane zarówno podejściem liberalnym, jak i realistyczną koncepcją stosunków międzynarodowych. Co więcej, także teoria konstruktywistyczna stawia tezę, że „państwa to również ludzie”⁹, co potwierdza tylko zainteresowanie sztandarową postacią przywoływaną jako twórca wietnamskiej dyplomacji i jej tożsamości.

W swojej teorii Alexander Wendt stwierdza: „...będę traktował ją (tożsamość – przyp. M.P.) jako cechę autorów intencjonalnych, która generuje motywacyjne i behawioralne skłonności. To oznacza, że tożsamość jest z zasady właściwością subiektywną, istniejącą na poziomie jednostkowym, mającym swoje korzenie w samorozumieniu aktora w ten sam sposób, i w takim zakresie tożsamość będzie również miała intersubiektywną lub systemową jakość”¹⁰. Dokonana analiza tekstów poświadcza, że Ho Chi Minh przez swoich współobywateli był uważany za twórcę wietnamskiej dyplomacji i uosabiał tożsamość państwa. Wendt analizuje różne rodzaje tożsamości i dochodzi do wniosku, że: „Tożsamości są ułożone hierarchicznie w tej strukturze w zależności od stopnia zaangażowania się

Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2015, s. 178.

8 *Ibidem*, s. 186.

9 A. Wendt, *Společná teoria stósnkův mędzynarodowych*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2008, s. 203.

10 *Ibidem*, s. 211.

w niej aktora; niektóre są podstawowe dla naszej samoświadomości; inne bardziej powierzchowne. W momencie powstania konfliktów wymogi tych pierwszych zazwyczaj zwyciężają. [...] Ludzie często poświęcają życie (tożsamość osobista) dla swojego kraju (kolektywna), co odwraca tę zakładaną hierarchię do góry nogami, a państwa czasami podporządkowują sprawy wewnętrzne międzynarodowym"¹¹. Budowanie narracji opisującej dyplomację wietnamską wokół symboli i wartości jest wykorzystywane przez autorów w pierwszej części książki.

Teoria konstruktywistyczna nie ogranicza jednak spojrzenia na środowisko wewnętrzne i międzynarodowe, w którym podejmowane są decyzje. Dwubiegunowy system międzynarodowy, *balans of powers*, potęga, które stanowią punkt wyjścia dla analizy, od razu nasuwają skojarzenia dotyczące realistycznych teorii stosunków międzynarodowych. Realizm neoklasyczny uznaje prymat systemu międzynarodowego w kształtowaniu polityki międzynarodowej. Zarazem konsekwencje wynikające ze zmian otoczenia międzynarodowego w postaci polityki zagranicznej – jak zakłada m.in. Peter Gourevitch – będą zależały od czynników wewnątrz danego państwa¹². Autorzy odnoszą się w pracy do wewnętrznych determinantów kształtujących politykę zagraniczną państwa.

Teorie stosunków międzynarodowych nie zawężają, a wręcz przeciwnie, poszerzają perspektywę badawczą. Inspirując się teorią stosunków międzynarodowych, autorzy zadali sobie pytanie: jak można nazwać dyplomację wietnamską? Określeń tych w publicystyce naukowej pojawia się kilka. Wietnam jest „państwem średnim”, można też przyjąć określenie „średnie mocarstwo regionalne”. Podejście realistyczne stanowi, że jeśli „średnie mocarstwo” chce mieć wpływ na sprawy międzynarodowe, to regionalne powinno zachować pewną niezależność od wielkich mocarstw i owe wpływy równoważyć.

Pojęcie liberalne z kolei zakłada, że „państwo średnie” wzmocni pozycję, jeżeli skoncentruje swoje zasoby na konkretnych celach – niszach, które może konstruktywnie zagospodarować. Dyplomacja „niszowa” definiuje zatem własne priorytety i realizuje je szukając dla siebie niszy. W niniejszej książce omówiono kilka kierunków działań dyplomatycznych Wietnamu, które wzmacniają jego pozycję wobec dwubiegunowego układu w regionie. Buduje on wizerunek „średniego mocarstwa”, o wyważonych

11 *Ibidem*. s. 217.

12 P. Gourevitch, *The Second Image Reversed: The International Sources of Domestic Politics*, „International Organization” 1978, Vol. 32, Issue 4, s. 881–912.

konciliacyjnych ocenach, skłonnego do ustępstw, ale w oparciu o własne priorytety, nastawione na negocjacje i poszukiwanie wsparcia dla swoich celów nawet w perspektywie wieloletniej. Dowodem jest tu kilka aktywności dyplomatycznych, w tym kwestie klimatyczne, pomoc humanitarna dla ludności Rohingja, spektakularne spotkanie Trumpa i Kima w 2019 r., któremu gościny udzieliło Hanoi, podpisanie w wietnamskiej stolicy porozumienia o powołaniu Regionalnego Kompleksowego Partnerstwa Gospodarczego (RCEP – Regional Comprehensive Economic Partnership), czy wreszcie kwestie bezpieczeństwa regionalnego.

Dla wyjaśnienia należy dodać jeszcze jedno pojęcie, które będzie używane w książce. Dyplomacja „niszowa” oznacza, że Wietnam określa konkretne cele, które jest w stanie zrealizować, ale, by je osiągnąć, stosuje strategię często określaną mianem *hedgingowej*. *Hedging* wskazuje na to, że Wietnam nie stawia wszystkiego na ostrzu noża, stara się niwelować nadmierne ryzyko i poszukiwać metod osiągnięcia docelowych korzyści. „Nie wkładaj wszystkich jajek do jednego koszyka”¹³ – tę sentencję Warrena Buffetta można śmiało odnieść do dyplomacji Wietnamu.

Kolejną nazwą, którą posługują się eksperci badający politykę państw Azji Południowo-Wschodniej, w tym Wietnamu, jest „dyplomacja bambusowa” (wiet. *ngoại giao cây tre*). Jednoczesna siła i giętkość bambusa opisują politykę zagraniczną, która jest zarówno elastyczna, jak i pragmatyczna w drodze do celu, jakim jest zapewnienie przetrwania i niezależności. Odnosząc się do specyfiki Tajlandii, Arne Kislenko rozumiał „bambusową dyplomację” jako opartą na „długo pielęgnowanym, filozoficznym podejściu do stosunków międzynarodowych”, które jest „zawsze solidnie zakorzenione”, ale „wystarczająco elastyczne, by nagiąć się w dowolny sposób, aby przetrwać”¹⁴. „Dyplomację bambusową” w tajskim kontekście pojmowano jako działania dążące do realizacji stałych celów (czego symbolem są korzenie bambusa) poprzez zachowanie elastyczności, rozumianej w kategoriach współpracy z krajem dominującym w danym momencie na arenie międzynarodowej. Działania rządu

13 Metafora Buffetta pokazuje inwestycję jako koszyk delikatnych jajek, które łatwo rozbić podczas nieprzewidzianego potknięcia się na ulicy. Nie warto nieść wszystkich naraz – lepiej je podzielić na kilka koszy. Wtedy, nawet gdy jeden się uszkodzi, pozostałe s. bezpieczne; <https://targeto.pl/inwestycje/inwestowanie/sentencje-ktore-przynosza-zyski-warren-buffett/> (dostęp: 20.09 2024).

14 Jittipat Poonkham, *The bamboo breaks: Thailand's diplomatic challenge*, <https://www.aspistrategist.org.au/the-bamboo-breaks-thailands-diplomatic-challenge/> (dostęp: 10.12.2023).

miały być niczym łodyga bambusa uginająca się w zależności od kierunku wiatru¹⁵.

Najsilniejszy wpływ na wietnamską politykę zagraniczną wydaje się mieć maksyma Ho Chi Minha, którą można interpretować jako wierność niezmiennym zasadom i celom przy jednoczesnym dostosowywaniu metod ich realizacji (wiet. *đĩ bất biến ứng vạn biến*). Odniesienie do tej idei podkreśla zdolność elastycznego reagowania na pojawiające się wyzwania poprzez wykorzystanie różnorodnych strategii i taktyk. Koncepcja owa stała się podstawą wypracowania specyficznej formy tzw. bambusowej dyplomacji, oddającej sposób, w jaki Hanoi prowadzi swoją politykę zagraniczną, lawirując pomiędzy potęgami.

Wietnamczycy rozumieją „bambusową dyplomację” jednak nieco inaczej niż Tajowie. Główne założenie teorii, czyli elastyczność w realizacji interesów narodowych, zostało zachowane. Celem działań dyplomatycznych Wietnamu było jednak utrzymanie równego dystansu wobec największych potęg, unikanie uwikłania w różnego rodzaju zależności oraz dążenie do maksymalizacji korzyści, a nie pogłębianie relacji z jednym dominującym hegemonem w danym układzie międzynarodowym. Odwołując się do metafory bambusa, rośliny powszechnie występującej w Wietnamie, podkreśla się, że nigdy nie rośnie on pojedynczo, lecz w gęstych skupiskach. Taka struktura ma symbolizować sieć międzynarodowych relacji oraz liczne partnerstwa zawierane z kluczowymi uczestnikami areny globalnej¹⁶. „Łodyga bambusa jest chuda, liście – kruche, ale to z bambusa są tworzone fortyfikacje obronne”¹⁷.

Specyfika „dyplomacji bambusowej” Wietnamu może być próbą stworzenia własnej ścieżki w relacjach między państwami, która nie będzie pokrywać się z drogą obroną zarówno przez Stany Zjednoczone, jak i ChRL, przy zachowaniu równego dystansu między Waszyngtonem i Pekinem, co ma, i zapewne będzie miało, odzwierciedlenie w polityce Hanoi wobec sporu na Morzu Południowochińskim. To podejście, według wietnamskich decydentów, najlepiej służy interesom kraju, w obliczu zmieniającego się

15 Phan Xuan Dung, To Minh Son, *What's Behind Vietnam's „Bamboo Diplomacy” Discourse?*, <https://fulcrum.sg/whats-behind-vietnams-bamboo-diplomacy-discourse/> (dostęp: 10.12.2023).

16 Nguyen Khac Giang, *The careful balancing act of Vietnam's bamboo diplomacy*, <https://www.eastasiaforum.org/2022/12/23/the-careful-balancing-act-of-vietnams-bamboo-diplomacy/> (dostęp: 10.12.2023).

17 Long Pham, *Vietnam's Bamboo Diplomacy: From Tradition to Innovation*, <https://vufo.org.vn/Vietnams-Bamboo-Diplomacy-From-Tradition-to-Innovation-14-49348.html?lang=en> (dostęp: 15.12.2023).

krajobrazu geopolitycznego w regionie Azji i Pacyfiku, co podkreślił sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu (KPW; wiet. *Đảng Cộng sản Việt Nam*) Nguyễn Phú Trọng w 2021 r. podczas jednej z konferencji poświęconej polityce międzynarodowej¹⁸. „Dyplomację bambusową”, według jego opisu, cechuje „niezależność, samodzielność, elastyczność i dywersyfikacja relacji”¹⁹ i, co istotne, to dyplomacja między tradycją a nowoczesnością. W czasie wizyty studyjnej w Wietnamie we wrześniu 2023 r. rozmawiałam na ten temat z byłym ambasadorem tego państwa, który stwierdził, że zgadza się z przytoczonym porównaniem.

W swoim modelu wyjaśniającym postępowanie państw Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN – Association of South-East Asian Nations) wobec Chin Cheng Chwee Kuik używa pojęcia *hedging* jako formę zachowań dostosowawczych państw ASEAN do rosnącej dominacji Chin. Można ją odróżnić od innych wyborów dostosowawczych, np. czystego równoważenia wpływów i polityki dołączania do silniejszego²⁰.

Autorzy prezentowanej analizy również spojrzeli na zachowanie Wietnamu w kontekście regionalnej dwubiegunowości, biorąc pod uwagę trzy segmenty stwarzające możliwość optymalizacji jego zysków oraz minimalizowania ryzyka, które niekiedy pojawia się z powodu zbytniego zbliżenia w kierunku jednego z nich lub zwiększającego się dystansu. Te trzy segmenty to polityka oraz dyplomacja dwu- i wielostronna, relacje gospodarcze, wreszcie relacje w zakresie bezpieczeństwa i współpracy militarnej.

We wstępie do książki podkreślono główny cel badań, a mianowicie zbadanie specyfiki dyplomacji wietnamskiej, ale z perspektywy regionalnej dwubiegunowości. Polityka regionalna kształtuje się z uwzględnieniem roli, jaką odgrywają tu dwa mocarstwa: Stany Zjednoczone i Chińska Republika Ludowa. Autorzy podporządkowali swoją analizę głównej hipotezie badawczej, mówiącej, że w regionie Azji Południowo-Wschodniej ukształtował się system przypominający bipolarność z udziałem dwóch mocarstw: USA i ChRL, ale Wietnam umiejętnie stosuje politykę balansowania ich wpływów w kierunku rozwiązań multilateralnych. Wpisuje się on w działania pozostałych państw regionu, a jednocześnie potrafi

18 „*Vietnamese bamboo*” *diplomacy imbued with national identity*, <https://en.nhandan.vn/vietnamese-bamboo-diplomacy-imbued-with-national-identity-post108947.html> (dostęp: 12.02.2024).

19 Long Pham, *op. cit.*

20 Cheng Chwee Kuik, *How Do Weaker States Hedge? Unpacking ASEAN states' alignment behavior towards China*, „*Journal of Contemporary China*” 2016, Vol. 25.

wprowadzić własne rozwiązania, wynikające z przesłanek historycznych. Zasadne będzie zatem przytoczenie w tym miejscu słów byłego ministra spraw zagranicznych Wietnamu, jednego z twórców strategicznych zmian polityki zagranicznej tego państwa, zainicjowanych na przełomie lat 80. i 90. XX w., które oddaje przywołana wcześniej myśl: „Kraje takie jak Wietnam są często postrzegane jako zwykłe pionki w polityce międzynarodowej [...] ale nawet pionek może przetrwać i prosperować, jeśli wie, kiedy wykonać strategiczne ruchy”²¹.

Pojęcie systemu bipolarnego w ujęciu teoretycznym zostało zdefiniowane w pracach Mortona Kaplana²², który określa system międzynarodowy jako wariant/warianty układu sił na podstawie doboru uczestniczących organizacji, państw czy grup państw. Wyróżnił on sześć typów systemów: system sił zbalansowanych, luźny system bipolarny, wyraźny system bipolarny, system uniwersalny, system hierarchiczny, system weta. System międzynarodowy nazywany jest również ładem, porządkiem międzynarodowym i w zasadzie do tych pojęć odnoszą się niemal wszystkie opracowania dotyczące kierunków zmian dotyczących stosunków międzynarodowych. Wśród polskich uczonych na uwagę zasługują prace Janusza Stefanowicza, Teresy Łoś-Nowak czy Mirosława Sułka. Ten ostatni proponuje zastosowanie metod ilościowych do wyodrębnienia typów systemu międzynarodowego. Wspomniane metody stanowią inspirację dla badań zastosowanych w niniejszej książce.

W pracy wykorzystano analizę źródeł, materiałów pierwotnych i monografii dotyczących regionu Azji Południowo-Wschodniej. Bardzo pomocne w weryfikacji sądów były rozmowy z dyplomatami, działaczami organizacji pozarządowych, ekspertami, które przeprowadzono głównie (choć nie tylko) w latach 2023–2024 w czasie wizyt studyjnych w Wietnamie, Singapurze i Malezji w ważnych ośrodkach eksperckich, np. Singapore Institute of International Affairs, ISEAS – Yusof Ishak Institute, International Institute for Strategic Studies, National University of Singapore, School of Social Sciences, Nanyang Technological University czy Diplomatic Academy of Vietnam w Hanoi.

21 Nguyen Khac Giang, *Bamboo in the Wind: Vietnam's Quest for Neutrality*, <https://www.e-ir.info/2024/07/12/bamboo-in-the-wind-vietnams-quest-for-neutrality/> (dostęp: 10.02.2025).

22 M. Kaplan, *System and process in international politics*, Rowman & Littlefield International 2005.

Rozdział I

Wietnamska dyplomacja okresu *đổi mới*

(Małgorzata Pietrasiak)

1.1. Ho Chi Minh, hochiminhizm i wietnamska szkoła dyplomacji

Autorzy książki założyli, że dyplomacja wietnamska posiada pewne stałe, oryginalne cechy, które zostały przejęte i wykorzystane w czasach współczesnych. Reformy okresu *đổi mới* nawiązywały zatem do pewnych doświadczeń historycznych, ale jednocześnie były odpowiedzią na nowe wyzwania, będące konsekwencją kryzysu, a następnie upadku bloku socjalistycznego. Owe cechy charakterystyczne, świadczące o kontynuacji to: łączenie ideologii komunistycznej z pragmatyzmem politycznym, włączanie do narracji ideologicznej elementów nacjonalistycznych i patriotycznych oraz dążenie do suwerenności i jedności narodowej. Wietnam, z jego burzliwą historią kolonializmu i wojny z USA, a także komunistyczną transformacją, wykazuje unikalne podejście do polityki zagranicznej i w dużej mierze opiera się na roli, jaką w tym minionym okresie odgrywał Ho Chi Minh¹. To właśnie on kojarzony jest w dużej mierze z wypracowaniem strategii dyplomatycznych Wietnamu, które przetrwały do dziś, a jego idee nadają współczesnej Komunistycznej Partii Wietnamu niezbędną elastyczność w procesach zarządzania państwem.

W monografiach wietnamskich autorów dotyczących hochiminhowskiej, tradycyjnej dyplomacji najczęściej przytaczana jest następująca jej charakterystyka:

1. Niezależność i samodzielność przy jednoczesnym prowadzeniu efektywnej współpracy międzynarodowej oraz połączenie silnych cech

¹ Szerzej na ten temat zob. M. Pietrasiak, *Ho Chi Minh i wietnamska szkoła dyplomacji. Pragmatyczne podejście do tradycyjnej narracji*, „Azja-Pacyfik” 2023, t. 28, s. 33–43.

narodowych i specyfiki środowiska międzynarodowego: „Przyjaźnij się ze wszystkimi krajami demokratycznymi i nie obrażaj nikogo”². Ho Chi Minh kładł duży nacisk na rozwijanie przyjaznych stosunków z sąsiednimi państwami oraz kluczowymi przywódcami w regionie.

2. W ideach głoszonych przez Ho Chi Minha można było zauważyć „niezmiennność, ale i zdolności adaptacyjne”. Umiał on łączyć konsekwencję i trwałość celów z umiejętnością elastycznego reagowania. Koncepcja „niezmienności w zmienności” integrowała elementy tradycyjnej dyplomacji z elastycznym podejściem strategicznym, a ponadto łączyła ideologię komunistyczną z wartościami azjatyckimi³. Ho Chi Minh twierdził m.in.: „Nasze zasady muszą się opierać na solidnych podstawach, ale nasze strategie są elastyczne. [...] Żyj w dyni, będziesz okrągły. Żyj w rurze, będziesz długi”⁴.

3. Dyplomatyczny styl Ho Chi Minha opierał się na umiejętnym czerpaniu z dorobku zarówno kultury Wschodu, jak i Zachodu. Miał charakter całościowy i integrował wartości narodowe z uniwersalnymi zasadami międzynarodowymi. Jak podkreślał sam Ho Chi Minh: „Konfucjanizm rozwinął personalną edukację etyczną, religia Jezusa wzmocniła ducha humanitaryzmu. Marksizm wzmocnił metody dialektyczne, a doktryna Sun Yat-sena promowała politykę dostosowaną do warunków w danym kraju”⁵. W relacjach świadków tamtych czasów – zarówno sojuszników, jak i przeciwników – podkreślano zdolności wietnamskiego polityka do nawiązywania relacji międzyludzkich, prowadzenia negocjacji oraz formułowania przekonujących argumentów. Darzył on szacunkiem innych azjatyckich liderów niepodległościowych, takich jak Mahatma Gandhi, którego strategię biernego oporu wobec zła wysoko cenił⁶.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę retorykę charakterystyczną dla oficjalnych wietnamskich deklaracji, przemówień czy rozmów dyplomatycznych, to pojawi nam się pewien zasób sformułowań kojarzonych z tradycyjną wietnamską dyplomacją. Często ten zbiór idei i praktyki funkcjonowania określa się mianem hochiminhizmu. Przede wszystkim

2 Vu Kim Diem, Do Thi Ngoc, *Ho Chi Minh's thought about cultural diplomacy*, „Turkish Journal of Computer and Mathematics Education” 2021, Vol. 12, No. 6, s. 2541–2543.

3 Ho Chi Minh, *Full set*, Book 8, Hanoi 2011, s. 555.

4 Vu Kim Diem, Do Thi Ngoc, *op. cit.*

5 Nguyen Dy Nien, *Ho Chi Minh Thought on Diplomacy*, The Gioi Publisher, Hanoi 2008, s. 50.

6 *Ibidem*, s. 53.

są to odniesienia do terminologii komunistycznej. Ho Chi Minh wybierał pewne jej elementy, takie jak budowanie systemu politycznego państwa w oparciu o biedniejsze warstwy społeczne, tj. robotników i chłopów (dyktatura proletariatu), utrzymanie przywódczej roli partii komunistycznej, likwidacja biedy, walka z kolonializmem, samostanowienie narodów, które ułatwiały mu dotarcie do Wietnamczyków i gwarantowały wsparcie ruchu komunistycznego. Komunizm został tu dopasowany i wykorzystany do narracji antykolonialnej i odwoływał się do patriotyzmu. Dodatkowo konieczność współpracy z każdym sprzymierzeńcem, niekiedy pozostającym w konflikcie z Wietnamem, wymuszała rezygnację z ekstremizmów i radykalnego słownictwa czy przymknięcie oka na te działania, które nie wpisywały się w założenia wietnamskiej polityki.

Z analizy wypowiedzi Ho Chi Minha wynika, że uważał on komunizm za nurt zachodni, niezwiązany bezpośrednio z wartościami azjatyckimi i tradycją azjatycką, ale w warstwie retorycznej za bardzo przydatny do budowania jedności, wzmocnienia frontu antyimperialistycznego i wspomożenia wysiłków militarnych Wietnamu. Badania, które przeprowadził w latach 90. ubiegłego wieku fiński uczony Eero Palmujoki i jego zespół potwierdzają powyższy wniosek: „Nie jest to zaskakujące, ale, co ciekawe, grupa badawcza postrzega marksizm-leninizm jako kontynuację tej tradycji ofensywnej ideologii, aby zmobilizować masy do wojny i konkretnej analizy stosunków władzy w obecnej sytuacji Wietnamu”⁷.

Ideologia komunistyczna, obecna w narracji Ho Chi Minha i założonej przez niego Komunistycznej Partii Indochin (KPI; wiet. *Đảng Cộng sản Đông Dương*)⁸ dla niektórych była zatem jedynie praktycznym narzędziem dla celów narodowowyzwoleńczych, ale dla innych przebiegłym działaniem wietnamskiego przywódcy, który dąży do zaimplementowania w Wietnamie modelu komunistycznego. Przywódcza rola partii została wpisana do kolejnych konstytucji, a przywoływanie komunistycznych haseł dodatkowo wspomagało dyplomatyczną narrację i w sposób oczywisty budowało jedność narodową wokół partii komunistycznej.

Zasygnalizowano już, że idee komunistyczne przenikały się z argumentami nacjonalistycznymi. Jeżeli omawiamy retorykę oficjalnych wypowiedzi przywódców wietnamskich, zawsze znajdujemy w nich duży

7 E. Palmujoki, *Revolutionary Pragmatism and Formal Marxism-Leninism*, Eero Palmujoki, Tampere 1995, s. 45.

8 W 1951 r. przekształcona w Partię Pracujących Wietnamu (PPW, wiet. *Đảng lao động Việt Nam*, w skrócie *Lao động*), a następnie w 1976 r. w Komunistyczną Partię Wietnamu.

ładunek nacjonalistyczny. W testamencie Ho Chi Minha czytamy: „Całe życie służyłem Ojczyźnie, rewolucji i narodowi z całego serca i sił. Gdybym odszedł z tego świata, nie żałowałbym niczego poza tym, że nie mogę służyć więcej i więcej. Kiedy mnie nie będzie, należy unikać uroczystego pogrzebu, żeby nie marnować czasu i pieniędzy ludu. W końcu pozostawiłem bezgraniczną miłość całemu narodowi, całej partii, całej armii, moim siostrzeńcom i siostrzenicom, młodzieży i dzieciom. Moje serdeczne pozdrowienia kieruję również do naszych towarzyszy i przyjaciół, a także do młodzieży i dzieci na całym świecie. Moim ostatnim życzeniem jest, aby cała nasza partia i nasi obywatele w ścisłej współpracy zbudowali pokojowy, zjednoczony, niepodległy, demokratyczny i prosperujący Wietnam oraz wnieśli godny wkład w rewolucję światową”⁹.

Nacjonalizm czy komunizm? Dla niektórych polityków i ekspertów to nie nacjonalizm i patriotyzm były drogowskazem Ho Chi Minha, ale ideologia komunistyczna, która eliminowała inaczej myślących, wyznających inne wartości patriotów. Taką ocenę przedstawił m.in. Alec Holcombe, który obnażał działania komunistów polegające na eliminowaniu wszelkich innych partii, grup nacjonalistycznych tak, aby z nikim nie dzielić się władzą¹⁰. Jednocześnie, jak pisał: „Ho Chi Minh zapewniał Wietnamczyków ze wszystkich środowisk, że ich życie i działania mają znaczenie. Zachęcał młodych i starych, by spojrzeli poza rodzinę i wioskę, by zobaczyli, że ich naród, Wietnam, »ojczyzna«, ich potrzebuje”. Szczególnie w rewolucyjnej atmosferze to nacjonalistyczne przesłanie było silnym elementem reżimu Demokratycznej Republiki Wietnamu (DRW; wiet. *Việt Nam Dân chủ Cộng hòa*)¹¹. W swoich analizach badacz uwypukla tę złożoność zachowań Ho.

W artykule autorstwa ambasadora Republiki Wietnamu w Waszyngtonie Vũ Văn Tháia znalazły się oskarżenia pod adresem Ho Chi Minha i jego formacji, mówiące, że walkę narodowowyzwoleńczą podporządkował ideologii komunistycznej i systematycznie eliminował inną filozofię odzyskania niepodległości: „Ze swojej strony komuniści mieli główny plan osiągnięcia kontroli nad walką o niepodległość i plan ten w pełni uwzględnił nowe uwarunkowania gospodarcze i społeczne kraju oraz konfrontację międzynarodową w Europie i na Pacyfiku. Dalekowschodnie Biuro

9 *President Ho Chi Minh's Testament*, <https://vietnamlawmagazine.vn/45-years-of-president-ho-chi-minhs-testament-4550.html> (dostęp: 10.06.2022).

10 A. Holcombe, *Mass Mobilization in the Democratic Republic of Vietnam, 1945–1960*, University of Hawai Press 2020, s. 10–11.

11 *Ibidem*, s. 10.

Kominternu w Szanghaju, wzmocnione stałym napływem kadr z Uniwersytetu Robotników Wschodu w Moskwie, było nieocenionym źródłem wsparcia logistycznego i rewolucyjnego przewodnictwa¹².

Vũ przytacza incydent związany z wyeliminowaniem opozycji: „Między marcem a majem 1946 r. nacjonalistyczne bazy w górnej dolinie Rzeki Czerwonej wpadły w ręce *Việt Minh*¹³ po wielkim rozlewie krwi. Następnie 11 lipca 1946 r. komunistyczna policja rozpoczęła masową operację mającą na celu likwidację przywódców nacjonalistycznych w ośrodkach miejskich delty, w tym członków koalicyjnego gabinetu i zgromadzenia narodowego. Kiedy Ho powrócił pod koniec września, wyraził łagodny żal z powodu ekscesów, ale do tego czasu cała opozycja, w tym potężni trockiści, została wyeliminowana. Komuniści byli teraz gotowi na starcie z Francuzami¹⁴. Jego zdaniem, walka narodowowyzwoleńcza byłaby krótsza, gdyby nie mobilizowano sił w bratobójczej walce.

W innych analizach podkreślano, że u podstaw strategii wietnamskiej dyplomacji leżały silne motywacje patriotyczne. W przytaczanej już pozycji Nguyễn Dy Niêna humanizm jest traktowany jako wyraz wietnamskiego patriotyzmu¹⁵. „Żeby wykorzystać tę wielką rzecz do pokonania okrucieństwa. Zastąpienia brutalności humanizmem¹⁶. W tym ujęciu retoryka patriotyczna została wzbogacona o tradycyjne elementy zakorzenione w wartościach konfucjańskich.

Idee wolnościowe, patriotyczne zostały zawarte w deklaracji niepodległości, która wprost nawiązywała do Konstytucji Stanów Zjednoczonych: „Wszyscy ludzie są stworzeni równymi. Są obdarzeni przez Stwórcę pewnymi niezbywalnymi prawami; wśród nich są życie, wolność i dążenie do szczęścia”. To nieśmiertelne stwierdzenie zostało zawarte w Deklaracji Niepodległości Stanów Zjednoczonych Ameryki w 1776 r. W szerszym znaczeniu oznacza to: „Wszystkie ludy na ziemi są równe od urodzenia, wszystkie ludy mają prawo do życia, do bycia szczęśliwymi i wolnymi¹⁷.

W bodaj ostatnim napisanym przed śmiercią liście Ho Chi Minh tłumaczył, że podstawą jego działania był patriotyzm i dążenie do odzyskania

12 Vu Van Thai, *Vietnam: Nationalism under Challenge*, „Vietnam Perspectives” 1966, Vol. 2, No. 2, s. 3–12.

13 Organizacja utworzona w 1941 r. przez grupy niepodległościowe związane z KPI (wiet. *Việt Nam Độc lập Đồng minh Hội*).

14 Vu Van Thai, *op. cit.*

15 Nguyen Dy Nien, *op. cit.*, s. 35.

16 *Ibidem*.

17 Ho Chi Minh, *Declaration of Independence of the Democratic Republic of Vietnam*, 2.09.1945, <https://shafr.org/sites/default/files/Ho%20Chi%20Minh-Declaration%20of%20Independence.pdf> (dostęp: 10.06.2022).

niepodległości, a drogą do realizacji tego celu był socjalizm: „W oddziałach partii socjalistycznej toczyły się wówczas gorące dyskusje na temat pytania, czy powinna ona pozostać w Drugiej Międzynarodówce, czy powinna powstać Druga i Pół Międzynarodówka, czy też partia socjalistyczna powinna dołączyć do Trzeciej Międzynarodówki Lenina? Uczestniczyłem w spotkaniach regularnie, dwa lub trzy razy w tygodniu, i uważnie przysłuchiwałem się dyskusji. Na początku nie mogłem dokładnie zrozumieć. Dlaczego dyskusje były tak gorące? Albo z Drugą, albo z Drugą i Pół, albo z Trzecią Międzynarodówką można było przeprowadzić rewolucję. Jaki był więc sens spierania się? A co z Pierwszą Międzynarodówką, co się z nią stało? To, co chciałem wiedzieć najbardziej – a o tym właśnie nie dyskutowano na spotkaniach – to, która Międzynarodówka stoi po stronie narodów krajów kolonialnych? Podniosłem to pytanie – moim zdaniem najważniejsze – na spotkaniu. Niektórzy towarzysze odpowiedzieli: To jest Trzecia, a nie Druga Międzynarodówka. Jeden z towarzyszy dał mi do przeczytania rozprawę Lenina na temat kwestii narodowych i kolonialnych, opublikowaną przez »L'Humanite«. Były w niej trudne do zrozumienia terminy polityczne. Dzięki wielokrotnemu czytaniu mogłem jednak w końcu pojąć jej główną część. Jakież wzruszenie, entuzjazm, jasność widzenia i pewność siebie zaszczerpiła we mnie! Byłem uradowany do łez. Choć siedziałem sam w swoim pokoju, krzyczałem głośno, jakby zwracając się do wielkich tłumów: »Drodzy męczennicy, rodacy! Tego nam potrzeba, to jest droga do naszego wyzwolenia!«. Na początku patriotyzm, bardziej niż komunizm, doprowadził mnie do zaufania Leninowi, Trzeciej Międzynarodówce. Krok po kroku, wzdłuż walki, poprzez studiowanie marksizmu-leninizmu równoległe z udziałem w praktycznej działalności, stopniowo doszedłem do tego, że tylko socjalizm i komunizm mogą wyzwolić z niewoli uciskane narody i ludzi pracy na całym świecie”¹⁸.

W tradycyjnej wietnamskiej retoryce dyplomatycznej zostały wyeksponowane dwa hasła: komunizm i nacjonalizm. Z tym ostatnim bezsprzecznie wiąże się suwerenność Wietnamu w podejmowaniu decyzji i niezależność od mocarstw. W zasobach archiwalnych polskiego MSZ jest sporo dowodów na potwierdzenie powyższej konstatacji¹⁹.

W dzienniku „Tự do” (Wolność) możemy znaleźć następujące słowa: „Problemy świata nie mogą być rozwiązywane przez wielkie mocarstwa

18 *Ho Chi Minh on his conversation to communism*, <https://alphahistory.com/vietnam-war/ho-chi-minh-communism-1967> (dostęp: 10.06.2022).

19 Szerzej zob. M. Pietrasiak, *Ho Chi Minh...*

jakby były to ich wewnętrzne sprawy²⁰. Ze względu na sprzeczne interesy jednego z wielkich mocarstw pozyskanie Wietnamu do własnej strefy wpływów okazywało się trudne. W notatce z Archiwum MSZ poświęconej relacjom między DRW i ZSRR odnotowano, że podejmowano próby przesunięcia Hanoi w stronę obozu prochińskiego, jednak działania te zakończyły się niepowodzeniem. „Kierownictwo DRW stoi na pozycji politycznej samowystarczalności Wietnamu”²¹.

Samowystarczalność tego państwa była, oczywiście, pewną iluzją, budowaną na użytek podtrzymywania na duchu społeczeństwa. Wietnam pozostawał w centrum zimnowojennej gry wielkich mocarstw. W dodatku jego istnienie, zwłaszcza pod rządami partii komunistycznej, było związane z pomocą płynącą z obozu komunistycznego. Jeśli chodzi o relacje z dwoma największymi sojusznikami – ZSRR i ChRL – to w tym wypadku bliższe relacje z jedną bądź drugą stroną wynikały najczęściej ze stosowanej taktyki, konieczności zapewnienia sobie optymalnego środowiska międzynarodowego, ale również polityki lansowanej przez oba mocarstwa, która raz była bliższa, a innym razem odległa od preferencji przywódców partyjnych. Wietnam okazał się umiejętnym graczem, mającym spore doświadczenie, jeśli chodzi o konstruowanie polityki na zasadzie *balance of power*. Również we wczesnej fazie wojny narodowyzwoleńczej Ho Chi Minh próbował „rozgrywać” ówczesnych aktorów mających wpływ na polityczny kształt państw indochińskich, tj. USA i Francję. W amerykańskich zasobach archiwalnych znajduje się kilka listów Ho Chi Minha do prezydenta Stanów Zjednoczonych, w których apeluje o wzięcie pod uwagę interesów Wietnamu²². Front *Việt Minh* i jego przywódca Ho Chi Minh początkowo traktowani byli jak partyzancki ruch narodowyzwoleńczy. Później stanowisko amerykańskie było neutralne, a moment przełomowy stanowiła zmiana układu sił w Azji Wschodniej po dojściu do władzy Komunistycznej Partii Chin (KPCh) i proklamowaniu Chińskiej Republiki Ludowej. To był czas (1950 r.), kiedy obie strony zimnowojennego konfliktu opowiedziały się i uznały jeden z wietnamskich rządów – komunistyczny z Ho Chi Minhiem na czele bądź prozachodni firmowany przez cesarza Bảo Đại.

20 Archiwum prasowe MSZ RP, notatki prasowe, t. 1249/63, Zespół 12.

21 Archiwum MSZ RP, Wietnam 0-241-6-69 Notatka: Niektóre aspekty sytuacji w ChRL i DRW po śmierci Ho Chi Minha, 22.10.1969 r.

22 *Letter from Ho Chi Minh to President Harry Truman Asking for Intervention*, 28.02.1946, <https://iowaculture.gov/history/education/educator-resources/primary-source-sets/cold-war-vietnam/letter-ho-chi-minh-to> (dostęp: 10.06.2022).

Suwerenność i niezależność, a także umiejętność balansowania wpływów wielkich mocarstw były – i nadal są – szczególnie silnie kojarzone z relacjami z Chinami. W wietnamskich kręgach władzy zawsze obecna była obawa przed nadmiernym uzależnieniem od Pekinu, a jednocześnie lęk przed utratą poparcia społecznego w razie zbyt jawnej uległości, ponieważ antychińskie nastroje były w społeczeństwie wietnamskim silnie obecne. Bohaterowie narodowi, uznawani za patriotów, zyskali ten status m.in. dzięki zwycięstwom nad Chinami²³. Ho Chi Minh często dystansował się od wspierania chińskich inicjatyw²⁴. Odwoływał się przy tym do hasła „wietnamska droga”, wyrażającego odrzucenie ślepego naśladownictwa zarówno ZSRR, jak i ChRL. Jak sam to ujął: „Lojalność wobec Moskwy? Lojalność wobec Pekinu? Dla żadnego z nich – lojalność rządu, partii i mas należy wyłącznie do Hanoi”²⁵.

Niezależnie od nastrojów społecznych w oficjalnej retoryce wietnamskiej nie było i nie ma miejsca na postawy antychińskie (poza epizodami po krótkiej wojnie granicznej w 1979 r. aż do początków lat 80. XX w.). Na każdym etapie budowania relacji ze światem zewnętrznym obawa przed dominacją Chin kazała Wietnamowi szukać alternatywnych rozwiązań, ale po krótkim czasie pragmatyzm kazał mu ponownie ułożyć sobie stosunki z mocarstwem nawet za cenę pewnych ustępstw.

Wśród tych alternatywnych rozwiązań istotne było poszukiwanie sojuszników spoza wielkiej „dwójki” mocarstw, budowanie wspólnego frontu z państwami neutralnymi. Przykładem była chęć zacieśnienia współpracy z Indiami. 10 października 1954 r. oficjalną wizytę w Wietnamie złożyła delegacja Indii z premierem Nehru na czele. Od 5 do 14 lutego 1958 r. prezydent Ho Chi Minh przebywał z rewizytą w Indiach, odwiedził również Birnę (obecnie Mjanma – przyp. M.P.). Był to czas, kiedy Indie, obok Polski i Kanady, po konferencji genewskiej zostały zaproszone do wzięcia udziału w pracach Międzynarodowej Komisji Nadzoru i Kontroli (MKNiK). Indie, jako państwo pozostające z boku zimnowojennej konfrontacji, pełniły funkcję przewodniczącego Komisji. Oceniając wizytę, Ho Chi Minh stwierdził: „Nasza wizyta ma na celu dalsze wzmocnienie przyjaźni między Wietnamem, Indiami i Birmą oraz wzmocnienie solidarności między narodami azjatyckimi, afrykańskimi, wspierając w ten

23 J. Lacouture, *Ho Chi Minh. A political biography*, A Vintage Book, New York 1968, s. 246.

24 *Ibidem*, s. 247.

25 *Ibidem*, s. 259.

sposób siły międzynarodowe w celu zachowania pokoju na świecie²⁶. Wizyta w Indiach trwała 10 dni, w czasie których strona wietnamska starała się zbudować szeroki front walki, zaangażować więcej państw azjatyckich, co zostało dostrzeżone przez polski MSZ²⁷. Jednak starania te zakończyły się fiaskiem. Ho Chi Minhowi chodziło o wzięcie pod uwagę interesów wietnamskich w MKNiK, tymczasem przewodniczące Komisji Indie starały się wypełniać swój mandat jako państwo neutralne. Kolejną przyczyną niemożności przeciągnięcia Indii na stronę Wietnamu był ich konflikt z Chinami o Kaszmir. Ho nie mógł w sposób jednoznaczny zająć tu stanowiska, bo musiałby narazić się na wrogość jednej ze stron²⁸.

Warto przytoczyć jeszcze jedną ocenę – Ruth Fischer, która zwraca uwagę na dylematy Ho Chi Minha związane z szukaniem alternatywy dla bipolarnej układanki. „Jego polityczna reorientacja może nastąpić w zupełnie innym kierunku – w starannie zaplanowanych, powolnych ruchach w celu dostosowania Demokratycznej Republiki Wietnamu raczej do grupy niezaangażowanych państw azjatyckich, do Indii, Indonezji, Birmy i Cejlonu (obecnie Sri Lanka – przyp. M.P.). Ponadto, nie jest to bynajmniej zwykły chwyt propagandowy, że Ho ciągle powtarzał swoją propozycję, aby Wietnam stał się częścią Unii Francuskiej, na wzór brytyjskiej Wspólnoty Narodów. Nie jest on antyfrancuski w stylu wielu arabskich nacjonalistów, których własna kultura i tradycje są obce Francji. Wejście do Unii Francuskiej może dać Wietnamowi pewną dozę niezależności od Moskwy, czego Ho, człowiek z tak dużym doświadczeniem w zmianie frontów politycznych, z pewnością nie przeoczył. Wśród ludzi z Indochin zawsze istniał silny nurt antychiński. Jak wiele innych ludów granicznych Indochińczycy obawiają się asymilacji przez potężnego sąsiada. Aby zachować swoją narodową integralność, marksści czy nie marksści, Indochińczycy muszą się od siebie odróżnić. [...] I wśród wielu rodzajów azjatyckiego nacjonalizmu ten indochiński jest z pewnością jednym z najbardziej energicznych. Na konferencji genewskiej i po niej Chou En-lai ogłosił doktrynę azjatyckości. Logiczną realizacją takiej doktryny byłyby Stany Zjednoczone Azji”²⁹.

26 Vo Thi Hoa, *President Ho Chi Minh and the Vietnam-India friendship*, Political Theory, <https://politicaltheory.hcma.vn/president-ho-chi-minh-and-the-vietnam-india-friendship-6095.html> (dostęp: 11.03.2025).

27 Notatka informacyjna 1958 r. Zespół 12, Departament V.

28 Vo Thi Hoa, *op. cit.*

29 R. Fischer, *Ho Chi Minh: Disciplined Communist*, „Foreign Affairs” 1954, Vol. 33, No. 1, s. 86–97.

Ho Chi Minh doceniał znaczenie dyplomacji, nazywając ją frontem walki. Wśród sojuszników gra toczyła się wyraźnie między ZSRR a Chinami. Ho i jego stronnicy starali się pozyskiwać wsparcie spoza tej bipolarnej rzeczywistości, ale z dużą dozą ostrożności, aby nie narazić się na krytykę ze strony owych najważniejszych partnerów. Unikano takich form dyplomacji multilateralnej, co do których Ho nie był pewien swojej przewagi, jak np. ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych; UN – United Nations). Wykorzystywał ją do nagłośnienia swojej pozycji, ale przewagę zostawiał dla dyplomacji dwustronnej albo efektywnej, jego zdaniem, „dyplomacji ludowej”, polegającej na przekonywaniu oddzielnych wpływowych dyplomatów czy intelektualistów. Strategia ta uległa zmianie dopiero po wstąpieniu Wietnamu do ONZ 20 września 1977 r. Multilateralna dyplomacja tego państwa nabrała realnego kształtu po reformach *đổi mới*, które zmieniły kierunki jego polityki zagranicznej, do czego autorzy odniosą się w kolejnych rozdziałach.

W podsumowaniu rozważań dotyczących cech tradycyjnej wietnamskiej dyplomacji i stosowanej retoryki warto przytoczyć jeszcze rozmowę z chcącym pozostać anonimowym wietnamskim dyplomatą. Nasza wymiana zdań dotyczyła podobieństw sytuacji międzynarodowej z okresu wojen indochińskich i współpracy Wietnamu z dwoma skonfliktowanymi mocarstwami – ZSRR i ChRL – z obecną sytuacją szukania wsparcia dla własnych celów politycznych u również skonfliktowanych stron – USA i ChRL. Na pytanie, czy może bardziej udało się skorzystać na konfrontacyjnych relacjach chińsko-radzieckich, bo oba mocarstwa traktowały kwestie konfliktu wietnamskiego prestiżowo, konkurowały między sobą o Wietnam, by sobie przypisać po części wygraną nad „zachodnim imperializmem”, odpowiedź brzmiała, że Wietnam nie podchodzi i nie podchodził do tej kwestii w przedstawiony przeze mnie sposób. Mocarstwa mogą wkroczyć na przyjacielską ścieżkę współpracy, a Wietnam działa niezależnie od tego, czy adresaci ich polityki pozostają w dobrych czy złych relacjach i musi być przygotowany na każdą ewentualność. Współpracuje, bo widzi w tym swoją korzyść, a kwestia konfliktu bądź jego braku ma dla niego znaczenie drugorzędne.

Celem dotychczasowych rozważań było wskazanie cech tradycyjnej dyplomacji wietnamskiej, które są łączone z ideami i działalnością Ho Chi Minha. W wielu publikacjach naukowych, głównie wietnamskich, ale nie tylko (również amerykańskich czy francuskich) traktuje się ten sposób prowadzenia polityki zagranicznej jako fundament dzisiejszej „bambusowej

dyplomacji" Socjalistycznej Republiki Wietnamu (SRW; wiet. *Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam*). Zadaniem autorów było nazwanie tych cech, wyjaśnienie, jak były one rozumiane w swojej epoce i jak są opisywane dzisiaj. Powrót do idei Ho Chi Minha, wręcz mitologizacja jego postaci i działalności, ma miejsce niemal wszędzie, np. w wietnamskich książkach i artykułach, szkołach, urzędach czy nawet rozwiązaniach prawnych³⁰.

Podkreślając poszczególne cechy, takie jak oparcie się na ideologii komunistycznej, nacjonalizm i patriotyzm, uwypuklenie suwerenności działań państwa oraz utrzymywanie równego zbliżenia/dystansu z mocarstwami tak, aby jak najefektywniej w danej sytuacji wykorzystać je do realizacji własnych założeń politycznych, obecność czynnika chińskiego w dyplomacji, jesteśmy w stanie lepiej zrozumieć dzisiejszą dyplomację wietnamską. Analizując dyplomatyczną narrację i praktykę działań, można odnieść wrażenie, że wymienione cechy nakładają się na siebie i mieszają. Retoryka stosowana w oficjalnych wypowiedziach i dokumentach partyjnych czy materiałach propagandowych zawsze zawierała wspomniane elementy i zawsze łącznie. Pytanie, czy Ho Chi Minh był bardziej komunistą czy nacjonalistą nie wydaje się istotne. Był jednym z przywódców partii, która, niezależnie od nazwy, była partią komunistyczną, działała w ten sposób, aby nie stracić władzy, ponieważ jej przywódcy wychodzili z założenia, że tylko partia ma na tyle siły i determinacji, aby odbudować suwerenne państwo. Większość społeczeństwa, dzięki umiejętności propagandowej *Việt Minh*, przyjmowała te argumenty z aprobatą. Co ciekawe, jeśli pojawiał się spór związany np. z krytyką „prokapitalistycznych” aspiracji państw Europy Środkowo-Wschodniej, zwłaszcza ich społeczeństw, to w takich ostrych polemikach nie znajdujemy Ho Chi Minha.

Należy podkreślić, że propagandowe działania prezydenta i jego rządu były skuteczne. Dzięki „dyplomacji ludowej” i prostym komunikatom docierały one również do środowiska międzynarodowego. Przekaz był taki, że nie jest to czas na pluralizm polityczny, a na konieczność zbudowania jednego ośrodka decyzyjnego, budowania silnego centrum wokół jednej idei i jednego ośrodka władzy.

Współczesna dyplomacja Wietnamu wyraźnie czerpie z elementów historycznych, stanowiących fundament retoryki oraz strategii moralizatorskiej rządzącej obecnie Komunistycznej Partii Wietnamu. Można dostrzec

30 Е.Р. Сигаури-Горский, *Идеологическое наследие Хо Ши Мина в современной международно-правовой политике Вьетнама*, „Вьетнамские исследования” 2025, Т. 9, № 1, s. 23–32.

ciągłość ideologiczną z wcześniejszymi koncepcjami państwowymi oraz częste odwołania do dziedzictwa Ho Chi Minha, jego przywództwa, taktyki walki o niepodległość, a następnie dążenia do zjednoczenia kraju³¹. Narracja niepodległościowa, akcentująca takie wartości, jak: suwerenność, zasada nieingerencji, niechęć do podporządkowania się jednemu mocarstwu oraz jednoczesne poszukiwanie wsparcia wśród partnerów regionalnych, wyraźnie wpisuje się we współczesny „kod geopolityczny” Wietnamu.

Jednego z ekspertów, z którymi rozmawiał zespół opracowujący niniejszą monografię, zapytano, co jest stałe, a co zmienne w wietnamskiej dyplomacji, jakie wartości leżą u jej podstaw. Pierwsza cecha, którą wymienił to przyjaźń, oparcie dyplomacji na przyjaźni między narodami. Opis ten wydawał się przesadny, choć po głębszym zastanowieniu widać jego elementy w relacjach Wietnamu z partnerami, a także w deklaracjach dotyczących jego współczesnej polityki zagranicznej. Cecha, która charakteryzowała działania dyplomatyczne i została zaakcentowana w niniejszym rozdziale, to pragmatyzm. Prawdziwość tej konstatacji została potwierdzona przez wspomnianego eksperta³².

W tej części książki zasygnalizowane zostały pewne wybory dotyczące wietnamskiej praktyki dyplomatycznej. Oprócz tego, że wpływ na nie miała zmiana sytuacji międzynarodowej, należy je również łączyć z frakcyjnością w łonie partii. Frakcyjność i kolejne jej przejawy będą omówione w dalszej części pracy, ale w tym miejscu należy nadmienić, że podczas wojny ówczesna Partia Pracujących Wietnamu była podzielona na dwa odłamy, mające różne opinie na temat tego, jak walczyć z Wietnamem Południowym. Jedna opinia, której zwolennikami byli prezydent Ho Chi Minh i generał Võ Nguyên Giáp, chciała skupić się na budowaniu socjalizmu na Północy przed rozpoczęciem poważnych ataków na Południe. Druga, której orędownikami byli pierwszy sekretarz partii Lê Duẩn i członek Biura Politycznego Lê Đức Thọ, chciała najpierw zdestabilizować Południe, zanim będzie ono wystarczająco silne, by stawić opór³³. Po zakończeniu wojny w Wietnamie obserwatorzy wysunęli kolejny argument, że obie frakcje odzwierciedlały podział chińsko-radziecki. Lê Duẩn był

31 Nguyen Khac Huynh, *Vietnamese Diplomacy. The Method and Art of Negotiation*, The Gioi Publishers, Hanoi 2013; Nguyen Dy Nien, *op. cit.*

32 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

33 Khang Vu, *The Analytical Obsession with „Factions” in Vietnamese Politics*, <https://thediplomat.com/2023/03/the-analytical-obsession-with-factions-in-vietnamese-politics/> (dostęp: 15.01.2025).

kluczową postacią proradziecką, która wciągnęła Wietnam w radziecką strefę wpływów i usunęła prochińskie postacie. Po zakończeniu zimnej wojny pojawiły się argumenty, że ideologiczni konserwatyści odsunęli na bok umiarkowaną frakcję, aby dążyć do ideologicznego zbliżenia z Chinami. Współcześni badacze wykorzystują te same ramy do analizy obecnych spraw Wietnamu³⁴.

W dotychczasowej analizie zwrócono uwagę na umiejętność balansowania wpływów mocarstw – ZSRR i ChRL, które walczyły o przywództwo polityczne wśród państw socjalistycznych w regionie. Wietnam był obiektem szczególnym, ponieważ to tutaj przechodził główny front walki z kolonializmem, a potem „imperializmem amerykańskim”. Pomoc walczącemu Wietnamowi budowała korzystny wizerunek „pomagających”. Można było zaobserwować nawet pewien rodzaj „konkurowania o względy”, ale z drugiej strony aż nazbyt oczywiste było przeciąganie Wietnamu bądź na chińską bądź na radziecką stronę, wykorzystując fakt, że znajdował się on w ekstremalnie trudnej sytuacji.

Ilya Gaiduk, który prowadził badania dotyczące wpływów ZSRR, stwierdził: „Umiejętnie manewrując między Chińczykami a Sowietami, Hanoi zachowało niezależność w formułowaniu swoich celów politycznych, jednocześnie coraz bardziej uzależniając się od pomocy materialnej sojuszników. Moskwa nie miała monopolu w Wietnamie; jej wpływy były dzielone z Pekinem przez całą wojnę”³⁵. Pomoc radziecka przez całą wojnę systematycznie rosła i do końca 1968 r. przewyższyła chińską, mimo że był to czas, kiedy Moskwa lansowała politykę pokojowego współistnienia i mogła zrobić więcej, by ją uwiarygodnić. Amerykańscy przywódcy nie mogli zrozumieć, dlaczego ZSRR, który dostarczał DRW większość swojej pomocy gospodarczej i wojskowej, nie mógł użyć jej jako „marchewki”, aby przekonać Hanoi do porzucenia swoich planów na Południu i zgodzić się na negocjacje³⁶. Moskwa nie była zbyt aktywna w czasie rozmów pokojowych w Paryżu. Zdaniem Gaiduka, działała tak, aby pozostawić Wietnam w swojej orbicie wpływów. Była to udana batalia – Wietnam stał się przyczółkiem wpływów radzieckich w Azji Południowo-Wschodniej. Jego relacje z Chinami stawały się natomiast coraz bardziej napięte.

W grudniu 1976 r. na IV Zjeździe Komunistycznej Partii Wietnamu zapowiedziano stworzenie w ciągu 20 lat socjalistycznego państwa,

.....
³⁴ *Ibidem*.

³⁵ I. Gaiduk *The Soviet Union and the Vietnam War*, Ivan R. Dee, Chicago 1996, s. 247.

³⁶ *Ibidem*, s. 249.

z nowoczesną gospodarką przemysłową i rolną. Zapowiedziom modernizacji towarzyszyły nastroje euforii i triumfalizmu, którym poddało się społeczeństwo, zmęczone latami wojen i wyrzeczeń. Należy na koniec dodać, że Wietnam, pozostając w orbicie wpływów dwóch mocarstw, starał się balansować, poszukiwać innych rozwiązań, ale, po pierwsze, były to próby skromne, ledwo zauważalne, a po drugie, Wietnam szukał wsparcia w państwach albo zadeklarowanych ideologicznie albo zbyt słabych, by móc w jakimkolwiek sposób wpływy mocarstw balansować. Próby te należy traktować raczej w kategoriach propagandowych, a nawet dystansowania, intuicyjnego wyjścia z kręgu dominacji.

1.2. Zadania dyplomacji *đối mội* i jej uwarunkowania

Mechanizm aktywności dyplomatycznych Wietnamu aż do końca lat 80. XX w. związany był z zimnowojenną sytuacją międzynarodową, w której państwo to tak konstruowało poszczególne sekwencje działań, by zrealizować własne aspiracje niepodległościowe. Wystarczy wspomnieć, że to konflikt zimnowojenny w dużej mierze był przyczyną wojen indochińskich. Nie bez znaczenia była także umiejętność wykorzystania wewnętrznej opozycji, najpierw we Francji, a w późniejszym okresie w Stanach Zjednoczonych, do działań propagandowych wobec prowadzonych działań wojennych. Ruchy antywojenne i protesty, zwłaszcza młodych, osiągnęły tam niebotyczne rozmiary, a urząd prezydenta mógł zdobyć tylko ten kandydat, który obiecał zakończenie wojny.

Jeśli wrócimy do konfrontacji dwóch mocarstw, które, co prawda, w skali globalnej nie były punktem odniesienia zimnowojennej konfrontacji, ale w skali regionalnej już tak – ZSRR i Chin – oraz ich polityki wobec Wietnamu, można powiedzieć, że na krótko Moskwa wygrała tę konfrontację. Wietnam opowiedział się po stronie ZSRR, a w 1978 r. został członkiem Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG). Moskwa zapewniała mu pożyczki i pomoc rozwojową. To ZSRR blokował możliwość nałożenia sankcji przez ONZ, jako jeden ze stałych członków Rady Bezpieczeństwa, po tym, jak wojska wietnamskie interweniowały w Kambodży. Działania te stały się przyczyną izolacji Wietnamu na arenie międzynarodowej. Z ofiary imperializmu stał się on agresorem oskarżanym o imperializm, i w dodatku nie tylko przez państwa zachodnie. Obecność wojskowa w Kambodży miała również reperkusje dla polityki wewnętrznej i zagranicznej, co widoczne jest we współczesnej doktrynie polityki

zagranicznej Wietnamu. Chiny nie tylko wycofały wówczas pomoc polityczną i gospodarczą dla południowego sąsiada, ale rozpoczęły krótką wojnę graniczną, która dla Wietnamczyków miała być historyczną lekcją.

Z dzisiejszej perspektywy wyraźnie widać, że Wietnam popełnił błąd, polegający na tym, że dał upust swoim historycznym frustracjom i nie potrafił utrzymać przyjaznych stosunków z Chinami, powoli wchodząc w orbitę wpływów ZSRR. Konflikt z Kambodżą zniechęcił pozostałe państwa ASEAN do odbudowy relacji z Wietnamem. Jego nadzieje na wstąpienie do Stowarzyszenia musiały być odłożone. Degradacji uległa kolejna mocna strona wietnamskiej dyplomacji – szukanie wsparcia u państw tzw. Trzeciego Świata, neutralnych, nieangażujących się i poszukujących własnych rozwiązań. Polityka Wietnamu w tym okresie była mało elastyczna. Wyglądało to tak, jakby „zachłystnął się on zwycięstwem” i za wszelką cenę chciał do końca zrealizować swoje cele w sposób bezkompromisowy. Zarzucono zasady niestawiania wszystkiego na ostrzu noża, nieulegania presji partnera, umiejętnego balansowania wpływów, co skończyło się roztrwonieniem popularności międzynarodowej, którą Wietnam cieszył się po wygranej z USA. Brantley Womack, w artykule dotyczącym asymetrii siły w kontekście relacji między Chinami, Wietnamem i Kambodżą w latach 70. XX w., powyższe decyzje tłumaczył właśnie dysproporcją siły między Chinami i Wietnamem: „Dla chińskiej polityki zagranicznej Wietnam był bardziej udanym epizodem historycznym niż przyszłą obietnicą lub zagrożeniem. Chiny oczekiwały od niego szacunku, a nie kłopotów. Z drugiej strony, po klęsce Stanów Zjednoczonych i zjednoczeniu, Chiny były kolejnym największym zagrożeniem dla pełnej autonomii Wietnamu. Nie chciał on znaleźć się pod skrzydłami Chin. Zamiast uwolnić Wietnam od konieczności polegania na Związku Radzieckim, zwycięstwo z punktu widzenia Wietnamu uwolniło go od wojennej ostrożności i uległości w stosunkach z Chinami. Nie czuł się on wrogo nastawiony do Chin, ale jego zadaniem było postawienie kamienia granicznego między sobą a swoim dużym, aroganckim sąsiadem w każdym wymiarze relacji i odseparowanie go tak wyraźnie i korzystnie dla własnych interesów, jak tylko to było możliwe. Wietnam nie postrzegał kontynuacji swoich stosunków ze Związkiem Radzieckim jako sprzymierzania się z nim przeciwko Chinom, ale raczej jako model wietnamskiej idei socjalistycznego internacjonalizmu: pełnego szacunku, zdystansowanego i hojnego”³⁷.

37 B. Womack, *Asymmetry and systemic misperception: China, Vietnam and Cambodia during the 1970s*, „Journal of Strategic Studies” 2023, Vol. 26, Issue 2, s. 92–119.

W raporcie politycznym z 1982 r. „imperialistyczne Chiny” uznano za nowego wroga, a nowa rzeczywistość, w której przyszło działać Wietnamowi, miała być czasem wzmocnienia niepodległości i socjalizmu wspólnie z ZSRR i blokiem komunistycznym (państwami demokracji ludowej)³⁸. Sytuacja ta została oceniona przez autorów niniejszego opracowania negatywnie, jako błąd, ponieważ niosła za sobą bardzo poważne skutki, oznaczała nie tylko wycofanie się Chin z pomocy dla Wietnamu, ale też jego izolację na arenie międzynarodowej, skutkującą zapaścią gospodarczą i niepokojami społecznymi³⁹. W latach 80. XX w. widoczne były już pierwsze symptomy upadku systemu komunistycznego, a dodatkowo coraz wyraźniej było widać, że zastosowany przez Chiny nowy model gospodarczy zaczął przynosić pozytywne efekty. Nadszedł czas na transformację.

Zasadniczą zmianę polityki zagranicznej SRW przyniosły reformy *đổi mới*, ogłoszone na VI Zjeździe KPW (1986 r.), które obejmowały szeroki wachlarz wewnętrznych projektów politycznych, ale również były nastawione na stworzenie sprzyjającej reformom atmosfery międzynarodowej. Wzmocnienie przeświadczenia o konieczności ich wprowadzenia przyszło wraz z ostatecznym upadkiem ZSRR. Na zapowiedziane w *đổi mới* zmiany patrzono z zainteresowaniem, zwłaszcza w regionie Azji Południowo-Wschodniej, ze względu na potencjał militarny, gospodarczy i demograficzny Wietnamu. Nie tylko ASEAN był potrzebny Wietnamowi, ale też Wietnam ASEAN-owi. W tym czasie powoli wyłaniała się koncepcja wszechstronnego, wielowymiarowego bezpieczeństwa, tj. nie tylko militarnego, ale i gospodarczego, energetycznego, politycznego czy dyplomatycznego.

Strategia dyplomatyczna, która miała pomóc w realizacji tego celu łączyła w sobie stare i nowe elementy. Z jednej strony wyrażano solidarność z państwami socjalistycznymi i starano się poprawić relacje z Chinami, z drugiej – dążono do poprawy stosunków z Indiami, państwami ASEAN oraz z USA. W tym czasie Chiny już prowadziły reformę „czterech modernizacji”, których efekty były zadziwiająco dobre. Wietnamczycy, mimo że wówczas ich stosunki dwustronne z Chinami były bardzo napięte, interesowali się chińskimi reformami, a bliskość geograficzna, cywilizacyjna i, oczywiście, ideologiczna pozwalała sądzić, że doświadczenia te mogą się sprawdzić także w Wietnamie. Pamiętajmy jednak, że w tym czasie nie

38 Vu Lam, *Public Diplomacy in Vietnam: National Interests and Identities in the Public Sphere*, Routledge, London 2023, s. 97–98.

39 Szerzej zob. M. Pietrasiak, *Modernizacja systemu społeczno-ekonomicznego Wietnamu*, „Azja-Pacyfik” 2005, nr 7, s. 179–197.

znane były jeszcze efekty napięć w obozie państw socjalistycznych i kryzysu gospodarczego, który nękał niemal wszystkich sojuszników ZSRR. Wietnam zatem wyprzedzał to, co czekało ten obóz.

Nie jest naszym zadaniem omówienie wszystkich założeń reform *đổi mới*, odniesiemy się jedynie do tej ich części, która dotyczyła zmian strategii międzynarodowej oraz działań dyplomatycznych. W maju 1988 r. Komitet Centralny KPW przyjął Rezolucję nr 13, w której po raz pierwszy znalazło się pojęcie interesu narodowego (wiet. *lợi ích dân tộc*). Krok ten miał przygotować kraj do odejścia od wcześniejszej strategii wspólnego frontu z obozem państw socjalistycznych i zasady internacjonalizmu proletariackiego, podkreślającej solidarność międzynarodową klasy robotniczej, a *de facto* oznaczającej podporządkowanie się wytycznym Międzynarodówki Komunistycznej⁴⁰. Po upadku żelaznej kurtyny stało się jasne, że w relacjach Wietnamu z Chinami, mimo że pozostawał wspólny fundament ideologiczny rządzących partii, pojawią się kwestie sporne, wynikające z rozbieżnych interesów narodowych. Jednocześnie koniec zimnej wojny otwierał nowe możliwości dla normalizacji stosunków ze Stanami Zjednoczonymi i współpracy z Waszyngtonem tam, gdzie oba kraje odnalażyły zbieżne cele. Wietnam odszedł od wcześniejszej retoryki, w której definiował państwa jako potencjalnych przyjaciół i wrogów (wiet. *bạn và thù*), na rzecz mniej radykalnych pojęć.

Rezolucja nr 13 spotkała się jednak z ogromną wewnętrzną opozycją. Krótco przed jej przyjęciem, w kwietniowym numerze z 1988 r. czasopisma „*Tạp chí Cộng sản*” (Przegląd Komunistyczny) opublikowano długi artykuł ówczesnego ministra obrony, w którym argumentował on, że imperializm amerykański zawsze ma na celu eliminację państw socjalistycznych i ostrzegał, by nie mieć złudzeń co do antykomunistycznych celów Zachodu⁴¹. W gruncie rzeczy Rezolucja nr 13 była dokumentem kompromisowym. Twierdzono w niej, że fundamentalne konflikty między komunistami a Stanami Zjednoczonymi pozostały żywe i bardzo istotne, a to, co się zmieniło, to tylko ich przejawy⁴². Odmienne podejścia do zmian, sugerujące istnienie różnych frakcji w łonie rządzącej partii

40 C.A. Thayer, *Vietnam's Foreign Policy in an Era of Rising Sino-US Competition and Increasing Domestic Political Influence*, „Asian Security” 2017, Vol. 13, Issue 3, s. 3–4.

41 A. Vuving, *The Evolution of Vietnamese Foreign Policy in the Doi Moi Era*, [w:] *Vietnam Navigating a Rapidly Changing Economy, Society, and Political Order*, red. B. Ljunggren, D.H. Perkins, Harvard University Press, Cambridge, MA 2023, s. 347–369.

42 *Ibidem*.

komunistycznej, zostaną omówione w dalszej części książki, ale już teraz należy zwrócić uwagę na to, że w całym postzimnowojennym okresie ścierały się opinie co do tempa zmian, a nawet potrzeby odejścia od komunistycznych ideałów. Frakcja prozachodnia i prochińska dyktowały na przemienne to tempo, a nawet potrzebę nawiązania głębszej i bardziej wszechstronnej współpracy z Zachodem i, przede wszystkim, z USA. Jeszcze w latach 90. XX w., jak wynika z badań Alexandra Vuvinga, „wietnamskie kadry były nieformalnie instruowane, że Chiny są strategicznym sojusznikiem, a Stany Zjednoczone fundamentalnym wrogiem”⁴³.

W opinii ekspertów przeważała pozytywna ocena nowych zjawisk. Dyplomację wietnamską chwalono za jej pragmatyzm i odejście od ideologicznego dogmatyzmu. Wśród tych autorów należy wymienić przede wszystkim Carlyle A. Thayera⁴⁴ oraz Eero Palmujokiego⁴⁵. Vū Lârn w książce *Public Diplomacy in Vietnam...* podkreślił, że nacjonalizm powrócił do właściwego rozumienia, które było obecne w ideologii Ho Chi Minha, a zostało przytłumione w czasie wojny indochińskiej⁴⁶.

VII Zjazd KPW (24–27 czerwca 1991 r.) obradował już w nowej sytuacji międzynarodowej, której centralnym wydarzeniem był upadek komunizmu w państwach Europy Środkowo-Wschodniej oraz rozpad ZSRR. Jak stwierdził jeden z rozmówców w czasie przeprowadzonych przez nas wywiadów, jeśli można mówić o kamieniach milowych wietnamskiej dyplomacji, to był to z całą pewnością upadek ZSRR. Pytaniem fundamentalnym stało się wtedy nie tyle czy, ale jak współpracować z Zachodem. W raporcie politycznym VII Zjazdu KPW zadeklarowano: „Wraz z niekorzystną sytuacją międzynarodową, jaka powstała w czerwcu 1991 r., nasza Partia zwołała VII Zjazd, który sformułował zasady polityki zagranicznej: niezależność, suwerenność, otwartość, dywersyfikację oraz multilateryzację stosunków międzynarodowych”⁴⁷.

43 *Ibidem*.

44 C.A. Thayer, *Vietnam's Foreign Policy in an Era of Rising Sino-U.S. Competition: Providing Equity to the Major Powers While Pursuing Proactive International Integration, Presentation to Conference on Great Power Rivalries, Domestic Politics, and Southeast Asian Foreign Policy*, The Dorothy Borg Research Project Weatherhead East Asia Institute Kellogg Conference Center International Affairs Building Columbia University, New York, 10–11.11.2016, https://repec.viet-studies.com/kinhte/VNForeignPolicy_Thayer.pdf (dostęp: 10.12.2024).

45 E. Palmujoki, *Ideology and Foreign Policy: Vietnam's Marxist-Leninist Doctrine and Global Change 1986–96*, [w:] *Vietnamese Foreign Policy in Transition*, red. C.A. Thayer, R. Amer, ISEAS/SMP 2000.

46 Vū Lam, *op. cit.*, s. 103.

47 *The 7th national Congress Document*, Publishing House, Hanoi 1991, s. 147.

Hasło „Wietnam chce być przyjacielem wszystkich państw na świecie i walczyć o pokój, niezależność i rozwój” wybrzmiało głośno w informacyjnej sferze założeń dyplomacji i było skierowane do wielu odbiorców, dotąd niepewnych co do wietnamskiej modernizacji. Strategia, u podłoża której leżała idea odejścia od dogmatycznego i w pełni ideologicznego sterowania gospodarką legła u podstaw polityki zagranicznej państwa. Narracja, która została wykorzystana nawiązuje do tradycyjnej hochiminhowskiej retoryki: patriotyzm, komunizm, suwerenność podejmowania decyzji, ale pojawiła się jednocześnie pewna nowość. Było nią uzupełnienie o multilateryzację stosunków międzynarodowych, która, jak było powiedziane wcześniej, jedynie nieśmiało pojawiała się w poprzednim okresie. Przypomnieć należy, że jeszcze do lat 70. XX w. Wietnam niechętnie odnosił się do umiędzynarodowienia problemu wietnamskiego, raczej realizował założone cele w kontaktach dwustronnych. Od przełomu lat 80. i 90. XX w. coraz chętniej angażował się w projekty wielostronne, szukał wsparcia dla swoich celów wśród państw regionu i organizacji regionalnych oraz niechętnie patrzył na hegemoniczną pozycję któregośkolwiek z mocarstw. Właśnie to dla Wietnamu oznaczał multilateralizm – brak zgody na przywódczą rolę któregośkolwiek z mocarstw.

Na swoim trzecim plenum w czerwcu 1992 r., pierwszym po rozpadzie Związku Radzieckiego, Komitet Centralny omówił wytyczne polityki zagranicznej i strategię bezpieczeństwa narodowego w aktualnej sytuacji. Potwierdzono nowe podejście do polityki zagranicznej, określone w Rezolucji nr 13 i VII Zjeździe KPW. Ponownie podkreślono zasady, na których ma się opierać polityka zagraniczna, tj. multilateralizm (wiet. *đa phương hoá*) i dywersyfikacja (wiet. *đa dạng hoá*), co oznaczało włączenie do polityki zagranicznej nie tylko aspektów politycznych i wojskowych, ale także współpracy gospodarczej i technologicznej oraz wielowektorowości. Jasne było, że kierunki polityki zagranicznej SRW nie ograniczały się do państw socjalistycznych i tradycyjnie przyjaznych, ale także obejmowały kraje regionu i główne kraje zachodnie. Priorytetem polityki zagranicznej pozostawały stosunki z państwami komunistycznymi (choć tych pozostało niewiele), na drugim miejscu z krajami regionu Azji i Pacyfiku, a na trzecim z zaawansowanymi krajami przemysłowymi na Zachodzie⁴⁸.

Powyższy wywód zostanie uzupełniony spostrzeżeniem Nguyễn Khắc Gianga: „Koniec zimnej wojny spowodował kolejną transformację w polityce zagranicznej Wietnamu. Pozostawiony w izolacji po upadku Związku

48 A. Vuving, *op. cit.*, s. 347–369.

Radzieckiego, komunistyczny Wietnam musiał przemyśleć swoją strategię przetrwania. Początkowo Hanoi starało się współpracować z Pekinem w celu ożywienia słabnących globalnych ruchów komunistycznych. Jednak w obliczu obojętnej reakcji Chin, które stwierdziły, że uważają Hanoi za towarzysza, ale nie sojusznika, Wietnam zdał sobie sprawę, że aby przetrwać i prosperować w nowym porządku światowym, ideologiczne podejście do polityki zagranicznej nie wystarczy⁴⁹.

Wspomniane hasło „Wietnam chce być przyjacielem wszystkich państw na świecie i walczyć o pokój, niezależność i rozwój” zyskało popularność w tym okresie i zostało wsparte konkretnymi działaniami politycznymi, takimi jak wycofanie wojsk z Kambodży i zapoczątkowanie tamtejszego procesu pokojowego. Zakończenie konfliktu kambodżańskiego na konferencji paryskiej w 1991 r. otworzyło Wietnamowi drogę do normalizacji stosunków dwustronnych, przede wszystkim z sąsiadami zrzeszonymi w ASEAN. Już rok później, podczas szczytu w Singapurze, sześć państw członkowskich bloku⁵⁰ zadeklarowało chęć nowego otwarcia we wzajemnych relacjach z Hanoi. Miało ono opierać się na nowych zasadach i gotowości do wsparcia odbudowy gospodarczej kraju. W tym kontekście rząd wietnamski porzucił wcześniejszą narrację, według której ASEAN był postrzegany jako prozachodni i antywietnamski.

W 1992 r. Wietnam dołączył do Traktatu o przyjaźni i współpracy (TAC – Treaty of Amity and Cooperation), a w lipcu 1995 r. uzyskał status pełnoprawnego członka ASEAN. Przypomnienie tych wydarzeń ma istotne znaczenie, ponieważ podkreśla, że odgrywa on aktywną i odpowiedzialną rolę w regionie. Jego polityka zagraniczna koncentruje się na sprawach regionalnych, a sam kraj respektuje i współtworzy zasady leżące u podstaw współpracy w ramach ASEAN.

Sprawdziły się opinie Ruth Fischer, wypowiedane jeszcze na początku lat 50. XX w., że Wietnam skłania się w stronę niezaangażowanych państw azjatyckich, np. Birmy/Mjanmy czy Indonezji. Wzmocnienie pozycji regionalnej, integracja z ASEAN i innymi instytucjami powiązany z tą organizacją pozwoliła nie tylko na stworzenie silnego zaplecza dla wprowadzania reform *đổi mới*, ale również na powrót do tradycyjnej pragmatycznej dyplomacji, opartej na suwerenności podejmowania decyzji i balansowaniu wpływu mocarstw. Główne hasło: „Wietnam chce

49 Nguyen Khac Giang, *Bamboo in the Wind: Vietnam's Quest for Neutrality*, <https://www.e-ir.info/2024/07/12/bamboo-in-the-wind-vietnams-quest-for-neutrality/> (dostęp: 11.02.2025).

50 Obecnie organizacja zrzesza 10 państw.

być przyjacielem wszystkich państw" na VIII Zjeździe KPW zostało przekształcone w hasło „gotów być przyjacielem”, następnie „godnym zaufania przyjacielem i partnerem”, a na XI Zjeździe dodano frazę „odpowiedzialny członek społeczności międzynarodowej”⁵¹.

We Wstępie wskazano, że celem pracy jest udowodnienie, iż Wietnam posługuje się retoryką opartą na pewnych sloganach utożsamianych z dyplomacją Ho Chi Minha. Wielu ekspertów wietnamskich wiązało pragmatyzm, który zagościł w polityce zagranicznej ich państwa, z ideami Ho, który kładł nacisk na multilateralizm, autonomię strategiczną i elastyczność polityki. Należy zatem przywołać te dowody.

Ho Chi Minh, o czym była już mowa, tłumaczył konieczność zaangażowania zarówno liderów intelektualistów, jak i zwykłych obywateli do wsparcia akcji dyplomatycznych, które nazywał „dyplomacją ludową”. Dyplomacja była dla niego „frontem walki”, była niemal równorzędnie traktowana jak działania militarne. Czy odnajdujemy ją w nowych działaniach? Vũ Lâm podkreśla, że została ona zastąpiona pojęciem dyplomacji publicznej i zawiera trzy warstwy: 1) dyplomację ludową, 2) zewnętrzną informację (komunikację) oraz 3) dyplomację kulturową, jako najbardziej uprzywilejowaną. Sama treść tego pojęcia odpowiada właśnie „dyplomacji ludowej”. Wietnam jest otwarty na udział niepaństwowych aktorów w różnych przedsięwzięciach, których celem jest realizacja i szerokie upowszechnienie informacji o celach polityki zagranicznej⁵².

Autorzy książki obserwują duże zaangażowanie stowarzyszeń wietnamskich w organizację licznych imprez, zwłaszcza dotyczących problematyki Morza Południowochińskiego. Powstała Fundacja Europejska *For Vietnam's Seas and Islands*, która organizuje seminaria, spotkania i konferencje przy udziale stowarzyszeń wietnamskich działających w Europie, poświęcone temu problemowi. Ostatnie takie spotkanie miało miejsce w maju 2024 r. w Warszawie, a rok wcześniej podobne przedsięwzięcie zorganizowano w Paryżu.

Mówiąc o ewolucji dyplomacji *đổi mới*, nie sposób nie wspomnieć o Rezolucji nr 8 *Strategia Obrony Ojczyzny w Nowych Sytuacjach* (wiet. *chiến lược bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới*), przyjętej przez Komitet Centralny KPW w lipcu 2003 r. W jej treści znalazły się nowe terminy, podkreślające bardziej elastyczne podejście w polityce zagranicznej, tj. partner/cel (współpracy) i obiekt rywalizacji (wiet. *đối tác và đối tượng*)⁵³.

51 Vu Lam, *op. cit.*, s. 95.

52 *Ibidem*, s. 85.

53 *Ibidem*.

Wyciągnięto wnioski z sytuacji, gdy z krajami uznawanymi za „zaprzyjaźnione” dochodziło do spięć i nieporozumień, a z państwami, które uchodziły za oponentów, była inicjowania współpraca i zachodziła zbieżność interesów. Partnerzy zostali zdefiniowani jako ci wszyscy, którzy szanują niezależność i suwerenność oraz dążą do rozwijania przyjaznych stosunków, a przeciwnikami mieli być ci wszyscy, którzy nie aprobowali polityki zewnętrznej Wietnamu i nie dążyli do rozwoju wzajemnych relacji, pozostawali w opozycji wobec Hanoi. Zgodnie z definicją strategii z 1992 r. Chiny są strategicznym sojusznikiem, a Stany Zjednoczone strategicznym wrogiem. Jednak zgodnie z zasadą strategii z 2003 r. Chiny mogą być zarówno partnerem, jak i przeciwnikiem, podobnie jak Stany Zjednoczone, w zależności od ich faktycznej polityki, intencji i działań.

W efekcie przyjęcia nowej rezolucji KPW usankcjonowała możliwość współpracy z państwami definiowanymi zarówno jako przyjaciele, jak i przeciwnicy, a także rywalizację z jakimkolwiek krajem zagrażającym interesom Wietnamu, w tym z takim, który był i pozostaje krajem zaprzyjaźnionym. Koncepcja „współpracy i rywalizacji” (ang. *struggle and cooperation*; wiet. *vừa hợp tác vừa đấu tranh*) pozostaje jedną z naczelných zasad, którą Hanoi kieruje się w polityce zagranicznej. Wietnam podkreśla tym samym, że dany kraj, w zależności od okoliczności, może być partnerem na jednej płaszczyźnie, pozostając rywalem na innym polu. Umożliwia to elastyczne podejście w polityce zagranicznej, nie zamykając żadnej z dróg i tworząc szerokie spektrum potencjalnych partnerów współpracy bilateralnej⁵⁴.

Nadal podkreślano tradycyjną zasadę „niezależności i samodzielności”. Realizując założenie pozostawania „niezależnym i samodzielnym” (wiet. *độc lập và tự cường*) na arenie międzynarodowej, Wietnam podąża zasadą czterech „nie” w kontekście polityki obronnej. Rząd w Hanoi deklaruje bowiem: 1) niezawieranie formalnych sojuszy wojskowych, 2) niewyrażanie zgody na tworzenie obcych baz wojskowych na terytorium kraju, 3) unikanie działań przeciw innemu państwu we współpracy z trzecim podmiotem oraz 4) niewywoływanie konfliktów i niestosowanie groźby ich rozpoczęcia. Przytoczone zasady wyraźnie nawiązują do neutralności, choć formalnie nie została ona wprost sformułowana. Zdaniem Nguyễn Khắc Gianga, opcją, którą wybrał Wietnam, jest szukanie rozwiązań „bez

54 C.A. Thayer, *Vietnam's Strategy of „Cooperating and Struggling” with China over Maritime Disputes in the South China Sea*, „Journal of Asian Security and International Affairs” 2016, Vol. 3, Issue 2, s. 210–214.

potrzeby sprzymierzania się lub *bandwagoningu* z jakimkolwiek głównym mocarstwem w celu uzyskania parasola bezpieczeństwa⁵⁵.

Z kolei w ocenie cytowanego już eksperta ds. Wietnamu – Alexandra Vuvinga – nowa strategia, przyjęta w Rezolucji nr 8, różniła się znacznie od tej z roku 1992. Jego zdaniem: „Podczas gdy strategia z 1992 r. kładła nacisk na »walkę z pokojową ewolucją«, nowa strategia stwierdza, że jej »najważniejszym zadaniem« jest utrzymanie pokoju i stabilności, aby z powodzeniem zrealizować sprawę socjalistycznej industrializacji i modernizacji”. Dwa lata wcześniej, na IX Zjeździe, KPW wyznaczyła cel, zgodnie z którym Wietnam powinien stać się krajem uprzemysłowionym do 2020 r.⁵⁶

Jak wspominał ówczesny ambasador USA w Hanoi, Daniel Krietenbrink: „Do drugiej połowy 2003 r. postęp [w stosunkach amerykańsko-wietnamskich – przypis M.P.] odbywał się w wolnym tempie”, ale pod koniec tego roku „wietnamscy przywódcy poinformowali nas, że z zadowoleniem przyjmą teraz poważne kroki, którym opierali się przez lata⁵⁷. Ambasador zauważył również, że „nasz dostęp do najwyższych przywódców stał się znacznie łatwiejszy i rozpoczęliśmy dialog na strategiczne tematy, które Hanoi wcześniej uważało za niedostępne⁵⁸. Rezolucja nr 8 usunęła zatem z polityki zagranicznej ideologię, pozwoliła wzmocnić zainteresowanie współpracą z USA, a jednocześnie zrównoważyć Chiny. Pojawiło się tu kilka sprzyjających okoliczności związanych, z jednej strony, z nową polityką amerykańską wobec Wietnamu, a z drugiej – z coraz śmielszymi reformami i szerszą integracją, nastawioną na wiele kierunków, państwa rządzonego przez partię komunistyczną. W związku z tym frakcja prozachodnia zmieniła narrację wobec Stanów Zjednoczonych, co jednocześnie zaktywizowało kontakty dwustronne, o czym szerzej w dalszej części książki.

XI Zjazd KPW ponownie przypominał o komunistycznych hasłach, na których oparte było państwo: „Konieczne jest dalsze energiczne wprowadzanie innowacji w sposobie myślenia, twórcze stosowanie i rozwijanie marksizmu-leninizmu i myśli Ho Chi Minha, pozostając niezłomnym w dążeniu do niepodległości narodowej i socjalizmu; pogłębianie analizy rzeczywistości lub trafniejsza analiza rzeczywistości i badań teoretycznych, dokonywanie dokładnych prognoz oraz dostarczanie na czas wytycznych

55 Nguyen Khac Giang, *Bamboo in the Wind...*

56 A. Vuving, *op. cit.*, s. 347–369.

57 *Ibidem*.

58 *Ibidem*.

i polityk w celu skutecznego rozwiązywania nowo pojawiających się problemów stwarzanych przez rzeczywistość; taktowne rozwiązywanie głównych relacji, które odzwierciedlają prawo odnowy i rozwoju w naszym kraju: relacje między odnową, stabilnością i rozwojem; między odnową gospodarczą a odnową polityczną; między przestrzeganiem praw rynku a zapewnieniem socjalistycznej orientacji; między rozwojem sił wytwórczych, z jednej strony, a budowaniem i stopniowym uzupełnianiem stosunków produkcji z drugiej; między państwem a rynkiem; między wzrostem gospodarczym, z jednej strony, a rozwojem kulturalnym, realizacją postępu społecznego i sprawiedliwością z drugiej; między budowaniem socjalizmu a obroną socjalistycznej Ojczyzny; między niezależnością, autonomią a integracją międzynarodową; między przywództwem Partii, zarządzaniem państwem a własnością ludu⁵⁹. Jednocześnie równie silnie wybrzmiały cele związane z kompleksową integracją regionalną i globalną (wiet. *hội nhập khu vực và toàn diện*).

Nowym elementem dyplomacji *đối mới* były Białe Księgi, dotyczące obronności, które zaczęto wydawać od 1998 r. To w nich podkreślano, że polityka obronna polega na stosowaniu wyżej wymienionych zasad czterech „nie”⁶⁰. Pierwsze trzy postanowienia pojawiły się w Białej Księdze z 1998 r., a następnie zostały powtórzone w kolejnych tego typu dokumentach w 2004 i 2009 r. W kolejnej Białej Księdze dodano czwarty zapis z wymienionych powyżej oraz dokonano reinterpretacji pierwszego, uwzględniając możliwość nawiązania współpracy wojskowej z innym krajem, jeśli zaistnieje taka konieczność⁶¹. Zostały one wpisane do Ustawy o Obronie Narodowej, która weszła w życie wraz z początkiem 2019 r.⁶²

Do 2019 r. ukazały się cztery Białe Księgi. Wszystkie przesiąknięte były retoryką komunistyczną, przywołującą ideologię marksistowsko-leninowską, ale, co ważne, ostatnia z nich była „ostrzeżeniem Hanoi

59 *Report of the Party's 11th-tenure Central Committee presented by General Secretary Nguyen Phu Trong on the Party's 12th Congress Documents*, <https://vnembassy-jp.org/en/11th-party-central-committee%E2%80%99s-report-congress-documents> (dostęp: 20.06.2024).

60 Vu Lam, *op. cit.*, s. 95.

61 Nguyen The Phuong, *Vietnam's 2019 Defence White Paper: Preparing for Fragile Future*, 17.12.2019, <https://amti.csis.org/vietnams-2019-defense-white-paper-preparing-for-a-fragile-future/> (dostęp: 20.06.2024).

62 D. Grossman, Dung Huynh, *Vietnam's Defense Policy of „No” Quietly Saves Room for „Yes”*, <https://www.rand.org/blog/2019/01/vietnams-defense-policy-of-no-quietly-saves-room-for.html#:~:text=The%20common%20refrain%20on%20the,military%20bases%20on%20Vietnamese%20soil> (dostęp: 15.01.2025).

dla Chin"⁶³, mówiącym, „że Wietnam może być zmuszony do wzmocnienia więzi obronnych ze Stanami Zjednoczonymi, jeśli na Morzu Południowochińskim utrzyma się złe zachowanie Pekinu"⁶⁴. Biała Księga uznała region Azji Południowo-Wschodniej za centrum dynamicznego rozwoju gospodarczego i obszar rywalizacji mocarstw. Chińska Inicjatywa Pasa i Szlaku, amerykańska strategia Wolnego i Otwartego Indo-Pacyfiku oraz polityka Indii działania na Wschodzie (*Act East Policy*) są tam wymieniane m.in. jako mechanizmy oddziaływania tych mocarstw na region. Wspomniane zostały wyzwania, którym Wietnam musi stawić czoła, takie jak oparty na sile przymus, militaryzacja regionu, naruszenia prawa międzynarodowego. Choć Chiny nie zostały wymienione wprost, jasne było, że mowa o działaniach Pekinu. Biała Księga podkreśla również chęć „obrony ojczyzny z daleka”, co *de facto* oznacza użycie przede wszystkim narzędzi pozamilitarnych, aby nie dopuścić do konfliktu zbrojnego⁶⁵. Autorzy wrócą do istoty Białych Ksiąg w rozdziale dotyczącym dyplomacji wojskowej.

W kreowaniu nowej strategii w polityce zagranicznej i obronnej, czy też jej adaptacji do współczesnych realiów, przywoływano myśl polityczną Ho Chi Minha, który chociażby podkreślał konieczność analizy atutów i słabości, by przede wszystkim chronić interes narodowy kraju. Mawiał również, że skuteczna dyplomacja zależy od wewnętrznej siły danego państwa, porównując ją do gongu, a działania dyplomatyczne do dźwięku, który rozchodzi się po jego uderzeniu. Ten sposób myślenia Ho Chi Minha uznano za podstawę idei „niezależnej i samodzielnej” polityki zagranicznej, prowadzonej już po zimnej wojnie⁶⁶.

Interes narodowy jako główny punkt odniesienia w polityce zagranicznej pojawił się w dokumentach z 2011 r., będących efektem dyskusji prowadzonej podczas XI Zjazdu KPW. Na kolejnym zjeździe partii, pięć lat później, również podkreślono tę naczelną zasadę w relacjach zewnętrznych. Z kolei w 2021 r. liderzy partyjni wskazali na konieczność zabezpieczenia interesów narodowych, dobitniej podkreślając znaczenie zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych i przestrzegania prawa międzynarodowego w rozwiązywaniu konfliktów⁶⁷.

63 *Ibidem*.

64 *Ibidem*.

65 Nguyen The Phuong, *op. cit.*

66 Thuy T. Do, *Vietnam's Emergence as a Middle Power in Asia: Unfolding the Power – Knowledge Nexus*, „Journal of Current Southeast Asian Affairs” 2022, Vol. 41, Issue 2, s. 294–296.

67 *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII* (Dokumenty XIII Zjazdu Krajowego Partii), t. 1, Wydawnictwo Polityka Narodowa – Prawda 2021.

W sierpniu 2018 r. Komitet Centralny KPW zatwierdził pierwszy strategiczny dokument dotyczący promocji dyplomacji wielostronnej, tj. Dekret nr 25⁶⁸. Stanowił on istotny krok w ewolucji doktryny polityki zagranicznej Wietnamu. Multilateralizm został w nim uznany za narzędzie zmniejszające ryzyko nadmiernej zależności od pojedynczych partnerów, umożliwiające jednocześnie zachowanie strategicznej autonomii państwa oraz rozwój sieci międzynarodowych kontaktów i sojuszy. W porównaniu z wcześniejszym, selektywnym wykorzystywaniem kanałów wielostronnych, oznacza to wyraźną zmianę podejścia, choć nie należy rozumieć tego w kategoriach rezygnacji z dyplomacji dwustronnej. Nowa linia polityczna zakłada raczej zrównoważone i komplementarne wykorzystanie zarówno formatów dwustronnych, jak i wielostronnych, co wpisuje się w koncepcję polityki zagranicznej o charakterze wielowektorowym⁶⁹. W tym kontekście działania zgodne „z duchem epoki”, czyli odpowiadające realiom globalizującego się świata, stają się naturalnym rozwinięciem tradycyjnej wietnamskiej dyplomacji.

W listopadzie 2013 r. Wietnam zastąpił konstytucję z 1992 r. nową, w której położono duży nacisk na integrację międzynarodową. Artykuł 12. stanowi: „Socjalistyczna Republika Wietnamu konsekwentnie realizuje politykę zagraniczną niepodległości, samodzielności, pokoju, przyjaźni, współpracy i rozwoju; dąży do wielostronnych i zróżnicowanych stosunków oraz do międzynarodowej integracji i współpracy opartej na poszanowaniu wzajemnej niezależności, suwerenności i integralności terytorialnej, nieingerowaniu w wewnętrzne sprawy stron oraz równości i wzajemnej korzyści; przestrzega Karty Narodów Zjednoczonych i traktatów, których Socjalistyczna Republika Wietnamu jest stroną; podejmuje działania jako przyjaciel, niezawodny partner i odpowiedzialny członek wspólnoty międzynarodowej w trosce o interesy narodowe oraz przyczynia się do utrzymania pokoju, niepodległości narodowej, demokracji i postępu społecznego na świecie”⁷⁰.

68 Anh Tuan Ha, Hai Binh Le, *Decoding Vietnam's Multilateral Diplomacy*, „East Asia” 2022, Vol. 39, s. 162, http://www.viet-studies.net/kinhte/DecodingVNDiplomacy_June22.pdf (dostęp: 15.01.2025).

69 Н. Чапмен, *XIII Съезд КПВ об успехах многосторонней внешней политики Вьетнама: вызовы и возможности*, „Вьетнамские исследования” 2021, Серия 2, № 3, s. 12.

70 *Konstytucja Wietnamu*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2025.

1.3. Polityka zagraniczna i dyplomacja na XIII Zjeździe Komunistycznej Partii Wietnamu

Najważniejszym organem wytyczającym kierunki rozwoju państwa jest zjazd Komunistycznej Partii Wietnamu. Zjazdy odbywają się co pięć lat, ostatni z nich – XIII Zjazd KPW – miał miejsce od 25 stycznia do 1 lutego 2021 r. Ich zadaniem jest wybór najważniejszych organów partii. Tym razem w sposób bezprecedensowy na trzecią kadencję sekretarza generalnego wybrano Nguyễn Phú Trọnga⁷¹. Rezolucja XIII Zjazdu w sprawie polityki zagranicznej, uwypuklająca znaczenie dyplomacji, została przyjęta jednogłośnie. Lê Đình Tinh i Lại Anh Tú podkreślali, że „zaangażowanych w pobudzenie wewnętrznego wsparcia na rzecz wietnamskiej strategii dyplomatycznej było 1597 delegatów, reprezentujących wszystkie sektory, agencje i szczeble rządowe”⁷².

Znaczenie dyplomacji wyrażono również przez fakt powołania do Komitetu Centralnego czterech dyplomatów; minister spraw zagranicznych Phạm Bình Minh został członkiem Biura Politycznego. Miało to zapewnić koordynację działań tak ważnych w przypadku polityki zagranicznej. W przypadku XIII Zjazdu zmieniły się akcenty położone na zadania polityki zagranicznej. Została ona potraktowana jako część ogólnej strategii obrony narodowej i rozwoju kraju. Umiejętnie zwrócono uwagę na realizację interesów narodowych i legitymizację działań reżimu w obliczu zmian geopolitycznych. Polityka zagraniczna miała być kontynuacją wcześniejszych założeń, przyjętych na XII Zjeździe (2016 r.), ale zawierała pewne nowości.

Lê Đình Tinh i Lại Anh Tú uznali, że w przyjętych rozwiązaniach można wskazać na trzy nowe elementy. Pierwszym z nich było podkreślenie roli dyplomacji w utrzymaniu pokojowego i stabilnego środowiska międzynarodowego, mobilizowaniu zewnętrznego wsparcia dla budowania kraju oraz w podnoszeniu statusu i prestiżu Wietnamu. Drugi to potrzeba zbudowania „nowoczesnej i kompleksowej” dyplomacji, składającej się

71 Na temat znaczenia XIII Zjazdu KPW patrz: Michał Zaręba o 13. Zjeździe Komunistycznej Partii Wietnamu [Komentarz], <https://obserwatormiędzynarodowy.pl/2021/02/12/dr-michal-zareba-o-13-zjezdzie-komunistycznej-partii-wietnamu-komentarz/> (dostęp: 20.07.2025).

72 Lê Đình Tinh, Lại Anh Tú, *The Evolution of Vietnamese Foreign Policy after the 13th Party Congress Buoyed by its successful handling of COVID-19, Vietnam is readying itself to play an increasingly proactive and confident regional role*, <https://thediplomat.com/2021/03/the-evolution-of-vietnamese-foreign-policy-after-the-13th-party-congress/> (dostęp: 19.10.2024).

z trzech filarów – partii, państwa i dyplomacji interpersonalnej – oraz ich pełnej koordynacji. To ważne, bo oprócz przywódczej roli partii, podkreślono innych równorzędnych uczestników działań zewnętrznych, czyli państwo i czynnik społeczny. Pamiętać należy jedynie, że wszystkie najważniejsze organy państwa są obsadzone przez członków Biura Politycznego KPW. Wreszcie trzeci element – dostarczenie „oceny strategicznego środowiska dla Wietnamu, identyfikując wyzwania, przed którymi Wietnam może stanąć w ciągu najbliższych kilku dekad. Utrzymując, że pokój, niezależność, współpraca, rozwój i »czwarta rewolucja przemysłowa« są jednymi z kluczowych wyzwań dla Wietnamu”⁷³.

Eksperci dostrzegali pewne nowe elementy związane z dyplomacją wietnamską, ale nacisk położono na kontynuację wieloletniej strategii polityki zagranicznej, polegającej na niezależności, dywersyfikacji partnerów i popieraniu multilateralizacji stosunków międzynarodowych. Ponownie wyeksponowano zasadę czterech „nie”. Należy zauważyć, że użyte sformułowania nawiązują do tradycyjnej retoryki, np. wyraźnie określenie dyplomacji jako „frontu walki”, co świadczy o przywiązaniu do tradycyjnej hochiminhowskiej dyplomacji i pewnej ciągłości, pomimo „nowego otwarcia”, wyeksponowania znaczenia dyplomacji. Ważnym czynnikiem pozostaje dawna „dyplomacja ludowa”, czyli wszystkie działania związane z kontaktami bezpośrednimi, interpersonalnymi, nie tylko elit, ale i zwykłych obywateli. Tym, co świadczy o kontynuacji tradycyjnej dyplomacji, jest potwierdzenie przywiązania do idei socjalistycznych i hochiminhizmu. Można znaleźć też odniesienie do marksizmu-leninizmu, ale bardziej w kontekście budowania relacji wewnętrznych i wychowania społeczeństwa: „...edukacja, perswazyjność w propagandzie, nauczanie marksizmu-leninizmu, ideologii Ho Chi Minha, poglądów i linii partyjnych, polityków i praw państwa”⁷⁴. W części rezolucji dotyczącej polityki zagranicznej pojawiały się jednak wyważone, pragmatyczne sformułowania.

Współczesna dyplomacja Wietnamu, choć dostosowana do bieżących realiów, wciąż odwołuje się do elementów dawnej retoryki. Priorytetem pozostaje rozwijanie relacji dwustronnych – najpierw z państwami sąsiednimi, następnie z partnerami strategicznymi i globalnymi, a także innymi ważnymi graczami na arenie międzynarodowej. Coraz większe znaczenie przypisuje się działaniom wielostronnym, które odzwierciedlają

73 *Ibidem*.

74 *Opening Speech at the 13th Congress of CPV; Documents of the XIIIth Party Congress*, s. 168, <https://file1.dangcongsan.vn/data/0/documents/2022/01/28/phongnh/van-kien-dai-hoi-dai-bieu-lan-thu-xiii-tieng-anh.pdf> (dostęp: 15.11.2024).

dążenie Wietnamu do wyważonej polityki wobec światowych potęg. W tym kontekście szczególną rolę odgrywa ASEAN – postrzegany jako główny filar wsparcia regionalnego – a także organizacje takie jak ONZ czy forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC – Asia-Pacific Economic Cooperation), umożliwiające szersze zaangażowanie w sprawy międzynarodowe.

W grudniu 2021 r. odbyła się konferencja poświęcona realizacji zadań wyznaczonych dla dyplomacji w czasie XIII zjazdu. Przedstawiając raport na temat sytuacji, kierunków i kluczowych zadań w sprawach zagranicznych w celu wdrożenia rezolucji, wicepremier Phạm Bình Minh podkreślił potrzebę zbudowania kompleksowego i nowoczesnego sektora dyplomatycznego, opartego na trzech kluczowych filarach: dyplomacji partyjnej, dyplomacji państwowej i dyplomacji międzyludzkiej, mówiąc, że przyczynia się to do pomyślnego wdrożenia celów rozwojowych kraju i polityki zagranicznej określonej przez XIII zjazd.

Minh podkreślił również znaczenie zapewnienia przywództwa partii i scentralizowanego zarządzania przez państwo sprawami zagranicznymi i integracją międzynarodową, a także dokładnego promowania i wdrażania polityki zagranicznej określonej na zjeździe poprzez strategie, plany, programy i projekty dotyczące spraw zagranicznych i integracji międzynarodowej⁷⁵: „Podstawowym zadaniem jest dalsze promowanie pionierskiej roli spraw zagranicznych w tworzeniu i utrzymywaniu środowiska pokoju i stabilności, mobilizowaniu zasobów zewnętrznych na rzecz rozwoju i obrony narodowej oraz podnoszeniu pozycji i prestiżu kraju”. W wypowiedzi wicepremiera pojawiło się sformułowanie ponownie nawiązujące do sytuacji na Morzu Południowochińskim, adresowane do chińskich adwersarzy, wskazujące na to, że „ważne jest również ścisłe połączenie spraw zagranicznych i obrony narodowej, aby stworzyć solidne podstawy, utrzymać suwerenność narodową i integralność terytorialną, a także zmobilizować zasoby zewnętrzne na rzecz rozwoju kraju”⁷⁶.

W czasie konferencji głos zabrał także wiceminister obrony, generał Hoàng Xuân Chiển, który zwrócił uwagę na pokojowe działania prewencyjne prowadzone w celu zapobiegania konfliktom i rozstrzygania sporów pokojowymi środkami, zgodnie z prawem międzynarodowym, co przyczynia się do budowania pokojowego środowiska i wzmacnia strategiczne

75 *Party chief urges diplomatic sector to apply flexible, creative foreign policies*, <https://vietnamlawmagazine.vn/party-chief-urges-diplomatic-sector-to-apply-flexible-creative-foreign-policies-48148.html> (dostęp: 15.11.2024).

76 *Ibidem*.

zaufanie z partnerami na rzecz rozwoju kraju. Chińn gloryfikował osiągnięcia dyplomacji obronnej, która, jego zdaniem, była zsynchronizowana, prowadzona kompleksowo, elastycznie i skutecznie, zarówno w aspekcie dwu-, jak i wielostronnym.

Generał stwierdził: „Wietnam do tej pory nawiązał więzi obronne z ponad stoma krajami na całym świecie, z wieloma istotnymi i skutecznymi mechanizmami współpracy, takimi jak szkolenia i wymiana delegacji wojskowych, współpraca między siłami zbrojnymi, przemysłem obronnym i operacjami pokojowymi ONZ. Działania te przyczyniły się do zdecydowanej ochrony niezależności, suwerenności i integralności terytorialnej narodu oraz konsolidacji i podniesienia pozycji i prestiżu kraju, a także Ludowej Armii Wietnamu na arenie międzynarodowej. W nadchodzącym czasie Centralna Komisja Wojskowa i Ministerstwo Obrony Narodowej nadal będą konkretyzować i organizować wdrażanie działań dyplomatycznych w zakresie obronności zgodnie z polityką zagraniczną określoną przez XIII Zjazd KPW, uznając dyplomację obronną za kluczowe zadanie i ważną część trzech filarów dyplomacji”⁷⁷.

Wśród zadań stojących przed dyplomacją wymieniono konieczność rozwijania dyplomacji publicznej. Przewodnicząca Wietnamskiego Związku Organizacji Przyjaźni, Nguyễn Phương Nga, zaproponowała, aby Sekretariat Komitetu Centralnego KPW pracował nad nową dyrektywą w sprawie dyplomacji międzyludzkiej, która zastąpiłaby Dyrektywę nr 04 z 2011 r.

Z kolei współpraca z innymi ruchami i partiami komunistycznymi na XIII Zjeździe była jedynie wzmiankowana, i to w kontekście konieczności uwzględnienia interesu narodowego. Dyskusja na temat zwiększenia roli dyplomacji toczyła się również w mediach partyjnych, czego przykładem był tekst opublikowany przez czasopismo „*Tạp chí Cộng sản*” autorstwa członka Komitetu Centralnego Nguyễn Mạnh Cường⁷⁸. Sporo miejsca poświęcono tam dyplomacji międzyludzkiej. Zauważono, że dyplomacja ta, wraz z dyplomacją partyjną i państwową, przyspieszyła normalizację stosunków z głównymi partnerami i zmobilizowała wsparcie międzynarodowych przyjaciół do odbudowy kraju.

77 *Ibidem*.

78 Nguyen Manh Cuong, *The coordination of Party, State and people-to-people diplomacy in Vietnam's comprehensive diplomacy*, https://www.tapchicongsan.org.vn/web/english/international/detail/-/asset_publisher/ZeaSwtFjtMgN/content/the-coordination-of-party-state-and-people-to-people-diplomacy-in-vietnam-s-comprehensive-diplomacy (dostęp: 15.11.2024).

Obecnie trwają przygotowania do kolejnego, XIV Zjazdu KPW, który ma się odbyć w 2026 r., w 40. rocznicę zainicjowania reform *đổi mới*, pod hasłem „Kongres ery wzrostu”⁷⁹.

1.4. Wewnętrzne podziały w KPW a procesy decyzyjne w kształtowaniu polityki zagranicznej

Dyplomacja wietnamska reagowała na zmiany otoczenia międzynarodowego, podejmowała decyzje, które miały w jak najpełniejszy sposób przybliżyć wizję zjednoczonego, socjalistycznego, ale jednocześnie rozwijającego się państwa, budującego silną pozycję regionalną. Konkretny sposób, a raczej sposoby realizacji owej idei dyskutowane były w gronie rządzącej partii komunistycznej. Jej przywódcy często różnili się sposobem szukania międzynarodowego wsparcia dla wybranych celów. Wietnam istniał i rozwijał się w cieniu silniejszych sąsiadów, mocarstw, które wypracowane rozwiązania rozwojowe mogły albo wesprzeć, albo pogrzebać. To wybór między współpracą z Japonią a Chinami miał przesądzić o odbudowie niepodległego bytu po okresie kolonialnym, a następnie między ZSRR a ChRL – o efektywności pomocy militarnej i politycznej w czasie wojen indochińskich.

Jeszcze przed reformami *đổi mới* dostrzegano podział w ramach KPW, determinowany stosunkiem do dwóch mocarstw bloku wschodniego (frakcja prochińska i proradziecka) oraz podejściem do tempa zmian, wyróżniając skrzydło polityków umiarkowanych i twardogłowych (ang. *hardliners*). Często osobiste doświadczenia przywódców przesądzały o kierunkach zmian polityki zagranicznej czy ich niuansowaniu. Wewnętrzne dyskusje rzadko wychodziły na zewnątrz, ale już ich efekty – tak. W trakcie rozmowy, którą przeprowadziłam w czasie wizyty studyjnej w Wietnamie jesienią 2023 r. z doświadczonym dyplomatą wietnamskim, ambasadorem w wielu państwach, stwierdził on, że osobiste doświadczenia, bliskie związki z Chinami, filozofią komunistyczną zaczerpniętą ze źródeł chińskich sprawiły, że Trường Chinh nie obawiał się wpływów tego mocarstwa tak jak Ho Chi Minh, który jeździł po świecie i miał inne doświadczenia. Należy dodać, że pozycja nauczyciela, mistrza była i pozostaje

79 Lam Quoc Tuan, Doi Van Tang, *14th Congress. Congress of the Era of Rising*, <https://special.nhandan.vn/14th-congress-era-of-rising/index.html> (dostęp: 20.07.2025).

w Wietnamie znacząca, stąd polemika tłumów wobec przyjętych rozwiązań wydaje się mniejsza. To na szczytach władzy ustalano wektory zmian, a społeczeństwo w zasadzie się podporządkowywało. Stąd informacja, jakie argumenty przemawiały za tym czy innym rozwiązaniem oraz kto stał za nimi, rzadko przenikała do sfery publicznej. Przykłady zostały przytoczone wcześniej.

Podobna konfrontacja stała za wyborem drogi w latach 80. XX w., gdy można było mówić o zaistnieniu podziałów, które Carlyle A. Thayer nazywał reprezentacją sektorową (ang. *sectoral representation*), bazującą na przynależności do grupy działającej w określonym obszarze funkcjonowania państwa⁸⁰. Modyfikacji uległ z kolei podział na frakcje różniące się stosunkiem do wprowadzanych zmian, na reformatorów oraz konserwatystów⁸¹. Można również wyróżnić grupę technokratów, związanych z administracją rządową i skupiających się przede wszystkim na zarządzaniu państwem, a także ideologów, podkreślających znaczenie ideologicznego zaplecza w postaci marksizmu-leninizmu oraz nadrzędną rolę partii, gwarantującej stabilność systemu.

Cały proces reformowania państwa musiał toczyć się z uwzględnieniem głosów nawiązujących do komunistycznej retoryki, nieraz był spowolniany, ale nigdy nie został wstrzymany. Wymuszone było to zarówno niezwykle trudną sytuacją wewnętrzną, społeczną, jak i gospodarczą, spowodowaną m.in. błędną polityką zagraniczną i uzależnieniem się od jednego, w dodatku upadającego od połowy lat 80. XX w., mocarstwa. Lekcja ta przełożyła się na późniejszą dyplomację wobec mocarstw, co, jak już było powiedziane, nie oznaczało braku dyskusji na temat tempa zmian i konkretyzacji celów.

W pierwszym okresie modernizacji *đổi mới* do grona reformatorów należał premier Võ Văn Kiệt oraz następca Nguyễn Cơ Thạcha na stanowisku ministra spraw zagranicznych Nguyễn Mạnh Cầm, który pełnił funkcję ambasadora w ZSRR i był świadkiem gospodarczych problemów tego państwa. W artykule dotyczącym sylwetki Cầm jego autor, Bùi Hoàng

80 C.A. Thayer, *The Regularization of Politics: Continuity and Change in the Party's Central Committee, 1951–1986*, [w:] *Postwar Vietnam*, red. D. Marr, C.P. White, Cornell University Press 2018, s. 177–194.

81 Nguyen Khac Giang, Nguyen Quang Thai, *From Periphery to Centre: The Self-evolution of the Vietnamese Communist Party's Central Committee*, „Contemporary Southeast Asia” 2022, Vol. 44, No. 1, s. 71, https://khacgiang.com/wp-content/uploads/2022/05/2022-contemporary-sea_from-periphery-to-centre.pdf (dostęp: 10.01.2025).

Tám, nawiązuje do dyplomacji Ho Chi Minha, której, jego zdaniem, minister spraw zagranicznej był wierny. Nazywa ją „dyplomacją ludową”, bo, jak to określa, siłą napędową jest tu wysiłek zbiorowy, a nie czyjkolwiek indywidualny⁸². Bùi Hoàng Tám wskazał na zasługi ministra, w tym na otwartą politykę multilateralizacji stosunków międzynarodowych i dywersyfikacji partnerów, co było jasną deklaracją opisywanych w poprzednim podrozdziale cech tradycyjnej dyplomacji wietnamskiej. Sam Nguyễn Mạnh Cầm na pytania o tajemnice skuteczności dialogu w dyplomacji w zasadzie powtórzył znane już hasło Ho Chi Minha, że są to prostota, szczerłość i niezłomność⁸³. To Cầm doprowadził do członkostwa Wietnamu w ASEAN, ale jednocześnie rozpoczął rozmowy z Pekinem i przyczynił się do podpisania w 1991 r. porozumienia normalizującego stosunki z Chinami i Kambodżą, doprowadzając do wycofania stamtąd wojsk wietnamskich. W okresie sprawowania przez niego funkcji ministra spraw zagranicznych Wietnam nawiązał stosunki dyplomatyczne ze Stanami Zjednoczonymi, podpisał porozumienie ramowe z Unią Europejską (1995 r.), wziął udział w spotkaniu grupy Asia-Europe Meeting (ASEM), która powstała w 1997 r., i APEC w 1998 r. To również ministrowi Cằmowi należy przypisać intensywne prace związane ze wstąpieniem Wietnamu do Światowej Organizacji Handlu (WTO – World Trade Organization), zakończone sukcesem i podpisaniem porozumienia pod koniec listopada 2006 r. Według Cằma, członkostwo w ASEAN było kluczem do wyjścia Wietnamu z izolacji międzynarodowej⁸⁴, ale w ścisłym kierownictwie KPW nadal pokutowały opinie, że ASEAN to rozszerzenie South East Asia Treaty Organization (SEATO), a członkostwo w tej organizacji narażało na pokojowe wchłonięcie komunistycznego kraju⁸⁵.

Obawy przed wpływami idei liberalnych były zatem w tamtym okresie bardzo silne, czego przykładem są opinie jednego z wyższych rangą członków KPW Đào Duy Tùng, członka Biura Politycznego i kierownika Wydziału Propagandy. Opis jego działalności politycznej wskazuje na to, że był zmuszony ustąpić w dobie kryzysu gospodarczego ze swoich konserwatywnych ideologicznych poglądów na rzecz reform. Tłumaczył to w następujący sposób: „W systemie partyjnym nigdy nie włączaj swoich

82 Bùi Hoàng Tám, *Nguyen Mang cam – Nha Ngoai Giao cua thoi doi moi hoi nhap*, <https://dantri.com.vn/giao-duc/nguyen-manh-cam-nha-ngoai-giao-cua-thoi-doi-moi-hoi-nhap-1391054619.htm> (dostęp: 10.01.2025).

83 *Ibidem*.

84 A. Vuving, *op. cit.*

85 *Ibidem*.

osobistych opinii do uchwał Partii, ze względu na ich kolektywny charakter⁸⁶. Z tego fragmentu można wnioskować, że opinie konserwatystów nie znalazły się w nowej strategii stosunków międzynarodowych, a atmosfera sprzyjająca modernizacji gospodarki zagłuszała głosy przeciwników. W swoim opracowaniu Vuving zwraca uwagę, że tacy członkowie Biura Politycznego, jak: Đào Duy Tùng, Nguyễn Đức Bình, Nông Đức Mạnh i Nguyễn Hà Phan opóźniali zmiany, przez co w zasadzie wprowadzane były reformy połowiczne, a przystąpienie do ASEAN było „uporczywie hamowane przez wietnamskich antyzachodnich przywódców, w tym przez najbardziej upartego Tùng”⁸⁷. Badacz opis tego wewnętrznego konfliktu uzupełnia informacją o reakcji na list premiera Võ Văn Kiệta z 9 sierpnia 1995 r., skierowany do Biura Politycznego, w którym mówi on o pełnej integracji demokratycznego narodu ze światem zewnętrznym, odrzuconej jednak przez „twardogłowych” aparatczyków. Sytuacja skończyła się na rezygnacji ambasadora Nguyễn Trung⁸⁸.

W czasopiśmie „Strategic Comments” znalazł się wniosek, który przytoczę ze względu na fakt, że wynika on również z moich obserwacji i potwierdza prawdziwość przytoczonych wyżej badań. Autorzy przyznają: „Wydaje się, że nie ma stałych frakcji wewnątrz KPW, chociaż partia składa się z grup interesów, sieci patronackich i osób wyznających konkurujące ze sobą światopoglądy. Dwie najtrwalsze grupy to te, które priorytetowo traktują lojalność wobec systemu leninowskiego i te, które priorytetowo traktują skuteczność⁸⁹. Khang Vũ wiąże te frakcje w sposób oczywisty z prochińską i proamerykańską grupą w partii⁹⁰: „Jednym z najczęściej powtarzanych argumentów jest to, że istnieje równowaga sił między urzędnikami Komunistycznej Partii Wietnamu a biurokratami państwowymi, przy czym urzędnicy partyjni są generalnie »prochińscy«, a biurokraci »proamerykańscy« lub »prozachodni«. Śledząc, do którego obozu/pozycji należy każdy z przywódców i jaka jest równowaga sił między tymi dwoma »frakcjami«, obserwatorzy mogą analizować i przewidywać zachowanie Wietnamu w polityce zagranicznej⁹¹.

86 Đỗ Mười, *Đào Duy Tùng, nhà lãnh đạo liêm khiết, con người đổi mới của Đảng*, <https://nhandan.vn/dao-duy-tung-nha-lanh-dao-liem-khiết-con-nguoi-doi-moi-cua-dang-post425781.html> (dostęp: 10.01.2025).

87 A. Vuving, *op. cit.*

88 *Ibidem*.

89 *Vietnam: leadership turnover and foreign-policy implications*, „Strategic Comments” 2023, Vol. 29, Issue 2.

90 Khang Vũ, *The Analytical Obsession...*

91 *Ibidem*.

W dyskusji na temat frakcyjności KPW można przytoczyć opinię rosyjskiego politologa zajmującego się procesem transformacji w Wietnamie. Władimir Mazyrin udowadnia, że KPW nie jest jednolitą organizacją i wyrażane są w niej różne interesy. Zgadzam się z przytoczonymi opiniami – swoiste frakcje są zarówno wynikiem różnicy zdań między skrzydłem partyjnym a rządowym co do tempa i głębokości reform, jak i do intensywności współpracy z bliskimi ideologicznie Chinami. Frakcje są też pochodną braku pluralizmu politycznego – różne głosy muszą gdzieś się ujawniać. Wydaje się, że ta sytuacja, w pewnym sensie, zastępuje konieczny w demokracjach pluralizm polityczny. Mimo to partia, aby nie utracić władzy, nadal występuje jako jedna siła⁹², a dodatkowo, jak było powiedziane, „robi oko” do innych grup, które do tej pory nie były odbiorcą ideologii komunistycznej. Obowiązuje zasada, że kierownictwo partii nie podlega ostrej jawnej krytyce. Procesy, które mają znaczenie strategiczne, omawiane są w zaciszu gabinetów i nie jest tu włączana opinia publiczna. Biuro Polityczne przyjmuje ważne postanowienia we własnym gronie, dopiero później decyzje są oznajmiane społeczeństwu.

Ponieważ dyskusja i różnice zdań rzadko wychodzą poza wąskie grono przywódców, grupy interesów istniejące w partii trudno jest określić. W KPW istnieją lobby tworzące wzajemne alianse dla realizacji określonych celów. Najczęściej mówi się o reformatorach i konserwatystach. Często swoje grupy nacisku w najwyższych gremiach partyjnych posiadają grupy biznesowe. W różnych okresach historycznych podziały w partii następowały w zależności od preferencji związanych z polityką zagraniczną.

Zwiększenie obecności mocarstw w regionie Azji i Pacyfiku sprawiło, że współcześnie zaczęto mówić o frakcji prochińskiej i proamerykańskiej, a także z czasem wyróżniać grupę nastawioną na współpracę regionalną, tj. frakcję proaseańską. Część działaczy nastawionych jest prorosyjsko – to ci, którzy kształcili się w ZSRR i mają z nim związki emocjonalne. Można jednak zaprzeczyć temu podziałowi, używając argumentacji Thayera, zakładającej, że frakcje różnią się jedynie w sposobie zarządzania stosunkami z mocarstwami, co nie wyklucza prowadzenia zaangażowanej polityki na dwóch lub kilku kierunkach⁹³. Skrzydła związane z sektorami obrony i bezpieczeństwa publicznego są postrzegane jako nieco bardziej

92 В.М. Мазырин, *Реформы переходного периода во Вьетнаме (1986–2006): направления, динамика, результаты*, Изд-во МГУ, Москва 2007, s. 26.

93 C.A. Thayer, *Domestic and Foreign Policy in Vietnam, The Future of Vietnamese Civil Society: An Interview with Carlyle Thayer*, „Georgetown Journal of Asian Affairs” 2019, Vol. 5, s. 120.

ostrożne wobec pogłębiania relacji z Zachodem, z uwagi na potencjalne wywieranie nacisku na demokratyzację reżimu, w przeciwieństwie do kręgów związanych z resortami gospodarczymi. Frakcję technokratów także postrzega się jako bardziej otwartą i chętną pogłębianiu relacji z USA i Zachodem aniżeli frakcja ideologiczna.

Ważnym obecnie kryterium podziału jest stosunek do globalizacji. Są więc tacy, którzy prą w kierunku większego otwarcia, ale, z drugiej strony, są tacy, którzy inaczej rozumieją interes narodowy. Mówiąc o lobby czy też o frakcjach wewnątrzpartyjnych, nie należy zapominać o kręgach militarnych, które, podobnie jak w Chinach, są liczącym się głosem. W Wietnamie wojskowi niekoniecznie są przeciwnikami urynkwienia gospodarki, ponieważ często prowadzą własną działalność biznesową⁹⁴.

Wreszcie w Wietnamie utrzymuje się podział na trzy regiony historyczne i geograficzne: *Bắc Bộ* (Północ), *Trung Bộ* (Centrum) i *Nam Bộ* (Południe). Widoczna jest dbałość o zbalansowanie wpływów tych trzech części kraju. Często decydenci jednczą się także wokół miejsca pochodzenia, co jest odzwierciedleniem przywiązania do „małej ojczyzny” (wiet. *quê hương*). Na zjazdach partii delegaci starają się zachować regionalny balans w wyborze najwyższego przywództwa, przy czym sekretarz generalny zawsze wybierany był spośród polityków z Północy, stanowiących około 60% osób zarówno w Komitecie Centralnym, jak i wśród ogólnej liczby członków KPW. Pozostałe funkcje spośród „czterech filarów” władzy powinny być powierzane politykom z pozostałych regionów, jednak nie zawsze zasada ta zostaje zachowana⁹⁵.

Omawiając różnorodność podejść do tematów zarówno polityki międzynarodowej, jak i wewnętrznej, należy pamiętać, że mimo, iż wszystkie najważniejsze stanowiska w państwie obsadzone są przez członków Biura Politycznego KPW, to obowiązuje swoisty konsensus, konieczność „dogadania się” w gronie czterech najważniejszych osób. Na XIII Zjeździe KPW zasygnalizowano powrót do struktury podziału władzy opartej na „czterech filarach” (wiet. *tứ trụ*) – sekretarz generalny partii, prezydent, premier i przewodniczący Zgromadzenia Narodowego⁹⁶. Można przyjąć, że jest to swoista proteza demokratycznych zasad podejmowania decyzji. Ta forma wymaganego konsensusu nie zawsze przebiega w harmonii.

94 *Ibidem*, s. 30.

95 Nguyen Khac Giang, Nguyen Quang Thai, *op. cit.*, s. 71.

96 M. Pietrasiak, *Prezydent w systemie politycznym Wietnamu. Analiza porównawcza założeń ustrojowych wietnamskich konstytucji*, „Przegląd Sejmowy” 2022, nr 4, s. 101–124.

Niekiedy jedne frakcje tracą swoje znaczenie, a zyskują inne. Wpływ na to mają zarówno uwarunkowania wewnętrzne, jak i międzynarodowe. Frakcje w ramach KPW, których znaczenie bywa przez niektórych badaczy kwestionowane, przenikają się nawzajem i trudno znaleźć sztywne linie podziału. Były premier Wietnamu Nguyễn Tấn Dũng, związany z Ministerstwem Bezpieczeństwa Publicznego jako wiceminister w latach 1995–1997, często bywał postrzegany jako otwarty technokrata, konfrontacyjnie nastawiony do Chin w czasie pełnienia funkcji szefa rządu. Z kolei w czasach, gdy przywództwo w KPW sprawował Nguyễn Phú Trọng, uznawany za ideologa dążącego do utrzymania dobrych relacji z Pekinem, nastąpił równoległy rozwój kontaktów ze Stanami Zjednoczonymi.

Również ostatnie wydarzenia ze stycznia 2023 r., kiedy doszło do zawirowań na scenie politycznej Wietnamu, były interpretowane przez ekspertów jako walka frakcji prochińskiej i prozachodniej. Na początku 2023 r. prezydent kraju Nguyễn Xuân Phúc, który przed XIII Zjazdem KPW stał na czele wietnamskiego rządu, zrezygnował z pełnienia tej funkcji. Nieco wcześniej urząd złożyli dwaj wicepremierzy: Phạm Bình Minh, były szef MSZ w rządzie Phúca, oraz Vũ Đức Đam, kierujący niegdyś zespołem walczącym z koronawirusem. Powodem odejścia wspomnianych polityków wysokiego szczebla były afery korupcyjne, które dotknęły Wietnam w czasie pandemii COVID-19. Pierwszy skandal, tzw. afera Việt Á, była związana ze sprzedażą testów na koronawirusa po zawyżonej cenie, druga natomiast dotyczyła wysokich kosztów lotów repatriacyjnych, które ponieśli Wietnamczycy wracający do ojczyzny w czasie pandemii⁹⁷.

Choć oczywiście polityka zagraniczna Wietnamu jest wypracowywana na zasadzie konsensusu między członkami Biura Politycznego, pojawiły się głosy, że rezygnacja Phúca, Minha oraz Đama jest oznaką odejścia od polityki zbliżenia ze Stanami Zjednoczonymi na rzecz zacieśnienia więzi z Chinami. Miała też o tym świadczyć wizyta sekretarza Trọnga w Pekinie na przełomie października i listopada 2022 r., po wyborze Xi Jinpinga na kolejną kadencję jako szefa Komunistycznej Partii Chin. Stany Zjednoczone z kolei były skłonne do podniesienia rangi stosunków bilateralnych z Wietnamem, co mogło wiązać się z nieprzychylną reakcją Pekinu.

Zmiany polityczne na najwyższym szczeblu zostały przywołane jako dowód na istnienie wewnątrz KPW różnych wizji dotyczących współpracy

97 M. Zaręba, *Polityczne zawirowania w Wietnamie*, „Obserwator międzynarodowy.pl”, <https://obserwatormiędzynarodowy.pl/2023/01/25/dr-michal-zareba-polityczne-zawirowania-w-wietnamie-analiza/> (dostęp: 13.02.2025).

z dwoma mocarstwami. Autorzy monografii uważają, że z punktu widzenia wietnamskich władz najlepszym rozwiązaniem pozostaje balansowanie między oboma mocarstwami, utrzymanie współpracy gospodarczej z Chinami oraz obecności wojskowej Amerykanów w regionie Azji i Pacyfiku. Unikanie faworyzowania jednego z mocarstw jest nie tylko obecną taktyką wietnamskich władz, ale również ważnym elementem dziedzictwa ideologii państwowej.

Rozdział II

Rywalizacja mocarstw w Azji Południowo-Wschodniej

(Małgorzata Pietrasiak)

2.1. Strategia mocarstw i sytuacja geopolityczna w regionie Azji Południowo-Wschodniej

Założenie, które zostało przyjęte przez autorów opracowania, polega na stwierdzeniu istnienia dwubiegunowego porządku międzynarodowego w regionie Azji Południowo-Wschodniej. Takie wnioski wynikają z badań ekspertów i naukowców zajmujących się systemem regionalnym Azji Południowo-Wschodniej. Jak było powiedziane, autorzy książki oparli się w swoich badaniach zarówno na analizie materiałów źródłowych, własnych obserwacjach, ale również szeroko skonsultowali te opinie z naukowcami i ekspertami działającymi w różnych ośrodkach analitycznych w Singapurze, Wietnamie czy Malezji. Wszyscy rozmówcy potwierdzili sensowność naszego założenia. Balansowanie oddziaływania na region jest troską każdego z państw ASEAN¹.

Jeden z rozmówców wskazał, że Wietnam posiada własne doświadczenia związane z bipolarnością. Rzeczywiście, we wprowadzeniu do rozdziału należy podkreślić, że państwa dzisiejszego ASEAN, poza Indonezją, są albo małe, albo średnie, integrują się, aby ich znaczenie w rywalizacji z mocarstwami rosło, a historycznie walka o wpływy na tym obszarze zawsze przybierała charakter rywalizacji dwóch podmiotów. Okres średniowiecza to głównie wpływy Chin i Indii. Czas kolonialnej ekspansji to w przypadku Indochin ścieranie się wpływów Francji i Chin, zakończone wygraną silniejszej wówczas Francji. Potem przyszedł okres

1 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

konfliktów antykolonialnych i zimnowojennych. Rywalizacja między kapitalistycznym Zachodem a komunistycznym Wschodem na wiele lat odsunęła możliwość zjednoczenia Wietnamu, ale również stabilnego wzrostu w pozostałych państwach. Dodatkowo, rosnące antagonizmy, walka o wpływy w ramach obozu komunistycznego spowodowały, że wyborów należało dokonywać i na tej linii. W tym wypadku zdecydowano się balansować wpływy ZSRR i ChRL, aby w równym stopniu ich pomoc zasilala Wietnam w czasie wojny ze wspólnym wrogiem – Ameryką².

Obecnie najsilniejszymi graczami są Chiny i Stany Zjednoczone i to w ich stronę przechylają się zarówno interesy, jak i sympatie państw regionu. Te, które wzrostu potęgi chińskiej obawiają się najbardziej, pozytywnie odpowiadają na projekty amerykańskie. Niektóre państwa tradycyjnie są powiązane sojuszami z USA (np. Filipiny, Tajlandia), inne wkroczyły w obszar zainteresowania Waszyngtonu (np. Wietnam). Chiny z kolei mają atrakcyjniejszą ofertę dla tych interesariuszy (np. Kambodża, Mjanma), którzy potrzebują kapitału na modernizację gospodarki i jednocześnie nie są skłonne spełniać warunków wymuszanych przez zachodnią demokrację. Oba mocarstwa z kolei mają ustalone własne interesy w regionie i oba konkurują o wpływy, które owe interesy pomogłyby zrealizować.

W Strategii Indo-Pacyficznej Stanów Zjednoczonych, opracowanej w okresie prezydentury Joe Bidena w 2022 r., została wyeksponowana idea, mówiąca o tym, że Indo-Pacyfik jest kluczowym regionem dla amerykańskiego „bezpieczeństwa i dobrobytu”³. Poczynając od sytuacji sprzed dwustu lat, kiedy region ten był ważny z punktu widzenia wymiany handlowej, poprzez czas II wojny światowej i okres zimnowojenny, niezmiennie relacje dwustronne i obecność amerykańska były traktowane tu jako niepodważalne. W Strategii wymienione zostały te państwa i obszary, które w sposób szczególny owe relacje rozwijają. Wymieniono „żelazne sojusze traktatowe” z Australią, Japonią, Republiką Korei, Filipinami i Tajlandią: „Pogłębiany pięć naszych regionalnych sojuszy traktatowych – z Australią, Japonią, Wielką Brytanią, Filipinami i Tajlandią – oraz wzmacniamy relacje z wiodącymi partnerami regionalnymi, w tym z Indiami, Indonezją, Malezją, Mongolią, Nową Zelandią, Singapurem, Tajwanem, Wietnamem i wyspami Pacyfiku”⁴.

2 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

3 *Indo-Pacific Strategy of the United States, February 2022*, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf> (dostęp: 3.11.2024).

4 *Ibidem*.

W dalszej części Strategii zostały zasygnalizowane nowe formuły współpracy, w tym przede wszystkim Quad (Quadrilateral Security Dialogue – Czterostronny Dialog Bezpieczeństwa: USA, Japonia, Indie Australia): „Będziemy wspierać i wzmacniać sojuszników i partnerów, którzy sami przejmują regionalne role przywódcze, a także będziemy pracować w elastycznych grupach, które łączą naszą wspólną siłę, aby stawić czoła decydującym kwestiom naszych czasów, szczególnie poprzez Quad. Będziemy nadal wzmacniać współpracę Quad w zakresie globalnego zdrowia, zmian klimatu, krytycznych i powstających technologii, infrastruktury, cyberprzestrzeni, edukacji i czystej energii, pracując razem z innymi partnerami na rzecz wolnego i otwartego Indo-Pacyfiku”⁵.

Wymienione cele świadczą o tym, że koncepcja ewentualnego wycofania się z tego regionu była błędna, a idea *pivotu to Asia* prezydenta Baracka Obamy została uznana za słuszną. Pod koniec okresu zimnowojennego rozważano w Waszyngtonie wycofanie się z obecności wojskowej w regionie Azji Południowo-Wschodniej, ale idea ta nie zyskała realnego poparcia, bo już wówczas zarysował się scenariusz wzrostu jego znaczenia w XXI stuleciu⁶.

ASEAN został uznany za regionalnego lidera, a także sformułowano poparcie dla zasady centralizmu tej organizacji: „Popieramy centralną pozycję ASEAN i wspieramy go w wysiłkach na rzecz zapewnienia zrównoważonych rozwiązań dla najpilniejszych wyzwań w regionie. W tym celu będziemy pogłębiać długotrwałą współpracę z ASEAN, jednocześnie rozpoczynając nowe działania na wysokim szczeblu w zakresie zdrowia, klimatu i środowiska, energii, transportu oraz równości płci i równouprawnienia. Będziemy współpracować z ASEAN, aby budować jego odporność jako nadrzędnej instytucji regionalnej i zbadamy możliwości jego współpracy z Quad”⁷.

Z kolei dla Chin region Azji Południowo-Wschodniej zawsze pozostawał obszarem priorytetowym w ich strategii. Tutaj też najbardziej widoczne są zmiany dotyczące wykorzystywanego arsenału metod i środków potrzebnych do realizacji chińskich interesów, które profesor Jan Rowiński określił w następujący sposób: „odrodzenie wielkości chińskiej nacji” (chiń. *zhongguo minzu de weidade fuxing*) i „przywrócenie Chinom

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

należnego miejsca w społeczności międzynarodowej jako światowemu mocarstwu”⁸.

Na cele chińskiej polityki bezpieczeństwa w regionie składają się trzy elementy: wewnętrzna chińska stabilność i dobrobyt, sprzyjające kontynuacji reform, czyli interesy narodowe; pokój i stabilność w najbliższym otoczeniu oraz dialog i współpraca z innymi państwami, zwłaszcza w regionie Azji i Pacyfiku⁹.

Z kolei dla państw ASEAN współpraca gospodarcza z szybko rozwijającymi się Chinami, w tym inwestycje chińskie, jest podstawowym motywem współpracy. Mimo że w wypowiedziach ekspertów i polityków tego regionu pojawia się obawa związana z hegemonicznym nastawieniem „wzrastających” Chin kosztem słabszych uczestników, to wśród państw ASEAN istnieje gotowość do przyznania należytą im roli. Okoliczności sprzyjające współpracy to wzrost gospodarczy nie tylko Chin, ale i całego regionu, zatem w interesie obu stron leży zabezpieczenie tego wzrostu poprzez stabilizację polityczną i gospodarczą. Przytoczmy opinie w tej sprawie eksperta Russian International Affairs Council (RIAC) Aleksandra Gabujewa: „Chińskie interesy w regionie Azji Południowo-Wschodniej w dużej mierze korelują z filozofią Niebiańskiego Imperium, które jest bardzo ostrożne w swoich działaniach. To właśnie ten czynnik uniemożliwia pełną realizację długoterminowych planów Chin w regionie Azji i Pacyfiku. Obecnie Chiny wdrażają tak obiecujące inicjatywy, jak Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (AIIB – Asian Infrastructure Investment Bank) i Inicjatywę Pasa i Szlaku (BRI – Belt and Road Initiative), ale wszystkie one nie są ostatecznie decydujące dla Chin. Jedynym długoterminowym celem Pekinu, który można śmiało zdefiniować, jest pozostanie silną potęgą zarówno w regionie, jak i na arenie międzynarodowej”¹⁰.

W wielu ekspertyzach pojawia się teza o dążeniu Chin do realizacji mocarstwowej pozycji poprzez instrumentalizację współpracy gospodarczej, ograniczenie wpływów USA i ich sojuszników. Przytoczę tu niektóre

8 J. Rowiński, *Dylematy i wyzwania polityki Chin w końcu pierwszej dekady XXI wieku (reperkusje światowego kryzysu finansowo-gospodarczego)*, [w:] *Kryzys 2008 a pozycja międzynarodowa Zachodu*, red. R. Kuźniar, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011.

9 Han Feng, *Envolving Security Environment in Southeast Asia: A Chinese Assessment*, [w] *ASEAN-China Relations: Realities and Prospects*, red. Swee-Hock Saw, Li-jun Sheng, Kim Wah Chin, Singapore, ISEAS 2005, s. 175–186.

10 *Russia, China and the US In the Asia-Pacific*, <https://russiancouncil.ru/news/rossiya-kitay-i-ssha-v-aziatsko-tikhookeanskom-regione-vozmozhno-li-sotrudnichestvo-gorodskoy-zavtra/> (dostęp: 15.12.2023).

wywody Rusha Doshi, który w swojej książce zajmował się ewolucją globalnej strategii Chin: „...zmiany z jednej strategii na drugą były wywołane przez gwałtowne załamania w najważniejszej zmiennej kształtującej chińską wielką strategię: jej postrzeganiu potęgi i zagrożenia ze strony USA. Pierwsza chińska strategia wypierania (1989–2008) miała na celu ciche stępienie amerykańskiej władzy nad Chinami, szczególnie w Azji, i pojawiła się po traumatycznym *trifecta*: placu Tiananmen, wojnie w Zatoce Perskiej i upadku Związku Radzieckiego, co doprowadziło Pekin do gwałtownego wzrostu postrzegania zagrożenia ze strony USA. Druga chińska strategia wypierania (2008–2016) miała na celu zbudowanie podstaw regionalnej hegemonii w Azji i została uruchomiona po tym, jak globalny kryzys finansowy doprowadził Pekin do zmniejszenia potęgi USA i ośmielił go do przyjęcia bardziej pewnego podejścia. Teraz, wraz z powołaniem się na »wielkie zmiany niewidziane od stulecia«, po Brexicie, wyborach prezydenta Trumpa i pandemii koronawirusa, Chiny uruchamiają trzecią strategię wypierania, która rozszerza wysiłki w zakresie tępienia i budowania na całym świecie, aby wyprzeć Stany Zjednoczone jako światowego lidera”¹¹.

Rush Doshi prognozuje, że w pełni zrealizowany amerykański porządek miałby polegać na wycofaniu się Ameryki z Japonii i Korei, istniejących sojuszy regionalnych i marynarki wojennej z zachodniego Pacyfiku, uzyskaniu szacunku sąsiadów Chin w regionie, zjednoczeniu z Tajwanem oraz rozwiązaniu sporów terytorialnych na morzach: Wschodniochińskim i Południowochińskim¹².

Takie cele można znaleźć w chińskiej Strategii Militarnej (2015 r.): „W miarę jak światowy gospodarczy i strategiczny środek ciężkości przesuwa się coraz szybciej do regionu Azji i Pacyfiku, Stany Zjednoczone kontynuują swoją strategię »równoważenia« i zwiększają obecność wojskową oraz sojusze wojskowe w tym regionie. Japonia nie szczędzi wysiłków, by uniknąć powojennego mechanizmu, zmieniając swoją politykę wojskową i bezpieczeństwa. Taki rozwój sytuacji wywołał poważne obawy wśród innych krajów w regionie. W kwestiach dotyczących suwerenności terytorialnej Chin oraz praw i interesów morskich niektórzy z ich morskich sąsiadów podejmują prowokacyjne działania i wzmacniają swoją obecność wojskową na chińskich rafach i wyspach, które nielegalnie zajęli. Niektóre

11 R. Doshi, *The Long Game: China's Grand Strategy to Displace American Order*, <https://www.brookings.edu/articles/the-long-game-chinas-grand-strategy-to-displace-american-order/> (dostęp: 10.12.2024).

12 *Ibidem*.

kraje zewnętrzne są również zajęte wtrącaniem się w sprawy Morza Południowochińskiego; niewielka garstka utrzymuje stały nadzór powietrzny i morski oraz rozpoznawanie przeciwko Chinom. Dlatego też Chiny od dawna muszą chronić swoje prawa i interesy morskie. Niektóre spory dotyczące terytorium lądowego wciąż się tłą. Półwysep Koreański i Azja Północno-Wschodnia spowite są niestabilnością i niepewnością. W regionie szerzy się terroryzm, separatyzm i ekstremizm. Wszystko to ma negatywny wpływ na bezpieczeństwo i stabilność na peryferiach Chin”¹³.

W tym miejscu warto przytoczyć słowa jednego z ekspertów, który niezwykle silnie zaakcentował strategię morską Chin. Stwierdził on, że nie ląd i granice lądowe są obecnie priorytetem dla Państwa Środka, a właśnie granice morskie¹⁴.

W dokumentach z XX Zjazdu Komunistycznej Partii Chin, w części dotyczącej polityki zagranicznej, zadania są zdefiniowane bardzo ogólnie, poza kwestią reunifikacji, na zasadzie: jedno państwo, dwa systemy, czyli wchłonięcie Tajwanu oraz wsparcie rozwoju Makao i Hongkongu. Osiągnięcie zjednoczenia z Tajwanem na 75. rocznicę powstania Chińskiej Republiki Ludowej zostało następnie powtórzone w czasie uroczystego bankietu, kiedy Xi podkreślił swoją determinację do „całkowitego i pełnego zjednoczenia”¹⁵.

W sprawie relacji z państwami trzecimi podkreślono, że „Chiny prowadzą defensywną politykę obrony narodowej, a ich rozwój wzmacnia światowe siły na rzecz pokoju. Bez względu na to, jaki etap rozwoju osiągną, nigdy nie będą dążyć do hegemonii ani angażować się w ekspansjonizm”¹⁶, co wyraźnie ma przeciąć spekulacje dotyczące ich intencji, a przecież w Azji Południowo-Wschodniej panuje duża niepewność odnośnie do wzrastającego znaczenia Chin dla regionu. Chodzi nie tylko o drugą co do wielkości gospodarkę świata, ale o historyczne doświadczenia

13 *China's Military Strategy*, <http://eng.mod.gov.cn/xb/Publications/WhitePapers/4887928.html> (dostęp: 10.12.2024). Szerzej na temat chińskiej strategii militarnej zob. R. Kwieciński, *W cieniu niepewności. Siła militarna Chin w erze Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2023.

14 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

15 Nectar Gan, *Xi vows „reunification” with Taiwan on eve of Communist China's 75th birthday*, <https://edition.cnn.com/2024/10/01/china/china-xi-reunification-taiwan-national-day-intl-hnk/index.html> (dostęp: 10.02.2025).

16 *Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive in Unity to Build a Modern Socialist Country in All Respects. Report to the 20th National Congress of the Communist Party of China October 16, 2022.*

związane z chińskim hegemonizmem oraz niepewnością w związku z autorytaryzmem rządzącej partii komunistycznej. Percepcja Chin w regionie jest zróżnicowana, uwarunkowana relacjami historycznymi, a także interesami politycznymi i, a może zwłaszcza, gospodarczymi.

We wprowadzeniu do rozważań na temat współczesnej sytuacji geopolitycznej należy dodać, że w regionie Azji Południowo-Wschodniej aktywizują się również inne potęgi: z jednej strony rosnące w siłę Indie, które mają własne aspiracje gospodarcze i polityczne, Japonia – sojusznik USA – ale promująca przy tym przyjazną rozwojowi i stabilizacji regionu wizję relacji regionalnych, a także Australia, szukająca swojego miejsca w zmieniającej się strukturze międzynarodowej. Pomimo geograficznej bliskości Indie dopiero od niedawna zaktywizowały współpracę z państwami ASEAN. Po przejściu władzy przez rząd Narendry Modiego, w ramach *Act East Policy*, współpraca ta stała się bardziej intensywna i obie strony miały sobie coś do zaoferowania: Indie ASEAN-owi balansowanie wpływów chińskich, a ASEAN Indiom wsparcie dla koncepcji Indo-Pacyfiku. To współpraca oparta przede wszystkim na relacjach dwustronnych, chociaż poczyniono pewne kroki w kierunku wzmocnienia relacji ze Stowarzyszeniem.

Podniesiono rangę dialogu z sektorowego do pełnoprawnego partnerstwa, ale, jak wspomina Chintamani Mahapatra: „Obawiano się, że ta nowa konstrukcja regionalna sprawi, iż Forum Regionalne ASEAN, Szczyt Azji Wschodniej (EAS – East Asia Summit), APEC staną się dysfunkcyjne lub nieistotne. Ożywienie Czterostronnego Dialogu Bezpieczeństwa Quad, w skład którego wchodzi Stany Zjednoczone, Indie, Japonia i Australia, jeszcze bardziej zwiększyło obawy ASEAN, podobnie jak utworzenie AUKUS (partnerstwo USA, Australii i Wielkiej Brytanii). Ponieważ Indie i Stany Zjednoczone trzymały się z dala od negocjacji w sprawie Partnerstwa Transpacyficznego (TPP – Trans-Pacific Partnership), nie dołączyły do Kompleksowego i Progresywnego Partnerstwa Transpacyficznego (CPTPP – Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership), nie poparły też Regionalnego Kompleksowego Partnerstwa Gospodarczego (RCEP)”¹⁷.

Te obawy, z jednej strony, świadczą o woli pozostawienia chińskich udziałów politycznych i gospodarczych i „niedrażnienia” tego sąsiada, ale

17 Chintamani Mahapatra, *India-ASEAN Relations: Need for Deeper Engagement*, <https://aseanindiacentre.org.in/sites/default/files/2024-03/AIC-Commentary-No-48-Prof-Mahapatra.pdf> (dostęp: 10.12.2024).

z drugiej pokazują, że Indie widzą się w roli sojusznika i partnera USA na tym obszarze. Relacje między tymi państwami w okresie rządów Modiego znacznie się poprawiły.

Również Australia stara się przekonać ASEAN do koncepcji Indo-Pacyfiku. Jak to określili eksperci z Uniwersytetu w Tasmanii: „Poprzez skonfigurowanie Szczytu Azji Wschodniej, wraz z przyjęciem przez ASEAN koncepcji Indo-Pacyfiku do własnych rozważań strategicznych, Australia może odegrać kluczową rolę w dyskusjach, które pomogą zapewnić pokój i dobrobyt w regionie. Napięcia geopolityczne wzrosły w ostatnich latach, co ma konsekwencje dla Australii i całego ASEAN”¹⁸.

Zwolennikiem koncepcji Indo-Pacyfiku jest wreszcie Japonia. Były już premier Fumio Kishida¹⁹ w marcu 2023 r. ogłosił chęć kontynuacji działań premiera Shinzo Abe, popierając ideę „wolnego i otwartego Indo-Pacyfiku”, co oznacza wzmożone zainteresowanie regionem Azji Południowo-Wschodniej i Południowej oraz inwestycje w globalne szlaki handlowe²⁰.

Zarówno Japonia, jak i Indie oraz Australia wyraźnie odwołują się do zasady centralizmu ASEAN, która miałaby pomóc w opracowaniu zasad wspólnych dla koncepcji Indo-Pacyfiku. Zachętą miałyby być ważny cel dyplomacji regionalnej – równoważenie wpływów Chin. Jednak zaangażowanie się ASEAN wyraźnie po stronie wymienionych mocarstw i ich koncepcji Indo-Pacyfiku mogłoby zachwiać równowagę wobec istniejącej dwubiegunowości i narazić na szwank interesy chińskie w regionie.

Wśród przywołanych partnerów należy wspomnieć także Rosję, która musi być uwzględniona głównie ze względu na handel bronią. Jeżeli mielibyśmy wskazać, z którym biegunem bardziej się ona identyfikuje, to należałoby powiedzieć, że lepiej jej się współpracuje z Chinami, choć Moskwa dopomina się o realizację własnych interesów, nie zawsze zbieżnych z interesami Pekinu²¹. Z rozmów z ekspertami zajmującymi się regionem wynika, że taka Rosja, formułująca własną ofertę, jest potrzebna, aby równoważyć dwa najsilniejsze mocarstwa. Oczywiście w kwestiach gospodarczych trzeba uwzględnić UE, która jest trzecim największym

18 https://asialink.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0010/4871008/Comprehensive-Strategic-Partners-ASEAN-Australia-1.pdf (dostęp: 10.12.2023).

19 Sprawował urząd między 4 października 2021 a 1 października 2024 r.

20 *New Plan for a „Free and Open Indo-Pacific (FOIP)”*, https://www.mofa.go.jp/1p/pc/page3e_001336.html (dostęp: 7.11.2024).

21 Szerzej w M. Pietrasiak, *Russia pivot to (Southeast) Asia. Polityka Rosji wobec Azji Południowo-Wschodniej w XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022.

inwestorem w regionie. Singapur i Wietnam podpisały porozumienia o wolnym handlu, które weszły w życie odpowiednio w 2015 i 2020 r. Z kolei ASEAN dla UE jest trzecim, po Chinach i USA, partnerem handlowym²². Unia Europejska liczy się zatem w gronie graczy, którzy mogą pomóc w „szukaniu zawodników do tej gry w dwa ognie”.

Podsumowując, omawiany regionalny układ bipolarny uzupełniany jest przez wymienione wyżej mocarstwa oraz nowe minilateralne ugrupowania, jak AUKUS czy Quad. Członkowie ASEAN różnie oceniają nowe ugrupowania w obszarze Indo-Pacyfiku. Dla jednych mogą to być wartościowe elementy, uzupełniające architekturę bezpieczeństwa regionalnego, dla innych – coś, co burzy dotychczasowe struktury, a zatem jest niepewne.

ASEAN inicjuje wiele dodatkowych własnych formatów współpracy po to, by równoważyć regionalną dwubiegunowość. Do takich sprawdzonych multilateralnych formatów należy zaliczyć: ASEAN Regional Forum (ARF), East Asia Summit (EAS) czy ASEAN Defence Ministers' Meeting Plus. Wymienione fora, ARF czy EAS, służyły do łagodzenia napięć, choć nigdy nie miały spektakularnych osiągnięć związanych z rozwiązywaniem konfliktów²³. Celowo został tu użyty czas przeszły, bo w ostatniej dekadzie zaczęły pojawiać się takie struktury, które nawzajem wykluczały albo USA, albo Chiny i przez ekspertów nazywane były antychińskimi czy antyamerykańskimi (tabela 1). Przykładem jest chociażby forsowanie koncepcji Indo-Pacyfiku, która pośrednio wyklucza Pekin. Ze swojej strony Chiny często zwołują regionalnych urzędników ds. bezpieczeństwa i dyplomatów bez zapraszania USA, wykorzystując jednocześnie Inicjatywę Pasa i Szlaku do wzmocnienia więzi regionalnych kosztem mocarstw zachodnich²⁴. Również podpisane 15 listopada 2020 r., po wieloletnich negocjacjach, Regionalne Kompleksowe Partnerstwo Gospodarcze miało na celu zmniejszyć skalę amerykańskiego zaangażowania w gospodarkę czy porządek w Azji Południowo-Wschodniej. Indie do RCEP ostatecznie nie przystąpiły.

22 *Association of South East Asian Nations (ASEAN) EU trade relations with the Association of South East Asian Nations. Facts, figures and latest developments*, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/association-south-east-asian-nations-asean_en (dostęp: 10.02.2025).

23 M. Vatikiotis, *ASEAN must use diplomacy to defuse US-China tensions*, <https://asia.nikkei.com/Opinion/ASEAN-must-use-diplomacy-to-defuse-US-China-tensions> (dostęp: 10.02.2025).

24 *Ibidem*.

Tabela 1. ASEAN – Chiny – USA – powiązania instytucjonalne

Struktury zintegrowane	USA	Chiny	ASEAN
ASEAN+Chiny	–	+	+
ASEAN+USA	+	–	+
ASEAN+3	–	+	+
ASEAN Defence Ministers` Meeting	+	+	+
ARF	+	+	+
EAS	+	+	+
APEC	+	+	+
ASEM	–	–	+
RCEP	–	+	+
(CP)TPP	USA do 2019 r.	–	Wietnam, Malezja, Brunei, Singapur
SzOW*	–	+	dąży Kambodża
EUG**	–	Umowa o wolnym handlu	Umowa o wolnym handlu: Wietnam Singapur; trwają rozmowy z Tajlandią; zainteresowanie wyraziły: Indonezja, Laos, Kambodża
Quad	+	–	Wietnam w ramach Quad+
Inicjatywa Pasa i Szlaku	–	+	+

* Szanghajska Organizacja Współpracy;

** Euroazjatycka Unia Gospodarcza

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawione zestawienie pokazuje, że w większości organizacji regionalnych uczestniczą oba mocarstwa. Udrożnione są zatem kanały komunikacji, natomiast możliwości realnego oddziaływania na gospodarkę czy bezpieczeństwo i zażegnywanie sporów za pośrednictwem tych organizacji nie są duże, ale są i spełniają określone cele związane ze zmniejszaniem napięć, a nieraz zamrażaniem konfliktów.

Dodatkowym aspektem bipolarności regionalnej jest fakt, że oba bieguny pozostają ze sobą w konflikcie. Zapewne nie jest to sytuacja osobiwa, ale w ostatnim okresie obserwuje się zwiększone napięcie między dwoma potęgami, co maksymalizuje ryzyko wybuchu uśpionych konfliktów na Morzu Południowochińskim, w Cieśninie Tajwańskiej

i w Hongkongu. Trwa wojna handlowa. Niepokój ekspertów budzi również pogłębiający się spór między Koreą Południową a Japonią²⁵. Należy założyć, że takie formaty jak EAS czy ARF mogą nie wystarczyć dla złagodzenia sporów, ale z kolei tworzenie nowych, które omijają jedno bądź drugie mocarstwo, tym bardziej nie zakładają ich zakończenia.

Niektórzy obserwatorzy uważają, że to tylko kwestia czasu, zanim dojdzie do jakiegoś starcia. Wywarłoby to ogromną presję na kraje Azji Południowo-Wschodniej i inne regionalne potęgi, w tym Australię i Indie, aby opowiedziały się po jednej ze stron. Im bardziej nasila się rywalizacja między Chinami a Stanami Zjednoczonymi, tym bardziej państwa ASEAN są kuszone do szukania przychylności jednego lub drugiego z wielkich mocarstw. Dlatego też odpowiedzią ASEAN są starania o zachowanie równowagi i nacisk na odgrywanie centralnej roli w ewoluującej architekturze regionalnej w Azji Południowo-Wschodniej.

Aseanocentryczność oznacza, że organizacja ta znajduje się w centrum wszystkich inicjatyw mających na celu integrację regionu i utrzymanie architektury bezpieczeństwa opartej na obronie jego interesów i utrzymaniu stabilności. Jest to zasada definiująca wielostronną dyplomację w regionie, która łączona z wielostronnymi instytucjami, tworzy nową architekturę bezpieczeństwa, ale ma też pewne wady.

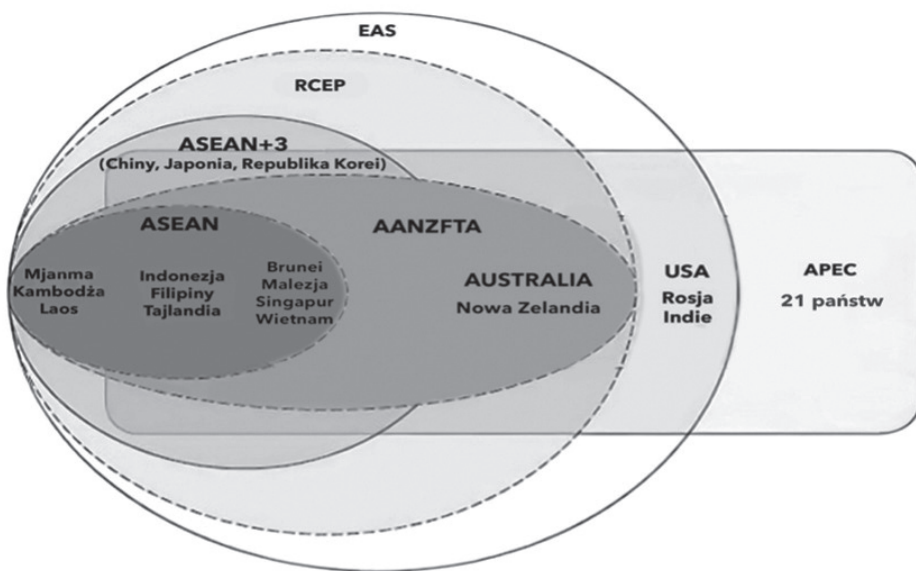
Rosyjski ekspert ds. Azji Południowo-Wschodniej Piotr Cwietow uważa, że jest ona zbyt dosłownie powiązana z konsensualną metodą podejmowania decyzji: „Wielostronna dyplomacja w Azji Wschodniej tradycyjnie cieszyła się poparciem wszystkich kluczowych graczy w regionie. Wynika to jednak głównie z jej otwartości i inkluzywności. Niestety, owa inkluzywność jest pochodną unikania jakiegokolwiek twardego stanowiska lub działania wbrew konsensusowi. Poważne kwestie bezpieczeństwa są omawiane na tych wielostronnych platformach azjatyckich, które najpierw starają się nikogo nie urazić, być niekontrowersyjne, a dopiero potem skuteczne, a nawet znaczące. Co więcej, główne mocarstwa wspierają centralną pozycję ASEAN, ponieważ wiedzą, że nie jest on w stanie wyegzekwować żadnej decyzji. Oznacza to, że Stany Zjednoczone i Chiny mogą działać tak, jak im się podoba, nie odczuwając żadnych ograniczeń ze strony społeczności regionalnej”²⁶.

25 *Ibidem*.

26 A. Tsvetov, *Russia and Multilateral Diplomacy in East Asia*, <https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russia-and-multilateral-diplomacy-in-east-asia/> (dostęp: 25.03.2020).

Dynamika przemian regionalnych uwypukliła konieczność koordynowania i kontrolowania często spontanicznych zmian, przez co zasady centralizmu ASEAN zostały podbudowane wielostronnymi inicjatywami, mającymi na celu wzmocnienie bezpieczeństwa, utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa regionalnego. Należy podkreślić, że podstawową cechą systemu integracji w Azji Południowo-Wschodniej jest fakt, że ASEAN pozostaje inicjatorem powstałych struktur, choć w skład Stowarzyszenia wchodzi różne państwa i nie ma powodów, by oczekiwać zmian w zakresie tej różnorodności. Oznacza to, że możliwe jest „konkurowanie o względy” uczestników systemu regionalnego, a one nie muszą tłumaczyć się, a nawet uwzględniać opinii innych co do swoich wyborów (diagram 1).

Diagram 1. Multilateralne formaty powstałe z inicjatywy i przy współudziale ASEAN

Źródło: opracowanie własne.

W deklaracji przyjętej w 2023 r. w Bangkoku wyraźnie stwierdzono, że ASEAN „musi nadal być uczciwym pośrednikiem w strategicznym środowisku konkurencyjnych interesów”²⁷. I mimo że żadna z wymienionych struktur stworzonych przez ASEAN nie jest w stanie balansować potęgi dwóch mocarstw, to razem budują nową architekturę regionalną

²⁷ M. Vatikiotis, *op. cit.*

i w gruncie rzeczy dążą do stabilizowania układu i zapewnienia równowagi sił. Koronkowa dyplomacja to określenie, które często opisuje działanie wszystkich operujących w tym regionie sił. Od okresu zimnowojennego dyplomacja regionalnych graczy zmusza USA i Chiny do wypracowania konsensusu, w którym priorytetem jest stabilność, utrzymywanie napięć w ryzach, zachęcanie do komunikacji i uprzywilejowania konstruktywnych stosunków roboczych w obszarach zainteresowania stron, ale bez deptania systemu wartości i zobowiązań międzynarodowych.

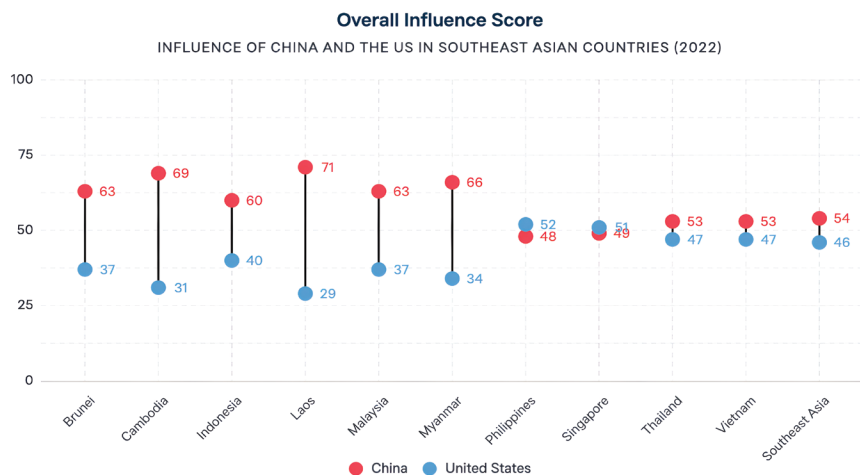
2.2. Główne wskaźniki makroekonomiczne w ujęciu porównawczym i wnioski instytutów eksperckich dotyczących pozycji Chin i USA w Azji Południowo-Wschodniej

W poprzedniej części analizy wspomniano, że oba mocarstwa starają się przeciągnąć na swoją stronę i zainteresować określonymi „profitami” poszczególnych uczestników relacji regionalnych. Pytanie, którzy z nich korzystają najbardziej i jak oceniają oba mocarstwa? Zagadnienie uznano za bardzo ważne, a badania na ten temat prowadziło kilka ośrodków analitycznych, w tym Lowy Institute.

Autorzy książki zapoznali się z rezultatami tych badań (kwiecień 2023 r.). Wynika z nich, że „Stany Zjednoczone straciły wpływy na rzecz Chin w Azji Południowo-Wschodniej w ciągu ostatnich pięciu lat we wszystkich czterech kategoriach mierzonych przez *Asia Power Index*: relacje gospodarcze, sieci obronne, wpływy dyplomatyczne i wpływy kulturowe. Stany Zjednoczone są bardziej wpływowe niż Chiny w dwóch krajach: na Filipinach i w Singapurze.

Wpływ Chin jest najsilniejszy w Laosie, Kambodży i Birmie, gdzie bliskość geograficzna i stosunkowo słabe zaangażowanie USA pozwoliły Chinom znacznie przewyższyć wpływy Waszyngtonu. W porównaniu z Chinami, Stany Zjednoczone nadal mają znacznie silniejsze relacje obronne z krajami Azji Południowo-Wschodniej. Chiny zwiększyły jednak przewagę nad Stanami Zjednoczonymi pod względem stosunków gospodarczych z Azją Południowo-Wschodnią²⁸.

28 S. Patton, J. Sato, *Asia Power Snapshot: China and the United States in Southeast Asia*, <https://www.lowyinstitute.org/publications/asia-power-snapshot-china-united-states-southeast-asia> (dostęp: 15.02.2025).

Diagram 2. Wpływy Chin i USA w Azji Południowo-Wschodniej (2022 r.)

Źródło: Lowy Institute [2023 Asia Power Index].

Z diagramu 2 wynika, że w Wietnamie, podobnie jak w Tajlandii, wpływy obu mocarstw niemal się równoważą, choć przeważają Chiny. Najmniejszą różnicę zaobserwowano w Singapurze. Z badań, które autorzy książki zdecydowali się przytoczyć, warto wspomnieć o miarach wpływów: „Chiny są bardziej wpływowe gospodarczo niż Stany Zjednoczone, jednak wpływy militarne Waszyngtonu nadal są bardziej rozbudowane i przewyższają relacje Pekinu. I chociaż Chiny mają znaczną przewagę nad Stanami Zjednoczonymi pod względem wpływów dyplomatycznych, odzwierciedlając ich bardziej wszechstronny zasięg w regionie, wpływy kulturowe Waszyngtonu, uzyskane dzięki zasięgowi mediów i kontaktom międzyludzkim, pozostają wyższe niż Pekinu”²⁹.

Aby uzupełnić informacje na temat znaczenia obu mocarstw w regionie Azji Południowo-Wschodniej, warto przytoczyć badania prowadzone przez organizację RAND (Research And Development). Jej eksperci w 2018 r. przeprowadzili badania ankietowe wśród ponad stu współpracujących z USA partnerów i ekspertów. Przeanalizowali amerykańskie i chińskie dokumenty oraz dane statystyczne. Za wpływy uznano możliwość kształtowania zachowania innego podmiotu³⁰. Kluczowe wnioski, jakie

29 *Ibidem*.

30 „W rywalizacji wpływ – zdolność jednego aktora do kształtowania działań drugiego – jest względny i zależy od wspólnych interesów partnera ze Stanami Zjednoczonymi (w porównaniu z Chinami) oraz od tego, co Stany Zjednoczone mogą zaoferować

sformułowano po zakończeniu badań, mówiły, że w całym regionie Indo-Pacyfiku Chiny mają większe wpływy gospodarcze, a Stany Zjednoczone większy wpływ dyplomatyczny i wojskowy, jednak partnerzy generalnie cenią rozwój gospodarczy ponad kwestie bezpieczeństwa.

Ekspertci wyszli z założenia, że rywalizację napędzają konkurujące ze sobą wizje i cele dla regionu Indo-Pacyfiku: „Wizja Stanów Zjednoczonych opiera się na utrzymaniu regionalnej wolności i otwartości oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i stabilności. Wizja Chin obejmuje rozszerzanie ich potęgi, wspieranie integracji regionalnej i zależności od Chin, ograniczanie roli mocarstw zewnętrznych i podporządkowanie Azji Południowo-Wschodniej przywództwu Pekinu”³¹. Dowodem na poprawność powyższej tezy są dokumenty przedstawione w pierwszej części niniejszego rozdziału.

Ekspertci wskazali tych partnerów obu państw, którzy są traktowani priorytetowo i mają największe znaczenie dla Chin i Stanów Zjednoczonych. Tam, gdzie to zainteresowanie się pokrywa, należy spodziewać się najbardziej intensywnej rywalizacji, a są to takie kraje, jak: Indonezja, Malezja, Filipiny, Singapur, Tajlandia i Wietnam (tabela 2)³².

Tabela 2. Priorytety polityki Chin i USA wobec krajów Azji Południowo-Wschodniej

		Chiny		
Stany Zjednoczone		Wysoki priorytet	Średni priorytet	Niski priorytet
	Wysoki priorytet		Indonezja, Filipiny, Singapur, Wietnam	
	Średni priorytet	Malezja, Tajlandia		
	Niski priorytet	Mjanma	Kambodża, Laos	Brunei

Źródło: B. Lin, M.S. Chase et al., *U.S. versus Chowinese Powers of Persuasion. Does the United States or China have more influence in the Indo-Pacific region?*, https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB10137.html (dostęp: 15.02.2025).

Autorzy przytoczonego opracowania zwrócili uwagę na fakt, że Chiny mogą wykorzystać swoje wpływy gospodarcze do różnych celów, w tym

partnerowi (w porównaniu z Chinami)”. Na podstawie: B. Lin, M.S. Chase et al., *U.S. versus Chinese Powers of Persuasion. Does the United States or China have more influence in the Indo-Pacific region?*, https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB10137.html (dostęp: 15.02.2025).

31 *Ibidem*.

32 *Ibidem*.

do osłabienia wpływów wojskowych USA, ale z kolei istnieje niewiele dowodów na to, że kraje Azji Południowo-Wschodniej uważają, iż wpływy wojskowe USA stanowią przeciwwagę dla chińskich wpływów gospodarczych. Kwestią oczywistą zdaje się to, że Chiny mają więcej narzędzi, których są skłonne użyć przeciwko Azji Południowo-Wschodniej, w tym więcej zachęt („marchewki”) i zdolności przymusu („kija”). Wreszcie we wnioskach ekspertów Instytutu RAND znajduje się konstatacja, potwierdzona w licznych rozmowach z innymi ekspertami regionu, a także zgodna z własnymi spostrzeżeniami autorów książki, że „państwa regionu wolą nie wybierać między Stanami Zjednoczonymi a Chinami i mogą nie stanąć po stronie Stanów Zjednoczonych, jeśli zostaną zmuszone do dokonania wyboru. Dostosowanie partnerów będzie prawdopodobnie słabe i niekompletne”³³.

Badania na temat stosunku ASEAN do regionalnej dwubiegunowości systematycznie prowadzi ISEAS – Yusof Ishak Institute. W ostatnim raporcie z 2025 r. zadano pytanie dotyczące konieczności dokonania wyboru: *Jeśli ASEAN zostałby zmuszony do sprzymierzenia się z jednym ze strategicznych rywali, którego powinien wybrać?* Otóż z badań wynika, że w 2024 r. całe ASEAN w 50,5% postawiłoby na Chiny, ale już w 2025 r. na ten wybór wskazało 47,7% respondentów, czyli adekwatnie procent badanych, którzy stawialiby na USA zwiększył się z 49,5 do 52,3% w roku 2025. Natomiast ciekawe w tym kontekście są wyniki w Wietnamie, ponieważ zwolenników postawienia na Chiny jako sprzymierzeńca w 2024 r. było zaledwie 21%, ale obserwowany był wzrost zwolenników do 26,5% natomiast wysoki udział 79% zwolenników sprzymierzenia się w sytuacji przymusowej z Ameryką spadł do 73,5%, choć nadal był bardzo wysoki, zdecydowanie wyższy niż całego ASEAN³⁴.

Porównując wyniki analizy Instytutu Lowy i organizacji RAND, pojawia się wspólny wniosek, że Chiny są bardziej wpływowe gospodarczo niż Stany Zjednoczone. Dodatkowo, eksperci RAND wskazują, że szanse wzajemnie korzystnej współpracy gospodarczej z USA są większe, i to mocarstwo jest bardziej, z tego punktu widzenia, atrakcyjne. Oba ośrodki wyróżniają współpracę militarną ze Stanami Zjednoczonymi, pozycja Chin i ich wpływy są o wiele słabsze na tej płaszczyźnie. Natomiast kategoria związana ze współpracą dyplomatyczną różni się bodaj najbardziej, bo

33 *Ibidem*.

34 S. Seah et al., *The State of Southeast Asia: 2025 Survey Report*, Singapore, ISEAS – Yusof Ishak Institute, 2025, s. 46.

Instytut Lowy wnioskuje, że Chiny mają znaczną przewagę nad Stanami Zjednoczonymi pod względem wpływów dyplomatycznych, odzwierciedlając ich bardziej wszechstronny zasięg w regionie. Jednocześnie eksperci dodali, że „wpływy kulturowe Waszyngtonu, uzyskane dzięki zasięgowi mediów i kontaktom międzyludzkim, pozostają wyższe niż Pekinu”. Z kolei w badaniach RAND wyraźnie przeważają wpływy amerykańskie w dyplomacji i ogólnie polityce.

Analizy przeprowadzone przez Instytuty dotyczą poszczególnych państw regionu. Jeśli chodzi o Wietnam, to Instytut Lowy stwierdza utratę wpływów USA, spowodowaną „wzrostem stosunków obronnych między Chinami a Wietnamem, odzwierciedlającym większą liczbę dialogów obronnych prowadzonych z Chinami w 2021 r. Stosunki gospodarcze Wietnamu zmieniły się natomiast nieznacznie w kierunku Stanów Zjednoczonych, prawdopodobnie odzwierciedlając sukces Hanoi w przyciąganiu inwestycji od amerykańskich firm, które chcą zdywersyfikować swoją działalność z dala od Chin”³⁵.

Bardzo wiele informacji na temat rywalizacji Stanów Zjednoczonych i Chin w Azji Południowo-Wschodniej dają badania opinii publicznej. Organizacja Pew Research Center w roku 2015 przeprowadziła obszerne badania na temat polityki globalnej USA w kontekście wzrostu pozycji Chin na świecie³⁶. W obszarze tematu pracy najciekawsze są dane mówiące, że nieco więcej niż połowa azjatyckich państw pozytywnie odnosiła się do amerykańskiego *pivot to Asia*, uznając, że będzie to balansowało wpływy Chin. Najbardziej jednak zadowolony był Wietnam – aż 71% respondentów pozytywnie oceniało defensywny powrót Ameryki do Azji (13% – negatywnie).

Badania przeprowadzone w roku 2014 i 2015 w kontekście pozycji amerykańskiej w świadomości Wietnamczyków świadczą o podziwieniu, uznaniu międzynarodowej roli Stanów Zjednoczonych i ich dyplomatycznych technik. Wietnamczycy lepiej nawet postrzegają USA niż sprawdzeni sojusznicy amerykańscy w regionie. W kontekście przyszłych relacji ważne jest to, że młodzież postrzega Stany Zjednoczone pozytywniej. Oznacza to, że wojna indochińska traktowana jest w kontekście historycznym, a w wypowiedziach wielu Wietnamczyków pojawia się nawet zdanie, że to nie Stany Zjednoczone były źródłem nieszczęść, a zimna wojna i podżeganie

35 S. Patton, J. Sato, *op. cit.*

36 Pew Research Center, <http://www.pewglobal.org/files/2015/06/Balance-of-Power-Report-FINAL-June-23-2015.pdf> (dostęp: 3.01.2017).

przez ówczesnych sojuszników do wojny. Wietnamczycy widzą w Ameryce symbol rozwoju. Aż 95% ankietowanych uważa, że lepiej im się żyje dzięki wolnemu handlowi, mimo rosnących nierówności społecznych³⁷.

W listopadzie 2023 r. w 24 państwach przeprowadzono badania dotyczące postrzegania USA i Chin. Spośród państw Azji Wschodniej przebadano Koreę i Japonię, a z państw ASEAN jedynie Indonezję. Generalnie Ameryka postrzegana jest bardziej pozytywnie, ale okazuje się, że respondenci odnotowali, że to USA bardziej miesza się w sprawy wewnętrzne; podobnie wypowiedzieli się Indonezyjczycy. Z badań wynika, że Stany Zjednoczone otrzymały wyższe oceny za przyczynianie się do globalnego pokoju i stabilności niż Chiny, a różnice często wynosiły 30 punktów lub więcej. Różnica ta jest największa w Japonii, gdzie 79% respondentów twierdzi, że Stany Zjednoczone przyczyniają się w co najmniej zadowalającym stopniu do stabilności międzynarodowej, a tylko 14% sądzi to samo o Chinach – różnica wyniosła aż 65 punktów. Choć w wielu krajach, głównie o wysokich dochodach, różnice były duże, to z kolei w państwach o średnich dochodach – mniejsze. Na Węgrzech i w Indonezji wkład USA i Chin w światowy pokój i stabilność są postrzegane podobnie³⁸. Ogólnie rzecz biorąc, poglądy na temat Stanów Zjednoczonych są znacznie bardziej pozytywne niż przekonania na temat Chin.

Badania Pew Research przeprowadzone w roku 2024 w 35 państwach świadczą o tym, że postrzeganie Chin nieco się zmieniło na ich korzyść. Spośród państw ASEAN wzięli w nich udział respondenci z Tajlandii i Filipin. Wpływ gospodarczy Chin jest obecnie bardziej odczuwalny niż w 2019 r. W 10 z 13 krajów, w których dostępne są dane dotyczące trendów, większy odsetek respondentów twierdzi, że Chiny mają duży wpływ na gospodarkę ich kraju niż pięć lat temu³⁹. Z badań wynika, że w krajach o średnich dochodach ludzie raczej są nastawieni pozytywnie do relacji z Chinami i uważają te wpływy za coś pozytywnego, natomiast opinia w krajach o wysokim PKB jest odwrotna⁴⁰.

Jeśli chodzi o Inicjatywę Pasa i Szlaku, to pomimo ogromnych inwestycji, sięgających 3 bln USD, w państwach, gdzie działają chińskie firmy,

37 <http://www.pewglobal.org/database/indicator/16/country/239/> (dostęp: 10.11.2016).

38 L. Silver, C. Huang et al., *Comparing Views of the U.S. and China in 24 Countries*, <https://www.pewresearch.org/global/2023/11/06/comparing-views-of-the-us-and-china-in-24-countries/> (dostęp: 8.02.2025).

39 L. Silver, C. Huang, L. Clancy, A. Prozorovsky, *Most People in 35 Countries Say China Has a Large Impact on Their National Economy*, <https://www.pewresearch.org/global/2024/07/09/most-people-in-35-countries-say-china-has-a-large-impact-on-their-national-economy/> (dostęp: 8.02.2025).

40 *Ibidem*.

pojawili się kontrowersje dotyczące ich wpływu na środowisko naturalne, złego traktowania robotników, a nawet szkodliwego oddziaływania tych firm na gospodarkę lokalną⁴¹. Mimo to respondenci często odpowiadają, że Chiny pozytywnie wpływają na gospodarkę krajową. W Tajlandii jest to aż 81%. Ankieterzy pytali też o kwestie sporów terytorialnych, które w tym regionie są groźne i mogą potencjalnie zdestabilizować sytuację. Badania przeprowadzono w 10 państwach Indo-Pacyfiku i jedynie w Tajlandii społeczeństwo nie jest tymi sporami zaniepokojone (38% odpowiedziało, że jest zaniepokojone), natomiast w Singapurze zaniepokojenie wyraziło 64%, Malezji 74%, a na Filipinach aż 91% respondentów twierdzi, że jest zaniepokojone sporami terytorialnymi między Chinami a ich sąsiadami, w tym 65% jest bardzo zaniepokojonych⁴².

Tabela 3. Dane makroekonomiczne – porównanie Chin, USA, ASEAN i Wietnamu

Wskaźniki	Chiny		USA		ASEAN		Wietnam	
	2015	2022	2015	2022	2015	2022	2015	2022
PKB w USD	11,06 bln	17,88 bln	18,3 bln	25,73 bln	2,5 bln	3,6 bln	239,42 mld	408,7 mld
PKB <i>per capita</i> w USD	8 016,45	12 662,58	57 040,21	77 246,67	3 997,2	5 391,8	2 596,0	4 109,1
Wzrost gospodarczy	6,9%	3%	2%	1,9%	4,9%	5,6%	6,7%	6,0%
Liczba mieszkańców	1,38 mld	1,412 mld	320,7 mln	333,3 mln	628 mln	671,7 mln	92,2 mln	99,5 mln
Potęga państwa**	0,84	0,86	0,94	0,952	0,526*	0,539*	0,52	0,57

* Na podstawie wyliczonej średniej;

** Index potęgi państwa⁴³, <https://www.worldpowerindex.com/wpi-database/>

Źródło: zestawienie własne na podstawie: Bank Światowy, *ASEAN Statistical Yearbook 2023*.

41 *Ibidem*.

42 *Ibidem*.

43 W dziedzinie stosunków międzynarodowych potęga jest definiującą zasadą, która kształtuje interakcje między państwami, zakorzenioną w ich krajowych możliwościach. Światowy Indeks Potęgi (WPI) jest podstawowym narzędziem, które pozwala na identyfikację, porównanie i analizę tych zdolności – oferując kluczowy wgląd w dynamikę globalnej potęgi. Jest wynikiem sumy trzech indeksów cząstkowych – *Indeksu Możliwości Materialnych* (MCI), *Indeksu Możliwości Półmaterialnych* (SCI) i *Indeksu Możliwości Niematerialnych* (ICI) – w wyniku czego powstaje narzędzie, które mierzy siłę narodową w złożony, wielowymiarowy i dynamiczny sposób.

Na pytanie: „Czy Chiny przyczyniają się do pokoju i stabilności na całym świecie” respondenci z trzech państw ASEAN odpowiedzieli pozytywnie: Tajlandia, Malezja i Singapur odpowiednio 80, 76 i 73%. Spośród badanych państw ASEAN jedynie na Filipinach ten procent był niższy i wynosił 57. Dla porównania w Australii 22%, Indiach i Korei Południowej po 26%, a w Japonii 29%⁴⁴.

Omawiając instytucjonalne zależności w regionie Azji Południowo-Wschodniej, przy założeniu o dwubiegunowym układzie sił w regionie, warto zadać sobie pytanie, która ze stron ma tu przewagę i w jaki sposób zmienia się owa równowaga, a może zachowane jest *status quo*? Autorzy sięgnęli po dane makroekonomiczne, aby odpowiedzieć na to pytanie. Dodatkowo dane te potwierdzają inne założenie, że relacje ASEAN z Chinami i Stanami Zjednoczonymi są asymetryczne i widoczna jest przewaga jednego lub drugiego mocarstwa w określonych dziedzinach.

Z kolejnych danych statystycznych wynika, że udział Chin w wymianie towarowej z ASEAN jest równoważony obrotem z USA, choć wcześniej rzeczywiście przekraczał on udział w handlu Stanów Zjednoczonych (tabela 4).

Tabela 4. Dziesięć największych partnerów handlowych ASEAN w 2021 r.

Państwo/region	Wartość w mln USD	Udział procentowy
ASEAN	371 980,2	21,7
Chiny	281 813,2	16,4
USA	256 299,6	14,9
UE 27	152 890,7	8,9
Japonia	114 819,9	6,6
Hongkong	114 633,6	6,6
Korea	68 867,8	4,0
Indie	53 876,1	3,1
Tajwan	52 055,8	3,0
Australia	43 029,7	2,5
10 największych partnerów wraz z regionem	1 510 266,6	87,8
Pozostali	209 469,2	12,2
Ogółem	1 719 735,8	100,0

Źródło: ASEAN Statistics Yearbook 2022.

44 *Ibidem*.

Tabela 5. Dziesięciu największych partnerów handlowych ASEAN w 2022 r.

Państwo/region	Wartość w mln USD	Udział procentowy
ASEAN	449 834,5	22,9
USA	290 964,5	14,8
Chiny	290 766,5	14,8
UE-27	176 377,9	9,0
Japonia	133 310,9	6,8
Hongkong	114 689,7	5,8
Korea	80 883,2	4,1
Indie	70 619,0	3,6
Tajwan	58 836,4	3,0
Australia	51 989,0	2,6
10 największych partnerów wraz z regionem	1 718 271,5	87,6
Pozostali	243 864,6	12,4
Ogółem	1 962 136,1	100,0

Źródło: *ASEAN Statistics Yearbook 2023*.

Z chińskich danych wynika, że ASEAN jest największym partnerem handlowym Chin, po wyprzedzeniu w 2020 r. Unii Europejskiej. W 2023 r. handel z krajami ASEAN stanowił 15,9% całkowitego handlu zagranicznego Chin, co oznacza, że łączna wartość handlu dwustronnego osiągnęła 468,8 mld USD, co z kolei stanowi wzrost o 10,5% w porównaniu z rokiem poprzednim. Chiny nadal utrzymują nadwyżkę handlową z ASEAN. W 2023 r. wyeksportowały towary o wartości 283,2 mld USD do 10 krajów ASEAN, co stanowi wzrost o 14,2% w porównaniu z rokiem poprzednim, i zaimportowały 185,6 mld USD – więcej o 5,2% rok do roku⁴⁵.

Amerykański Instytut Pokoju również zwraca uwagę na fakt, że w ostatnich latach kraje ASEAN zwiększyły swoją zależność handlową od Chin. W 2022 r. stanowiły one prawie 20% eksportu do ASEAN i 27,2% importu. Zdaniem ekspertów gospodarczych, duża część eksportu

45 A. Huld, *China-ASEAN Trade and Investment Relations*, <https://www.china-briefing.com/news/china-asean-trade-and-investment-relations/> (dostęp: 10.11.2024).

ASEAN do Chin ostatecznie obecna jest w obiegu USA – Chiny po dalszym przetworzeniu lub montażu. Stąd różnice dotyczące statystyki obrotów handlowych w odniesieniu do danych oficjalnych Stowarzyszenia.

W związku z tym spadek dwustronnej wymiany handlowej między USA i Chinami ostatecznie przenosi się kaskadowo z powrotem do Azji Południowo-Wschodniej za pośrednictwem regionalnych łańcuchów dostaw. Eksperci zwracają też uwagę, że państwa członkowskie ASEAN mogą korzystać na dwustronnych zawirowaniach. Najczęściej wymienianym przykładem jest przejmowanie nowych firm, które chcą translokować swoją działalność produkcyjną z Chin. Międzynarodowe korporacje stopniowo przenoszą produkcję do niektórych krajów Azji Południowo-Wschodniej, szczególnie tam, gdzie istnieją przewagi konkurencyjne, takie jak niskie koszty pracy, przepisy przyjazne dla inwestycji, zasoby ludzkie i możliwości infrastrukturalne⁴⁶.

Dodatkowym atutem podobnych przepływów jest zwiększony transfer technologii ze Stanów Zjednoczonych lub Chin, ponieważ firmy technologiczne starają się rozszerzyć swoją działalność w krajach ASEAN⁴⁷. Największe profity czerpią kraje o wyższym potencjale i zaawansowaniu technologicznym. Oznacza to, że państwa takie jak Wietnam, o większym potencjale, będą w stanie czerpać dodatkowe korzyści z oddzielenia technologii, podczas gdy kraje pozbawione potencjału technologicznego mogą na tym stracić⁴⁸. Również te argumenty sprawiają, zdaniem ekspertów z Amerykańskiego Instytutu Pokoju, że państwa ASEAN pod pewnymi warunkami potrafią korzystać na amerykańsko-chińskiej rywalizacji gospodarczej. Do takich warunków zaliczyć należy centralizm i niezależność ASEAN, ale też zobowiązanie do nieingerencji i podejmowania decyzji w oparciu o konsensus, co zapewnia państwom członkowskim ASEAN równy udział i wpływ w kształtowaniu polityki regionalnej. Zasady te w odniesieniu do dyplomacji wobec partnerów zewnętrznych są bardzo mocno akcentowane przez wszystkie państwa Stowarzyszenia⁴⁹.

Obecnie ASEAN i Chiny pracują nad nowelizacją porozumienia o wolnym handlu podpisanym w 2002 r. Nowa umowa ma objąć procedury celne, bariery pozataryfowe, gospodarkę cyfrową i zieloną gospodarkę,

46 *How Laos and Other ASEAN Countries Can Leverage U.S.-China Competition*, <https://www.usip.org/publications/2023/10/how-laos-and-other-asean-countries-can-leverage-us-china-competition> (dostęp: 15.11.2024).

47 *Ibidem*.

48 *Ibidem*.

49 *Ibidem*.

łączność w łańcuchu dostaw, konkurencję i ochronę konsumentów, mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz współpracę gospodarczą i techniczną⁵⁰.

Fragment rozdziału pokazujący zależności gospodarcze między ASEAN i dwoma mocarstwami, ChRL i USA, uzupełniono danymi dotyczącymi Bezpośrednich Inwestycji Zagranicznych, które zostały przedstawione poniżej (tabela 6).

Tabela 6. Najwięksi inwestorzy ASEAN (w mln USD)

Państwo/region	2015 r.	2021 r.	2022 r.
ASEAN	20 819,3	25 584,8	28 081,2
Reszta świata	97 847,9	187 358,7	197 712,8
Ogółem	118 667,2	212 943,5	225 794,0
Australia	1 407,2	-328,2	2 028,4
Kanada	1 179,7	3 198,6	3 623,4
Chiny	6 571,8	16 866,2	15 539,0
UE 27	17 011,6	27 898,6	24 376,3
Japonia	12 962,3	21 106,0	27 215,0
Republika Korei	5 608,8	10 127,4	12 546,9
Wielka Brytania	3 361,5	-3 005,0	9 800,9
USA	22 912,5	35 520,7	36918,1

Źródło: na podstawie *ASEAN Statistics 2023*, s. 183.

Zgodnie z przedstawionymi danymi statystycznymi największym inwestorem w państwach ASEAN w 2022 r. były Stany Zjednoczone, powyżej 36 mld USD, natomiast inwestycje chińskie według tego samego źródła wyniosły ponad 15,5 mld USD. Według biuletynu statystycznego MOFCOM (Ministry of Commerce PRCh) z 2022 r., dotyczącego bezpośrednich inwestycji zagranicznych Chin, inwestycje tego państwa w krajach ASEAN w 2022 r. wyniosły 18,65 mld USD, co oznacza spadek o 5,5% w porównaniu z rokiem poprzednim. Natomiast do końca 2022 r.

50 *Singapore Substantially Concludes the Asean-China Free Trade Area 3.0 Upgrade Negotiations*, <https://www.mti.gov.sg/Newsroom/Press-Releases/2024/10/Singapore-Substantially-Concludes-The-Asean-China-Free-Trade-Area-3-0-Upgrade-Negotiations> (dostęp: 22.02.2025).

skumulowana wartość chińskich Bezpośrednich Inwestycji Zagranicznych (BIZ) w ASEAN osiągnęła 154,66 mld USD, co stanowiło 5,6% globalnych BIZ Chin i 8,4% ich BIZ w Azji⁵¹. Największym odbiorcą chińskich inwestycji w 2022 r. był Singapur, przyciągając 8,3 mld USD, co stanowi niewielki spadek, o 1,3%, w porównaniu z rokiem poprzednim. Kolejne miejsce zajęła Indonezja z 4,55 mld USD, co oznacza wzrost o 4%, trzecim odbiorcą chińskich BIZ był Wietnam z 1,7 mld USD inwestycji⁵².

Podsumowując rozważania dotyczące specyfiki regionalnej dwubiegunowości oraz wskazując na stosunek do niej państw ASEAN, należy podkreślić, że, oczywiście, dostrzegane są zagrożenia wynikające z tej sytuacji. Podejmowane są zrównoważone i pragmatyczne działania, aby balansować wpływy mocarstw, jednocześnie wykorzystując własne mocne strony i atuty. Z inicjatywy Stowarzyszenia powstało wiele instytucji i forów, na których państwa członkowskie angażują się w dyskusje i współpracują w kwestiach bezpieczeństwa, gospodarczych i społeczno-kulturowych. Takie zbiorowe podejście wzmacnia pozycję państw Azji Południowo-Wschodniej, dając im słyszalny, wspólny głos w sprawach regionalnych i międzynarodowych, nawet jeśli na pierwszym planie zawsze podkreślana jest zasada suwerenności. Co więcej, ASEAN może wykorzystać wielostronne instytucje dla konstruktywnego dialogu ze Stanami Zjednoczonymi i Chinami, a także regionalnymi potęgami, takimi jak: Japonia, Korea Południowa, Indie, Rosja, Australia i Unia Europejska, aby zrównoważyć konkurencyjne interesy strategiczne i wzmocnić pozycję swoich członków, unikając nadmiernego polegania na jakimkolwiek mocarstwie zewnętrznym. Oczywiście sprzeczne interesy Chin i USA spowodowały, że powstały również takie organizacje, które nawzajem wykluczyły konkurentów, ale taka sytuacja z kolei daje możliwość uzyskiwania pewnej przewagi, swoistej karty przetargowej, wzmacniającej własną asymetryczną pozycję.

Na temat obecności Chin i Stanów Zjednoczonych w regionie Azji Południowo-Wschodniej, ich interesów, pozycji regionalnej i jej ewolucji powstało wiele badań. Przytoczono tu chociażby badania z ostatniej dekady Instytutu Lowy, RAND, ISEAS – Yusof Ishak Institute czy Instytutu Pew Research. Świadczy to o ważności omawianego problemu, ale jednocześnie o dynamice zmian. Wizerunek potęg regionalnych nie jest stały, niezmien-
na jest właśnie zmiana wizerunku mocarstw. Nie jest ona drastyczna, ale

51 A. Huld, *op. cit.*

52 *Ibidem.*

tak czy inaczej widoczna. Raz na Amerykę bardziej przychylnie spoglądają społeczeństwa poszczególnych państw regionu, innym razem to Chiny budzą większą sympatię. Składa się na to wiele czynników: rozwój gospodarczy i konkurencja między samymi mocarstwami, zmiany ekip rządzących i ich priorytety, wpływające na relacje regionalne, stabilizowanie bądź nasilanie się konfliktów terytorialnych czy siłę i zainteresowanie państw trzecich, których udział w regionie się liczy. W czasie drugiej kadencji prezydenta Donalda Trumpa wizerunek USA jako państwa przewidywalnego może właśnie ten wizerunek zmienić. Obraz, jaki mimo wszystko najczęściej wyłania się z przytoczonych badań i dyskusji wskazuje, że to jednak Chiny odgrywają w regionie rolę pierwszoplanową, a Stany Zjednoczone te wpływy balansują. Z kolei w różnych sektorach sytuacja jest nieco inna. Gospodarczo ASEAN mocno tkwi w objęciach Chin, ale już militarne udaje mu się owe wpływy wyhamować.

2.3. Wietnam w ASEAN. Regionalne wsparcie dla „bambusowej dyplomacji”

Wietnam w sposób jednoznaczny identyfikuje się z regionem Azji Południowo-Wschodniej. Został pełnoprawnym członkiem ASEAN 28 lipca 1995 r. i Stowarzyszenie stanowi podstawowe wsparcie dla jego procesów rozwojowych i modernizacyjnych, nazywanych do tej pory *đổi mới*. Państwa ASEAN pozostają znaczącymi partnerami handlowymi oraz inwestycyjnymi. Równie ważne są kwestie polityczne i tradycyjne bezpieczeństwo. Zasady, na których opiera się ASEAN – pełna suwerenność państw i niemieszanie się w sprawy wewnętrzne – w pełni odpowiadają wartościom SRW i zasadom jej polityki zagranicznej, omówionym w rozdziale drugim.

Wietnam, podobnie jak pozostali członkowie, podpisał najważniejsze dokumenty programowe ASEAN, TAC, Traktat o strefie wolnej od broni atomowej, był też jednym z założycieli Regionalnego Forum ASEAN i działa na rzecz zwiększenia jego roli jako multilateralnego instrumentu wzmacniania bezpieczeństwa regionalnego. Z inicjatywy ASEAN od 2010 r. odbywają się spotkania ministrów obrony ASEAN z ośmiorgiem partnerów dialogu (ADMM+) – to również sposób na wzmocnienie bezpieczeństwa regionalnego. W drugiej dekadzie XXI w. jednym z największych, a być może największym problemem podejmowanym przez wietnamskich dyplomatów, zarówno w relacjach dwustronnych, jak

i na forach międzynarodowych, pozostaje spór na Morzu Południowochińskim wokół archipelagów Spratly i Paracele. Wietnam liczy na wsparcie ASEAN w tym sporze, ale już teraz wydaje się, że musi zredukować swoje plany.

Jednak, jak zauważa w swoim opracowaniu o wietnamskiej „bambusowej dyplomacji” Nguyễn Khắc Giang, „...tradycyjne instytucje regionalne, takie jak ASEAN, również stają przed dużymi wyzwaniami. Po pierwsze, podczas gdy jego zasada »centralności« i nieingerencji może dobrze działać w pokojowym otoczeniu, nie jest już tak w coraz bardziej napiętej rywalizacji mocarstw w regionie. ASEAN nie zajmuje się pilnymi problemami regionalnymi, od napięć na Morzu Południowochińskim po kwestie związane z rzeką Mekong. Proces podejmowania decyzji w drodze konsensusu w ASEAN często utrudnia krajom o wspólnych interesach skuteczną współpracę, jednocześnie zapewniając Pekinowi wygodną platformę do siania niezgody, co zostało wykazane w jego interakcjach z Kambodżą w 2012 r. i Laosem w 2016 r. Kraje te, niemające bezpośrednich interesów na Morzu Południowochińskim, były skłonne zbagatelizować problem podczas przewodnictwa w ASEAN, aby zapewnić sobie przychylność Chin, czy to w postaci bardziej koncesyjnych pożyczek, czy inwestycji infrastrukturalnych. Po drugie, wzrost »minilateralizmu« wyłącznie skoncentrowanych na bezpieczeństwie grup, takich jak Quadrilateral Security Dialogue (Quad), składający się z Australii, Indii, Japonii i Stanów Zjednoczonych, i AUKUS, również stanowi dodatkowe wyzwanie. Podczas gdy Wietnam milcząco popiera te nowe inicjatywy bezpieczeństwa, których celem jest skuteczniejsze powstrzymywanie Chin, ma uzasadnione obawy dotyczące potencjalnego osłabienia centralnej roli ASEAN. Nie chce, aby jego bezpieczeństwo było rozstrzygane ani w Waszyngtonie, ani w Canberrze, podobnie jak miało to miejsce podczas zimnej wojny. Takie wydarzenia skłoniły decydentów w Hanoi do dalszego priorytetowego traktowania rozszerzania partnerstw z innymi mocarstwami w regionie. Spośród nich Japonia i Korea Południowa są najważniejszymi partnerami gospodarczymi Wietnamu. W ciągu ostatniej dekady oba kraje rozszerzyły więzi z Hanoi o współpracę w zakresie bezpieczeństwa, być może mając na uwadze rosnące regionalne ambicje Chin. Do Japonii dołączyła na tej płaszczyźnie kontaktów Korea Południowa. Ponadto Indie i Australia również pogłębiły współpracę obronną z Wietnamem. Korea Południowa, która zastąpiła Rosję jako największy dostawca broni do Azji Południowo-Wschodniej od 2022 r., jest zainteresowana rynkiem importu broni do Wietnamu, który próbuje uniezależnić się od Rosji. Indie z kolei oferują atrakcyjną alternatywę

dla Hanoi, biorąc pod uwagę, że rozwinęły swój przemysł obronny w oparciu o systemy rosyjskie⁵³.

Pojawiły się również oczekiwania z drugiej strony. Wietnam staje się coraz bardziej znaczącym podmiotem dla samego ASEAN, a strategiczna pozycja – bramy do Azji z Oceanu Spokojnego – sprawia, że główne mocarstwa rywalizują o jego wpływy. Jest on ważnym celem amerykańskiej strategii Indo-Pacyfiku i chińskiej inicjatywy „Jeden pas, jedna droga”⁵⁴. Jednocześnie należy pamiętać, że region Azji Południowo-Wschodniej jest traktowany jako „strefa nadrzędnych wpływów”, a nawet „częściowej hegemonii”, i inicjatywa Pasa i Szlaku wizję takiego porządku urzeczywistnia⁵⁵.

Rywalizacja dwóch wizji, amerykańskiej i chińskiej, pozwala zatem Wietnamowi nie tylko przyciągnąć więcej inwestycji zagranicznych na rzecz rozwoju gospodarczego, ale także wymaga sformułowania odpowiedniej polityki zagranicznej, aby uniknąć konieczności faworyzowania jednej lub drugiej z rywalizujących stron, nie narażając się na ostracyzm żadnej z nich. Wola równoważenia pozycji mocarstw jest wspólną deklaracją całego Stowarzyszenia, ale Wietnam podkreśla pewną własną specyfikę. Jest bliskim sąsiadem Chin, podlegał ich wpływom od początku swojej państwowości, ma większe doświadczenia w kontekście kreowania racjonalnej polityki wobec tego mocarstwa, pozostaje z nim w bezpośrednim konflikcie, bo kwestie granic morskich nie zostały uregulowane.

Co więcej, Wietnam prowadził wieloletnią wojnę ze Stanami Zjednoczonymi, a jednak potrafił ułożyć sobie dobre relacje z Ameryką i nawet po części zaangażować ją do poparcia jego celów na Morzu Południowochińskim. Jest stabilnym, przewidywalnym i systematycznie rozwijającym się partnerem, korzystającym z regionalnych struktur, aktywnym w tworzeniu kolejnych, w tym mających na celu poszerzanie stref wolnego handlu. Jest on główną częścią korytarza gospodarczego Wschód-Zachód, a jego wizją rozwoju jest połączenie Oceanów Indyjskiego i Spokojnego.

Państwo to w strukturach regionalnych stara się realizować sprawdzone metody dyplomatyczne, takie jak: koncentrowanie się na jednym podstawowym celu, szukanie poparcia międzynarodowego dla jego realizacji, zwiększenie aktywności na forach międzynarodowych, szukanie najlepszej z możliwych argumentacji, odwoływanie się do tradycyjnych wartości,

53 Nguyen Khac Giang, *Bamboo in the Wind...*

54 Данг Хоанг Линь, Нгуен Тхи Тхань Лам, *Геоэкономическое положение Вьетнама: преимущества и проблемы*, „Вьетнамские исследования” 2022, Т. 6, № 4, s. 26.

55 Rush Doshi, *op. cit.*

tj. niezależności i suwerenności w negocjacjach. Stara się „krok po kroku” osiągać małe zwycięstwa, by odnieść to najważniejsze⁵⁶.

Sfera polityczna zapewnia stabilizację i zabezpiecza wzrost gospodarczy, ale równie ważne, jeżeli nie ważniejsze, jest wsparcie gospodarcze. Na polu współpracy gospodarczej w ASEAN Wietnam również przejawia dużą aktywność. Powołana w 2015 r. Wspólnota Gospodarcza ASEAN, z jej priorytetami, takimi jak: wspólny rynek, przekształcenie Azji Południowo-Wschodniej w region konkurencyjny, zmniejszenie różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego państw regionu czy integracja z globalną i regionalną gospodarką, to cele sprzyjające. W tym wypadku nadzieją na utrzymanie wysokiego wzrostu gospodarczego jest inicjatywa RCEP, w której oprócz „10” ASEAN udział biorą również: Australia, Chiny, Japonia, Nowa Zelandia i Republika Korei. Dla Wietnamu utworzenie strefy wolnego handlu między ASEAN i uczestniczącymi w inicjatywie państwami jest wysoce korzystne. Według prognoz ekspertów największymi wygranymi inicjatywy będą Wietnam i Kambodża⁵⁷. Przypomnieć tu należy, że Wietnam podpisał też porozumienie o wolnym handlu z UE, w ramach TPP, obecnie CPTTP, oraz Euroazjatycką Unią Gospodarczą. Sprawia to, że w ASEAN wyróżnia się on pewną specyfiką, chociaż podkreśla i akcentuje przywiązanie do wartości i celów formułowanych przez całe Stowarzyszenie. Zatem, aby lepiej zrozumieć tytułową *Dyplomację Wietnamu w konfrontacji z regionalną dwubiegunowością w Azji Południowo-Wschodniej*, należy ją skonfrontować z dyplomacją regionalną, z jednej strony, ale i wyłuskać jej specyfikę z drugiej strony.

Istota i ewolucja relacji Wietnamu ze Stanami Zjednoczonymi i Chińską Republiką Ludową związana jest więc ze zmianami sytuacji międzynarodowej, zwłaszcza, choć nie tylko, w regionie Azji Południowo-Wschodniej. Jednocześnie relacje te nie są budowane w ramach trójkąta Chiny-USA-Wietnam, a oddzielnie w ramach stosunków dwustronnych, które Hanoi, w oparciu o swoją strategię polityki zagranicznej, realizuje wobec dwóch dominujących w regionie mocarstw. W czasie wizyty studyjnej w Wietnamie we wrześniu 2023 r. przeprowadzono rozmowę z wieloletnim dyplomata, emerytowanym pracownikiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych SRW, który wyjaśnił, że istotą owych relacji jest budowanie jak najbardziej właściwych i korzystnych stosunków niezależnie

56 Nguyen Khac Huynh, *op. cit.*, s. 321–336.

57 Г.М. Локшин, Е.В. Кобелев, В.М. Мазырин, *Сообщество АСЕАН в современном мире*, ИД«ФОРУМ, Москва 2019, s. 77.

od stopnia zażyłości czy też konfliktu obu mocarstw. Zewnętrzni partnerzy mają między sobą lepsze lub gorsze stosunki, a Wietnam określa własne priorytety i to do nich dopasowuje oddzielną strategię.

Komentując rozmowę ze wspomnianym dyplomata, powrócę do wcześniejszych opinii ekspertów, którzy podkreślają, że w przypadku wojny handlowej między USA a Chinami Azja Południowo-Wschodnia, w tym Wietnam, może być największym beneficjentem tej sytuacji. Nawiążę tu również do wyboru Donalda Trumpa na 47. prezydenta Stanów Zjednoczonych i zapowiedzi nowej polityki celnej wobec Chin, rosnących kosztów pracy w tym państwie, nowych, bardziej zaawansowanych technologii. Sprawia to, że główni producenci postanowili przenieść produkcję z Chin i w pierwszej kolejności zwrócili uwagę na najbliższego sąsiada, czyli Wietnam. Główne powody, dla których zagraniczne firmy przenoszą produkcję do tego kraju, to konkurencyjne koszty pracy, stabilna polityka i strategiczne położenie morskie. Zatem ASEAN, ale i Wietnam, może skorzystać na potencjalnych zmianach sytuacji międzynarodowej.

Relacje z ChRL mają długą tradycję, nie zawsze opartą na dobrosąsiedzkich stosunkach i dlatego, zdaniem wietnamskiego dyplomaty, który chciał pozostać anonimowy, należy być bardzo ostrożnym i rozważnym. W czasie przytaczanej rozmowy, w nawiązaniu do wojny w Ukrainie, padło następujące sformułowanie: Jeśli Wietnam próbowałby realizować swoją politykę niezależnie i nie bacząc na sąsiada, już dawno przestałby istnieć jako państwo suwerenne i niezależne. Dlatego też stosowanie „bambusowej dyplomacji”, „hedgingowej”, jest właściwe i konieczne. Fakt, że Wietnam jest najbardziej właściwym członkiem ASEAN do formułowania jego strategii wobec Chin potwierdził kolejny z rozmówców. Wyraził on przeświadczenie, że w przypadku określania bardziej ogólnego stanowiska wobec Chin z uwagą słuchany jest głos wietnamskich rządzących, ale, jak wyraźnie udowodniono, zarówno opinia społeczna, jak i rządzących w poszczególnych państwach różni się w zależności od historycznych doświadczeń i bieżących interesów. Nieco inne stanowisko zajął kolejny z rozmówców, który nie dostrzegał w działaniach Wietnamu innych wartości niż u pozostałych państw regionu, równie pragmatycznie podchodzących do własnych interesów.

Nacjonalizm, wskazany przez wietnamskich autorów opisujących specyfikę dyplomacji, jego zdaniem, charakteryzuje wszystkie regionalne podmioty. Z kolei następny ekspert podkreślił, że najważniejszą cechą, wyróżniającą dyplomację wietnamską spośród innych państw ASEAN, jest jej pragmatyzm. Wymienił trzy podstawowe cele tej dyplomacji:

bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo reżimu politycznego oraz bezpieczeństwo i rozwój gospodarczy⁵⁸.

W czasie analizowanej wizyty studyjnej w Hanoi współautorka książki rozmawiała z przyjacielem Wietnamu, aktywistą amerykańskim, byłym żołnierzem, walczącym w czasie wojny wietnamskiej, obecnie doradcą NGO – Restoring the Environment and Neutralizing the Effects of the War, Chuckiem Searcym. Od wielu lat pracuje on z Wietnamczykami, starając się pozyskiwać środki dla likwidacji skutków stosowania herbicydów w czasie wojny oraz pieniądze amerykańskich darczyńców na cele społeczne. Searcy bardzo wyraźnie podkreślił, że Wietnam nie może do końca ufać Stanom Zjednoczonym, musi patrzeć na strategię amerykańską przez pryzmat własnych interesów. Dla USA najważniejsze są własne korzyści, państwo to często popycha, nalega, przyspiesza pewne procesy, które mogą się obrócić przeciw interesom współpracujących z nimi partnerów. Tak może być również z Wietnamem.

Wydaje się, że Wietnam w tym niepewnym środowisku postępuje w sposób wyważony i zgodny z ustalonymi priorytetami polityki zagranicznej. Unika możliwości zawierania sojuszy przeciwko jednemu z partnerów, o czym świadczy jego niejednoznaczna odpowiedź na amerykańskie zaproszenie do strategii Indo-Pacyfiku. Stosunki z Chinami są trudne, ale Wietnam robi wszystko, aby wykorzystać swoje więzi z Pekinem dla uzyskania długoterminowych korzyści, promuje rozwój gospodarczy, inicjując wiele dwustronnych negocjacji w celu rozwiązania bieżących konfliktów. Rząd wietnamski zdaje sobie sprawę, że kluczowym rozwiązaniem dla zmniejszenia napięć z ChRL jest zmniejszenie zależności wietnamskiej gospodarki od Chin. Dlatego też Wietnam zdywersyfikował swoje stosunki gospodarcze, nawiązując współpracę handlową z innymi dużymi krajami, wykorzystując zarówno dwustronne, jak i wielostronne kanały. Jednym z najważniejszych osiągnięć Hanoi w tym obszarze jest rozwój handlu z UE.

Analiza oficjalnych dokumentów, wypowiedzi Ho Chi Minha, eksperckich studiów naukowców zajmujących się historią i polityką zagraniczną Wietnamu przekonała autorów niniejszej książki do wniosku, że państwo to wypracowało pewną specyfikę działań dyplomatycznych. Co więcej, w oficjalnych wypowiedziach wietnamskich polityków pojawia się pewna standardowa retoryka, która jest coraz bardziej zauważalna.

58 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

Rozdział III

Bliscy towarzysze czy nieufni partnerzy?

Charakterystyka relacji wietnamsko-chińskich

(Michał Zaręba)

3.1. Zarys historyczny relacji wietnamsko-chińskich

Geograficzna bliskość Chin odgrywała kluczową rolę w kształtowaniu dziejów Wietnamu, determinując charakter relacji wietnamsko-chińskich, których analiza wymaga uwzględnienia kontekstu historycznego. Ważniejsze wzmianki o interakcjach Chin z Wietnamem, które wpłynęły na postrzeganie sąsiada z północy, dotyczą jeszcze okresu, kiedy istniały pierwsze wietnamskie struktury państwowe. Według legendy, w 2879 r. p.n.e. władca Kinh Dương Vương utworzył państwo Văn Lang (do 2524 r. p.n.e. – Xích Quỷ), dając początek dynastii Hồng Bàng, której przedstawiciele są nazywani królami Hùng. Istniało ono na terenach delty Rzeki Czerwonej, sięgając również obszarów południa współczesnych Chin. Królowie Hùng panowali aż do 257 r. p.n.e., kiedy to Thục Phán, znany później pod imieniem An Dương Vương, podbił te obszary, zakładając państwo Âu Lạc¹.

Od 217 r. p.n.e. terytorium to było obiektem zainteresowania generała Triệu Đà (chiń. Zhao Tao), który administrował terenami dzisiejszej prowincji Guangdong i regionu Guangxi-Zhuang. W 204 r. p.n.e., po upadku dynastii Qin, proklamował on powstanie państwa Nam Việt (chiń. Nanyue) na kontrolowanych przez siebie ziemiach, a po unormowaniu relacji z kolejną dynastią Han, dążył do ekspansji na południe. Nieudane próby inwazji sprawiły, że uknuł spisek, by dowiedzieć się, co stoi za sukcesem obrony Âu Lạc. Pod pretekstem negocjacji i naprawy stosunków

1 Vu Hong Lien, P. Sharrock, *Descending Dragon, Rising Tiger: A History of Vietnam*, Reaktion Books, Edinburgh 2015, s. 27.

zapropował ślub My Châu – córki An Dương Vương – ze swoim synem Trọng Thủy (chiń. Zhao Zhongshi), od której miał zdobyć informacje o istnieniu magicznej kuszy. Pozbawiając rywala tajnej broni, Triệu Đà zdobył ostatecznie Âu Lạc, które dołączył do swojego terytorium w 179 r. p.n.e. Państwo Nam Việt po śmierci swojego założyciela straciło na znaczeniu, aż w 111 r. p.n.e. zostało włączone w granice cesarstwa chińskiego².

Triệu Đà uchodził za tolerancyjnego względem lokalnych zwyczajów i tradycji, jednak oficjalna narracja, kształtująca współcześnie politykę historyczną Wietnamu, nie uznaje go za władcę wietnamskiego. Mimo to rok upadku Nam Việt uznaje się często za początek okresu chińskiej dominacji nad Wietnamem, zwanego *bắc thuộc*, co można przetłumaczyć jako przynależność do/zależność od północy. Stopień podporządkowania sąsiedniemu imperium zmieniał się w zależności od wewnętrznych wydarzeń w Wietnamie, który mimo wszystko pozostawał w systemie trybutarnym Chin³.

Pierwsza faza chińskiej dominacji dobiegła końca, kiedy w komandorii Giao Chỉ (chiń. Jiaozhi) doszło w 40 r. n.e. do rebelii zainicjowanej przez dwie kobiety. Siostry Trưng Trắc i Trưng Nhị stały się narodowymi bohaterkami Wietnamu, upamiętnionymi do dziś, po tym, jak przez trzy lata ich armia stawiała czoła wojskom chińskim⁴.

Krwawe stłumienie powstania zapoczątkowało drugą fazę zależności Giao Châu (chiń. Jiaozhou) od Chińczyków, która trwała od 43 do 544 r. Zakończyła ją zwycięska rewolta Lý Bí/Lý Bôn, tj. późniejszego cesarza wczesnej dynastii Lý, który pod imieniem Lý Nam Đế ustanowił państwo Vạn Xuân. W tym czasie dochodziło do głośniejszych wystąpień ludności, na czele z buntem młodej Triệu Thị Trinh w 248 r., która również wpięła się do kanonu wietnamskich bohaterów walczących z Chińczykami jako Bà Triệu⁵.

Wraz z upadkiem wczesnej dynastii Lý w 602 r. nastąpił trzeci okres chińskiej dominacji. Na ziemiach wietnamskich w latach 679–866 ustanowiono Generalny Protektorat Pacyfikacji Południa, tj. An Nam

2 Le Hong Hiep, *Living Next to the Giant: The Political Economy of Vietnam's Relations with China under Doi Moi*, ISEAS Publishing, Singapore 2017, s. 9–10.

3 V. Guliyev, *A Historical Overview of China's Influence on Vietnam*, January 2022 Special Report, Topchubashov Center, s. 5, [https://top-center.org/js/ckfinder/userfiles/files/Vusal%20Guliyev_%20A%20Historical%20Overview%20of%20China's%20Influence%20on%20Vietnam_%20for%20top-center_org\(3\).pdf](https://top-center.org/js/ckfinder/userfiles/files/Vusal%20Guliyev_%20A%20Historical%20Overview%20of%20China's%20Influence%20on%20Vietnam_%20for%20top-center_org(3).pdf) (dostęp: 4.01.2025).

4 Vu Hong Lien, P. Sharrock, *op. cit.*, s. 37–38.

5 V. Guliyev, *op. cit.*, s. 14–15.

(chiń. An Nan), który następnie zmienił nazwę na Tĩnh Hải quân (okręg Jinghai). Kres chińskim wpływom położyła na wiele lat zwycięska bitwa na rzece Bạch Đằng w 938 r. nad oddziałami Południowego Han. Dzięki fortelowi Ngô Quyền, głównodowodzącego armią, który rozkazał wbić w dno zaostrzone pale ukryte pod taflą wody, udało się odeprzeć wrogie wojska. Koronowany rok później na cesarza Ngô Quyền stanął na czele niepodległego kraju, co zakończyło okres ponadtysiącletniej zależności od Chin⁶.

W kolejnych latach, kiedy na tronie zasiadał Đinh Bộ Lĩnh, kraj funkcjonował pod nazwą Đại Cồ Việt (od 968 r., później, w latach 1054–1400, jako Đại Việt)⁷. Wietnam odpierał ataki z północy, a jedna z najbardziej sławetnych bitew miała miejsce w czasie najazdu Mongołów, kiedy to w 1288 r. Trần Hưng Đạo pokonał na słynnej już rzece Bạch Đằng flotę dynastii Yuan⁸.

Czwarty, krótkotrwały okres chińskiej dominacji rozpoczął się od 1407 r. i podboju państwa Đại Ngu (1400–1407) przez chińską dynastię Ming. Trwał zaledwie do 1427 r., czyli do zwycięskiego powstania Lam Sơn pod wodzą Lê Lợi. Jego koronacja na cesarza Lê Thái Tổ rok później i przywrócenie niepodległości Đại Việt zniechęciły chińskich władców do podejmowania kolejnych prób ekspansji, pozostawiając jednak Wietnam w systemie trybutarnym. Choć Chiny nigdy więcej nie uzyskały kontroli nad południowym sąsiadem, nadal stanowiły istotne, zewnętrzne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa⁹.

Mimo odczuwanych zagrożeń Wietnam od XI w. dokonywał terytorialnej ekspansji, zwanej marszem na południe (wiet. *nam tiến*), która trwała do XVIII w. Proces podboju i zasiedlania nowych ziem następował głównie kosztem ludności Czamów oraz Khmerów. Dochodziło także do wewnętrznych konfliktów, takich jak wojna między rodami Trịnh i Nguyễn (1627–1672) czy rebelia Tây Sơn (1771–1802). Ostatecznie z tych potyczek zwycięsko wyszedł ród Nguyễnów, którzy założyli ostatnią cesarską dynastię w Wietnamie. Wpływy na Półwyspie Indochińskim zaczęły z czasem zyskiwać Francuzi, aż to oni stali się największym zagrożeniem, zastępując Chiny jako główne źródło niepokojów¹⁰.

6 Vu Hong Lien, P. Sharrock, *op. cit.*, s. 53–54.

7 V. Guliyev, *op. cit.*, s. 18–19.

8 B. Kiernan, *Viet Nam: A History from Earliest Times to the Present*, Oxford University Press 2017, s. 187.

9 V. Guliyev, *op. cit.*, s. 20–21.

10 Vu Hong Lien, P. Sharrock, *op. cit.*, s. 136–137, 146–150.

Po wojnie z Francją (1858–1862) Wietnamczycy, na mocy nierównoprawnych traktatów, zostali zmuszeni oddać pod kontrolę Paryża kolejne tereny. Ostatecznie w 1887 r. trzy wietnamskie terytoria, tj. Kochinchina, leżąca na południu, Annam w centrum i Tonkin na północy, weszły wraz z Kambodżą w skład Związku Indochińskiego¹¹, zwanego również Indochinami Francuskimi, do którego w 1893 r. włączono także Laos¹². Po przegranej wojnie z armią francuską w latach 1884–1885 Chińczycy nie kwestionowali już kontroli Paryża nad Wietnamem, co umocniło pozycję Francji w regionie¹³. Znaczenie Chin słabło z uwagi na coraz większe wpływy Japonii i mocarstw europejskich w Państwie Środka, pozbawiając je roli regionalnego mocarstwa.

W marcu 1945 r., podczas trwania II wojny światowej, Japończycy przejęli kontrolę nad francuskimi posiadłościami w Indochinach. 16 sierpnia z kolei wybuchła rewolucja sierpniowa, w wyniku której wietnamscy komuniści proklamowali 2 września Demokratyczną Republikę Wietnamu. Na mocy postanowień konferencji poczdamskiej do Wietnamu przybyli żołnierze brytyjscy, którzy mieli zapanować nad sytuacją w południowej części kraju. Na północ zaczęły napływać wojska Republiki Chińskiej, które początkowo, według różnych szacunków, mogły liczyć nawet od 152 do 180 tys. żołnierzy, a po przegrupowaniu między 50 a 100 tys. wojskowych¹⁴.

Chińska armia dopuszczała się konfiskaty dóbr i rabunków. Narzucano również korzystny kurs juana względem piastra, który gwarantował Chińczykom niespotykaną siłę nabywczą¹⁵. Próbowano także umacniać wpływy ugrupowań nacjonalistycznych, utrudniając funkcjonowanie wietnamskim komunistom, działającym w ramach *Việt Minh*, zmuszając Ho Chi Minha do przeprowadzenia wyborów w celu wyłonienia rządu koalicyjnego. Pomimo to Ho starał się prowadzić politykę redukcji napięć, nakazując lokalnym władzom współpracę z chińskimi wojskami, by nie dawać pretekstu do użycia siły. W międzyczasie Wietnamczycy dążyli do wycofania chińskich wojsk z północy kraju, obawiając się rosnących wpływów i kolejnej ery dominacji Chin, mimo wcześniejszych

11 Zamiennie można stosować nazwę Unia Indochińska.

12 C. Goscha, *Vietnam: A New History*, Basic Books, New York 2023, s. 88–89.

13 Le Hong Hiep, *Living Next to the Giant...*, s. 11–12.

14 P. Worthing, *Occupation and Revolution China and the Vietnamese August Revolution of 1945*, Vol. 54, Institute of East Asian Studies, University of California, Berkeley 2001, s. 57–58.

15 K.C. Chen, *Vietnam and China 1938–1954*, Princeton University Press 1969, s. 115.

zapowiedzi Czang Kaj-szeka, że Chiny nie mają żadnych ambicji terytorialnych względem Wietnamu¹⁶. Ostatecznie na mocy porozumienia zawartego w Chongqingu 28 lutego 1946 r. oddziały chińskie zgodziły się wycofać z północnej części Wietnamu, co nastąpiło 15 czerwca, w zamian za zrzeczenie się przez Francję dawnych koncesji eksterytorialnych na terenach chińskich¹⁷.

Mimo podpisania 6 marca porozumienia, na mocy którego Francja uznała DRW za wolne państwo w ramach Unii Francuskiej, Paryż nie był skłonny na dalsze ustępstwa. Zaowocowało to powołaniem 1 czerwca 1946 r. Autonomicznej Republiki Kochinchiny oraz fiaskiem, trwających od 6 lipca do 14 września, negocjacji w Fontainebleau, zakończonych zaledwie tymczasowym porozumieniem. W dużych miastach dochodziło do coraz poważniejszych starć między *Việt Minhem* a Francuzami, a incydent w Hajfongu z 20 listopada i atak wojsk francuskich trzy dni później, uznawany jest za bezpośrednią przyczynę wojny, która na pełną skalę rozpoczęła się 19 grudnia¹⁸.

Kiedy w Chinach dobiegła końca wojna domowa, której rezultatem było zwycięstwo komunistów i proklamowanie Chińskiej Republiki Ludowej 1 października 1949 r., Wietnam zyskał nowego sojusznika w walce z Francuzami. Chiny jako pierwszy kraj na świecie uznały DRW 18 stycznia 1950 r., a w ślad za nimi w niedługim czasie poszedł ZSRR, Korea Północna, a następnie państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Pomoc Pekinu wzmocniła zdolności bojowe Wietnamczyków i stała się kluczowa w walce z Francuzami. Utworzono Chińską Wojskową Grupę Doradczą, kierowaną przez generałów Chen Genga i Wei Guoqinga. W ramach jej działalności w północnym Wietnamie i na południu ChRL szkolono zarówno zwykłych żołnierzy, jak i oficerów, pomagając także w opracowywaniu planów bitewnych¹⁹.

Do końca wojny w samych Chinach wyszkolono około 40 tys. wietnamskich żołnierzy²⁰. Od maja 1950 r. do czerwca 1954 r. chińscy komuniści udzielili wietnamskim towarzyszom pomocy określonej

16 *Ibidem*.

17 W. Olszewski, *Historia Wietnamu*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1991, s. 340–346.

18 *Ibidem*.

19 C. Goscha, *op. cit.*, s. 240.

20 J.J. Zasloff, *The role of the sanctuary in insurgency: Communist China's support to the Vietminh, 1946–1954*, Rand Corporation, Santa Monika 1967, s. 19, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_memoranda/2008/RM4618.pdf (dostęp: 12.01.2025).

na 21 517 ton sprzętu, obejmującego karabiny, karabiny maszynowe, amunicję czy działa artyleryjskie. Celem Chińczyków nie było wspieranie wojny partyzanckiej, ale pomoc w organizacji profesjonalnej armii²¹. Początkowo Ho Chi Minh był krytykowany za silny nacjonalizm i zbyt małe przykładanie wagi do ideologii. Jednak wraz z rosnącym zaangażowaniem USA w wojnę po stronie francuskiej zmieniało się też podejście Wietnamczyków do chińskiego modelu komunizmu, którego orędownikiem był sekretarz generalny Partii Pracujących Wietnamu Trường Chinh, pełniący tę funkcję w latach 1940–1956²².

Pokonanie wojsk francuskich pod Điện Biên Phủ w maju 1954 r. sprawiło, że w czasie toczącej się od końca kwietnia konferencji w Genewie Wietnam znalazł się w lepszej pozycji negocjacyjnej. Podpisane 21 lipca porozumienia usankcjonowały jego tymczasowy podział wzdłuż 17. równoleżnika na komunistyczne DRW na północy i Państwo Wietnamskie na południu, od października 1955 r. funkcjonujące jako Republika Wietnamu. Nie doszło do zaplanowanych w całym Wietnamie wyborów, po których miało nastąpić zjednoczenie pod rządami zwycięzców, co utrwaliło podział. Wśród Wietnamczyków z północy zmienił się odbiór Chin. Pekin dostarczył pomoc rozwojową na odbudowę DRW, a także uzbrojenie niezbędne do rozpoczęcia walki o zjednoczenie. ChRL postrzegano teraz jako przyjaznego i pomocnego sąsiada, a nie główne zagrożenie. Ho Chi Minh powiedział nawet, że oba kraje są blisko siebie jak „usta i zęby”, nazywając Chińczyków „towarzyszami i braćmi”, a wspólna ideologia była ważnym czynnikiem łączącym Hanoi i Pekin²³. Fiasko reformy rolnej, wzorowanej na chińskich rozwiązaniach, sprawiło jednak, że Trường Chinh został odsunięty od kierowania partią. Z czasem kluczową pozycję w jej szeregach zyskał Lê Duẩn, który stanął na czele PPW w 1960 r.²⁴

Kiedy sytuacja w podzielonym Wietnamie stawała się coraz bardziej napięta, a DRW była gotowa na zbrojną konfrontację, z Pekinu płynęły zapewnienia o wsparciu ChRL dla Wietnamu Północnego w razie wybuchu wojny. Po incydentach w Zatoce Tonkińskiej z sierpnia 1964 r. i rezolucji Kongresu USA, upoważniającej amerykańskiego prezydenta do wysłania wojsk do Wietnamu, Półwysep Indochiński stał się świadkiem kolejnego konfliktu.

21 C. Goscha, *op. cit.*, s. 240–241.

22 Tuong Vu, *Vietnam's Communist Revolution: The Power and Limits of Ideology*, Cambridge University Press, New York 2017, s. 130–138.

23 Le Hong Hiep, *Living Next to the Giant...*, s. 12.

24 Tuong Vu, *op. cit.*, s. 130–138.

Chiny niemal od razu przekazały DRW 15 myśliwców MiG-15 i MiG-17, szkoląc jednocześnie pilotów wietnamskich i budując bazy lotnicze na granicy. Na mocy umowy o pomocy wojskowej, podpisanej przez Hanoi i Pekin w grudniu 1964 r., ChRL zobowiązała się do skierowania chińskich żołnierzy do Wietnamu; ich liczba przekraczała 300 tys. osób. Choć pełnili oni w dużej mierze funkcje pomocnicze, nie biorąc bezpośredniego udziału w walkach, to ich obecność umożliwiła wysłanie większych sił północnowietnamskich na południe²⁵.

Pod koniec lat 60. relacje wietnamsko-chińskie zaczęły się pogarszać. Pekin był sceptyczny wobec rozpoczęcia negocjacji DRW z USA, tłumacząc to brakiem wystarczających sukcesów militarnych wojsk północnowietnamskich. Co więcej, Chiny nie chciały również, by Wietnam Północny zbliżył się do ZSRR, którego pomoc była niezbędna do prowadzenia dalszych działań wojennych. Na sytuację w Wietnamie ogromny wpływ miała radziecko-chińska rywalizacja, która osiągnęła apogeum w marcu 1969 r. w postaci konfliktu granicznego nad Ussuri. W takim układzie geopolitycznym do zbliżenia zaczęły dążyć Stany Zjednoczone i Chiny, co z kolei było z dużymi obawami przyjmowane przez władze w Hanoi. 27 stycznia 1973 r. podpisano traktaty paryskie, na mocy których doszło do zawieszenia broni i wycofania amerykańskich wojsk z Półwyspu Indochińskiego. W styczniu 1974 r. walki zostały jednak wznowione przez stojącego na czele Republiki Wietnamu generała Nguyễn Văn Thiệu. Z kolei w marcu do Pekinu udał się premier DRW Phạm Văn Đồng, który uzyskał jednoznaczne deklaracje poparcia dla zjednoczenia kraju²⁶. Szybkie postępy partyzanckich sił Vietcongu (wiet. *Việt Cộng*)²⁷ i armii północnowietnamskiej doprowadziły do upadku Sajgonu i końca wojny 30 kwietnia 1975 r.

W styczniu 1974 r. Chiny wykorzystały sytuację wewnętrzną w Wietnamie, aby siłą przejąć zachodnią część Wysp Paracelskich – grupę Crescent. Po podziale kraju archipelag miał przypaść Wietnamowi Południowemu, jednak jeszcze w 1956 r. Chińczycy opanowali wysuniętą na wschód grupę Amphitrite. Zajęcie Crescent przyczyniło się do wzrostu

25 K. Kutra, *Chińska Republika Ludowa wobec niepodległości i zjednoczenia Wietnamu. Uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12, s. 122–124.

26 D.S. Papp, *Vietnam: The Views from Moscow, Peking, Washington*, McFarland, Jefferson 1981, s. 199.

27 Nazwa przyjęta przez Amerykanów, a później światowej media, określająca partyzantów walczących w ramach Narodowego Frontu Wyzwolenia Wietnamu Południowego (wiet. *Mặt Trận Dân Tộc Giải Phóng Miền Nam Việt Nam*).

podejrzliwości władz w Hanoi, prowadząc do eskalacji napięć w relacjach bilateralnych²⁸. Mimo to przez cały okres działań zbrojnych na Półwyspie Indochińskim Chiny wspierały Demokratyczną Republikę Wietnamu, dostarczając sprzęt wojskowy, a chińska pomoc była niezwykle istotnym czynnikiem, który doprowadził do sukcesu DRW (tabela 7). Chińskie dane mówią o pomocy rzędu 20,36 mld RMB, płynącej od lat 50. do 1975 r. Uwzględniając również wydatki chińskiego wojska na terenie Wietnamu Północnego, całkowita kwota pomocy ChRL dla DRW mogła przekroczyć 20 mld USD²⁹.

Po zakończeniu wojny i zjednoczeniu kraju 2 lipca 1976 r. Socjalistyczna Republika Wietnamu znalazła się w orbicie wpływów Związku Radzieckiego, co skutkowało przystąpieniem SRW do Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej 30 czerwca 1978 r. oraz podpisaniem Traktatu o przyjaźni i współpracy 3 listopada tego roku³⁰. Kiedy osiągnięto strategiczny cel, jakim było zjednoczenie kraju w zwycięskiej wojnie, dyplomacja wietnamska stała się mniej elastyczna. Sojusz z Moskwą rodził pewnego rodzaju zagrożenie, jakim mogła być reakcja Pekinu na bliską współpracę Wietnamu z ZSRR, największym rywalem Chin w tamtym okresie. Mimo to pojawiła się szansa na ustabilizowanie relacji z ChRL, gdyż Lê Duẩn żywił pewne zaufanie wobec Deng Xiaopinga, który jeszcze w 1977 r. wyraził zgodę na rozmowy o granicy chińsko-wietnamskiej³¹.

Przy wsparciu wietnamskiej polityki w regionie ze strony Moskwy, 25 grudnia 1978 r. Wietnam rozpoczął interwencję w Kambodży, mającą na celu obalenie rządów Czerwonych Khmerów, których działania zaczęły zagrażać bezpieczeństwu południowej części kraju. Szybki sukces doprowadził do zajęcia Phnom Penh 7 stycznia 1979 r. i ustanowienia, zależnej od Hanoi, Ludowej Republiki Kampuczy, co potępił Pekin, obawiający się rosnących wpływów Wietnamczyków w Indochinach³².

28 C.A. Thayer, *Vietnam's Strategy of „Cooperating and Struggling” with China over Maritime Disputes in the South China Sea*, „Journal of Asian Security and International Affairs” 2016, Vol. 3, No. 2, s. 203.

29 Shao Xiaoa, Xiaoming Zhang, *Reassessment of Beijing's economic and military aid to Hanoi's War, 1964–75*, „Cold War History” 2019, Vol. 19, No. 4, s. 566.

30 M. Zaręba, *Role of military cooperation in Vietnam-Russia relations*, „Eastern Review” 2002, Vol. 11, No. 2, s. 53.

31 Christelle Nguyen, *How the Sino-Vietnamese War Was Purposefully Forgotten*, The Diplomat, 17.02.2023, <https://thediplomat.com/2023/02/how-the-sino-vietnamese-war-was-purposefully-forgotten/> (dostęp: 22.01.2025).

32 Lau Teik Soon, *The Soviet-Vietnamese Treaty: A Giant Step Forward*, „Southeast Asian Affairs” 1980, s. 56.

Tabela 7. Pomoc Chin dla Demokratycznej Republiki Wietnamu w latach 1964–1975

Rok	Broń ręczna	Armaty	Pociski	Pociski artyleryjskie	Nadajniki radiowe	Telefony	Czołgi	Łodzie	Okręty	Pojazdy	Mundury
1964	80 500	1 205	25 240	335	426	2 941	16	0	18	25	0
1965	220 767	4 439	114 010	1 800	2 779	9 502	0	7	2	114	0
1966	141 531	3 362	178 120	1 066	1 568	2 235	0	14	0	96	400
1967	146 600	3 984	147 000	1 363	2 464	2 289	26	25	70	435	800
1968	219 899	7 087	247 920	2 082	1 854	3 313	18	0	0	454	1 000
1969	139 900	3 906	119 170	1 357	2 210	3 453	0	0	0	162	1 200
1970	101 800	2 212	29 010	397	950	1 600	0	0	0	0	1 200
1971	143 100	7 898	57 190	1 899	2 464	4 424	80	24	4	4 011	1 200
1972	189 000	9 238	40 000	2 210	4 370	5 905	220	71	14	8 758	1 400
1973	233 600	9 912	40 000	2 210	4 335	6 447	120	5	36	1 210	1 400
1974	164 500	6 406	30 000	1 390	5 148	4 633	80	6	0	506	1 400
1975	141 800	4 880	20 060	965	2 240	2 150	0	0	20	0	0

Źródło: Qiang Zhai, J.L. Gaddis, *China and the Vietnam Wars, 1950–1975*, University of North Carolina Press, Chapel Hill 2000, s. 136.

Napięciom towarzyszyła fala migracji ludności *Hoa*, etnicznych Chińczyków mieszkających w Wietnamie, którzy w wyniku politycznych i ekonomicznych represji zaczęli opuszczać kraj tuż po zjednoczeniu. Część z nich uciekła łodem z północy do regionu Guangxi-Zhuang, a pozostali – z południa, łodziami wysyłanymi przez chińskie władze. Szacuje się, że populacja *Hoa* w Wietnamie w ciągu czterech lat zmniejszyła się o około 300 tys. osób³³.

Podczas wizyty w Waszyngtonie w styczniu 1979 r. Deng Xiaoping oznajmił, że Chiny „dadzą Wietnamowi nauczkę” i podejmą kroki militarne³⁴. Decyzja w tej sprawie została podjęta jeszcze w grudniu ubiegłego roku, w czasie III Plenum Komunistycznej Partii Chin. Wojska ChRL przekroczyły granicę chińsko-wietnamską 17 lutego, dokonując dużych zniszczeń w Wietnamie, atakując przy tym obiekty cywilne. Uderzenie na Wietnam miało być odpowiedzią na interwencję w Kambodży, dowodem wsparcia dla Pol Pota, a także reakcją na politykę wobec mniejszości *Hoa* oraz wysuwane roszczenia względem archipelagu Spratly i Paraceli.

Celem ataku było również podkopanie sojuszu wietnamsko-radzieckiego i pokazanie, że w kluczowym momencie ZSRR nie jest gotowy na bezpośrednią interwencję. Moskwa dawała Hanoi wsparcie wywiadowcze, dostarczała sprzęt, a także pomagała w transporcie żołnierzy. Po miesiącu walk, 16 marca 1979 r., wojska chińskie wycofały się w głąb kraju, deklarując wypełnienie celów, pomimo tego że Wietnam nie wycofał swoich oddziałów z Kambodży. Wojna graniczna pociągnęła za sobą liczne ofiary po obu stronach. Choć dane dotyczące strat bywają rozbieżne, szacuje się, że w wyniku konfliktu po stronie chińskiej zginęło 26 tys., a po wietnamskiej 30 tys. osób, przy liczbie rannych wynoszącej odpowiednio 37 tys. i 32 tys.³⁵ Oprócz ofiar, wojna pozostawiła na długo niezałagodzoną ranę w relacjach wietnamsko-chińskich.

Po zakończeniu konfliktu Chiny prowadziły politykę wzmacniającą dyplomatyczną izolację władz w Hanoi. Udzielały także pomocy Czerwonym Khmerom, prowadzącym walkę partyzancką przeciwko oddziałom wietnamskim stacjonującym w Kambodży. W latach 80. nadal dochodziło do incydentów wzdłuż granicy chińsko-wietnamskiej, ostrzałów

33 R. Amer, *Vietnam's Policies and the Ethnic Chinese since 1975*, „Journal of Social Issues in Southeast Asia” 1996, Vol. 11, No. 1, s. 77.

34 Le Hong Hiep, *Living Next to the Giant...*, s. 13.

35 K.C. Chen, *China's War with Vietnam, 1979: Issues, Decisions, and Implications*, Hoover Institution Press 1987, s. 114.

i nękania Wietnamu w tzw. pozorowanej/fałszywej wojnie (ang. *phony war*)³⁶. Do głośnych wydarzeń należał ostrzał Cao Bằng w 1980 r., bitwa o Fakashan (Wzgórze 400) w 1981 r. czy potyczki pod Vĩ Xuyên.

Najpoważniejszym incydentem, jaki miał miejsce w latach 80., było starcie chińskich i wietnamskich sił morskich wokół rafy Johnson South Reef 14 marca 1988 r. Chiny skierowały w okolice spornych terenów statki badawcze wraz z okrętami wojennymi, aby przeprowadzić badania wokół wysp archipelagu Spratly. Wietnam odpowiedział wysłaniem jednostek marynarki wojennej, w wyniku czego doszło do starć. Chiny zajęły sześć ważnych raf i atoli, zatopione zostały dwie wietnamskie jednostki, a śmierci poniosło 64 członków załogi³⁷. Incydenty na granicy oraz wzajemna niechęć utrzymywały się aż do początku lat. 90., kiedy zdecydowano się na normalizację stosunków dwustronnych wraz z upadkiem żelaznej kurtyny.

Od 1986 r. w polityce zagranicznej Wietnamu zaczęły zachodzić zmiany, co było efektem zainicjowania procesu reform *đổi mới*. Wprowadzenie socjalistycznej gospodarki rynkowej i chęć przyciągnięcia inwestycji poprzez otwarcie Wietnamu na świat wymusiło konieczność poprawy stosunków SRW ze zantagonizowanymi krajami i stworzenie szerszej sieci relacji międzynarodowych.

Po zakończeniu zimnej wojny wpływy Waszyngtonu oraz Moskwy w regionie Azji i Pacyfiku znacznie osłabły, dzięki czemu pojawiła się przestrzeń dla Chin. W interesie Pekinu leżało stworzenie stabilnego otoczenia międzynarodowego w bliskim sąsiedztwie, tj. w Azji Południowo-Wschodniej, niedopuszczenie do ponownego wzrostu wpływów Zachodu w tym regionie oraz stabilizacja sytuacji na granicy z Wietnamem w celu rozwoju handlu. Władze w Hanoi z kolei dostrzegały konieczność unormowania relacji z Pekinem i potencjalne korzyści gospodarcze mogące wypływać ze współpracy z prężnie rozwijającymi się Chinami. Ważnym czynnikiem jednoczącym była wspólnota ideologiczna, zwłaszcza że po upadku żelaznej kurtyny wiele krajów należących wcześniej do obozu państw socjalistycznych przeszło transformację ustrojową, demokratyzując system polityczny. Chęć budowania socjalizmu z „chińską charakterystyką” z jednej strony oraz opartego na „myśli Ho Chi Minha” z drugiej, była elementem spajającym obydwa kraje³⁸.

36 Le Hong Hiep, *Living Next to the Giant...*, s. 13.

37 C.A. Thayer, *Vietnam's Strategy...*, s. 204.

38 Idem, *Sino-Vietnamese Relations: The Interplay of Ideology and National Interest*, „Asian Survey” 1994, Vol. 34, No. 6, s. 524.

We wrześniu 1991 r. minister spraw zagranicznych Wietnamu Nguyễn Mạnh Cầm odwiedził Pekin. Była to pierwsza od czasu wojny granicznej wizyta w Chinach wietnamskiego dygnitarza na tak wysokim szczeblu. Oświadczenie podsumowujące jego pobyt w ChRL zapowiadało stopniowy proces normalizacji stosunków dwustronnych. W listopadzie 1991 r. delegacja wietnamska, na czele której stał sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu Đỗ Mười oraz premier Võ Văn Kiệt, złożyła oficjalną wizytę w Pekinie na zaproszenie Jiang Zemina, przewodniczącego ChRL i lidera Komunistycznej Partii Chin oraz premiera Li Penga. Wspólny komunikat, wydany 10 listopada, kończył okres wrogości i nieufności, normalizując relacje bilateralne. Na marginesie wizyty podpisano również porozumienia w zakresie handlu, telekomunikacji, transportu i współpracy pocztowej. Jednym z kluczowych problemów do rozwiązania pozostawało uregulowanie kwestii terytorialnych, tj. przebiegu granicy chińsko-wietnamskiej na lądzie, granicy morskiej na wodach Zatoki Tonkińskiej oraz sporu wokół archipelagów Spratly i Paraceli na Morzu Południowochińskim³⁹. Powołano trzy negocjacyjne grupy robocze, podpisując tymczasowy traktat graniczny.

Zdecydowano także, że corocznie odbywać się będą wizyty na wysokim szczeblu. Już w 1992 r. Wietnam odwiedził premier Li Peng, który przebywał tam między 30 listopada a 4 grudnia. W trakcie wizyty dyskutowano głównie o sytuacji na Morzu Południowochińskim, w wyniku czego wypracowano umowę w sprawie podstawowych zasad rozstrzygania kwestii granicznych między ChRL a SRW, która została formalnie podpisana przez wiceministrów spraw zagranicznych w październiku rok później⁴⁰. W 1993 r. do Pekinu udał się Lê Đức Anh, a jego listopadowa wizyta była pierwszą podróżą prezydenta Wietnamu do Chin od połowy lat 50. Pod koniec roku 1994 w Hanoi został przyjęty z kolei Jiang Zemin, a rok później do Pekinu z rewizytą przybył Đỗ Mười. Na spotkaniach liderzy partii potwierdzili chęć rozwijania relacji i rozwiązania istniejących sporów⁴¹.

W czasie odbywającego się w 1996 r. VIII Zjazdu Komunistycznej Partii Wietnamu specjalnym gościem z ramienia KPCh był premier Li Peng, co pokazywało otwartość Wietnamu na informowanie o ruchach w KPW i chęć konsultacji mechanizmów wewnątrzpartyjnych. Tego samego roku Wietnam odwiedził Qiao Shi, przewodniczący Stałego Komitetu

39 Ang Cheng Guan, *Vietnam-China Relations since the End of the Cold War*, „Asian Survey” 1998, Vol. 38, No. 12, s. 1123.

40 *Ibidem*, s. 1124.

41 *Ibidem*, s. 1130.

Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych (OZPL). Podczas wizyty spotkał się z najwyższymi rangą wietnamskimi przywódcami i wielokrotnie zapewniał, że Chiny prowadzą politykę zagraniczną mającą na celu rozwijanie przyjaznych stosunków z sąsiadami, a rozwój Państwa Środka nie będzie stanowił zagrożenia dla innych krajów w regionie⁴².

W czerwcu 1997 r. do Chin po raz trzeci udał się Đỗ Mười. Jego pobyt wynikał z konieczności załagodzenia napięć, jakie powstały w związku z obecnością chińskiej platformy wiertniczej Kanto 3, przeprowadzającej odwierty na wietnamskim szelfie kontynentalnym⁴³. W październiku 1998 r. w Pekinie gościł premier SRW Phan Văn Khải, który dyskutował ze swoim chińskim odpowiednikiem Zhu Rongji o sytuacji społeczno-gospodarczej w obydwu krajach i problemach, jakie wywołał w regionie kryzys azjatycki lat 1997–1998⁴⁴. Z kolei dwa miesiące później, w grudniu, do stolicy Wietnamu, w związku z odbywającym się tam szczytem ASEAN, udał się Hu Jintao, pełniący ówczesnie funkcję wiceprzewodniczącego ChRL⁴⁵. Wizyty te miały być preludium do podjęcia kolejnego kroku w relacjach bilateralnych, w którym upatrywano wypracowanie zasad wspólnej współpracy.

Między 25 lutego a 3 marca 1999 r. do Pekinu przybył po raz pierwszy nowo wybrany lider KPW Lê Khả Phiêu. Spotkanie z Jiang Zeminem zaowocowało przyjęciem „Zasady szesnastu słów/znaków” (ang. *16 Word Guideline/16-letter Principle*), która miała wyznaczać trajektorię relacji bilateralnych i zakładała sąsiedzką przyjaźń, kompleksową współpracę, długoterminową stabilność oraz ukierunkowanie na przyszłość (wiet. *láng giềng hữu nghị, hợp tác toàn diện, ổn định lâu dài, hướng tới tương lai*). Ustalono również, że w drugiej połowie roku, blisko dni niepodległości obydwu państw, zostanie sygnowany traktat dotyczący granicy lądowej. Jak się okazało, nie był on nawet gotowy na czas wizyty premiera Zhu Rongji w Hanoi na początku grudnia i został ostatecznie podpisany przez ministrów spraw zagranicznych 30 grudnia 1999 r.⁴⁶

42 R. Amer, *Sino-Vietnamese Relations: Past, Present and Future*, [w:] C.A. Thayer, R. Amer, *Vietnamese Foreign Policy in Transition*, Palgrave MacMillan, London 2000, s. 21.

43 Ang Cheng Guan, *op. cit.*, s. 1132–1133.

44 *Ibidem*, s. 1137–1138.

45 Gu Xiaosong, B. Womack, *Border Cooperation between China and Vietnam in the 1990s*, „Asian Survey” 2000, Vol. 40, No. 6, s. 1044–1045.

46 B. Womack, *China and Vietnam: The Politics of Asymmetry*, Cambridge University Press 2006, s. 223.

W listopadzie 2000 r. premier Phan Văn Khải był ponownie obecny w Pekinie, gdzie omawiał przyszłą wizytę prezydenta Wietnamu w Chinach, do której ostatecznie doszło między 25 a 29 grudnia 2000 r. Po spotkaniu Trần Đức Lươnga z Jiang Zeminem w chińskiej stolicy wydano kolejny istotny dokument, tj. wspólny komunikat o kompleksowej współpracy⁴⁷. Doszło również do podpisania umowy o delimitacji Zatoki Tonkińskiej, co miało miejsce 25 grudnia⁴⁸. Rok 2000 obfitował w dużą liczbę wizyt wietnamsko-chińskich, co świadczy o ożywieniu relacji dwustronnych. Odnotowano ponad 300 oficjalnych spotkań, z czego około 100 na szczeblu wiceministrów lub wyższym⁴⁹.

Mimo trwających rozmów dochodziło jednak do coraz częstszych incydentów w rejonie spornych archipelagów na Morzu Południowochińskim. Pojawiające się napięcia były efektem przyjęcia w Chinach w lutym 1992 r. Prawa o morzu terytorialnym i strefie przyległej, określającego zakres chińskiej jurysdykcji. Co więcej, zarówno Chiny, jak i Wietnam przyznawały zachodnim korporacjom koncesje na wydobycie surowców energetycznych na spornych wodach, co nie ułatwiało rozwiązania sporu⁵⁰.

W kwietniu 2001 r. miał miejsce IX Zjazd KPW, w wyniku którego stery partyjne objął Nông Đức Mạnh. Jego poprzednik, Lê Khả Phiêu, spotkał się z zarzutami o daleko idące ustępstwa w rozmowach z Chinami na temat kwestii terytorialnych i podpisanie niekorzystnych, w opinii wielu polityków, dokumentów. To sprawiło, że nie zyskał on wsparcia większości członków KPW, w której wzrosła rola kręgów reformatorskich, zwracających uwagę na chorobę upartyjnienia (wiet. *bệnh đảng hoá*) wietnamskiego systemu, zdominowanego przez partyjne interesy.

We wrześniu stojący na czele OZPL Li Peng złożył oficjalną wizytę w Hanoi, gdzie podjął go przewodniczący Zgromadzenia Narodowego SRW Nguyễn Văn An. Ich dyskusje koncentrowały się przede wszystkim na wdrażaniu porozumień dotyczących granic lądowych i morskich oraz współpracy w zakresie rybołówstwa. Z kolei nowy lider KPW przybył do ChRL w listopadzie 2001 r., zapewniając chińskie władze o woli budowania stosunków z Pekinem na bazie zasad przyjętych w poprzednich latach. Rozmawiano również o sprawach regionalnych i międzynarodowych, jak walka z terroryzmem, kwestia Tajwanu, a także o handlu

47 *Ibidem*.

48 B. Womack, *op. cit.*, s. 227.

49 *Ibidem*, s. 224.

50 C.A. Thayer, *Vietnam's Strategy...*, s. 204.

dwustronnym, inwestycjach, kontaktach przygranicznych i współpracy naukowo-technologicznej⁵¹.

Chęć pogłębiania współpracy została potwierdzona w czasie wizyty Jiang Zemina w Wietnamie w lutym 2002 r., podczas której spotkał się z sekretarzem Mạnhem i prezydentem Trần Đức Lươngiem⁵². W efekcie rozmów oba kraje podpisały umowę ramową o udzieleniu przez Chiny pożyczek preferencyjnych Wietnamowi oraz dokument o współpracy gospodarczej i technicznej⁵³.

W dniu 4 listopada 2002 r. Chiny i państwa ASEAN podpisały Umowę o wolnym handlu oraz Deklarację postępowania stron na Morzu Południowochińskim, niewiążący prawnie dokument, ustanawiający ramy wspólnych działań w oparciu o zasady pokojowego rozwiązywania sporów. Co więcej, Pekin zdecydował się na sygnowanie 8 października 2003 r. Traktatu o przyjaźni i współpracy w Azji Południowo-Wschodniej, co zwiastowało pogłębienie współpracy ChRL z krajami regionu⁵⁴.

Gdy w lipcu 2003 r. adaptowano strategię równoległej „współpracy i rywalizacji”, podejście do działania w relacjach dwustronnych stało się bardziej elastyczne. Jej przyjęcie dało możliwość przewyciężenia kwestii konfliktowych w relacjach z Chinami, takich jak spór na Morzu Południowochińskim, a także pogłębienia współpracy ze Stanami Zjednoczonymi czy przyciągnięcia wzroku innych mocarstw w stronę regionu Azji Południowo-Wschodniej.

W pierwszej dekadzie XXI w. doszło do kolejnych znaczących wizyt na wysokim szczeblu. Jeszcze w kwietniu 2003 r. Nông Đức Mạnh ponownie udał się do Pekinu. W rozmowie z przewodniczącym Hu Jintao obaj politycy podkreślili konieczność przyspieszenia demarkacji granicy, a przewodniczący ChRL obiecał także umorzyć około 50 mln USD wietnamskiego długu i przyznać dotację na budowę Centrum Kultury i Przyjaźni Wietnamsko-Chińskiej w Hanoi⁵⁵.

51 Idem, *Vietnam in 2001: The Ninth Party Congress and After*, „Asian Survey” 2002, Vol. 42, No. 1, s. 87–88.

52 M. Karwowski, *Polityka zagraniczna Socjalistycznej Republiki Wietnamu w pierwszej dekadzie XXI w. Stan obecny i perspektywy*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12, s. 105.

53 Jiang Zemin Holds Talks with Top Vietnamese Leaders, CCTV, 28.02.2002, <https://www.cctv.com/english/news/20020228/84145.html> (dostęp: 28.01.2025).

54 C.A. Thayer, *ASEAN's Code of Conduct in the South China Sea: A Litmus Test for Community-Building?*, „Asia-Pacific Journal: Japan Focus” 2012, Vol. 10, No. 34, s. 1.

55 L. Breckon, *SARS and a New Security Initiative from China*, „Comparative Connections” 2003, Vol. 5, No. 2, <https://cc.pacforum.org/2003/07/sars-new-security-initiative-china/> (dostęp: 28.01.2025).

Z kolei w maju rok później wietnamski premier Phan Văn Khải uczestniczył w szczycie Wielkiego Subregion Mekongu (GMS – Greater Mekong Subregion) w Kunmingu na zaproszenie swojego chińskiego odpowiednika Wen Jiabao, z którym w październiku 2004 r. spotkał się także w Wietnamie. Podczas wizyty chińskiego premiera w Hanoi podpisano osiem ważnych umów, m.in. dotyczących współpracy gospodarczej, technicznej oraz kwestii procedur sanitarnych na przejściach granicznych. Wen Jiabao spotkał się też z sekretarzem Mạnhem, prezydentem Luongiem oraz przewodniczącym Zgromadzenia Narodowego Anem⁵⁶.

W lipcu 2005 r. Chiny ponownie odwiedził prezydent Trần Đức Lương, który został przyjęty m.in. przez przewodniczącego ChRL i sekretarza generalnego KPCh Hu Jintao oraz premiera Wen Jiabao. Z kolei na przełomie października i listopada Hu udał się do Hanoi z rewizytą. Spotkania na wysokim szczeblu miały podkreślić dobrosąsiedzkie relacje w 55. rocznicę nawiązania stosunków dwustronnych i przyspieszyć proces demarkacji granic. Hu Jintao odwiedził Wietnam również rok później w listopadzie, przy okazji szczytu APEC, jednak kluczowa w tamtym okresie okazała się trzecia wizyta w Chinach sekretarza generalnego KPW Mạnha z sierpnia 2006 r., wybranego ponownie na to stanowisko cztery miesiące wcześniej⁵⁷. Ten pobyt wietnamskiego lidera w Pekinie przyniósł bowiem podpisanie około 40 porozumień na szczeblu rządowym⁵⁸.

W następnych latach nie doszło do żadnej wizyty najwyższego przedstawiciela ChRL w Wietnamie, natomiast Pekin odwiedził dwukrotnie nowo wybrany prezydent SRW Nguyễn Minh Triết: w maju 2007 r. oraz w czasie Igrzysk Olimpijskich w sierpniu następnego roku. Do ważnej wizyty doszło w maju 2008 r., kiedy do Chin przybył po raz czwarty Nông Đức Mạnh. Jej efektem było podniesienie rangi stosunków dwustronnych do Kompleksowego Strategicznego Kooperatywnego Partnerstwa (ang. *Comprehensive Strategic Cooperative Partnership*), a także ustanowienie „gorącej linii”, która miałaby być wykorzystywana w kryzysowych sytuacjach⁵⁹.

56 *Vietnam inks cooperation agreements with ASEM nations*, Vietnam Law & Legal Forum, 28.10.2004, <https://vietnamlawmagazine.vn/vietnam-inks-cooperation-agreements-with-asem-nations-3328.html> (dostęp: 27.01.2025).

57 Le Hong Hiep, *Vietnam's Hedging Strategy against China since Normalization*, „Contemporary Southeast Asia” 2013, Vol. 35, No. 3, s. 347–348.

58 Sun Luying, *China-Vietnam relations*, CCTV, 16.11.2006, <https://www.cctv.com/english/20061116/104445.shtml> (dostęp: 29.01.2025).

59 Le Hong Hiep, *Vietnam's Hedging Strategy...*, s. 347–348.

Czterokrotnie przy różnych okazjach w Chinach bywał nowy szef wietnamskiego rządu Nguyễn Tấn Dũng, który sprawował tę funkcję od czerwca 2006 r., po X Zjeździe KPW. W październiku 2008 r. gościł w Pekinie, w kwietniu rok później na Hajnanie, na marginesie Boao Forum, w październiku 2009 r. w Chengdu na Western China International Fair, a w maju 2010 r. na otwarciu Expo w Szanghaju. Z kolei w październiku tego roku, po czterech latach przerwy, wizytę w Wietnamie złożył chiński polityk najwyższego szczebla, którym był premier Wen Jiabao, przebywający w Hanoi przy okazji Szczytu Azji Wschodniej⁶⁰.

Proces normalizacji stosunków pociągnął za sobą regularne wizyty polityków najwyższego szczebla, ustalenie zasad współpracy i podniesienie rangi stosunków dwustronnych. Wypracowano także inne ważne mechanizmy mające na celu koordynację działań i zapobieganie sytuacjom kryzysowym, takie jak Komitet Sterujący ds. Współpracy Dwustronnej Wietnam-Chiny, utworzony w 2006 r.⁶¹, czy zainicjowany w 2010 r. Strategiczny Dialog Obronny⁶².

Mimo pogłębiającej się współpracy i wypracowanych form konsultacji w kwestiach spornych coraz bardziej palącym problemem stawał się konflikt na Morzu Południowochińskim. Chiny forsowały tzw. linię dziewięciu kresek, określając roszczenia obejmujące około 90% akwenu, którą podważały kraje Azji Południowo-Wschodniej. Wietnam, wspólnie z Malezją, 6 maja 2009 r. zgłosił wniosek dotyczący rozszerzenia szelfu kontynentalnego na obszarze południowo-zachodnim Morza Południowochińskiego, a także, następnego dnia, swój własny postulat, dotyczący północnej części akwenu. Godziło to w chińskie roszczenia, doprowadzając do eskalacji napięć, zwiększenia obecności Pekinu na Morzu Południowochińskim i licznych zatrzymań wietnamskich rybaków na spornych wodach⁶³.

60 *Ibidem*.

61 C.A. Thayer, *Vietnam and Rising China: The Structural Dynamics of Mature Asymmetry*, [w:] *Southeast Asian Affairs 2010*, red. D. Singh, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore 2010, s. 396.

62 Hải Minh, VN, *China hold strategic dialogue on national defense*, Government News (Báo Chính Phủ), 28.11.2010, <https://en.baohinhphu.vn/vn-china-hold-strategic-dialogue-on-national-defense-1118743.htm> (dostęp: 26.01.2025).

63 R. Beckman, *South China Sea: Worsening Dispute or Growing Clarity in Claims?*, RSIS Commentaries, 16.08.2010, <https://rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2014/07/CO10090.pdf> (dostęp: 26.01.2025).

3.2. Relacje Wietnamu z Chinami w latach 2011–2024

Rok 2011 rozpoczął nową erę w wietnamskiej polityce, bo styczniowy, XI Zjazd Komunistycznej Partii Wietnamu wyniósł do władzy nowego przywódcę. Nông Đức Mạnh, po wypełnieniu limitu dwóch pięcioletnich kadencji, nie mógł po raz kolejny ubiegać się o funkcję sekretarza generalnego, którą objął dotychczasowy przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Nguyễn Phú Trọng. Między 11 a 15 października nowy szef partii udał się do Chin, gdzie został przyjęty przez Hu Jintao i premiera Wen Jiabao, a także spotkał się z wiceprzewodniczącym Xi Jinpingiem i wicepremierem Li Keqiangiem. Podczas tej wizyty Chiny i Wietnam podpisały sześciopunktowe porozumienie w sprawie zarządzania sporem na Morzu Południowochińskim, co miało złagodzić rosnące napięcia⁶⁴. Jeszcze w tym samym roku, w pierwszej połowie listopada, nowy prezydent Wietnamu Trương Tấn Sang spotkał się z przewodniczącym Hu Jintao na Hawajach, a w grudniu Xi Jinping odwiedził Wietnam⁶⁵.

Mimo zawartego porozumienia w sprawie sporu terytorialnego na Morzu Południowochińskim sytuacja nie uległa poprawie. W czerwcu 2011 r. doszło do serii protestów zwanych „ognistym latem” (wiet. *mùa hè đỏ lửa*), które były odpowiedzią na przecięcie przez chińskie jednostki kabli należących do wietnamskich statków badawczych⁶⁶. Z kolei 24 lipca 2012 r. Chińczycy utworzyli należącą do prowincji Hajnan prefekturę Sansha, obejmującą kontrolowane przez Pekin wyspy i atole spornych archipelagów Paraceli i Spratly. To posunięcie oprotestował Wietnam, a w kraju odbyły się liczne antychińskie demonstracje⁶⁷.

Pod koniec 2012 r. w Chinach doszło do tranzycji władzy. Na sekretarza generalnego KPCh 15 listopada wybrano Xi Jinpinga, który w połowie

64 *Party leader Trong ends China visit*, VietnamPlus, 15.10.2011, <https://en.vietnam-plus.vn/party-leader-trong-ends-china-visit-post31865.vnp> (dostęp: 11.01.2025).

65 Xu Rui, *Chinese, Vietnamese presidents discuss bilateral ties*, Xinhua, 13.11.2013, http://www.asean-china-center.org/english/2011-11/13/c_131243928.htm (dostęp: 13.01.2025).

66 Son Nguyen, *The Beginning of the Longest Anti-China Protest Movement in Vietnam*, The Vietnamese Magazine, 5.06.2011, <https://www.thevietnamese.org/2021/06/june-5-2011-the-beginning-of-the-longest-anti-china-protest-movement-in-vietnam/> (dostęp: 10.01.2025).

67 Lu Hui, *China establishes Sansha City*, Xinhua, 24.07.2012, https://web.archive.org/web/20120724180430/http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-07/24/c_131734893.htm (dostęp: 14.01.2025).

marca kolejnego roku został zaprzysiężony na przewodniczącego ChRL. W dniach 19–21 czerwca 2013 r. do Pekinu udał się prezydent Sang. Podróż ta była pierwszą wizytą wietnamskiego dygnitarza najwyższego szczebla od czasu zmiany władzy w Chinach. Został od przyjęty przez Xi Jinpinga, premiera Li Keqiang oraz przewodniczącego OZPL Zhang Dejiana, a obie strony potwierdziły chęć utrzymania stabilnych relacji i pogłębiania współpracy dwustronnej. Rozmowy dotyczyły również kontaktów przygranicznych, dlatego też na zakończenie wizyty Truong Tân Sang udał się do sąsiadującej z Wietnamem prowincji Guangdong⁶⁸.

We wrześniu, podczas China-ASEAN Expo w Nanningu, spotkali się premierzy obydwu krajów, a na początku października, w trakcie szczytu APEC na Bali, prezydent Wietnamu ponownie miał okazję do rozmów z przewodniczącym Xi⁶⁹. W połowie października Li Keqiang został przyjęty w Hanoi przez premiera Dũa, prezydenta Sanga i sekretarza Tronga, z którymi dyskutował m.in. o złagodzeniu napięć na Morzu Południowochińskim. Termin wizyty był jednak niefortunny, ponieważ zbiegła się ona z pogrzebem bohatera narodowego Wietnamu, generała Võ Nguyên Giáp, który zmarł na początku miesiąca⁷⁰.

Na początku maja 2014 r. Chiny rozmieściły w wietnamskiej Wyłącznej Strefie Ekonomicznej platformę wiertniczą HYSY (*Hai Yang Shi You*) 981, co zapoczątkowało najpoważniejszy kryzys w stosunkach dwustronnych od czasu konfliktu z 1979 r. Pekin wysłał tam także około 120 jednostek, w tym 6 okrętów wojennych, 40 jednostek straży przybrzeżnej, ponad 30 łodzi transportowych i trawlerów oraz 30–40 łodzi rybackich⁷¹. Władze w Hanoi z kolei skierowały około 60 mniejszych jednostek straży przybrzeżnej i agencji nadzoru rybołówstwa. Wietnam twierdził, że poszukiwał pokojowego sposobu rozwiązania problemu. W maju miał wystosować ponad 30 not dyplomatycznych do Chin, ale nie otrzymał żadnej odpowiedzi. W kraju wybuchały masowe demonstracje

68 *Vietnam, China issue joint statement*, VietnamPlus, 21.06.2013, <https://en.vietnamplus.vn/vietnam-china-issue-joint-statement-post46124.vnp> (dostęp: 16.01.2025).

69 *President Truong Tan Sang active in Bali*, Nhan Dan, 7.11.2013, <https://en.nhandan.vn/president-truong-tan-sang-active-in-bali-post19739.html> (dostęp: 17.01.2025).

70 *High-level visits bolster Vietnam-China ties*, VnExpress, 8.12.2023, <https://e.vnexpress.net/photo/news/high-level-visits-bolster-vietnam-china-ties-4686819.html> (dostęp: 11.01.2025).

71 *Chinese vessels try to scare Vietnam's ships further away from illegal rig*, Tuoi Tre, 6.09.2014, <https://web.archive.org/web/20140713025650/http://tuoitrenews.vn/society/20194/chinese-vessels-try-to-scare-vietnams-ships-further-away-from-illegal-rig> (dostęp: 19.01.2025).

antychińskie, a protestujący atakowali i podpalali chińskie fabryki. W połowie czerwca do Hanoi przybył radca stanu Yang Jiechi i choć w dosadnych słowach ostrzegał Wietnamczyków, to na spotkaniu z sekretarzem generalnym Trôngiem obaj politycy zauważyli konieczność złagodzenia napięć⁷². Chiny 15 lipca ogłosiły, że wycofują *HYSY 981* z wód wietnamskich, a także uwolniły 13 rybaków schwytanych w czasie kryzysu. W sierpniu do Pekinu przybył specjalny wysłannik sekretarza generalnego KPW, kierujący pracami sekretariatu Komitetu Centralnego Lê Hồng Anh, który wręczył przewodniczącemu Xi zaproszenie do Wietnamu⁷³.

Po incydencie doszło także do wizyty Trương Tấn Sanga w Pekinie z okazji szczytu APEC organizowanego w listopadzie, a prezydent Wietnamu miał okazję do bezpośredniego spotkania z Xi Jinpingiem. Z przewodniczącym ChRL jeszcze w marcu, na marginesie Szczytu Bezpieczeństwa Jądrowego w Holandii, spotkał się premier SRW Nguyễn Tấn Dũng, który z kolei przy okazji szczytu ASEM w Mediolanie rozmawiał także z Li Keqiangiem⁷⁴.

Rok 2015 przyniósł istotne spotkania na wysokim szczeblu, które miały złagodzić napięcia w relacjach dwustronnych. Między 7 a 10 kwietnia Nguyễn Phú Trọng został przyjęty w Pekinie przez Xi Jinpinga, Li Keqiang i Zhang Dejianga. Liderzy rozmawiali o pogłębianiu partnerstwa w 65. rocznicę nawiązania relacji dwustronnych, podkreślając, że nawet spory wokół Wysp Paracelskich i Spratly nie są w stanie zniszczyć ich silnych podwalin⁷⁵. Na początku listopada do Hanoi z rewizytą udał się przewodniczący ChRL, którego obecność miała sprawić, by relacje dwustronne wróciły na właściwy tor, a niechęć społeczeństwa do Chin wyhamowała. W efekcie wizyty i rozmów z czołowymi politykami Wietnamu obydwa kraje podpisały 12 umów dwustronnych, w tym dokumenty, na mocy których Pekin miał udzielić preferencyjnych pożyczek o wartości ponad 500 mln USD na budowę autostrady i kolei w Wietnamie. Chiny zobowiązały się również do przekazania około 157 mln USD na budowę

72 C.A. Thayer, *Vietnam, China and the Oil Rig Crisis: Who Blinked?*, The Diplomat, 4.08.2014, <https://thediplomat.com/2014/08/vietnam-china-and-the-oil-rig-crisis-who-blinked/> (dostęp: 13.01.2025).

73 Idem, *Vietnam's Strategy...*, s. 213.

74 R. Amer, *Vietnam in 2014. Crisis with China Makes Headlines*, „Southeast Asian Affairs” 2015, s. 390.

75 S. Tiezzi, *China, Vietnam Pledge to Control Maritime Disputes*, The Diplomat, 8.04.2015, <https://thediplomat.com/2015/04/china-vietnam-pledge-to-control-maritime-disputes/> (dostęp: 17.01.2025).

placówek takich jak szkoły czy szpitale⁷⁶. Xi Jinping miał z kolei okazję wygłosić przemówienie na forum Zgromadzenia Narodowego SRW, co było dość niecodzienną sytuacją i pokazywało specjalny charakter wizyty⁷⁷.

Jeszcze we wrześniu, z okazji 70. rocznicy zwycięstwa w Chińskiej Ludowej Wojnie Oporu przeciwko Japońskiej Agresji i Światowej Wojnie Antyfaszystowskiej, do Pekinu przybył prezydent Sang. W grudniu natomiast, na zaproszenie przewodniczącego Stałego Komitetu Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych Zhang Dejianga, w Chinach gościł przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyễn Sinh Hùng, a w efekcie spotkania organy ustawodawcze obydwu państw podpisały umowę o współpracy⁷⁸. Podczas pobytu w ChRL wietnamski polityk został przyjęty przez przewodniczącego Xi, a także odwiedził prowincję Guangdong, gdzie spotkał się z przedstawicielami lokalnych władz⁷⁹.

Na początku 2016 r. w Wietnamie miał miejsce kolejny, XII Zjazd KPW, w wyniku którego swoją pozycję umocnił Nguyễn Phú Trọng, rywalizujący o władzę w partii z premierem Nguyễn Tấn Dũngiem. W efekcie roszad na szczytach władzy nowym szefem wietnamskiego rządu został Nguyễn Xuân Phúc, który w pierwszych miesiącach swojego urzędowania spotkał się dwukrotnie z Li Keqiangiem: w lipcu, na marginesie szczytu ASEM w Mongolii, oraz we wrześniu w Pekinie, wracając z China-ASEAN EXPO w Nanningu. Przy okazji pobytu w chińskiej stolicy Phúc został również przyjęty przez Xi Jinpinga⁸⁰. W listopadzie Zhang Dejiang, stojący na czele OZPL, przybył do Hanoi na zaproszenie nowo wybranej przewodniczącej Zgromadzenia Narodowego Wietnamu Nguyễn Thị Kim Ngân. Z kolei w tym samym miesiącu nowy prezydent SRW

76 Idem, *China, Vietnam Seek to Move Past South China Sea Disputes*, The Diplomat, 6.11.2015, <https://thediplomat.com/2015/11/china-vietnam-seek-to-move-past-south-china-sea-disputes/> (dostęp: 19.01.2025).

77 Nguyen Minh Quang, *The Resurgence of China-Vietnam Ties*, The Diplomat, 25.01.2017, <https://thediplomat.com/2017/01/the-resurgence-of-china-vietnam-ties/> (dostęp: 20.01.2025).

78 Anh Kiet, *NA Chairman Nguyen Sinh Hung arrived in Beijing*, China, Hanoi Times, 24.12.2015, <https://hanoitimes.vn/na-chairman-nguyen-sinh-hung-arrived-in-beijing-china-13858.html> (dostęp: 20.01.2025).

79 Vietnamese NA, *China's NPC sign cooperation agreement*, VietnamPlus, 24.12.2015, <https://en.vietnamplus.vn/vietnamese-na-chinas-npc-sign-cooperation-agreement-post86712.vnp> (dostęp: 21.01.2025).

80 PM's China visit gives new impetus to bilateral ties, VietnamPlus, 16.09.2016, <https://en.vietnamplus.vn/pms-china-visit-gives-new-impetus-to-bilateral-ties-post99110.vnp> (dostęp: 21.01.2025).

Trần Đại Quang spotkał się przy okazji szczytu APEC w Peru z przewodniczącym Xi⁸¹.

Rok 2016 również był istotny z punktu widzenia sporu na Morzu Południowochińskim. Gdy Chiny w 2013 r. rozpoczęły proces rekultywacji ziemi (ang. *land reclamation*), usypując sztuczne wyspy przede wszystkim na rafach i atolach archipelagu Spratly, w tym czasie Filipiny złożyły 13 skarg do Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze, podważając zasadność chińskich roszczeń wobec akwenu. Trybunał 12 lipca 2016 r. wydał decyzję, przyznając rację władzom w Manili, co z satysfakcją przyjęto w Hanoi⁸².

Do kolejnych wzajemnych wizyt obu sekretarzy generalnych partii komunistycznych doszło także w 2017 r. Między 12 a 15 stycznia do Pekinu przyjechał Nguyễn Phú Trọng, który został przyjęty przez Xi Jinpinga, premiera Li Keqiang i Zhang Dejianga. W wyniku wizyty podpisano 15 różnych porozumień pogłębiających dwustronną współpracę. Wietnamscy i chińscy liderzy nazywali siebie „towarzyszami i braćmi” (wiet. *vừa là đồng chí, vừa là anh em*), mówiąc, że obydwie kraje łączą góry i rzeki (wiet. *núi liền núi, sông liền sông*). Z kolei w połowie listopada w Đà Nẵng miał miejsce szczyt APEC, po którym Xi udał się do Hanoi na rozmowy z czołowymi wietnamskimi politykami. W efekcie licznych spotkań podpisano kolejne 19 chińsko-wietnamskich umów o współpracy⁸³. W tym samym czasie w Manili spotkali się z kolei premierzy Nguyễn Xuân Phúc i Li Keqiang, co miało miejsce na marginesie szczytu ASEAN. Rok 2017 przyniósł jeszcze jedną wizytę na najwyższym szczeblu. W dniach 11–15 maja Chiny odwiedził prezydent Trần Đại Quang⁸⁴. Wietnamski polityk uczestniczył w Forum Współpracy Międzynarodowej Pasa i Szlaku, a przy okazji miał możliwość spotkania z Xi Jinpingiem czy premierem Li.

W 2018 r. zauważalna była aktywność premiera Phúca, który dwukrotnie spotkał się ze swoim chińskim odpowiednikiem: w styczniu

81 Phuong Nguyen, *Vietnam in 2016. Searching for a New Ethos*, [w:] *Southeast Asian Affairs 2017*, red. Daljit Singh, M. Cook, ISEAS – Yusof Ishak Institute 2017, s. 417.

82 B. Hayton, *South China Sea: Five years since the Hague ruling*, Deutsche Welle, 7.12.2021, <https://www.dw.com/en/beijing-defiant-five-years-since-the-south-china-sea-ruling/a-58237995> (dostęp: 21.01.2025).

83 Lye Liang Fook, Ha Hoang Hop, *Vietnam Not Veering Closer to United States or China*, Fulcrum, 1.12.2022, <https://fulcrum.sg/vietnam-not-veering-closer-to-united-states-or-china/> (dostęp: 21.01.2025).

84 *Vietnamese President's visit to China to strengthen Party, State relations*, VietnamPlus, 9.05.2017, <https://en.vietnamplus.vn/vietnamese-presidents-visit-to-china-to-strengthen-party-state-relations-post111442.vnp> (dostęp: 22.01.2025).

w Phnom Penh – przy okazji spotkania w ramach mechanizmu Współpraca Lancang-Mekong i w październiku w Brukseli – na marginesie szczytu ASEM. W listopadzie z kolei został on przyjęty przez przewodniczącego Xi w Szanghaju w związku z International Import Expo⁸⁵. W kolejnym roku to również szef rządu w Hanoi reprezentował Wietnam na spotkaniach z chińskimi politykami: pod koniec kwietnia 2019 r. w stolicy Chin na Forum Pasa i Szlaku oraz przy okazji szczytu ASEAN w Bangkoku na początku listopada⁸⁶. W lipcu natomiast przewodnicząca Zgromadzenia Narodowego Nguyễn Thị Kim Ngân złożyła oficjalną wizytę w Pekinie, gdzie została przyjęta m.in. przez swojego odpowiednika Li Zhanshu i przewodniczącego Xi Jinpinga⁸⁷.

Czasy pandemii COVID-19 utrudniły organizację wizyt na wysokim szczeblu. W 2020 r. nie odbyło się żadne spotkanie, a w kolejnym roku miały one miejsce w formie zdalnej. W 2021 r., na przełomie stycznia i lutego, odbył się XIII Zjazd Komunistycznej Partii Wietnamu. Wbrew przyjętemu limitowi dwóch kadencji w roli sekretarza generalnego, Nguyễn Phú Trọng został wybrany przez delegatów partyjnych po raz trzeci. Był to ewenement w wietnamskiej polityce, spowodowany brakiem konsensusu wśród członków KPW co do jego następcy. Jeden z głównych rywali Nguyễn Phú Trọnga o schedę w partii, szef rządu w Hanoi Nguyễn Xuân Phúc, został ostatecznie nowym prezydentem. Funkcję premiera objął Phạm Minh Chính, a przewodniczącym Zgromadzenia Narodowego został Vương Đình Huệ. Ten ostatni jeszcze w czerwcu 2021 r. odbył wideorozmowę ze swoim odpowiednikiem, przewodniczącym OZPL Li Zhanshu, a kolejne chińsko-wietnamskie spotkanie online między Tronkiem a Xi miało miejsce w lipcu⁸⁸.

Do ważnego wydarzenia w relacjach dwustronnych doszło między 30 października a 2 listopada 2022 r., kiedy w Chinach przebywał Nguyễn

85 *Vietnam wants healthy, sustainable relationship with China: PM*, Vietnam Law & Legal Forum, 5.11.2018, <https://vietnamlawmagazine.vn/vietnam-wants-healthy-sustainable-relationship-with-china-pm-6435.html> (dostęp: 22.01.2025).

86 *PM's China trip promotes cooperation for regional prosperity*, VietnamPlus, 24.04.2019, <https://en.vietnamplus.vn/pms-china-trip-promotes-cooperation-for-regional-prosperity-post151546.vnp> (dostęp: 23.01.2025).

87 *Thuy Dung, NA Chairwoman meets top Chinese leader*, Government News (Báo Chính Phủ), 13.07.2019, <https://en.baohinhphu.vn/na-chairwoman-meets-top-chinese-leader-11135638.htm> (dostęp: 23.01.2025).

88 *Vietnam-China: Comprehensive strategic cooperative partnership under continuous development*, Nhan Dan, <https://special.nhandan.vn/vietnam-china/index.html> (dostęp: 24.01.2025).

Phú Trọng. Sekretarz generalny KPW, jako pierwszy światowy przywódca, złożył wizytę w Pekinie po wyborze Xi na kolejne pięć lat w roli lidera KPCh, po zniesieniu limitu kadencji. Wietnamski polityk został również przyjęty przez Li Zhanshu, Li Keqiang i szefa chińskiej dyplomacji Wang Yi. W efekcie wizyty podpisano 13 porozumień o współpracy w dziedzinie gospodarki i inwestycji, a sam lider KPW został uhonorowany Medalem Przyjaźni ChRL, najwyższym chińskim odznaczeniem przyznawanym obcokrajowcom⁸⁹. Jeszcze w listopadzie doszło do kolejnych spotkań na wysokim szczeblu, gdy premierzy Wietnamu i Chin spotkali się w Phnom Penh na marginesie szczytu ASEAN, a prezydent Phúc rozmawiał z Xi w Bangkoku, gdzie odbywał się szczyt APEC⁹⁰.

W 2023 r. Vương Đình Huệ uczestniczył w spotkaniu online z nowym przewodniczącym OZPL Zhao Leji, co miało miejsce pod koniec marca. Z kolei pod koniec czerwca, z okazji Światowego Forum Ekonomicznego, w Chinach przebywał premier Chính, który został przyjęty przez swojego odpowiednika Li Qiang, przewodniczącego Xi oraz stojącego na czele OZPL Zhao Leji⁹¹. Szef wietnamskiego rządu gościł także w ChRL w połowie września z okazji China-ASEAN Expo w Nanningu, gdzie ponownie spotkał się ze swoim odpowiednikiem. W drugiej połowie października, na marginesie Forum Pasa i Szlaku, przez Xi Jinpinga został przyjęty nowo wybrany prezydent Wietnamu Võ Văn Thường, który objął to stanowisko po rezygnacji Phúca⁹². Na początku grudnia z kolei do Hanoi przybył szef chińskiej dyplomacji Wang Yi, który spotkał się z najważniejszymi wietnamskimi politykami. Jego wizyta miała być zapowiedzą kolejnej podróży Xi Jinpinga do Wietnamu⁹³.

89 *Party General Secretary wraps up China visit*, Vietnam Law & Legal Forum, 2.11.2022, <https://vietnamlawmagazine.vn/party-general-secretary-wraps-up-china-visit-49136.html> (dostęp: 24.01.2025).

90 *Vietnam govt says PM to pay working visit to China June 24-27*, Reuters, 22.06.2022, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/vietnam-govt-says-pm-pay-working-visit-china-june-24-27-2024-06-22/> (dostęp: 25.01.2025).

91 *PM's visit for WEF meeting, bilateral sessions in China successful*, VietnamPlus, 28.06.2024, <https://en.vietnamplus.vn/pms-visit-for-wef-meeting-bilateral-sessions-in-china-successful-post289307.vnp> (dostęp: 26.01.2025).

92 *President Vo Van Thuong leaves for third Belt and Road Forum in China*, VietnamPlus, 17.10.2023, <https://en.vietnamplus.vn/president-vo-van-thuong-leaves-for-third-belt-and-road-forum-in-china-post269725.vnp> (dostęp: 19.01.2025).

93 Nguyen Tien, *Vietnam encourages cooperation with China during Wang Yi's visit*, VnExpress, 1.12.2023, <https://e.vnexpress.net/news/news/vietnam-encourages-cooperation-with-china-during-wang-yi-s-visit-4683334.html> (dostęp: 20.01.2025).

Przewodniczący ChRL przebywał w Hanoi między 12 a 13 grudnia 2023 r. W czasie jego pobytu w wietnamskiej stolicy doszło do bezpośrednich rozmów z sekretarzem Trốngiem, prezydentem Thuởngiem, premierem Chinhem oraz przewodniczącym Huệ. Wizyta określana była przez obydwie strony jako „historyczny kamień milowy” (wiet. *một dấu mốc lịch sử*), a w jej efekcie podpisano 36 porozumień dotyczących współpracy w obszarach bezpieczeństwa, telekomunikacji, gospodarki cyfrowej, handlu i inwestycji, zielonej energii, wymiany danych hydrologicznych czy infrastruktury⁹⁴. Rozmowy dotyczące kwestii transportu skupiały się wokół rozbudowy kolei transgranicznej łączącej Kunming, będący stolicą prowincji Yunnan oraz portowe miasto Hajfong. Wietnam zgodził się również na wsparcie „wspólnoty dla przyszłości” (ang. *Community of Shared Future for Mankind*), co jest kolejną chińską koncepcją odnoszącą się do zasad funkcjonowania systemu międzynarodowego, zwaną też w Pekinie „wspólnotą przeznaczenia” (ang. *Community of Common Destiny for Mankind*). Co prawda, inicjatywa ma na celu rozszerzanie chińskiej strefy wpływów, ale przystąpienie do niej nie musi oznaczać całkowitej akceptacji wizji światowego porządku lansowanej przez Chińczyków. Z perspektywy Pekinu może ona jednak posłużyć zjednywaniu państw, które podzielają wątpliwości Chin dotyczące reguł rządzących polityką międzynarodową⁹⁵.

W kolejnym roku, w pierwszej połowie kwietnia, oficjalną wizytę w ChRL złożył kierujący pracami Zgromadzenia Narodowego Vương Đình Huệ, który przyjął zaproszenie od przewodniczącego OZPL Zhao Leji⁹⁶. Natomiast pod koniec czerwca 2024 r. w Dalian, z okazji Światowego Forum Ekonomicznego, gościł premier Chinh, który został przyjęty m.n. przez Xi Jinpinga, premiera Li Qianga czy wicepremiera Zhang Guoqinga⁹⁷.

W dniu 19 lipca zmarł sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyễn Phú Trọng, a jego obowiązki na stanowisku

94 *Pacts signed by Vietnam, China during Xi's Hanoi trip*, Reuters, 15.12.2023, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/pacts-signed-by-vietnam-china-during-xis-hanoi-trip-2023-12-15/> (dostęp: 23.01.2025).

95 M. Zaręba, *Kanały partyjne w dyplomacji wietnamskiej*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, 20.12.2023, <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/kanaly-partyjne-w-dyplomacji-wietnamskiej> (dostęp: 25.01.2025).

96 *Vietnam National Assembly chairman meets China's President Xi in Beijing*, Reuters, 8.04.2024, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/vietnam-national-assembly-chairman-meets-chinas-president-xi-beijing-2024-04-08/> (dostęp: 22.01.2025).

97 *Vietnam govt says PM to pay...*

szefa partii przejął Tô Lâm, były minister bezpieczeństwa publicznego, a od maja 2024 r. prezydent Wietnamu, po rezygnacji ze stanowiska Võ Văn Thuởng. Kiedy 3 sierpnia Tô Lâm oficjalnie objął stery w partii, jego pierwszą zagraniczną destynacją były Chiny, do których udał się już po dwóch tygodniach od przejęcia władzy. Podczas rozmów z Xi Jinpingem Tô Lâm zapowiedział, że zamierza kontynuować politykę swojego poprzednika, jeśli chodzi o relacje z Pekinem. Z kolei przewodniczący ChRL zapewnił, że Wietnam nadal odgrywa kluczową rolę w chińskiej polityce sąsiedzkiej (ang. *periphery diplomacy*). Obaj przywódcy byli także świadkami podpisania 14 dokumentów o współpracy na płaszczyźnie politycznej między partiami, w dziedzinie handlu, opieki zdrowotnej, bankowości i infrastruktury⁹⁸.

W październiku 2024 r., na zaproszenie Phạm Minh Chính, wizytę w Hanoi złożył jeszcze premier Li Qiang, którego przyjął również Tô Lâm, nowy przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Trần Thanh Mẫn oraz szef wietnamskiej dyplomacji Bùi Thanh Sơn. Była to pierwsza od 11 lat wizyta szefa chińskiego rządu, od kiedy w 2013 r. w Hanoi przebywał Li Keqiang. Pod koniec tego miesiąca premier Chính spotkał się także z Xi Jinpingem na marginesie rozszerzonego szczytu BRICS w Kazaniu, a na początku listopada w Yunnanie ponownie rozmawiał z premierem Li Qiangiem w czasie odbywającego się tam szczytu Wielkiego Subregionu Mekongu⁹⁹.

3.3. Ilościowa analiza spotkań wietnamsko-chińskich w latach 2011–2024

Od 2011 r., kiedy rolę sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Wietnamu, przejął Nguyễn Phú Trọng, do końca 2024 r., obejmującego koniec jego kadencji przed nagłą śmiercią i początek władzy jego następcy Tô Lâma, odnotowano 244 spotkania na różnym szczeblu¹⁰⁰.

98 Khang Vu, *With China Visit, Vietnam's to Lam Reinforces Bilateral Political Trust*, The Diplomat, 21.08.2024, <https://thediplomat.com/2024/08/with-china-visit-vietnams-to-lam-reinforces-bilateral-political-trust/> (dostęp: 10.01.2025).

99 Huy Anh, *Chinese Premier Li Qiang's visit to Vietnam ends in great success*, Hanoi Times, 14.10.2024, <https://hanoitimes.vn/chinese-premier-li-qiangs-visit-to-vietnam-ends-in-great-success-328255.html> (dostęp: 15.01.2025).

100 Baza spotkań została sporządzona w oparciu o informacje zamieszczone między 1 października 2011 a 31 grudnia 2024 r. na portalach *VietnamPlus* (en.vietnamplus.vn – wer. ang.; www.vietnamplus.vn – wer. wiet.), *VietnamNews* (vietnamnews.vn),

Wyróżniono 43 interakcje na szczeblu najwyższym (17,6%), tj. między wietnamskimi politykami zajmującymi cztery najważniejsze stanowiska (sekretarz generalny KPW, prezydent, premier, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego) a ich chińskimi odpowiednikami. Zanotowano 72 spotkania wysokiego szczebla (29,5%), tj. wzajemne interakcje między politykami w randze wicepremiera, chińskiego radcy stanu oraz ministra, a także 24 spotkania stanowiące formę pośrednią między najwyższym a wysokim szczeblem (wyższy szczebel), które stanowią 9,8%.

Wyróżniono także 53 spotkania na najniższym szczeblu (21,7%) polityków w randze wiceministrów, wiceprezydentów, zastępców przewodniczących parlamentów, a także przedstawicieli partyjnych zasiadających co najmniej w Biurze Politycznym (w momencie spotkania). W ramach tej kategorii pod uwagę wzięto również przewodniczących Wydziału Łączności Międzynarodowej Komitetu Centralnego KPCh oraz Komisji Stosunków Zewnętrznych Komitetu Centralnego KPW, którzy nie zawsze należeli do Politbiura. Z uwagi na rolę tych organów w prowadzeniu polityki zagranicznej i koordynowanie niektórych działań dyplomatycznych obydwu państw, uwzględnienie w analizie spotkań z udziałem ich kierownictwa wydaje się zasadne. Zarejestrowano także 52 interakcje szczebla średniego (21,3%), tj. między politykami najniższego i przedstawicielami szczebla wysokiego oraz najwyższego.

Do największej liczby spotkań doszło na wysokim szczeblu, co świadczy o rozwiniętej współpracy sektorowej między Chinami i Wietnamem. Jest to efekt utworzenia Komitetu Sterującego ds. Współpracy Dwustronnej, w którego spotkaniach uczestniczą szefowie wietnamskiej i chińskiej dyplomacji, Dialogu ds. obronności oraz konsultacji w wielu konkretnych sektorach.

oficjalnym portalu Ludowej Armii Wietnamu (en.qdnd.vn – wer. ang.; www.qdnd.vn – wer. wiet.), internetowej wersji organu prasowego Komunistycznej Partii Wietnamu *Nhân Dân* (en.nhandan.vn – wer. ang.; nhandan.vn – wer. wiet.) oraz stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych Chińskiej Republiki Ludowej (www.fmprc.gov.cn/eng – wer. ang.). Wyszukiwanie informacji miało miejsce poprzez wpisanie frazy „Vietnam China/Việt Nam Trung Quốc” w okresie od 25 września do 10 października 2024 r. Uwzględniono wizyty państwowe, spotkania, do których doszło na marginesie szczytów różnych organizacji i forów, a także spotkania online, odbywające się w czasie pandemii COVID-19. Nie uwzględniono natomiast rozmów telefonicznych między politykami. Baza spotkań w wersji polskiej dostępna pod linkiem: <https://bit.ly/4nv6hSQ>.

Tabela 8. Spotkania wietnamsko-chińskie wg rangi w latach 2011–2024

Rok	Najwyższego szczebla	Wyższego szczebla	Wysokiego szczebla	Średniego szczebla	Niższego szczebla	Łącznie
2024	6	2	9	9	4	30
2023	5	2	10	6	5	28
2022	3	0	5	0	6	14
2021	2	2	5	1	3	13
2020	0	0	3	0	5	8
2019	3	1	2	3	4	13
2018	3	2	9	4	3	21
2017	4	2	4	6	7	23
2016	4	4	5	7	4	24
2015	4	3	6	1	3	17
2014	3	2	4	2	3	14
2013	4	1	4	3	3	15
2012	0	1	3	5	2	11
2011	2	2	3	5	1	13
Łącznie	43	24	72	52	53	244

Źródło: opracowanie własne.

W okresie 2011–2014 aktywność dyplomatyczna na linii Hanoi–Pekin była niższa niż w kolejnych czterech latach, co może wiązać się z napięciami w relacjach dwustronnych. Należy jednak zaznaczyć, że na lata 2011 oraz 2012 przypada okres transycji władzy odpowiednio w Wietnamie i w Chinach, w wyniku którego stery państwa przejmują Trống oraz Xi. Dla tego typu reżimów autorytarnych, w których dominuje jedna partia, okres ten jest szczególnie wrażliwy. Skutkuje on intensyfikacją działań partii w sferze kontroli wewnętrznej oraz stabilizacji struktur władzy, co może przekładać się na czasową mniejszą aktywnością w obszarze polityki zagranicznej (wykres 1).

Rok 2015 przyniósł intensyfikację współpracy, co należy odczytać jako chęć naprawienia stosunków po kryzysie związanym z obecnością platformy *HYSY 981* na Morzu Południowochińskim. Kolejne trzy lata charakteryzowały się liczbą powyżej 20 spotkań rocznie. Przyczyn tendencji

wzrostowej należy upatrywać w pewnych zmianach polityki zagranicznej i położeniu nacisku na „bambusową dyplomację”, podkreślającą dużą elastyczność w relacjach z mocarstwami i zwiększenie roli różnych kanałów dyplomatycznych. Jest to koncepcja ogłoszona przez sekretarza generalnego KPW Nguyễn Phú Trọnga, który po zjeździe partyjnym w 2016 r. i umocnieniu władzy, mógł swobodniej realizować własną wizję stosunków z mocarstwami.

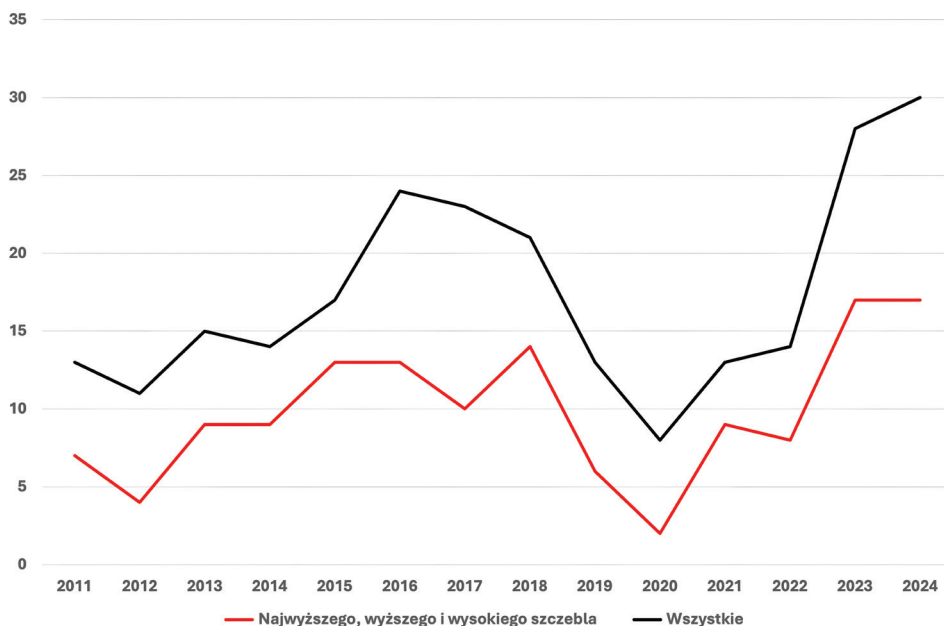
Spadek liczby spotkań w 2019 r. mógł być związany z incydentami na Morzu Południowochińskim wokół Vanguard Bank, kiedy to w lipcu Chińczycy wysłali ku wietnamskiemu wybrzeżu statek badawczy HD (*Ha-iyang Dizhi*) 8 i okręty straży przybrzeżnej¹⁰¹. Co więcej, cztery wcześniejsze lata charakteryzowały się intensywnymi kontaktami, kiedy podjęto wiele kluczowych decyzji, niewymagających już kolejnych tak szerokich konsultacji i licznych spotkań. Końcówka roku 2019 zwiastowała natomiast poważniejsze wyzwanie na skalę światową, jakim była pandemia COVID-19. Mała liczba spotkań w kolejnych latach była głównie spowodowana walką z koronawirusem, restrykcjami pandemicznymi i zamknięciem granic, choć z czasem podróże zostały w pewnym stopniu zastąpione przez spotkania online.

W latach 2023–2024 nastąpił gwałtowny wzrost liczby spotkań, co wskazuje na chęć ożywienia relacji po pandemii i nowe inicjatywy współpracy. Istotnym czynnikiem wydawać się może również agresja Rosji na Ukrainę, w obliczu której od wielu państw oczekiwano opowiedzenia się po stronie Moskwy lub Kijowa, wspieranego przez Zachód. Na państwach takich jak Wietnam konflikt ten wymusił konieczność intensyfikacji mechanizmów dyplomatycznych, by zachować równy dystans między USA a zachowującymi przyjazne relacje z Rosją Chinami, nie tracąc jednocześnie wiarygodności na arenie międzynarodowej. Zabiegi te wiadać również w szerszym kontekście prowadzenia polityki zagranicznej przez władze w Hanoi, które po rosyjskiej agresji zawarły 11 nowych kompleksowych partnerstw strategicznych, posiadając przed wojną zaledwie trzy: z Chinami, Rosją i Indiami. W roszadach na szczytach władzy w Wietnamie, w związku ze skandalami korupcyjnymi oraz śmiercią Nguyễn Phú Trọnga, również należy upatrywać czynników, które pociągnęły za sobą większą liczbę spotkań na linii Hanoi–Pekin. Zmiana

101 Ha Hoang Hop, Lye Liang Fook, *Stand-off at Vanguard Bank: A Test of Vietnam-China Relations*, Fulcrum, 22.07.2019, <https://fulcrum.sg/stand-off-at-vanguard-bank-a-test-of-vietnam-china-relations-by-ha-hoang-hop-and-lye-liang-fook/> (dostęp: 11.12.2024).

na stanowisku sekretarza generalnego KPW wymogła przedstawienie wizji przywództwa nowego lidera Tô Lama i konsultacje ze stroną chińską decyzji, które zapadły w okresie władzy Trônga, co mogło wpłynąć na wzrost interakcji wietnamsko-chińskich.

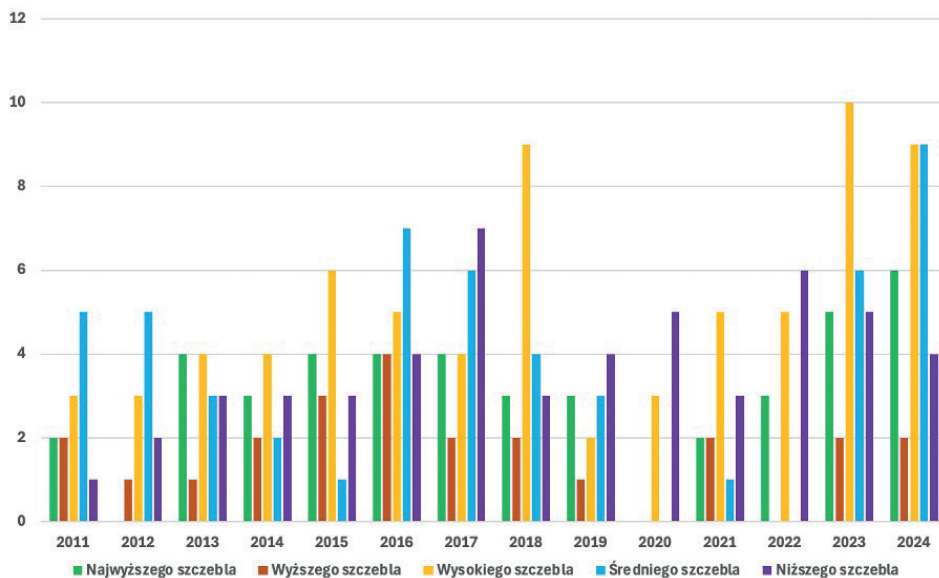
Wykres 1. Spotkania wietnamsko-chińskie wg rangi w latach 2011–2024

Źródło: opracowanie własne.

W poszczególnych latach badanego okresu przeważały interakcje na wysokim szczeblu, a do największej ich liczby doszło w 2015 r., kiedy miały miejsce dwa spotkania między sekretarzami Trôngiem i Xi, w 2018 r., co jest efektem ich kolejnych dwóch spotkań, a także w 2023 i 2024 r., również w związku z oficjalnymi wizytami przywódców Wietnamu i ChRL. Największą liczbę spotkań szczebla średniego zanotowano w latach 2016–2017 oraz 2023–2024, a szczebla niższego w roku 2017 i 2023, co także należy tłumaczyć pochodną wizyt na najwyższym szczeblu. Z powyższego można wywnioskować, że impuls współpracy sektorowej nadawały oficjalne spotkania Xi Jinpinga i Nguyễn Phú Trônga (później Tô Lama), a determinantów intensyfikacji współpracy wietnamsko-chińskiej ze strony władz w Hanoi można upatrywać we wdrożeniu założeń „bambusowej dyplomacji”, co nastąpiło wraz z umocnieniem się Trônga u władzy (wykres 2).

Wykres 2. Spotkania wietnamsko-chińskie wg rangi w latach 2011–2024

Źródło: opracowanie własne.

3.4. Rola wspólnoty ideologicznej w relacjach Wietnamu z Chinami

Elementem łączącym obydwa kraje, który należy poddać głębszej analizie, jest wspólna ideologia. Choć nie odgrywa już ona tak istotnej roli, jak w latach 50. i 60. ubiegłego wieku, to podobieństwo systemów politycznych rodzi wspólnotę interesów, a pokrewny język polityki ułatwia współpracę. Nadrzędnym celem reżimów, którym przewodzą Komunistyczna Partia Chin i Komunistyczna Partia Wietnamu, jest ich przetrwanie. Utrzymanie monopolu władzy KPW jest możliwe m.in. dzięki obserwowaniu chińskiego modelu administrowania państwem, zarządzania gospodarką i społeczeństwem oraz wprowadzaniu pewnych praktyk stosowanych w ChRL. Proces wymiany doświadczeń między reżimami autorytarnymi (ang. *authoritarian learning*)¹⁰² ma zagwarantować znalezienie skuteczniejszych sposobów na utrzymanie władzy partii oraz zminimalizować ryzyko występowania zagrożeń dla ich stabilności¹⁰³.

¹⁰² S. Hall, T. Ambrosio, *Authoritarian learning: A conceptual overview*, „East European Politics” 2017, Vol. 33, No. 2, s. 143–146.

¹⁰³ Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

Najwięcej niepokojów w przywództwie KPW i KPCh budzi obawa przed niekontrolowaną samoewolucją (wiet. *tự diễn biến*) czy też samotransformacją (wiet. *tự chuyển hóa*) partii, rozumianą jako odejście od podstaw ideologicznych, co w dalszej kolejności oznacza utratę legitymizacji i monopolu władzy. Drugim zagrożeniem, o którym wspomnieli sekretarze Xi i Trọng we wspólnym komunikacie z listopada 2022 r., jest „pokojowa ewolucja” i „kolorowe rewolucje”, które, inicjowane przez ruchy społeczne, prowadzą do zmian ustrojowych i demokratyzacji systemów autorytarnych¹⁰⁴. Z drugiej zaś strony można stwierdzić, że KPW używa narracji o tych zagrożeniach, by uargumentować propagandę i kontrolę nad społeczeństwem, co jest istotnym narzędziem partii w utrzymywaniu monopolu władzy¹⁰⁵.

Struktura aparatu władzy, mimo licznych podobieństw, różni się jednak w wielu aspektach. Choć w Chinach, podobnie jak w Wietnamie, najwyższą pozycję w państwie zajmuje sekretarz generalny partii, to władza w wietnamskim najwyższym przywództwie (wiet. *lãnh đạo chủ chốt*) jest bardziej rozproszona. Drugą osobą w państwie, zaraz po liderze KPW, jest tu prezydent kraju, kolejną premier, a jako ostatnią funkcję modelu władzy opartego na „czterech filarach” wymienia się przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego. We wrześniu 2025 roku najwyższe przywództwo zostało poszerzone o „piąty filar”, tj. osobę Stałego Członka Sekretariatu Komitetu Centralnego.

W chińskim modelu sekretarz generalny KPCh łączy to stanowisko z rolą głowy państwa, tj. przewodniczącego ChRL i może sprawować je bez limitu kadencji. W Wietnamie z kolei co do zasady nie przewiduje się pozostawienia lidera KPW na stanowisku po raz trzeci, a sytuacja, kiedy Nguyễn Phú Trọng nie odszedł po 10 latach pełnienia tej funkcji, była spowodowana splotem wielu wewnątrzpartyjnych okoliczności. Istotną różnicą jest także występowanie w chińskim systemie partyjnym Stałego Komitetu Biura Politycznego, a w administracji rządowej Stałego Komitetu Rady Państwowej ChRL (zwanej również Centralnym Rządem Ludowym), których model wietnamski jest pozbawiony¹⁰⁶.

104 *Viet Nam, China issue joint statement*, Government News (Báo Chính Phủ), 2.11.2022, <https://en.baohinhphu.vn/viet-nam-china-issue-joint-statement-11122110208592351.htm> (dostęp: 17.12.2024).

105 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

106 Stały Komitet Biura Politycznego posiada najwyższą władzę w partii i państwie, prowadzi nim sekretarz generalny KPCh. Szczegół niżej znajduje się Biuro

Inspiracje chińskimi rozwiązaniami były widoczne m.in. w kampanii antykorupcyjnej, prowadzonej od 2013 r., kiedy sekretarzem KPW był już Trùng. Została ona zainicjowana zaledwie kilka miesięcy po tym, jak Xi Jinping, niemal od razu po objęciu stanowiska sekretarza generalnego KPCh, ogłosił walkę z „tygrysami, lisami i muchami”. W Wietnamie wcześniejsze działania antykorupcyjne nie były skierowane w polityków wysokiego szczebla. Tym razem wietnamska kampania „rozpalania pieca” (wiet. *đốt lò*), podobnie jak chińska, uderzała w działaczy partyjnych bez względu na ich pozycję. Jej motto: „brak stref zakazanych, brak wyjątków (wiet. *không có vùng cấm, không có ngoại lệ*) także nawiązywało do chińskiego hasła: „pełne pokrycie, brak stref zakazanych, zero tolerancji”¹⁰⁷.

Powiązania partyjne są istotnym elementem relacji między Wietnamem i Chinami. Po stronie chińskiej działa Wydział Łączności Międzynarodowej Komitetu Centralnego KPCh, którego aktywność wzrosła po dojściu do władzy Xi Jinpinga. Komunistyczna Partia Chin obecnie może pochwalić się kontaktami z ponad 400 ugrupowaniami z około 160 państw¹⁰⁸. Z kolei w Wietnamie za koordynację dyplomacji partyjnej KPW odpowiedzialna do niedawna była Komisja Stosunków Zewnętrznych Komitetu Centralnego, zlikwidowana w lutym 2025 roku, która nawiązała relacje z 253 ugrupowaniami z 115 krajów¹⁰⁹. Dla jednej i drugiej strony kontakty międzypartyjne to istotny kanał dyplomatyczny, zwiększający możliwości koordynowania polityki zagranicznej państwa.

Dla Wietnamu waga relacji międzypartyjnych jest kluczowa, jeśli chodzi o dostęp do czołowych przywódców ChRL. Spotkania na najwyższym

Polityczne. Stały Komitet Rady Państwowej to najważniejszy organ wykonawczy chińskiego rządu, złożony z kluczowych członków Rady Państwowej. Szerzej w M. Bogusz, J. Jakubowski, *Komunistyczna Partia Chin i jej państwo. Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2019, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport_PL_Komunistyczna-partia-chin_net.pdf (dostęp: 7.12.2024).

107 Nguyen Khac Giang, *Learn from Your Comrades. Understanding Authoritarian Diffusion between Vietnam and China*, No. 23, ISEAS – Yusof Ishak Institute, Singapore 2024, s. 20, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2024/09/TRS23_24.pdf (dostęp: 30.09.2024).

108 D. Mierzejewski, W. Jaszczyk, *Brothers in Arms: No More? Party to Party Relations in Sino-Vietnamese*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, maj 2021, s. 4, https://www.osa.uni.lodz.pl/fileadmin/Jednostki/Osrodek_Spraw_Azjatyckich/CAA_Papers/2021/CAA_Paper_DM_WJ_May_2021.pdf (dostęp: 3.10.2024).

109 *Top leader attends traditional day of Party Central Committee's external relations commission*, VietnamPlus, 28.10.2024, <https://en.vietnamplus.vn/top-leader-attends-traditional-day-of-party-central-committees-external-relations-commission-post301038.vnp> (dostęp: 11.12.2024).

szczeblu wielokrotnie doprowadziły do delegowania zadań na poziom odpowiednich grup roboczych w celu rozwiązywania kwestii konfliktowych. To element strategii Wietnamu, który stara się wyciszać spory poprzez wykorzystanie określonych kanałów dyplomatycznych. Spotkania komórek partyjnych służą również informowaniu o najważniejszych wydarzeniach i decyzjach politycznych, jakie zapadają na zjazdach, a także działaniu antykrzysowemu. Aktywność dyplomacji partyjnej można było zaobserwować przy okazji spięć wokół Morza Południowochińskiego, które doprowadziły do antychińskich protestów w Wietnamie¹¹⁰. Kanały partyjne były również często wykorzystywane przy okazji wizyty Joe Bidena w Hanoi we wrześniu 2023 r., w celu poinformowania chińskiego partnera o potencjalnych zamiarach wobec USA. Na poziomie partyjnym odbywają się też szkolenia dotyczące ideologii, działalności instytucji państwowych czy wielu innych płaszczyzn.

Choć o polityce zagranicznej Wietnam decyduje kolektywnie w ramach Biura Politycznego Komitetu Centralnego, nasuwa się jednak myśl, że postać sekretarza generalnego KPW wpływa w pewien sposób na relacje z mocarstwami. Nguyễn Phú Trọng był uznawany za silnego lidera partii, w przeciwieństwie do swojego poprzednika Nông Đức Mạnh, którego pozycja osłabła na rzecz premiera Dũnga. Wydaje się, że w latach przypadających na przywództwo partyjne Mạnh polityka wobec Pekinu była bardziej uległa. W Trọngu natomiast widziano lidera, chcącego pogłębiać relacje z ChRL przy zachowaniu większej dozy pragmatyzmu i partnerstwa. Wietnam bardziej stanowczo reagował na chińskie działania na Morzu Południowochińskim, zwiększył wydatki na obronność i zaczął modernizować armię. Jednocześnie Trọng wzmocnił partyjne kanały dyplomatyczne, które wykorzystywano do dyskusowania nad kwestiami spornymi.

Nie bez znaczenia były również jego bezpośrednie relacje z Xi Jinpingem. Do spotkań między liderami Chin i Wietnamu dochodziło często, i to w kluczowych momentach¹¹¹. W 2015 r., po kryzysie związanym z obecnością platformy HYSY 981 na spornych wodach, Pekin w kwietniu odwiedził Trọng, a w listopadzie w Hanoi został przyjęty Xi Jinping. Do wzajemnych wizyt doszło również w 2017 r., kiedy rok po umocnieniu władzy w KPW do Chin przybył Trọng. W Wietnamie z kolei, tuż po otrzymaniu partyjnego mandatu na drugą kadencję w roli

110 D. Mierzejewski, W. Jaszczyk, *op. cit.*, s. 4–5.

111 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

sekretarza generalnego, gościł Xi. Symboliczny był wspomniany już przyjazd do Chin wietnamskiego przywódcy pod koniec 2022 r. jako pierwszego lidera po wyborze Xi Jinpinga na trzecią kadencję, co można uznać za dowód osobistego szacunku ze strony chińskiego przywódcy. Mocne więzi zarówno między krajami, jak i ich liderami symbolizowała także wizyta Xi Jinpinga w Hanoi w grudniu 2023 r., która przebiegła w bardzo przyjaznej atmosferze.

Elementem, który może wpłynąć na wzmocnienie relacji chińsko-wietnamskich jest tranzycja władzy w Hanoi, do której doszło w 2024 r. w niecodziennych okolicznościach. Nowy sekretarz generalny KPW Tô Lâm musi bowiem zadbać o bezpieczeństwo reżimu w tak newralgicznym momencie, co sugeruje konieczność utrzymania bliższych kontaktów z Chinami. W ChRL jest on postrzegany jako polityk konsekwentny, co udowodnił walcząc z korupcją jako minister bezpieczeństwa publicznego, dbając przy tym o wzmocnienie pozycji partii¹¹². Z drugiej zaś strony, utrzymywał kontakty z amerykańskimi politykami i dyplomatami, spotykając się z ambasadorami USA w Wietnamie, czy chociażby goszcząc w Waszyngtonie w kwietniu 2019 r., co sugeruje jednak chęć kontynuacji polityki równych odległości między mocarstwami¹¹³.

3.5. Kwestie regionalne w relacjach wietnamsko-chińskich

Najważniejszym problemem w relacjach dwustronnych pozostaje spór na Morzu Południowochińskim. Co roku dochodzi do licznych incydentów z udziałem jednostek obydwu stron, jednak wydaje się, że po najpoważniejszym kryzysie z 2014 r. Hanoi i Pekin wyciągnęły wnioski. Chiny były zaskoczone stanowczą reakcją Wietnamu, a obydwie strony uznały, że eskalacja sporu nikomu nie służy. Pekin utrzymuje bowiem bardziej napięte relacje wokół spornych wysp z Filipinami i chińskim władzom nie jest na rękę antagonizowanie Wietnamczyków do tego poziomu¹¹⁴. Manila

112 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

113 *Minister of Public Security, Gen. To Lam meets with senior US officials*, Ambasada Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych, 29.04.2019, <https://vietnamembassy-usa.org/news/2019/04/minister-public-security-gen-lam-meets-senior-us-officials> (dostęp: 11.12.2024).

114 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

złożyła skargę do Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze i w 2014 r. podpisała *Enhanced Defense Cooperation Agreement* ze Stanami Zjednoczonymi, umowę gwarantującą obecność amerykańskich żołnierzy w filipińskich bazach wojskowych, co w Pekinie wywołało chęć odwetu¹¹⁵. Według opinii lokalnych ekspertów, kraje Azji Południowo-Wschodniej nie są zadowolone z poczynąń Filipin, które po wyborze na prezydenta kraju Ferdynanda Marcosa jr. w połowie 2022 r., powróciły do konfrontacyjnej polityki wobec Pekinu, po okresie bardziej zbalansowanego podejścia w czasie administracji Rodrigo Duterte (2016–2022)¹¹⁶.

Spór wokół archipelagów Morza Południowochińskiego jest oddzielony od ogólnych relacji wietnamsko-chińskich, zgodnie z porozumieniem zawartym w 2011 r., co oznacza, że obydwa kraje nie chcą, by przekładał się on na relacje w sferze gospodarki, inwestycji czy na współpracę polityczną¹¹⁷. Wietnam zachowuje się bardziej powściągliwie, nie upubliczniając nagrań incydentów z udziałem chińskich jednostek i ustępując Chinom w pewnych kwestiach. Przykładem jest anulowanie niektórych kontraktów na wydobywanie ropy i gazu wokół Vanguard Bank, który znajduje się w jego Wyłącznej Strefie Ekonomicznej, głównie z powodu nacisków ze strony Pekinu. Strategia Hanoi polega przede wszystkim na odwołaniu się do prawa międzynarodowego oraz wykorzystaniu różnych kanałów dyplomatycznych i platform, takich jak ASEAN i ONZ, aby uzyskać międzynarodowe wsparcie. Wietnam nie posunął się tak daleko jak Filipiny w kierowaniu sporu na Morzu Południowochińskim do międzynarodowego arbitrażu, jednak decyzja z 2016 r. została w Hanoi przyjęta z satysfakcją.

W ostatnich latach Chiny unikały wywierania presji na sąsiada, aby zapobiec jego nadmiernemu zbliżeniu ze Stanami Zjednoczonymi. Pewnego rodzaju przyzwolenie Pekinu na aktywniejszą działalność Wietnamu widać w tempie budowy sztucznych wysp na płyciznach i atolach archipelagu Spratly. Do maja 2024 r., w ciągu trzech lat, Wietnam rekultywował tereny z poziomu 329 arów do powierzchni 2360 arów, co stawia już tylko

115 F. Chang, *US-Philippines Enhanced Defense Cooperation Agreement Revived*, Foreign Policy Research Institute, 14.06.2023, <https://www.fpri.org/article/2023/06/us-philippines-enhanced-defense-cooperation-agreement-revived/> (dostęp: 28.12.2024).

116 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

117 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

połowę usypanych przez Chiny sztucznych wysp. Z dziesięciu największych przyczółków archipelagu Spratly pierwsze trzy należą do Chin (rafy Mischief, Subi, Fierry Cross), a kolejne cztery do Wietnamu (rafa Barque Canada, wyspa Namyt oraz rafy Pearson i Discovery Great); Itu Aba do Tajwanu, wyspy Thitu do Filipin, a Sand Cay także pozostaje pod kontrolą Hanoi¹¹⁸.

Wietnamskie prace rekultywacyjne, które nie spotkały się ze zdecydowaną odpowiedzią Chin, powinny być odczytywane jako dowód na de-eskalację napięć. Problem Morza Południowochińskiego w relacjach wietnamsko-chińskich, z uwagi na jego specyfikę i dynamikę, często jest określany jako właściwie zarządzany spór (ang. *properly managed dispute*)¹¹⁹. Wietnam kopiuje chińskie działania, rekultywując kontrolowane przez siebie obszary Spratly i wzmacniając milicję morską, a jednocześnie punkt ciężkości sporu przenosi się na relacje chińsko-filipińskie. Chiny z kolei realizują taktykę salami (ang. *salami slicing tactics*), która ma na celu zneutralizowanie w pierwszej kolejności Filipin¹²⁰.

Wyzwaniem dla relacji chińsko-wietnamskich jest również regionalna hydropolityka i zagrożenie, które stanowi wybudowana kaskada hydroelektrowni na rzece Mekong w jej górnym biegu. Obecnie w chińskim dorzeczu funkcjonuje 49 hydroelektrowni, z czego 16 w głównym nurcie¹²¹. Wiele z nich to inwestycje na ogromną skalę, z których największe są hydroelektrownia Nuozhadu, wybudowana w 2014 r., o mocy instalacyjnej 5850 MW, czy Xiaowan (4200 MW), ukończona cztery lata wcześniej¹²². Chińczycy w dużej mierze rozbudowali swój potencjał, co w przeszłości prowadziło do licznych spięć. Kraje dolnego biegu rzeki, w tym Wietnam, obawiały się ekologicznych skutków poczynionych inwestycji i zarzucały ChRL, że gromadząc i wypuszczając wodę, Chińczycy doprowadzali do susz lub podtopień.

118 *Hanoi in High Gear: Vietnam's Spratly Expansion Accelerates*, Asia Maritime Transparency Initiative, 7.06.2024, <https://amti.csis.org/hanoi-in-high-gear-vietnams-spratly-expansion-accelerates/> (dostęp: 2.02.2025).

119 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

120 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

121 B. Eyler, R. Kwan, *All Dams Map of the Mekong Basin*, Stimson Center, 7.05.2024, <https://www.stimson.org/2024/all-dams-map-of-the-mekong-basin/> (dostęp: 2.02.2025).

122 M. Zaręba, *Chiny w hydropolityce regionu rzeki Mekong*, „Historia i Polityka” 2017, t. 19, nr 26, s. 67–68.

W 2016 r. Chiny uwolniły duże ilości wody z jednego z rezerwuarów, pomagając Wietnamowi zwalczyć susze, co szeroko komentowano jako akt hydrodyplomacji. Zaproponowały również swój mechanizm Współpraca Lancang-Mekong, a także zgodziły się na udostępnianie danych hydrologicznych w ciągu całego roku¹²³. Hydropolityczny punkt ciężkości został jednak przeniesiony do Laosu, gdzie ma miejsce budowa kolejnych hydroelektrowni, co zwiększa ryzyko deregulacji przepływu wody w rzece. Działania w górnym i środkowym biegu Mekongu stwarzają poważne zagrożenie dla położonej na południu Wietnamu delty rzeki, a przede wszystkim dla rolnictwa w tym regionie, co stanowi wyzwanie dla bezpieczeństwa żywnościowego kraju.

Niepokój wśród Wietnamczyków wywołują także działania Chin w Kambodży. Oprócz licznych inwestycji i chińskiej ekspansji gospodarczej w tym kraju, uwagę zwraca budowa, ze wsparciem ChRL, bazy morskiej Ream oraz kanału Funan Techo. O położonej w prowincji Sihanoukville bazie zrobiło się głośno w 2020 r., kiedy podano informację o zburzeniu instalacji wybudowanych przy wsparciu amerykańskim, by umożliwić prace modernizacyjne chińskim wykonawcom. Pojawiły się spekulacje, że w Ream mogłaby przebywać marynarka wojenna ChRL w celu kontroli szlaków handlowych na Morzu Południowochińskim. Stałą obecność chińskich wojsk wykluczyły władze w Phnom Penh, twierdząc, że naruszałaby ona kambodżańską konstytucję. Na przeszkodzie może również stanąć zbyt mała głębokość wód Zatoki Tajlandzkiej wokół bazy, co uniemożliwiałoby wpływanie większych jednostek chińskich. Wydaje się też, że lokalizacja Ream nie jest tak korzystna, jak wskazują jej krytycy, a większe zagrożenie i możliwości operacyjne dają sztuczne wyspy i przyczółki na Morzu Południowochińskim¹²⁴. Baza Ream może odegrać podobną rolę co port Hambantota na Sri Lance, który, mimo że jest dzierżawiony przez Chińczyków, obsługuje również jednostki z innych państw¹²⁵.

123 Zhu Junxi, *China, Mekong Countries One Step Closer to Real-Time Water Data Sharing*, Sixth Tone, 13.10.2023, <https://www.sixthtone.com/news/1013871> (dostęp: 2.02.2025).

124 R. Yacoob, *Location, location, location: Why Ream Naval Base is not the real estate China needed*, Lowy Institute, 5.12.2024, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/location-location-location-why-ream-naval-base-not-real-estate-china-needed> (dostęp: 4.02.2025).

125 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

Poważniejsze kontrowersje wywołuje budowa 180-kilometrowego kanału Funan Techo, biegnącego od Mekongu, przez rzekę Bassac (wiet. *Hâu*), do położonej na południu prowincji Kep, łączącego stolicę Kambodży z Zatoką Tajlandzką. Jego budowa rozpoczęła się w sierpniu 2024 r., a zakończenie prac przewidziane jest na rok 2028. Kambodża nie przeprowadziła w tej sprawie konsultacji z krajami Komisji Rzeki Mekong, do której należy Wietnam, a także Laos i Tajlandia, wysyłając tylko powiadomienie, wymagające mniej szczegółowych danych. Koszt budowy kanału wynosi 1,7 mld USD, przy czym 51% wydatków związanych z projektem zostanie pokryte przez firmy kambodżańskie. Nie wyklucza się, że za ich pośrednictwem popłyną pożyczki z chińskich banków. Pozostałe 49% zostanie spłacone w ramach mechanizmu BOT (Build-Operate-Transfer), zgodnie z którym China Road and Bridge Corporation, po wybudowaniu kanału, będzie obsługiwać go przez 50 lat, a następnie przekaze prawo własności rządowi w Phnom Penh¹²⁶.

Funkcjonowanie Funan Techo zmniejszy zależność Kambodży od Wietnamu, przez który płynie około 1/3 kambodżańskiego eksportu, co dla Wietnamczyków oznacza spore straty finansowe. Pojawiają się głosy, jakoby możliwe było wykorzystanie kanału przez chińskie jednostki marynarki wojennej, jednak w opinii wielu ekspertów obawy te są bezzasadne¹²⁷. Większy niepokój wywołuje możliwość zmniejszenia przepływu wody, zwłaszcza w porze suchej, co może spowodować straty w wietnamskim rolnictwie. Budowa kanału jest zatem postrzegana bardziej w kategoriach nietradycyjnego zagrożenia bezpieczeństwa (ang. *non-traditional security threat*) i może skutkować niedoborem wody, żywności czy negatywnymi konsekwencjami dla środowiska, aniżeli stwarzać zagrożenie militarne¹²⁸.

Zaangażowanie Chin w Kambodży nie jest nowym elementem geopolityki regionu. Chińskie inwestycje płyną tutaj od dawna, a relacje na linii Pekin-Phnom Penh opierają się na tradycyjnej wieloletniej przyjaźni. Rosnąca obecność Chin w Kambodży jest dla władz w Hanoi dużym

126 G. Stanhope, H. Buckley, *The murky waters of Cambodia's Funan Techo Canal*, Lowy Institute, 5.12.2024, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/murky-waters-cambodia-s-funan-techo-canal> (dostęp: 4.02.2025).

127 D. Hutt, *The Funan Techo Canal Won't Have A Military Purpose*, The Diplomat, 23.05.2024, <https://thediplomat.com/2024/05/the-funan-techo-canal-wont-have-a-military-purpose/> (dostęp: 4.02.2025).

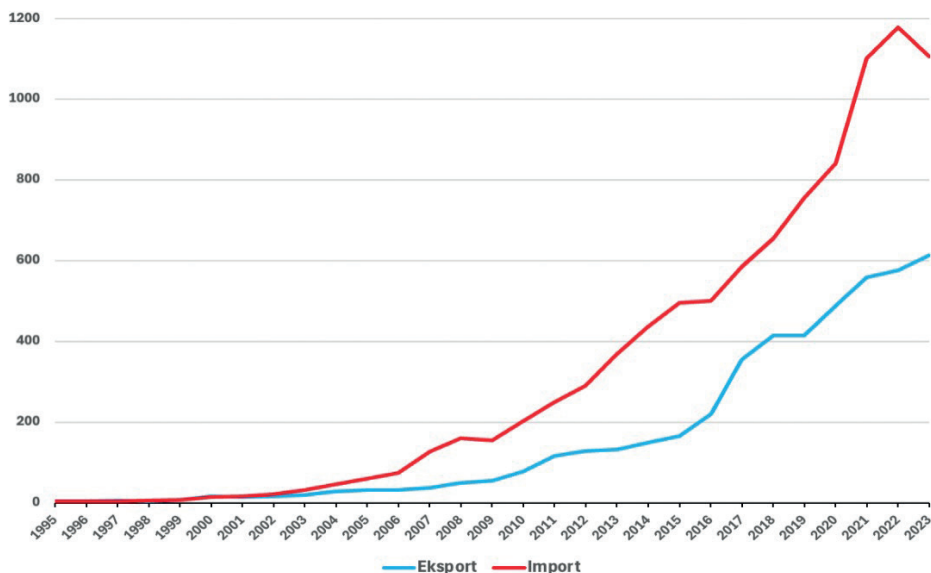
128 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

wyzwaniem na płaszczyźnie gospodarczej oraz bezpieczeństwa. Zmniejszenie wpływów Wietnamu w krajach indochińskich jest z pewnością jednym z celów polityki Chin, który Pekinowi udało się w dużym stopniu osiągnąć.

3.6. Znaczenie relacji gospodarczych w stosunkach wietnamsko-chińskich

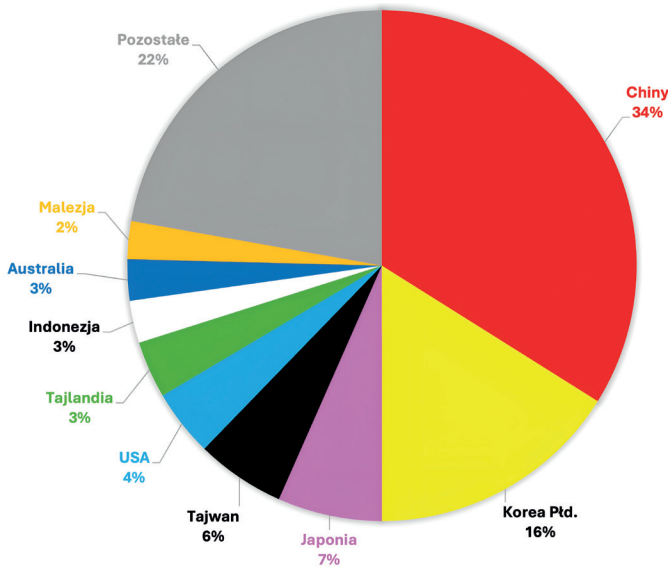
Analizując stosunki wietnamsko-chińskie, należy również podkreślić wagę relacji gospodarczych. ChRL jest obecnie największym partnerem handlowym dla Wietnamczyków, pierwszym w zakresie importu i drugim pod względem eksportu (wykresy 3, 4, 5). Jednocześnie najpoważniejszym problemem dla Wietnamu pozostaje rosnący deficyt handlowy i uzależnienie od produktów sprowadzanych z Chin (wykres 3).

Wykres 3. Relacje handlowe Wietnamu z Chinami (import i eksport w latach 1995–2023)

Źródło: National Statistic Office (Vietnam), <https://www.nso.gov.vn/en/homepage/> (dostęp: 12.06.2025).

Wykres 4. Najważniejsi partnerzy Wietnamu pod względem importu (2023 r.)

Źródło: *ibidem* (dostęp: 12.06.2025).

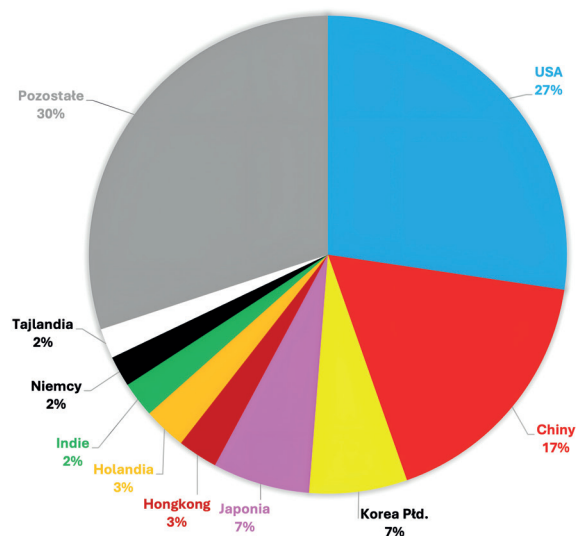
Zależność od chińskiego importu rodzi możliwości wywierania presji ze strony Pekinu, a niepożądane przez ChRL poczynania Wietnamu mogą być ukarane sankcjami czy zmianą regulacji. Działania odwetowe dotyczą również wietnamskiego eksportu do Chin. Na mniejszą skalę takie retorsje miały miejsce w 2014 r., kiedy Chińczycy zablokowali import liczi po sporze związanym z platformą *HYSY 981*¹²⁹. Z kolei we wrześniu 2023 r., kiedy w Wietnamie przebywał Joe Biden, na granicy chwilowo zatrzymano ciężarówkę wiozącą banany, duriany i smocze owoce¹³⁰. Chiny są atrakcyjnym rynkiem eksportowym dla Wietnamu ze względu na skalę, a bogacące się społeczeństwo chińskie tworzy popyt na wietnamską kawę, owoce tropikalne, owoce morza czy orzechy nerkowca. Istotnym

129 Viet Dung Trinh, *Same problems, same solutions: Australia and Vietnam react to economic coercion*, ASPI The Strategist, 27.03.2024, <https://www.aspi.org.au/same-problems-same-solutions-australia-and-vietnam-react-to-economic-coercion/#:~:text=Vietnam's%20most%20notable%20experience%20in,to%20rot%20at%20the%20border>. (dostęp: 4.02.2025).

130 E. Olander, *China Blocks Vietnamese Fruit Trucks from Entering One Day after Hanoi Upgrades Diplomatic Ties with Washington*, The China Global South Project, 11.09.2023, <https://chinaglobalsouth.com/2023/09/11/china-blocks-vietnamese-fruit-trucks-from-entering-one-day-after-hanoi-upgrades-diplomatic-ties-with-washington/> (dostęp: 4.02.2025).

produktem eksportowym pozostaje ryż, a Wietnam jest jego głównym dostawcą do Chin (38,6% chińskiego importu tego zboża)¹³¹. Jednocześnie chiński rynek nie jest wymagający, w porównaniu np. do Unii Europejskiej, z uwagi na mniejszą liczbę regulacji, co również zachęca Wietnam do rozwijania relacji handlowych z ChRL.

Wykres 5. Najważniejsi partnerzy Wietnamu pod względem eksportu (2023 r.)

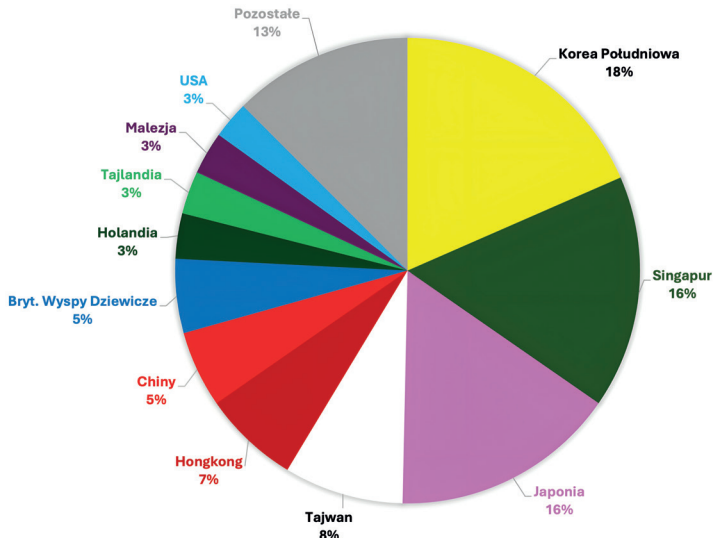

Źródło: *ibidem* (dostęp: 12.06.2025).

Bliskość geograficzna obydwu państw sprawia, że kwitnie współpraca graniczna, a transport produktów jest dużo łatwiejszy i tańszy. Inicjatywa Pasa i Szlaku nie przełożyła się, co prawda, na znaczące projekty w Wietnamie, gdyż władze w Hanoi są ostrożne, zwłaszcza jeśli chodzi o chińskie inwestycje w obiekty należące do tzw. infrastruktury krytycznej. Obydwa kraje dostrzegają jednocześnie konieczność rozbudowywania łączącej je infrastruktury transportowej. Zwiększają się również inwestycje z ChRL, jednak czołowymi partnerami pod tym względem pozostają Korea Południowa, Singapur i Japonia (wykres 6).

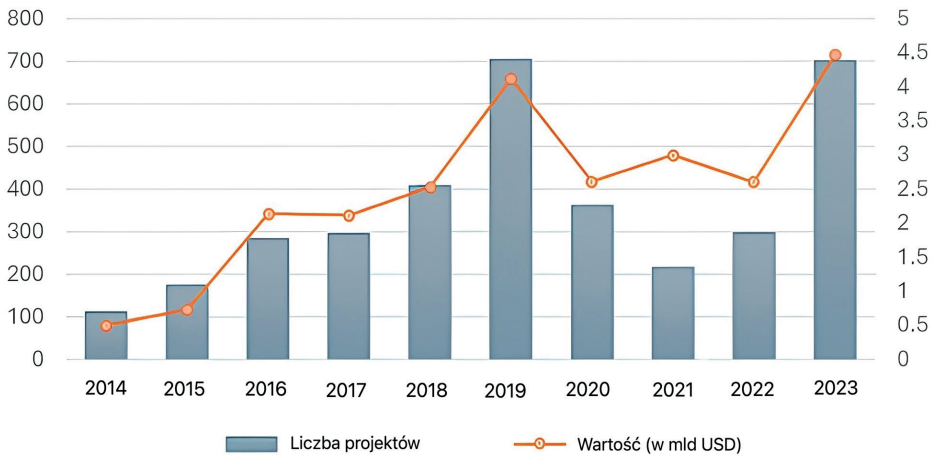
131 *Rice in China*, The Observatory of Economic Complexity, <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/rice/reporter/chn> (dostęp: 4.02.2025).

Wykres 6. Najwięksi partnerzy inwestycyjni Wietnamu (dane skumulowane do 2022 r.)

Źródło: *ibidem* (dostęp: 12.06.2025).

Wykres 7. Chińskie inwestycje w Wietnamie w latach 2014–2023

Źródło: Le Hong Hiep, *China's Increased Investment...*

Do Wietnamu przenosi się coraz więcej chińskich przedsiębiorstw, o czym świadczy wzrost inwestycji z Państwa Środka (wykres 7). Jest to efekt wojny handlowej między Chinami a USA i chiński sposób na uniknięcie amerykańskich sankcji. Wietnam jest również atrakcyjny, jeśli chodzi o dostęp do globalnych rynków oraz ze względu na tanią

i coraz lepiej wykwalifikowaną siłę roboczą, co zmniejsza koszty produkcji. Dla Wietnamu większa obecność chińskiego kapitału to ważne źródło zasobów, które mogą ułatwić osiągnięcie statusu rozwiniętej gospodarki o wysokich dochodach do 2045 r. Może to również oznaczać lepszą pozycję negocjacyjną, np. w sporze na Morzu Południowochińskim¹³².

3.7. Wietnamskie spojrzenie na Chiny i Chińczyków

Wietnamska percepcja chińskiego sąsiedztwa od zawsze była dwójaka. Z jednej strony, bliska obecność Chin, znajdujących się na wysokim poziomie rozwojowym i cywilizacyjnym, dawała możliwość obserwowania wprowadzanych tam rozwiązań i implementowania ich w nieco zmienionej formie na gruncie wietnamskim. Z drugiej zaś strony, z uwagi na liczne próby podporządkowania i ingerencji w sprawy wewnętrzne, Chiny od zawsze traktowano jako główne zagrożenie dla bezpieczeństwa. Co więcej, Wietnam nieprzerwanie za swój najważniejszy cel uznawał przetrwanie i utrzymanie suwerenności, będąc skłonny poświęcić ewentualne korzyści płynące z uległości w stosunku do Chińczyków. Trudne sąsiedztwo nauczyło jednak Wietnamczyków, w jaki sposób postępować z Chinami, jak darzyć je respektem przy jednoczesnym braku okazywania strachu w trudnych sytuacjach.

Proces sinizacji miał wiele pozytywnych aspektów, co było szczególnie widoczne w adaptowaniu dobrodziejstw chińskiej cywilizacji. Przyjmowane normy społeczne, zasady funkcjonowania instytucji państwowych oraz osiągnięcia naukowo-techniczne z pewnością miały wpływ na rozwój i kulturę Wietnamu, co widoczne jest chociażby we współczesnym języku wietnamskim w postaci licznych zapożyczeń. Wietnamski aparat administracyjny był wzorowany na chińskim, a *quan*, który zdawał analogiczne egzaminy urzędnicze (wiet. *khoa cử*), pełnił na cesarskim dworze porównywalną rolę do chińskiego mandaryna. Jednocześnie zapożyczenia często były wybiórcze, co pozwalało zachować wietnamski charakter wprowadzanych rozwiązań, odróżniając się od kultury i tradycji północnego sąsiada. Swoją specyfikę zachowała wietnamska wieś (wiet. *làng*), gdzie przetrwała

132 Le Hong Hiep, *China's Increased Investment in Vietnam: Opportunities and Challenges*, Fulcrum, 13.11.2024, <https://fulcrum.sg/chinas-increased-investment-in-vietnam-opportunities-and-challenges/> (dostęp: 4.02.2025).

tradycyjna wspólnota, jej struktura, więzi oraz wierzenia, stanowiąc jeden z głównych filarów wietnamskiej tożsamości do dziś¹³³.

Z uwagi na wpływy innych tradycji i religii w pozostałych krajach Azji Południowo-Wschodniej, Wietnamczycy, obok Singapuru, gdzie dominuje ludność pochodzenia chińskiego, zachowali najwięcej wspólnych elementów kulturowych z Chińczykami. Cechą spajającą jest chociażby wspólny system wartości, opierający się na konfucjanizmie, buddyzmie i taoizmie, które w obydwu krajach uznawane są za kluczowe trzy nauki (wiet. *tam giáo*, chiń. 三教, *sān jiào*)¹³⁴. Wydaje się, że to właśnie Wietnam, pomimo pewnych różnic, może być postrzegany jako państwo o najbardziej zbliżonym dziedzictwie kulturowym z Chinami, co ułatwia również zrozumienie chińskich działań na płaszczyźnie polityki zagranicznej.

Zagrożenia, jakie niesie bliskość Chin współcześnie, a także resentymenty, wynikające z trudnej przeszłości, rodzą niechęć i tworzą negatywny obraz Chińczyków w oczach ich sąsiadów. Nastroje antychińskie w Wietnamie są silne i odżywają w szczególności przy okazji spięć na Morzu Południowochińskim. Organizowane protesty są pełne wrogich wobec Chińczyków haseł, a społeczeństwo podkreśla konieczność „opuszczenia przez Wietnam chińskiej orbity” (wiet. *thoát Trung*)¹³⁵. Zanim doszło do masowych protestów w 2011 r., wynikających ze sporu na Morzu Południowochińskim, pięć lat wcześniej miały miejsce demonstracje przeciwko chińskim firmom wydobywającym boksyt w północnym Wietnamie. Z kolei już po kryzysie z 2014 r. oraz protestach z 2016 r. Wietnam doświadczył największych demonstracji od dziesięcioleci, kiedy setki tysięcy ludzi w całym kraju manifestowało przeciwko zmianom legislacyjnym dotyczącym Specjalnych Stref Ekonomicznych. W czerwcu 2018 r. władze wietnamskie chciały wprowadzić prawo zezwalające inwestorom zagranicznym na dzierżawę ziemi na 99 lat. Pomimo że Chiny nie zostały wprost wymienione, wielu Wietnamczyków obawiało się, że Specjalne Strefy Ekonomiczne będą zdominowane przez chińskie podmioty, co było widziane jako zagrożenie dla suwerenności kraju¹³⁶.

133 T. Halik, *Tradycja niekonfucjańska. Jej rola w kształtowaniu się społeczeństwa i państwa w Wietnamie*, Wydawnictwo Nowy Dziennik, Warszawa 1999, s. 18.

134 Hue-Tam Ho Tai, *Religion in Vietnam. A World of Gods and Spirits*, Asia Society, <https://asiasociety.org/education/religion-vietnam> (dostęp: 15.01.2025).

135 C.A. Thayer, *4 Reasons China Removed Oil Rig HYSY-981 Sooner Than Planned*, The Diplomat, 22.07.2014, <https://thediplomat.com/2014/07/4-reasons-china-removed-oil-rig-hysy-981-sooner-than-planned/> (dostęp: 15.01.2025).

136 D. Hutt, *Beijing does not understand Vietnam's anti-China nationalism*, 9DASHLINE, 7.08.2022, <https://www.9dashline.com/article/beijing-doesnt-understand-vietnams-anti-china-nationalism> (dostęp: 17.01.2025).

Chiny nie rozumieją jednak w pełni wietnamskich resentymentów wobec Państwa Środka. Chętne przyjmowanie w Wietnamie produktów chińskiej kultury (kino, literatura) sprawia, że Chińczycy widzą w Wietnamczykach raczej społeczeństwo tego samego kręgu kulturowego aniżeli niechętnego wobec nich, pełnego obaw sąsiada¹³⁷.

Antychiński nacjonalizm jest wyzwaniem dla Komunistycznej Partii Wietnamu. Z jednej strony, wietnamskie władze nie mogą okazywać słabości wobec prowokacyjnej postawy Chin, by nie stracić w oczach Wietnamczyków. Z drugiej zaś, daleko idąca pobłażliwość w stosunku do protestujących może zachęcić społeczeństwo do organizowania manifestacji przeciwko władzy, co stwarza zagrożenie wybuchu „kolorowej rewolucji”¹³⁸.

137 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

138 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

Rozdział IV

Od nieufności do współpracy

Oblicza stosunków wietnamsko-amerykańskich

(Michał Zaręba)

.....

4.1. Zarys historyczny relacji wietnamsko-amerykańskich

Zainteresowanie Wietnamem Amerykanie wykazywali już na początku XIX w., kiedy pierwsze statki handlowe docierały do portów w Huế i Sajgonie. W latach 30. do Wietnamu został wysłany Edmund Roberts, przedstawiciel prezydenta Andrew Jacksona, którego misja nawiązania głębszych kontaktów zakończyła się niepowodzeniem ze względu na niechęć wietnamskiego cesarza Minh Mąnga (1820–1841) i jego izolacjonistyczną politykę¹. Kiedy kraj był częścią francuskiego imperium kolonialnego w Azji Południowo-Wschodniej, w 1889 r. w Sajgonie powstała amerykańska agencja handlowa, która z czasem została przekształcona w pierwszy konsulat USA w Indochinach Francuskich².

Po I wojnie światowej, gdy o losach powojennego ładu rozstrzygano podczas trwającej od stycznia 1919 r. do stycznia 1920 r. konferencji pokojowej w Wersalu, w nagłośnienie wietnamskich dążeń do niepodległości zaangażował się Ho Chi Minh, znany ówczesnie jeszcze pod pseudonimem Nguyễn Ái Quốc. Wraz z innymi działaczami wietnamskimi, zgromadzonymi wokół Stowarzyszenia Annamickich Patriotów (wiet.

.....

1 Tran Xuan Hiep et al., *Another view of the „Closed-door policy” of the Nguyen Dynasty (Vietnam) with Western countries (1802–1858)*, „Cogent Arts & Humanities” 2021, Vol. 8, s. 2.

2 M. Pietrasiak, *Trudne pojednanie. Dyplomacja w procesie normalizacji stosunków amerykańsko-wietnamskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 24–25.

Hiệp hội những người yêu nước An Nam), opowiadał się za ewolucyjnym i pokojowym rozwiązaniem kwestii niepodległości Wietnamu. W czerwcu 1919 r. Ho przedłożył liderom zwycięskich mocarstw *Petycję ludu annamskiego*, nawołującą do zastosowania zasady samostanowienia narodów, zawartej w 14-punktowej deklaracji prezydenta USA Woodrowa Wilsona, również wobec francuskich terytoriów kolonialnych w Azji Południowo-Wschodniej. Petycja nie doczekała się jednak żadnej oficjalnej odpowiedzi, a pułkownik House, główny doradca Wilsona, potwierdził jedynie jej otrzymanie. Do spotkania między prezydentem USA i Ho nie doszło, mimo że dokument odbił się szerokim echem. Zignorowanie przez zachodnie mocarstwa wietnamskich żądań miało dalekosiężne skutki – było to jedno z kluczowych doświadczeń, które skłoniło Ho Chi Minha do radykalizacji oraz ostatecznego zwrócenia się ku komunizmowi i walce zbrojnej o niepodległość³.

W czasie II wojny światowej prezydent Stanów Zjednoczonych Franklin Delano Roosevelt opowiadał się za niepodległością Indochin, którą powinno poprzedzić międzynarodowe powiernictwo, przygotowujące poszczególne narody do samodzielnego funkcjonowania⁴. Indochiny Francuskie były wówczas administrowane przez kolaborujący z państwami Osi rząd w Vichy. Z czasem kluczową rolę w regionie zaczęli odgrywać Japończycy, którzy wkroczyli na te tereny 22 września 1940 r. Po kilku dniach walk ustalono, że francuska administracja zostanie utrzymana, a Japonia będzie mogła rozmieścić swoje wojska w Indochinach, *de facto* sprawując nad nimi nadzór. Kiedy szala zwycięstwa w II wojnie światowej zaczęła przechylać się na korzyść aliantów, a siła japońskich wojsk w regionie Azji i Pacyfiku słabła, Japończycy zdecydowali się na przeprowadzenie 9 marca 1945 r. Operacji Jasny Księżyc (ang. *Operation Bright Moon*, jap. *Meigō Sakusen*), która miała na celu obalenie fasadowej administracji francuskiej⁵. W obawie przed alianckim desantem w Azji Południowo-Wschodniej władze w Tokio chciały mieć pełną i formalną kontrolę nad Indochinami. Z kolei ogłaszanie niepodległości poszczególnych państw, na czele z marionetkowymi władcami, jak w przypadku Cesarstwa Wietnamu pod rządami Bảo Đại, miało być dowodem na wyzwalamie narodów azjatyckich spod jarzma kolonializmu i przynieść ich poparcie dla obecności Japonii w regionie.

3 W. Dulkier, *Ho Chi Minh: A life*, Hyperion, New York 2000, s. 81–83.

4 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 28.

5 D. Bartholomew-Feis, *The OSS and Ho Chi Minh: Unexpected Allies in the War against Japan*, University Press of Kansas 2006, s. 118.

Choć w polityce mocarstw wobec Indochin organizacje niepodległościowe działające na ziemiach wietnamskich nie odgrywały dużej roli, uwagę Amerykanów jeszcze w 1944 r. przykuły informacje o działalności *Việt Minhu*, najbardziej wpływowej grupy proniepodległościowej w tamtym czasie na ziemiach wietnamskich. Raporty na jej temat przekazywali oficerowie wywiadu z Biura Służb Strategicznych (OSS – Office of Strategic Services). Z uwagi na utratę łączności z alianckimi siatkami wywiadowczymi po Operacji Jasny Księżyc starano się nawiązać kontakt z organizacjami wietnamskimi, które mogłyby przekazywać informacje o działaniach Japończyków. Agent Charles Fenn przypomniał sobie o Ho Chi Minhie, jednym z liderów *Việt Minhu*, który dał się poznać już wcześniej jako elokwentny i władający językami człowiek, kiedy eskortował do Chin zestrzelonego nad Wietnamem amerykańskiego pilota⁶.

Do bezpośredniego spotkania doszło 17 marca 1945 r., a Fenn uznał, że Ho doskonale nadaje się na agenta, któremu wkrótce nadano pseudonim Lucius. Następnie w połowie maja powstał specjalny oddział OSS *Deer Team*, dowodzony przez majora Allisona Thomasa, który miał szkolić członków *Việt Minhu* i przygotować ich do operacji przeciwko Japończykom⁷. Pierwsi amerykańscy agenci dotarli do obozów wietnamskich partyzantów miesiąc później. Ich misja nie trwała długo, gdyż Amerykanie zakończyli ją po ogłoszeniu japońskiej kapitulacji w sierpniu 1945 r. Mimo to Ho Chi Minh umiejętnie wykorzystał fakt współpracy z USA, kreując się wśród Wietnamczyków na lidera mającego dobre kontakty z Amerykanami. Z perspektywy czasu zabieganie o ich wsparcie dla sprawy wietnamskiej może wydawać się naiwne. Należy jednak zaznaczyć, że USA w tamtym momencie były jedynym krajem, który mógłby wspomóc Wietnamczyków na ich drodze do niepodległości, a dobre relacje z Amerykanami świadczyły raczej o pragmatycznym podejściu Ho⁸.

Po wkroczeniu oddziałów *Việt Minhu* do Hanoi kierujący tam placówką OSS pułkownik Archimedes Patti wziął udział w symbolicznej ceremonii, podczas której wietnamska flaga zawisła obok flag państw alianckich, a po amerykańskim hymnie została odtworzona wietnamska pieśń narodowa. Jego przyjazne stosunki z Wietnamczykami, jak i dobre relacje

6 *Ibidem*, s. 111–112.

7 B. Bergin, *The OSS Role in Ho Chi Minh's Rise to Political Power*, „Studies in Intelligence” 2018, Vol. 62, No. 2, s. 15.

8 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 31.

z miejscowymi podpułkownika Petera Deweya⁹, kierującego oddziałem OSS w Sajgonie, doprowadziły ostatecznie do ich odwołania w odpowiedzi na skargi płynące ze strony Brytyjczyków i Francuzów¹⁰. Patti zdążył jednak obserwować uroczystość proklamowania Demokratycznej Republiki Wietnamu 2 września 1945 r. Tekst deklaracji niepodległości był zresztą wzorowany na amerykańskiej, a nie bez znaczenia dla tego faktu były liczne podróże Ho Chi Minha do USA w młodości, podczas których poznał tamtejsze wartości i idee.

Po śmierci Roosevelta wśród amerykańskich decydentów zaczęła zyskiwać idea uwzględniająca interesy Francji w Indochinach i odbudowę jej wpływów w tej części Azji. Amerykanie deklarowali poparcie dla zwierzchnictwa Paryża nad terenami Indochin Francuskich, jednak linia polityczna USA zakładała również opowiadanie się za niepodległością narodów zależnych od kolonialnych mocarstw. Obawiano się ponadto rosnących wpływów komunistów, których aktywność na Półwyspie Indochińskim stawała się coraz bardziej widoczna.

We wrześniu i październiku 1945 r. w telegramach do prezydenta Harry'ego Trumana i sekretarza stanu Jamesa Byrnesa Wietnamczycy kilkakrotnie prosili o uznanie DRW, podkreślając idee samostanowienia narodów w nawiązaniu do postanowień Karty Narodów Zjednoczonych. Oczekiwali pomocy ze strony USA, jednak Waszyngtonowi było coraz bliżej do Paryża¹¹. Amerykanie mimo wszystko uważali, że konieczne jest uwzględnienie aspiracji wietnamskich nacjonalistów. Z ich raportów wynikało, że *Việt Minh* jest jedyną realną siłą w Wietnamie, będącą w stanie prowadzić negocjacje z Francuzami, jednak współpraca z Ho Chi Minhem stawała się coraz mniej realna. Choć początkowo *Việt Minh* był postrzegany jako ruch niepodległościowy, a Ho jako nacjonalista, z czasem coraz bardziej utożsamiano jego aktywność z ideami komunistycznymi. W grudniu 1946 r. Amerykańscy dyplomaci obecni w Wietnamie dostali nawet instrukcje, aby traktować Ho Chi Minha jako polityka działającego

9 Dewey 26 września 1945 r. został zastrzelony przez członków *Việt Minhu*, którzy twierdzili, że doszło do pomyłki. Uznano go bowiem za francuskiego żołnierza. Zob. D. Clayton et al., *CIA and the Wars in Southeast Asia, 1947–75*, „Studies in Intelligence” 2016, s. 1, <https://www.cia.gov/resources/csi/static/8893cd9ddceaad19edf3c14516bcd6a7/CIA-Wars-Southeast-Asia.pdf> (dostęp: 4.01.2025).

10 D. Bartholomew-Feis, *The OSS in Vietnam, 1945: A War of Missed Opportunities*, The National WWII Museum, 15.07.2022, <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/oss-vietnam-1945-dixee-bartholomew-feis> (dostęp: 4.01.2025).

11 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 33–34.

na rzecz ruchu komunistycznego, co wykluczało jakąkolwiek współpracę¹². Francuzi natomiast w roli lidera Wietnamczyków widzieli cesarza Bảo Đạia, z którym rozpoczęli już potajemne negocjacje.

Kiedy po incydencie w mieście Hajfong z listopada 1946 r. wybuchła I wojna indochińska, przewagę szybko zaczęli zyskiwać Francuzi, a oddziały *Việt Minh* wycofały się z miast w kierunku bardziej górzystych terenów północnego Wietnamu. Paryż próbował także politycznie zneutralizować Demokratyczną Republikę Wietnamu, co doprowadziło do uznania konkurencyjnego Tymczasowego Centralnego Rządu Wietnamu 5 czerwca 1948 r.¹³ Rok później, na mocy podpisanych 8 marca porozumień elizejskich, podjęto decyzję o utworzeniu stowarzyszonego z Unią Francuską Państwa Wietnamskiego pod rządami Bảo Đạia¹⁴, które oficjalnie proklamowano 2 lipca 1949 r.¹⁵ W obliczu uznania Demokratycznej Republiki Wietnamu przez Chiny, ZSRR i kraje Europy Środkowo-Wschodniej na początku roku 1950, na nawiązanie stosunków z Państwem Wietnamskim zdecydowały się Stany Zjednoczone i Wielka Brytania, co nastąpiło 7 lutego 1950 r.¹⁶

W obliczu powstałej sytuacji USA zdefiniowały swoją politykę względem Azji Południowo-Wschodniej w oparciu o „teorię domina”, która zakładała, że jeśli jedno państwo zostanie opanowane przez komunistów, to ich wpływy mogą rozprzestrzenić się na pozostałe sąsiadujące z nim kraje. O amerykańskie wsparcie w Indochinach poprosiły natychmiast władze w Paryżu. Waszyngton 24 maja 1950 r. wystosował noty do Wietnamu, Kambodży, Laosu i Francji, informujące o zgodzie na rozpoczęcie pomocy gospodarczej, jednak stosowne umowy w tej sprawie zostały podpisane dopiero 7 września 1951 r. Na lata 1951–1954 zatwierdzono 96 mln USD na wsparcie techniczne i gospodarcze, a dodatkowe 30 mln USD przeznaczono w postaci pomocy finansowej na tzw. utrzymanie wysiłków militarnych w latach 1953–1954. Wsparcie wojskowe rozpoczęło się 23 grudnia 1950 r., kiedy Stany Zjednoczone podpisały Porozumienie o wzajemnej pomocy obronnej (*Mutual Defense Assistance Agreement*) z wymienioną powyżej czwórką partnerów. W ramach tego programu dowództwu francuskiemu sił Unii Francuskiej dostarczano

12 *Ibidem*, s. 35.

13 W. Olszewski, *Historia Wietnamu*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1991, s. 354.

14 *Ibidem*. s. 355.

15 B. Hayton, *A Brief History of Vietnam*, Tuttle Publishing, Vermont 2022, s. 123.

16 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 42.

amunicję, samoloty, okręty, broń strzelecką i inny sprzęt wojskowy¹⁷. Szacuje się, że amerykańska pomoc wojskowa w czasie I wojny indochińskiej mogła wynieść ponad 2,6 mld USD¹⁸. Francuscy politycy z czasem przyznali, że Stany Zjednoczone pokrywały prawie 80% kosztów prowadzenia działań zbrojnych¹⁹.

Śmierć Stalina w marcu 1953 r., a także zakończenie działań wojennych na Półwyspie Koreańskim sprawiły, że polityka mocarstw stała się mniej konfrontacyjna. W efekcie odwilży zaczęto również myśleć o uregulowaniu sytuacji w Indochinach, czego efektem była decyzja o zorganizowaniu konferencji w Genewie. Pierwotnie miała ona dotyczyć tylko problemu koreańskiego, ale zdecydowano się włączyć w tematykę obrad również kwestię wietnamską. Francuzi naciskali na Amerykanów, chcąc wymusić przeprowadzenie nalotów bombowych w Wietnamie, jednak prezydent Dwight Eisenhower nie wyrażał zgody, by USA wykonało to zadanie w pojedynkę. Uznawał, że ewentualne kroki należy podjąć w porozumieniu z Wielką Brytanią, która nie była jednak chętna angażowaniu się w sytuację w Indochinach.

Podczas konferencji genewskiej (26 kwietnia – 20 lipca 1954 r.) podejście amerykańskie charakteryzowała duża nieufność w stosunku do rozmów z komunistami, a ówczesny sekretarz stanu John Foster Dulles był przeciwny jakimkolwiek ustępstwom na ich rzecz. Z czasem opuścił on obrady i odradzał też przyjazd swojemu zastępcy Walterowi Bedellowi Smithowi. Nie godząc się na zaakceptowane przez większość warunki, delegacja amerykańska ostatecznie nie podpisała postanowień wypracowanych w Genewie, zaznaczając, że zostały one odnotowane w Waszyngtonie. Planowane w ciągu dwóch lat wybory miały doprowadzić do zjednoczenia Wietnamu. Amerykanie naciskali, aby nadzór nad nimi objęła ONZ, jednak pomysł ten nie zyskał aprobaty. Tymczasowy podział miał dać Ho Chi Minhowi chwilę wytchnienia po kilku latach wyczerpującej wojny. Co więcej, przedłużający się konflikt mógł zwiększyć zaangażowanie Waszyngtonu, co przechyliłoby szalę na korzyść Francuzów²⁰.

17 E. Collier, *United States Policy Toward Vietnam: A Summary Review of Its History*, The Congressional Research Service, s. 10–11, <https://li.proquest.com/elhpdf/histcontext/CRS-1970-FAX-0010.pdf> (dostęp: 20.12.2024).

18 G. Herring, *America's Longest War: The United States and Vietnam, 1950–1975*, McGraw Hill, New York 2014, s. 50.

19 E. Collier, *op. cit.*, s. 12.

20 B. Kratiuk, *Wietnam w amerykańskiej strategii równoważenia w regionie Azji Wschodniej w latach 1995–2016*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023, s. 62.

Stany Zjednoczone przygotowywały się już do nowego zadania, tj. utrzymania wpływów w regionie, zamierzając sprawować pieczę nad utworzonym na południu Wietnamu państwem. W efekcie 8 września 1954 r. w Manili powstała Organizacja Paktu Azji Południowo-Wschodniej (SEATO – Southeast Asia Treaty Organization), w skład której wchodziły: Stany Zjednoczone, Wielka Brytania (administrująca wówczas Hongkongiem, Malajami, częścią Borneo i Singapurem), Francja, Australia (administrująca Papuą-Nową Gwineą), Nowa Zelandia, Filipiny, Tajlandia i Pakistan (obejmujący do 1971 r. tereny późniejszego Bangladeszu). W skład SEATO nie mogły wejść państwa utworzone po rozpadzie Indochin Francuskich, jednak Państwo Wietnamskie (później Republika Wietnamu), Laos i Kambodża²¹ zostały objęte jego ochroną w efekcie podpisania protokołów dodatkowych²².

USA uznawały, że stojący na czele Wietnamu Południowego Bảo Đại nie jest w stanie zagwarantować stabilnych rządów, dlatego też, przy cichym wsparciu Waszyngtonu, władzę objął generał Ngô Đình Diệm, sprawujący wówczas funkcję premiera. Na mocy referendum z 23 października 1955 r. odsunął on od władzy cesarza, by trzy dni później objąć urząd prezydenta nowo proklamowanej Republiki Wietnamu. Autorytarne rządy Diëma cieszyły się poparciem Stanów Zjednoczonych, skąd wysyłano doradców ekonomicznych czy wojskowych. Ostatecznie odmówił on przeprowadzenia ustalonych w Genewie wyborów, co doprowadziło do wzrostu akcji sabotażowych na Południu organizowanych przez komunistycznych partyzantów. 20 grudnia 1960 r. doszło do powołania Narodowego Frontu Wyzwolenia Wietnamu Południowego, który miał koordynować działania dywersyjne i kierować Armią Wyzwolenia Wietnamu Południowego, czyli swoim zbrojnym ramieniem. Działania Vietcongu, jak szerzej określano komunistyczną partyzantkę, stały się poważnym wyzwaniem dla reżimu w Sajgonie²³.

Około 80% amerykańskiej pomocy było przeznaczone dla wojska, które miało zapewnić bezpieczeństwo władzom Republiki Wietnamu²⁴. Popularności Diëmowi nie przysporzyło odrzucenie reformy rolnej, prześladowania grup religijnych czy tworzenia wiosek strategicznych (ang.

21 Kambodża ostatecznie zrezygnowała z ochrony SEATO.

22 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 50.

23 B. Kiernan, *Viet Nam: A History from Earliest Times to the Present*, Oxford University Press 2017, s. 408.

24 B. Kratiuk, *op. cit.*, s. 64.

strategic hamlets)²⁵, czyli ufortyfikowanych osad mających odciąć partyzantów od ludności cywilnej.

Prezydent John Kennedy, który został zaprzysiężony w styczniu 1961 r., był przeciwnikiem wysyłania regularnej armii do Wietnamu, jednak obawiał się także utraty wpływów USA na Półwyspie Indochińskim. W czasie jego rządów, które zakończył zamach w Dallas 22 listopada 1963 r., administracja amerykańska wysłała około 16 tys. żołnierzy, przede wszystkim doradców wojskowych, którzy mieli wspierać reżim w Sajgonie²⁶. Polityka represji stosowana przez Diệma prowadziła do aktów sprzeciwu, których najbardziej poruszającą odsłoną było samospalenie buddyjskiego mnicha Thích Quảng Đức. Napięcia w Wietnamie Południowym powodowały, że w Waszyngtonie narastały wątpliwości co do sposobu rządzenia krajem przez sajgońskie władze. Przy amerykańskim przyzwoleniu ostatecznie dokonano zamachu na Ngô Đình Diệma i jego brata Nhu, którzy zginęli 2 listopada 1963 r.²⁷ Przewrót nie przyniósł stabilizacji wewnętrznej w Wietnamie Południowym, czego dowodem były kolejne zamachy świadczące o kryzysie władzy w Sajgonie.

Administracja nowego prezydenta USA, Lyndona Bainesa Johnso-na kontynuowała politykę prowadzoną w czasie rządów Kennedy'ego, udzielając pomocy Wietnamczykom z Południa, unikając jednocześnie pełnoskalowej wojny. W marcu 1964 r. w Wietnamie obecny był sekretarz obrony Robert McNamara, który stwierdził, że amerykańska pomoc nie jest wykorzystywana efektywnie, a kontrolujący około 40% obszarów południa Vietcong otrzymuje zaopatrzenie przez terytoria Laosu i Kambodży tzw. szlakiem Ho Chi Minha²⁸. Konflikt wydawał się nieunikniony, a pretekstem do zwiększenia zaangażowania USA stały się incydenty w Zatoce Tonkińskiej – 2 sierpnia niszczyciel amerykański USS *Maddox* został ostrzelany na jej wodach przez trzy północnowietnamskie kutry torpedowe, kiedy prowadził tajną misję rozpoznawczą. Do kolejnego starcia

25 Zakładano, że poprzez przesiedlenie ludności do ufortyfikowanych, kontrolowanych przez rząd Republiki Wietnamu wiosek uda się odciąć Vietcong od zaplecza logistycznego (żywności, schronienia, informacji), zwiększyć bezpieczeństwo mieszkańców i lojalność wobec rządu w Sajgonie. Program zakończył się niepowodzeniem z uwagi na brak wsparcia społecznego, nieefektywność w zarządzaniu i infiltrację Vietcongu. Szerzej zob. A. Dmochowski, *Najdłuższa wojna. Przed Ukrainą był Wietnam*, Wydawnictwo Słowa i Myśli, Lublin 2016, s. 75–82.

26 B. Kratiuk, *op. cit.*, s. 66.

27 B. Kiernan, *op. cit.*, s. 457.

28 McNamara's March 1964 Assesment of Situation in Vietnam, [w:] *The Pentagon Papers*, red. G. Herring, McGraw Hill, New York 1993, s. 86–93.

miało rzekomo dojść dwa dni później, jednak najnowsze dowody wskazują na brak bezpośredniego ataku ze strony Wietnamu Północnego. Wydarzenia te uznano jednak za wystarczający argument, aby Kongres przyjął 7 sierpnia rezolucję tonkińską, dając możliwość amerykańskiemu prezydentowi użycia siły w tej części Azji Południowo-Wschodniej²⁹.

Regularne wojska amerykańskie wylądowały na plaży w Đà Nẵng 8 marca 1968 r., a sześć dni wcześniej rozpoczęto Operację Rolling Thunder. Do początku listopada lotnictwo USA bombardowało terytoria Wietnamu Północnego, starając się zniszczyć infrastrukturę krytyczną, szlaki zaopatrzeniowe i centra przemysłowe kraju, jednak skuteczność nalotów była ograniczona. Po kolejnym zamachu stanu w Sajgonie w czerwcu 1965 r., kiedy do władzy doszli wojskowi Nguyễn Cao Kỳ i Nguyễn Văn Thiệu, sytuacja w Wietnamie Południowym stała się stabilniejsza. W wyniku przewrotu pierwszy z nich sprawował *de facto* funkcję szefa rządu junty, drugi zaś został głową państwa z symboliczną rolą i prerogatywami. Po wyborach z października 1967 r. Thiệu został wybrany na prezydenta, a Kỳ przypadła rola jego zastępcy³⁰.

Prezydent Johnson początkowo wierzył, że zwiększenie obecności wojsk amerykańskich przyniesie szybkie zwycięstwo, czemu wtórował sekretarz obrony Robert McNamara. Brak wyraźnych postępów sprawił jednak, że poparcie dla wojny zaczęło spadać, a wątpliwości co do strategii USA wobec Indochin narastały. Oczekiwanego sukcesu nie przyniosły też ataki na kluczowe dla Vietcongu obszary południa Wietnamu w ramach Operacji Cedar Falls ze stycznia 1967 r., której celem miało być zniszczenie sieci tuneli i neutralizacja komunistycznej partyzantki. Większe straty wojska amerykańskie i południowowietnamskie zadały swoim przeciwnikom w czasie powietrznodesantowej Operacji Junction City, trwającej od końca lutego do połowy maja 1967 r. Była ona przykładem zastosowania strategii *search and destroy*, polegającej na poszukiwaniu i niszczeniu przeciwnika, jednak bez trwałego zajęcia terenu. Powodowało to długofalowy brak zdecydowanych efektów, z uwagi na sprawnie działających partyzantów, i rodziło frustrację wśród Amerykanów³¹.

Kluczowym momentem, który przesądził w dużej mierze o losach wojny, była ofensywa Vietcongu i armii północnowietnamskiej, do której doszło 30 stycznia 1968 r., w dzień księżycowego nowego roku, zwanego

29 B. Hayton, *A Brief History...*, s. 138.

30 A. Dmochowski, *op. cit.*, s. 122–125.

31 P. Ostaszewski, *Wietnam. Najdłuższy konflikt powojennego świata 1945–1975*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2000, s. 427; A. Dmochowski, *op. cit.*, s. 134.

świętem Tét. Dla Amerykanów i wojsk południowowietnamskich operacja była zaskoczeniem, gdyż miała miejsce w okresie zawieszenia broni. Armia Wietnamu Północnego i komunistyczni partyzanci zajęli ponad 140 celów w kierunku południowym, sięgając nawet ambasady USA w Sajgonie. Straty DRW i Vietcongu sięgały rzędu 50 tys. poległych żołnierzy, a militarny sukces osiągnęli Amerykanie i Wietnamczycy z Południa, odpierając ostatecznie ataki³². Ofensywę Tét określa się jednak jako propagandowe i psychologiczne zwycięstwo komunistów, gdyż pokazała ona liczne słabości po stronie przeciwnika. Zaufanie do administracji Johna Sonny'ego spadło, a wiara w zwycięstwo USA w Wietnamie, zarówno wśród społeczeństwa, jak i głównych decydentów, została pogrzebana.

Prezydent Lyndon Johnson 31 marca 1968 r. poinformował, że nie będzie ubiegał się o nominację Partii Demokratycznej, rezygnując tym samym z wyborczej batalii o kolejną kadencję na stanowisku prezydenta. Opór społeczeństwa w USA wobec wojny i trudności w zneutralizowaniu Vietcongu sprawiły, że Waszyngton gotowy był do podjęcia dialogu z władzami w Hanoi, również zainteresowanymi negocjacjami. Chęć obu stron do rozmów sprawiła, że rozpoczęły się one już w maju 1968 r. w Paryżu.

W styczniu rok później Richard Nixon objął oficjalnie urząd prezydenta Stanów Zjednoczonych. W Wietnamie przebywało wówczas blisko 550 tys. żołnierzy USA, a oficjalne dane mówiły o śmierci 31 tys. Amerykanów³³. Świadomy problemów i kosztów konfliktu Nixon sformułował wraz ze swoją administracją koncepcję „wietnamizacji wojny”, która polegała na stopniowym przekazywaniu odpowiedzialności za działania wojenne siłom południowowietnamskim i wycofaniu wojsk amerykańskich. Stanowiła ona istotny element strategii wobec Wietnamu, przedstawionej w lipcu 1969 r. w przemówieniu prezydenckim wygłoszonym na wyspie Guam³⁴. Nixon jednocześnie podkreślał, że USA dotrzymają zobowiązań i otoczą opieką swoich sojuszników w regionie.

Presja na zakończenie działań wojennych była coraz większa, a liczba przeciwników amerykańskiej obecności w Wietnamie rosła. Przyczyniło się do tego upublicznianie informacji o takich wydarzeniach, jak masakra w Mỹ Lai z marca 1968 r., gdzie amerykańscy żołnierze zabili około 500 nieuzbrojonych cywilów, poszukując w wiosce partyzantów Vietcongu³⁵. Oprócz dowodów na okrucieństwa i upadek morale w armii USA

32 B. Kiernan, *op. cit.*, s. 450.

33 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 72.

34 B. Kratiuk, *op. cit.*, s. 72.

35 B. Hayton, *A Brief History...*, s. 141.

do opinii publicznej przedostawały się także wiadomości o cierpieniach lokalnej ludności, czego symbolem stało się omyłkowe zrzucenie napalmu na wioskę Trảng Bàng na południu Wietnamu w czerwcu 1972 r.³⁶

W USA miały miejsce liczne manifestacje, które były odpowiedzią na wieść o trwających od marca 1969 do maja 1970 r. bombardowaniach baz Vietcongu w Kambodży w ramach tajnej Operacji Menu. Jedna z nich, zorganizowana w Kent w stanie Ohio 4 maja 1970 r., zakończyła się strzelaniną i śmiercią czwórki studentów z rąk żołnierzy Gwardii Narodowej, co pogłębiło krytykę wobec administracji Nixona³⁷. Co więcej, jak się okazało, koncepcja „wietnamizacji wojny” miała wiele mankamentów. Jej słabość obnażyła Operacja Lam Sơn 719, prowadzona w lutym i marcu 1971 r., podczas której południowowietnamskie wojsko infiltrujące Laos poniosło poważne straty³⁸.

Równolegle trwały rozmowy w Paryżu, które toczyły się powoli z uwagą na nieustępliwość Wietnamczyków. Pod koniec 1972 r. zawiesili oni negocjacje, nie widząc szans na ich powodzenie. Chcąc je wznowić, administracja Nixona zdecydowała się na radykalne działanie, jakim było bombardowanie miast Hanoi i Hajfong w okresie świąt Bożego Narodzenia 1972 r. Operacja Linebacker II trwała od 18 do 29 grudnia, a w trakcie nalotów zrzucono około 16 tys. bomb. Mimo krytyki, jaka spadła na Nixona, Wietnamczycy zasiedli ponownie przy stole negocjacyjnym, a 27 stycznia 1973 r. podpisano porozumienie³⁹. W efekcie postanowień paryskich zawieszono działania wojenne, Amerykanie mieli wycofać swoje wojska w ciągu 60 dni, a Wietnamczycy zdecydować o własnej przyszłości w pokojowy sposób. Sformowany w 1969 r. przez Vietcong Tymczasowy Rewolucyjny Rząd Republiki Wietnamu Południowego (wiet. *Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hòa miền Nam Việt Nam*), istniejący równolegle do reżimu w Sajgonie, nie mógł jednak porozumieć się z administracją generała Thiệu. Coraz trudniejsze były również rozmowy między Waszyngtonem i Hanoi na temat pomocy gospodarczej i rekompensat wojennych.

36 O. Holland, „Napalm Girl” at 50: The story of the Vietnam War’s defining photo, CNN, 9.06.2022, <https://edition.cnn.com/style/article/napalm-girl-50-snap> (dostęp: 29.12.2024).

37 J. Lewis, T. Hensley, *The May 4 Shootings at Kent State University: The Search for Historical Accuracy*, Kent State University, <https://www.kent.edu/may-4-historical-accuracy> (dostęp: 16.12.2024).

38 A. Dmochowski, *op. cit.*, s. 195–196; P. Ostaszewski, *op. cit.*, s. 498–499.

39 Sygnowali je przedstawiciele Stanów Zjednoczonych, Republiki Wietnamu, Demokratycznej Republiki Wietnamu oraz Tymczasowego Rewolucyjnego Rządu Wietnamu Południowego.

Walki rozgorzały ponownie na przełomie maja i czerwca, jednak już bez udziału Amerykanów. Mimo deklaracji wsparcia ze strony Nixona dla administracji generała Thiệu budżet przeznaczony na pomoc dla Wietnamu Południowego był coraz skromniejszy. Pozycję władz w Sajgonie podkopała również afera Watergate, w wyniku której 9 sierpnia 1974 r. prezydent Nixona ustąpił ze stanowiska, a jego miejsce zajął Gerard Ford. W marcu 1975 r. rozpoczęła się ofensywa Wietnamu Północnego, którego wojska przesunęły się błyskawicznie na południe. Kiedy stało się jasne, że reżim południowowietnamski nie przetrwa, w połowie kwietnia podjęto decyzję o ewakuacji amerykańskiego personelu z Republiki Wietnamu, która zakończyła swoje istnienie wraz z upadkiem Sajgonu ostatniego dnia kwietnia 1975 r.

Podczas wojny wysłano do Wietnamu łącznie 2 594 000 amerykańskich żołnierzy. Zginęło 58 281 służących w armii, a 153 341 zostało rannych⁴⁰. Straty po stronie wojsk południowowietnamskich szacuje się między 220,4 tys.⁴¹ a 254,3 tys.⁴² zabitych żołnierzy. Łączna liczba poległych członków armii Wietnamu Północnego i oddziałów Vietcongu mieści się w przedziale od 444 tys. do 666 tys., podczas gdy straty wśród ludności cywilnej po obu stronach mogły wynieść od 365 tys. do 587 tys.⁴³

Szacuje się, że w latach 1955–1975 Amerykanie udzielili Wietnamowi Południowemu pomocy rzędu 25,3 mld USD. Aż 2/3 tej sumy stanowiło wsparcie wojskowe, a pozostałe środki przekazano w ramach pomocy gospodarczej. Od roku 1955, po zakończeniu I wojny indochińskiej, do rozmieszczenia wojsk amerykańskich w Wietnamie w 1965 r. przekazano około 3,4 mld USD, co stanowiło zaledwie 13,5% wszystkich środków przekazanych w czasie amerykańskiego zaangażowania w regionie. Największego wsparcia udzielono w latach 1971–1973, co było spowodowane koniecznością zwiększenia pomocy dla Wietnamu Południowego po wycofaniu się wojsk amerykańskich (tabela 9).

40 *Vietnam Conflict – Casualty Summary*, Defense Casualty Analysis System, <https://dcas.dmdc.osd.mil/dcas/app/conflictCasualties/vietnam/vietnamSum> (dostęp: 14.06.2025).

41 G. Lewy, *America in Vietnam*, Oxford University Press, Oxford–NewYork–Toronto–Melbourne 1992, s. 450.

42 J. Clarke, *Advice and Support: The Final Years, 1965–1973. The US Army in Vietnam*, Center of Military History, Washington 1988, s. 275.

43 Guenter Lewy szacuje, że 222 tys. (1/3) mogły być ofiarami cywilnymi zaliczonymi jako wojskowe. Szerzej w G. Lewy, *op. cit.*

Tabela 9. Amerykańska pomoc gospodarcza i wojskowa dla Wietnamu Południowego w latach 1955–1975 (w mln USD)

Rok	Pomoc gospodarcza	Pomoc wojskowa	Pomoc
1955	322,4	0,0	322,4
1956	210,0	176,5	386,5
1957	282,2	119,8	402,0
1958	189,0	79,3	268,3
1959	207,4	52,4	259,8
1960	181,8	72,7	254,5
1961	152,0	71,0	223,0
1962	156,0	237,2	393,2
1963	195,9	275,9	471,8
1964	230,6	190,9	421,5

Rok	Pomoc gospodarcza	Pomoc wojskowa	Pomoc
1965	290,3	318,6	608,9
1966	793,9	686,2	1 480,1
1967	666,6	662,5	1 329,1
1968	651,1	1 243,4	1 894,5
1969	560,5	1 534,0	2 094,5
1970	655,4	1 577,3	2 232,7
1971	778,0	1 945,6	2 723,6
1972	587,7	2 602,6	3 190,3
1973	531,2	3 349,4	3 880,6
1974	657,4	941,9	1 599,3
1975	240,9	625,1	866,0

Źródło: D.C. Dacy, *Foreign Aid, War, and Economic Development. South Vietnam 1955–1975*, Cambridge University Press 1986, s. 200.

Wkrótce po upadku Sajgonu ówczesny premier Wietnamu Phạm Văn Đồng zadeklarował, podczas swojego wystąpienia na forum Zgromadzenia Narodowego, chęć normalizacji stosunków z USA. Wietnam odczuwał bowiem skutki amerykańskiego embarga, nałożonego przez administrację Forda, która zamroziła również południowowietnamskie aktywa w bankach USA rzędu 70–75 mln USD⁴⁴. Waszyngton nie był chętny do rozmów o rekompensatach wojennych, a sekretarz stanu Henry Kissinger nawoływał do izolacji władz w Hanoi. USA wykorzystały w tym celu swoją pozycję w ONZ, stosując prawo weta, przysługujące stałym członkom Rady Bezpieczeństwa, aby nie przyjąć Socjalistycznej Republiki Wietnamu do grona członków organizacji.

W styczniu 1977 r. kolejnym prezydentem USA został Jimmy Carter, którego administracja początkowo była bardziej skłonna do współpracy z władzami w Hanoi, czego dowodem było powołanie grupy roboczej

44 T. Thi, *From Mortal Enemies to Strategic Partners: Examining the History of Vietnamese American Post-War Relations*, A with Honors Projects 2024, s. 2. <https://spark.parkland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1312&context=ah> (dostęp: 5.02.2025).

ds. nawiązania stosunków i otwarcia ambasady. Postępy w procesie normalizacji Amerykanie uzależniali jednak od pomocy Wietnamczyków w poszukiwaniu zaginionych w akcji (ang. MIA – *Missing in Action*) żołnierzy USA. 16 marca negocjacje w tej sprawie rozpoczął przedstawiciel prezydenckiej komisji Leonard Woodcock⁴⁵.

Zwolennikiem podjęcia ostrożnych kroków w kierunku normalizacji stosunków z SRW był sekretarz stanu Cyrus Vance, wspierany przez Richarda Holbrooke'a, zastępcę sekretarza stanu ds. Azji Wschodniej i Pacyfiku. Uważali oni, że dyplomatyczna obecność Amerykanów w Wietnamie może pozwolić w pewnym stopniu balansować wpływy radzieckie w tym kraju⁴⁶. Co więcej, w pierwszych latach po zakończeniu wojny na Półwyspie Indochińskim Pekin nie sprzeciwiał się normalizacji stosunków na linii Waszyngton-Hanoi, argumentując, że nie będzie blokował Amerykanom nawiązania oficjalnych relacji z żadnym socjalistycznym krajem. Z chińskiej perspektywy obecność dyplomatyczna USA w Wietnamie przyczyniała się do osłabienia wpływów Moskwy w regionie⁴⁷.

W dniach 3–4 maja 1977 r. odbyła się pierwsza runda rozmów normalizacyjnych, którym przewodniczyli wiceminister spraw zagranicznych Wietnamu Phan Hiên oraz Holbrooke⁴⁸. „Kość niezgody” pozostawały rekompensaty za zniszczenia wojenne. Wietnamczycy powoływali się tajny list prezydenta Nixona, w którym zapewniał on o udziale USA w odbudowie Wietnamu Północnego bez stawiania żadnych politycznych warunków. Wspomniana w liście pomoc miała wynosić 3,25 mld USD w ciągu pięciu lat⁴⁹. Amerykanie zareagowali stanowczym sprzeciwem, przegłosowując w Kongresie poprawkę uniemożliwiającą prezydentowi USA negocjacje w tej sprawie.

Kolejna runda rozmów miała miejsce w czerwcu, kiedy to Kongres opowiedział się przeciwko reparacjom. Amerykanie wycofali sprzeciw

45 L. Stern, *Imprisoned or Missing in Vietnam: Policies of the Vietnamese Government Concerning Captured and Unaccounted for United States Soldiers, 1969–1994*, McFarland Publishing, Jefferson 1995, s. 140.

46 N. Chanda, *Brother Enemy: The war after the war: A history of Indochina since the Fall of Saigon*, Harcourt, San Diego 1986, s. 150.

47 *Ibidem*, s. 289.

48 A. Howard, *Foreign Relations of the United States, 1977–1980*, Vol. XXII: *Southeast Asia and the Pacific*, United States Government Printing Office, Washington 2017, s. 47.

49 Viet Tuan Nguyen, *US-Vietnam Relations 1975–2006: A Theoretical Approach*, University of Virginia 2014, s. 96, https://libraetd.lib.virginia.edu/public_view/zs25x875t (dostęp: 10.02.2025).

wobec członkostwa Wietnamu w ONZ, co ostatecznie pozwoliło przystąpić temu państwu do organizacji 20 września 1977 r. W grudniu odbyła się trzecia runda negocjacji, choć trudno mówić o znaczących postępach. We wrześniu 1978 r. doszło jeszcze do rozmów Holbrooke'a z Nguyễn Cơ Thạchem, ówczesnym wiceministrem spraw zagranicznych Wietnamu, który poinformował o możliwości odłożenia tematu reparacji na dalszy plan⁵⁰. Stanowisko amerykańskie stawało się jednak coraz bardziej nieprzejednane, a wymagania wobec Wietnamu rosły.

Okoliczności niesprzyjające normalizacji stosunków amerykańsko-wietnamskich były dodatkowo potęgowane przez nierozwiązane spory wietnamsko-kambodżańskie oraz niechęć Kambodżan do Wietnamczyków. Antywietnamska polityka rządzonej przez Czerwonych Khmerów Kambodży przerodziła się w ataki na południowe terytoria Wietnamu, uznawane przez nich za khmerskie ziemie. Zagrożenie to sprawiło, że władze w Hanoi zdecydowały się na przeprowadzenie operacji przeciw reżimowi Pol Pota, która rozpoczęła się pod koniec grudnia 1978 r.

Miesiąc wcześniej podpisano natomiast porozumienie z ZSRR, co z niechęcią przyjęto w Waszyngtonie. Jednym z przeciwników normalizacji został Zbigniew Brzezinski, według którego władze w Hanoi popadły w zależność od Moskwy, a dalsze działania na kierunku wietnamskim mogły zaszkodzić relacjom z Chinami, uznawanymi za bardziej perspektywicznego partnera⁵¹. Administracja USA postrzegała również konflikt między Wietnamem a Kambodżą jako wojnę zastępczą między Moskwą a Pekinem, co w tej sytuacji skłaniało Amerykanów do poparcia strony kambodżańsko-chińskiej⁵². Dla administracji Cartera ważniejsza okazała się normalizacja relacji z Chińską Republiką Ludową niż z Wietnamem, co było widoczne już pod koniec 1978 r. Prezydent Carter 21 października tego roku oficjalnie podjął decyzję o odroczeniu normalizacji stosunków z Wietnamem, a 15 grudnia publicznie ogłosił, że Stany Zjednoczone i Chińska Republika Ludowa nawiązują formalne stosunki dyplomatyczne, co nastąpiło wraz z początkiem 1979 r.⁵³

Uznanie i wspieranie przez Wietnam nowego rządu Ludowej Republiki Kampuczy w Phnom Penh doprowadziło do nałożenia kolejnych amerykańskich sankcji i zablokowania międzynarodowych pożyczek, zaś

50 *Ibidem*, s. 99.

51 Z. Brzezinski, *Power and Principle: Memoirs of the National Security Advisor 1977–1981*, Farrar, Straus and Giroux, New York 1985, s. 224–225.

52 N. Chanda, *op. cit.*, s. 259.

53 Viet Tuan Nguyen, *op. cit.*, s. 60.

Wietnam zyskał niepochlebnią etykietę „agresora”. Interwencja i obecność wietnamskich wojsk w Kambodży do września 1989 r. co roku pochłaniała około 50% budżetu wojskowego, ale pociągnęła za sobą nie tylko koszty finansowe. Szacuje się, że w tym czasie zginęło 23 tys. wietnamskich żołnierzy, a 55 tys. Wietnamczyków uznano za zaginionych⁵⁴.

Na pogorszenie stosunków amerykańsko-wietnamskich miała również wpływ nacjonalizacja przeprowadzona na Południu, która w dużej mierze dotknęła społeczność chińską Wietnamu. Odczytano to jako akt łamania praw człowieka, a sama „walka z burżuazją” (wiet. *đánh tư sản*) doprowadziła do fali migracji, której symbolem stali się uciekinierzy opuszczający Wietnam na łodziach (ang. *boat people*). Chińska odpowiedź na działania wietnamskie w Kambodży w postaci wojny granicznej z przełomu lutego i marca 1979 r. jedynie pogłębiła niechęć Wietnamczyków do Chin i pozwoliła Moskwie ugruntować swoją obecność w Wietnamie. Waszyngton, wspierany przez wiele państw zachodnich, aby osłabić wietnamskie wpływy w regionie, blokował na forum ONZ uznanie Ludowej Republiki Kampuczy, co w roli legalnych reprezentantów kraju pozostawiało Czerwonych Khmerów.

Amerykanie nie mogli bezpośrednio wesprzeć obozu Pol Pota z uwagi na potwierdzające się informacje o ludobójstwie w czasach Demokratycznej Kampuczy, ale takie wsparcie płynęło pośrednio przez Chińczyków i Tajlandię. Kiedy formalnie ukonstytuowała się kambodżańska opozycja trzech ugrupowań wobec prowietnamskiego reżimu w Phnom Penh, Waszyngton udzielał wsparcia niekomunistycznym ugrupowaniom. W 1985 r. zatwierdzono pomoc rządu 20 mln USD rocznie na lata 1986–1990, przekazywaną w ramach programu Solarz na zakup leków i zapasów. W latach 1987–1989 przekazano również pomoc rządu 200 tys. ton sprzętu, szacowaną na ponad 5 mln USD w ramach programu McColluma⁵⁵.

Administracja Ronalda Reagana (1981–1989), jak i sam prezydent, największego wroga upatrywała w Związku Radzieckim, dlatego też nie należało się spodziewać poprawy relacji z pozostającym pod parasolem Moskwy Wietnamem. W marcu 1985 r. w ZSRR do władzy doszedł

54 D.R. SarDesai, *Vietnam. Past and Present*, University of California, Los Angeles 2005, s. 130.

55 Nazwy programów pomocy pochodzą od nazwisk amerykańskich kongresmanów. Szerzej zob. H. Johnson, *Cambodia. U.S. Non-lethal Assistance and Status of the Cambodian Seat at the United Nations*, United States General Accounting Office, Testimony, 19.09.1990, <https://www.gao.gov/assets/t-nsiad-90-63.pdf> (dostęp: 7.02.2025).

Michaił Gorbaczow, który zainicjował proces zmian oparty na odejściu od gospodarki centralnie planowanej (ros. *pieriestrojka*), zwiększeniu jawności życia publicznego (ros. *glasnost*) i przyspieszeniu wzrostu gospodarczego (ros. *uskorienije*). Czas zmian nadszedł również w Wietnamie, skąd obserwowano wydarzenia mające miejsce w Moskwie. Po śmierci Lê Duǎna, jednego z najpotężniejszych polityków w Hanoi, stery w partii objął Nguyễn Văn Linh, który w 1986 r. zainicjował wspomniane już reformy *đổi mới*, co z czasem otworzyło Wietnam na świat i wyznaczyło nowe kierunki polityki zagranicznej. Zmiany w Wietnamie zwróciły uwagę Waszyngtonu, jednak kolejny prezydent USA, George Bush, kontynuował politykę poprzednika, zwiększając wymagania względem Wietnamu. W relacjach z Hanoi nowa administracja nadal kładła duży nacisk na kwestie jeńców wojennych (ang. POW – *Prisoner of War*), MIA oraz wycofanie wojsk z Kambodży. Problemem była też możliwość korzystania z wietnamskich baz morskich przez radziecką marynarkę wojenną.

Wietnam stawał się z czasem coraz bardziej interesującym, rozwijającym się rynkiem z perspektywy amerykańskiego biznesu, który naciskał na normalizację relacji. Presja była również odczuwalna ze strony amerykańskich weteranów wojennych, którzy często odgrywali rolę pomostu między dwiema stronami. Opuszczenie Kambodży przez wietnamskich żołnierzy i efektywna współpraca w sprawie POW/MIA tworzyły coraz bardziej sprzyjający klimat do normalizacji stosunków bilateralnych. Do istotnych rozmów doszło 29 września 1990 r., kiedy spotkali się sekretarz stanu USA James Baker oraz szef wietnamskiej dyplomacji Nguyễn Cơ Thạch. Wietnamczyk starał się nakłonić do zmiany amerykańskiego stanowiska w kwestii blokowania akcesji Wietnamu do WTO czy Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF – *International Monetary Fund*), co mogłoby otworzyć drogę do pozyskania niezbędnej pomocy przy odbudowie kraju⁵⁶.

Administracja amerykańska zdecydowała się z czasem na przedstawienie „mapy drogowej” dla Wietnamu, co nastąpiło na początku kwietnia 1991 r. Warunkiem normalizacji relacji bilateralnych stał się wymóg podpisania i respektowania porozumień paryskich dotyczących Kambodży, zawartych 23 października 1991 r., nakłonienia rządu w Phnom Penh do podjęcia takiego samego kroku i wycofania z Kambodży wszystkich doradców. Zniesienie embarga i wznowienie stosunków miało nastąpić po wypełnieniu zakładanych przez ONZ celów, jak rozbrojenie

56 D.R. SarDesai, *op. cit.*, s. 166.

walczących stron czy wolne wybory⁵⁷. Choć Wietnam krytykował „mapę drogową”, licząc na mniejsze wymagania, zaakceptował propozycję przedstawioną przez Waszyngton.

„Mapa drogowa” zawierała również postulaty dotyczące pomocy Amerykanom w poszukiwaniu żołnierzy zaginionych podczas wojny. W połowie 1987 r. generał John Vessey został mianowany specjalnym prezydenckim emisariuszem, który miał zająć się kwestią MIA/POW. Wietnamczycy udzielili mu pomocy, co zaowocowało identyfikacją 458 szczątków zaginionych do końca 1991 r.⁵⁸ Z kolei pod koniec kwietnia tego samego roku w Hanoi zostało otwarte biuro, które miało koordynować poszukiwania POW/MIA. Powołana trzy miesiące później, w sierpniu, specjalna komisja amerykańskiego Senatu, na czele której stali John Kerry i Bob Smith, stwierdziła w swoim raporcie ze stycznia 1993 r., że nie ma dowodów na przetrzymywanie amerykańskich żołnierzy w Wietnamie, zaznaczając, że jej członkowie mieli pełny dostęp do danych od strony wietnamskiej⁵⁹. Pomimo sukcesów we współpracy na tej płaszczyźnie Amerykanie nie zdecydowali się jednak na zniesienie embarga, przedłużając je we wrześniu 1992 i 1993 r., co wywoływało frustrację władz w Hanoi⁶⁰.

W styczniu 1993 r. prezydenturę w Stanach Zjednoczonych objął Bill Clinton, a jego administracja była bardziej przychylna nawiązaniu relacji z Wietnamem. Proces normalizacji zahamowało jednak odnalezienie w kwietniu 1993 r. notatki jednego z wietnamskich generałów z 1972 r. Mówiła ona o 735 jeńcach w Wietnamie, nie zaś o 368, jak oficjalnie informowano, co wskazywałoby na fałszowanie informacji o więzionych Amerykanach. Wietnamczycy podważali jej autentyczność, jednak Waszyngton wolał zbadać sprawę bardziej wnikliwie. Kwestia ta zahamowała proces normalizacji aż do rozstrzygnięcia problemu. Ostatecznie okazało się, że notatka była fałszywa, a o jej sporządzenie posądzano służby rosyjskie⁶¹. Mimo wszystko w lipcu 1993 r. USA zdecydowały się na zniesienie sankcji finansowych, co umożliwiło przyznanie kredytów przez międzynarodowe instytucje oraz anulowanie długów przez inne państwa. Prezydent Clinton 3 lutego 1994 r., w wyniku wizyty senackiej delegacji, zgodził się na uchylenie embarga handlowego i ustanowienie misji łącznikowych.

57 Viet Tuan Nguyen, *op. cit.*, s. 169.

58 *Ibidem*, s. 183.

59 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 121.

60 Viet Tuan Nguyen, *op. cit.*, s. 186–188.

61 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 130.

11 lipca 1995 r. przywódca USA ogłosił nawiązanie stosunków bilateralnych, a 6 sierpnia otworzono w Hanoi amerykańską ambasadę⁶².

Proces normalizacji stosunków dwustronnych przebiegał powoli z uwagi na różne oczekiwania stron. Wietnamczycy zakładali, że jego początkiem będzie zniesienie embarga handlowego, na co szczególnie liczyli, otwierając swoją gospodarkę na świat, a także napływ międzynarodowej pomocy na odbudowę kraju. Z kolei z perspektywy Waszyngtonu oczekiwano najpierw uregulowania sytuacji w Kambodży oraz szczególnie drażliwej kwestii, jaką byli zaginieni amerykańscy żołnierze. Normalizacja stosunków z Wietnamem nie była również priorytetem dla administracji USA, która przez twarde negocjacje próbowała wyjść z twarzą po wojennej traumie. Większość sojusznicznych państw zachodnich uznała zresztą komunistyczny Wietnam jeszcze w latach 70., a ustanowienie stosunków wietnamsko-amerykańskich wydawało się naturalną konsekwencją zachodzących na świecie zmian.

Strategia USA wobec Azji i Pacyfiku miała uwzględniać narzędzia miękkiej siły i stawiać na powiązania gospodarcze. W zgodzie z amerykańskimi interesami była postępująca integracja Wietnamu z ASEAN (stał się członkiem tej organizacji w 1995 r.) oraz w ramach inicjatywy APEC, do której przystąpił w 1998 r. Jeszcze w styczniu 1995 r. Wietnam złożył wniosek o akcesję do WTO. Po ustanowieniu oficjalnych relacji stosunki wietnamsko-amerykańskie nie rozwijały się pomyślnie, gdyż, z jednej strony, istniały obawy przed zbytnią ingerencją USA w politykę wewnętrzną Wietnamu, a z drugiej – Waszyngton nie był zadowolony z postępów w zakresie poszukiwania MIA/POW. To z kolei przełożyło się na brak zgody na udzielenie pomocy finansowej i technicznej przez amerykański Kongres⁶³. Ze strony wietnamskiej z kolei sygnalizowano kwestie ewentualnej rekompensaty za użycie defoliantów, takich jak *Agent Orange*, które zniszczyły tysiące hektarów lasów i pól uprawnych w Wietnamie, doprowadzając również do kalectwa około 3 mln ludzi⁶⁴.

62 *Chronology of U.S.-Vietnam Relations*, Ambasada USA i Konsulat w Wietnamie, <https://vn.usembassy.gov/chronology-of-u-s-vietnam-relations/#1995> (dostęp: 7.02.2025).

63 M. Pietrasiak, *op. cit.*, s. 140–141.

64 A. Ghosal, Hau Dinh, *The Vietnam War ended 50 years ago, but the battle with Agent Orange continues*, The Associated Press, 30.04.2025, <https://apnews.com/article/vietnam-war-anniversary-agent-orange-0829caefe48cc11fb88ab27982da922b> (dostęp: 10.05.2025).

W kwietniu 1997 r. ambasadorem USA w Hanoi został Douglas „Pete” Peterson, weteran wojenny, działający na rzecz normalizacji stosunków dwustronnych. Z kolei już 26–27 czerwca tego samego roku wizytę w Wietnamie złożyła sekretarz stanu USA Madeleine Albright, która została przyjęta przez ówczesnego lidera KPW Đỗ Mườia, premiera Võ Văn Kiệta i swojego odpowiednika Nguyễn Mạnh Cầm. W efekcie tej przełomowej wizyty podpisano umowę o poszanowaniu własności intelektualnej i uruchomieniu wietnamskiego konsulatu w San Francisco oraz amerykańskiego w Ho Chi Minh⁶⁵.

W dniu 11 marca 1998 r. uchylono wobec Wietnamu poprawkę Jacksona-Vanika, która wcześniej nakładała restrykcje za ograniczanie wolności migracji i odbierała dostęp do klauzuli najwyższego uprzywilejowania (MFN – Most Favoured Nation). Status ten Wietnam otrzymał ostatecznie na początku 1999 r., co umożliwiło mu sprzedaż towarów do USA na takich samych warunkach jak inni partnerzy handlowi o tej samej randze. Z kolei 26 marca władze w Hanoi podpisały porozumienie z amerykańską Korporacją Prywatnych Inwestycji Zagranicznych (OPIC – Overseas Private Investment Corporation), co oznaczało gwarancje rządowe dla inwestujących w Wietnamie firm amerykańskich⁶⁶. W drugiej połowie lat 90. trwały również negocjacje w sprawie podpisania dwustronnej umowy handlowej (BTA – Bilateral Trade Agreement), do czego ostatecznie doszło 13 lipca 2000 r. Dokument został ratyfikowany przez Amerykanów w październiku, a przez Wietnamczyków w listopadzie 2001 r. i utorował drogę do zacieśnienia współpracy gospodarczej⁶⁷.

W dniach 8–9 września 1999 r. kolejną wizytę w Hanoi złożyła Madeleine Albright, spotykając się ponownie z czołowymi politykami wietnamskimi: sekretarzem generalnym KPW Lê Khả Phiêu, premierem Phan Văn Khảiem oraz szefem wietnamskiego MSZ Nguyễn Mạnh Cầmem. Sekretarz stanu USA była również świadkiem zwrotu szczątków amerykańskich żołnierzy zaginionych w akcji podczas wojny, a po opuszczeniu Hanoi odwiedziła miasto Ho Chi Minh, gdzie brała udział w otwarciu

65 D. Lamb, *Albright Outlines U.S. Terms for Closer Ties with Vietnam*, The Los Angeles Times, 28.06.1997, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1997-06-28-mn-7853-story.html> (dostęp: 10.02.2025).

66 B. Kratiuk, *op. cit.*, s. 115.

67 W. Pollard, *U.S.-Vietnam Bilateral Trade Agreement Takes Effect, Heralding Lower Duties for Imports from Vietnam*, „International Economic Review” 2002, s. 5.

amerykańskiego konsulatu⁶⁸. Z kolei w marcu 2000 r. do Wietnamu przybył William Cohen, sekretarz obrony, którego pobyt był kilkakrotnie przekładany, z uwagi na newralgiczny temat, jakim była współpraca w zakresie bezpieczeństwa⁶⁹. Cohen spotkał się ze swoim wietnamskim odpowiednikiem Phạm Văn Trà oraz wizytował miejsce poszukiwań ciała komandora marynarki wojennej Richarda Richa, zestrzelonego w maju 1967 r. w okolicach Hanoi⁷⁰. Dla strony amerykańskiej współpraca z Wietnamem przy poszukiwaniach zaginionych żołnierzy z okresu wojny wietnamskiej miała ważne znaczenie symboliczne i sprzyjała poprawie relacji dwustronnych.

Najważniejszym wydarzeniem końca XX w. w relacjach dwustronnych była wizyta Billa Clintona w Wietnamie między 16 a 20 listopada 2000 r. – pierwsza, od czasu pobytu Nixona w Sajgonie w 1969 r., wizyta amerykańskiej głowy państwa w Wietnamie⁷¹. Clinton spotkał się z wietnamskimi przywódcami, w tym z prezydentem Trần Đức Lươngiem, premierem Phan Văn Khảiem oraz przewodniczącym Zgromadzenia Narodowego Nông Đức Mạnhem. Towarzyszyła mu żona Hillary (ówcześnie senator elekt) oraz córka Chelsea, dzięki czemu wizyta nabrała bardziej osobistego charakteru. Pośród członków delegacji obecni byli również synowie kapitana sił powietrznych Lawrence’a Everta, którego samolot został strącony nad Hanoi w 1967 r., a prace poszukiwawcze szczątek zestrzelonego pilota właśnie trwały⁷².

W efekcie wizyty podpisano umowę o współpracy naukowej i technologicznej oraz memorandum między Ministerstwem Pracy, Inwalidów Wojennych i Spraw Socjalnych SRW i Departamentem Pracy USA. Clinton przekazał Lườngowi dyski zawierające 360 tys. stron dokumentów, które miały być pomocne w poszukiwaniu informacji o zaginionych na wojnie Wietnamczykach. Prezydent amerykański, będąc jeszcze w Hanoi, odwiedził tamtejszy Uniwersytet Narodowy, szef wietnamskiej dyplomacji

68 N. Kempster, *Albright Opens Consulate Near Infamous Saigon Spot*, The Los Angeles Times, 8.09.1999, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1999-sep-08-mn-7862-story.html> (dostęp: 10.02.2025).

69 *Chronology of U.S.-Vietnam Relations...*

70 P. Richter, *Cohen Begins Vietnam Visit, Pushes for Relations Between Militaries*, The Los Angeles Times, 14.03.2000, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-mar-14-mn-8707-story.html> (dostęp: 10.02.2025).

71 *Vietnam-U.S. Relations: Twenty Years of Progress*, The Clinton Foundation, 11.07.2015, <https://stories.clintonfoundation.org/vietnam-u-s-relations-twenty-years-of-progress-ea77d8408047> (dostęp: 10.02.2025).

72 *Clinton Makes Historic Visit to Vietnam*, ABC News, 16.11.2000, <https://abcnews.go.com/International/story?id=82119&page=1> (dostęp: 10.02.2025).

Nguyễn Dy Niên przyjął delegację firm amerykańskich, a wicepremier SRW ds. gospodarczych Nguyễn Mạnh Cầm spotkał się z przedstawicielką USA ds. Handlu. Charlene Barshefsky wzięła również udział, razem z sekretarzem handlu Normanem Minetą, w sesji roboczej z ministrem handlu Vũ Khoanem, dyskutując o wdrożeniu BTA i akcesji Wietnamu do WTO. Na zakończenie wizyty delegacja amerykańska udała się do Ho Chi Minh, gdzie odbyło się forum biznesowe USA-Wietnam, w którym wzięło udział po 80 firm z każdego kraju⁷³.

Współpraca dwustronna zaczęła nabierać tempa, co wcześniej było hamowane zarówno przez konserwatystów republikańskich i kombatanatów w USA, jak i sceptyczne wobec Waszyngtonu skrzydło partyjne w ramach KPW. Wydaje się również, że problem wojennej traumy został przepracowany w samych Stanach Zjednoczonych, gdzie pojawiały się coraz częściej publikowane wspomnienia weteranów i wyważone oceny w odniesieniu do konfliktu. W czasie prezydentury George W. Busha relacje wietnamsko-amerykańskie rozwijały się stopniowo, mimo że amerykańska polityka zagraniczna tamtego okresu była determinowana zamachami terrorystycznymi z 11 września 2001 r. oraz interwencjami w Afganistanie i Iraku.

Jeszcze pod koniec 2000 r. w Hanoi otwarte zostało oficjalne przedstawicielstwo Agencji Stanów Zjednoczonych ds. Rozwoju Międzynarodowego (USAID – United States Agency for International Development). Do USA przyjeżdżało coraz więcej wietnamskich studentów w ramach stypendium Fundacji Fulbrighta, a obydwie strony podejmowały wspólne działania w zakresie oczyszczania skażonych defoliantami terenów Wietnamu. Problemem w relacjach dwustronnych pozostawała kwestia praw człowieka, która przełożyła się na przyjęcie w lipcu 2004 r. rezolucji potępiającej wietnamskie władze za nieprzestrzeganie praw mniejszości i ograniczanie swobody praktyk religijnych, co spowodowało umieszczenie Wietnamu na liście krajów znajdujących się pod specjalną kontrolą na dwa lata (*ang. country of particular concern*)⁷⁴.

Dochodziło jednak do wielu spotkań na poziomie międzypaństwowym, a najbardziej znaczący był pobyt w USA ówczesnego premiera Wietnamu Phan Văn Khải'a między 19 a 24 czerwca 2005 r., któremu towarzyszyła liczna delegacja przedstawicieli świata biznesu. Była to pierwsza wizyta tak wysokiego dygnitarza wietnamskiego w Stanach

73 *President Clinton Welcomed in Hanoi*, Ambasada Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych, 17.11.2000, <https://vietnamembassy-usa.org/relations/president-clinton-welcomed-vietnam> (dostęp: 8.02.2025).

74 B. Kratiuk, *op. cit.*, s. 119–120.

Zjednoczonych od momentu zakończenia wojny, a szef rządu SRW został przyjęty przez samego prezydenta USA George'a W. Busha⁷⁵. Amerykański prezydent gościł z kolei między 17 a 20 listopada 2006 r. w Hanoi. Jego wizyta była związana z odbywającym się w wietnamskiej stolicy szczytem APEC. Oprócz deklaracji usunięcia Wietnamu z listy krajów nieprzestrzegających swobód obywatelskich prezydent USA udzielił również poparcia dla jego członkostwa w WTO, co nastąpiło w styczniu rok później. Bush został przyjęty przez swojego odpowiednika Nguyễn Minh Triết, szef rządu w Hanoi Nguyễn Tấn Dũnga oraz sekretarza generalnego KPW Nông Đức Mạnh. Prezydent USA zakończył wizytę w mieście Ho Chi Minh, odwiedzając laboratoria Instytutu Pasteura zajmujące się badaniami nad wirusem HIV/AIDS i ptasią gripą, a także Centrum Giełdy Papierów Wartościowych, gdzie odbył się okrągły stół z udziałem 11 firm amerykańskich i wietnamskich. Odłożonym w czasie efektem tej wizyty było także przyznanie relacjom gospodarczym z Wietnamem statusu stałych normalnych stosunków handlowych (PNTR – Permanent Normal Trade Relations), do czego doszło 29 grudnia 2006 r.⁷⁶

W odpowiedzi na zaproszenie Busha z rewizytą do Stanów Zjednoczonych między 18 a 23 czerwca 2007 r. udał się Nguyễn Minh Triết. Podczas rozmów z amerykańskim prezydentem omawiano kwestie handlu i inwestycji, ale poruszano również wrażliwe tematy, jak przestrzeganie praw człowieka czy wolności religijnej w Wietnamie⁷⁷. Z kolei rok później, w drugiej połowie czerwca, do Waszyngtonu udał się szef rządu w Hanoi Nguyễn Tấn Dũng. Premier był świadkiem podpisania porozumienia o współpracy w zakresie promocji handlu, rozwoju przemysłu aluminiowego, kontraktu na rozbudowę mobilnego systemu informacyjnego GSM czy sieci usług *high-tech* dla pasażerów linii lotniczych. Dũng spotkał się również z liderami Partii Republikańskiej i Demokratycznej w Senacie, speakerką Izby Reprezentantów USA Nancy Pelosi oraz sekretarzem obrony Robertem Gatesem⁷⁸.

75 *Prime Minister Phan Van Khai visits United States in June 2005*, Ambasada Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych, 22.06.2005, <https://vietnamembassy-usa.org/vi/node/6109> (dostęp: 8.02.2025).

76 *Chronology of U.S.-Vietnam Relations...*

77 *President Nguyễn Minh Triết starts US tour*, Government News (Báo Chính Phủ), 18.06.2007, <https://en.baohinhphu.vn/president-nguyen-minh-triet-starts-us-tour-111699.htm> (dostęp: 8.02.2025).

78 *Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng hội đàm với Tổng thống Hoa Kỳ George W. Bush: Đẩy mạnh quan hệ kinh tế, thương mại, đầu tư giữa hai nước lên tầm cao mới* (Premier Nguyễn Tấn Dũng prowadzi rozmowy z prezydentem USA George'em W. Bushem:

Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych ewoluowała, od kiedy gospodarzem w Białym Domu został Barack Obama, a jej istotnym założeniem stała się większa koncentracja działań w regionie Azji i Pacyfiku. Kiedy w lipcu 2010 r., w związku ze szczytem ASEAN, w Wietnamie gościła sekretarz stanu USA Hillary Clinton, jej wystąpienie nakreślało główne założenia azjatyckiego zwrotu, podkreślając coraz większe zainteresowanie Amerykanów sporem na Morzu Południowochińskim i sytuacją w Azji Południowo-Wschodniej. Termin *pivot to Asia*, łączony później ze strategią równoważenia (ang. *rebalancing*), upowszechnił się po publikacji artykułu *America's Pacific Century* napisanego przez Clinton dla Foreign Policy w listopadzie 2011 r.⁷⁹ Dla Wietnamu amerykańska polityka oznaczała szanse bliższej współpracy z Waszyngtonem, który mógłby balansować siłę Chin w regionie. Hillary Clinton w październiku tego samego roku odwiedziła Hanoi, gdzie odbywało się spotkanie w ramach Szczytu Azji Wschodniej, w którym po raz pierwszy uczestniczyły Stany Zjednoczone, potwierdzając poprzednie deklaracje amerykańskiej administracji i azjatycki zwrot.

4.2. Relacje wietnamsko-amerykańskie w latach 2011–2024

W 2011 r. na kierunku wietnamskim aktywna była sekretarz stanu Hillary Clinton. W drugiej połowie lipca spotkała się ze swoim odpowiednikiem Phạm Gia Khiêmem, we wrześniu, przy okazji obrad ONZ, z jego niedawno wybranym następcą Phạm Bình Minhem, a w listopadzie z prezydentem kraju Trương Tấn Sangiem, w związku z organizowanym w Honolulu na Hawajach szczytem APEC. Z kolei rok później szefowa amerykańskiej dyplomacji gościła w Hanoi w lipcu, spotykając się ponownie ze swoim odpowiednikiem Minhem, sekretarzem generalnym KPW Nguyễn Phú Trọngiem czy premierem Nguyễn Tấn Dũngiem. Podczas spotkań z wietnamskimi politykami podkreśliła konieczność

Wzmocnienie relacji gospodarczych, handlowych i inwestycyjnych między obu państwami do nowego, wyższego poziomu), „Báo Chính Phủ” (Wiadomości Rządowe), 25.06.2008, <https://baochinhphu.vn/thu-tuong-nguyen-tan-dung-hoi-dam-voi-tong-thong-hoa-ky-george-w-bush-day-manh-quan-he-kinh-te-thuong-mai-dau-tu-giua-hai-nuoc-len-tam-cao-moi-1027831.htm> (dostęp: 8.02.2025).

⁷⁹ H. Clinton, *America's Pacific Century*, Foreign Policy, 11.10.2011, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (dostęp: 10.02.2025).

zachowania wolności żeglugi i rozwiązania sporu na Morzu Południowochińskim w oparciu o prawo międzynarodowe⁸⁰.

Tempa nabierała współpraca wojskowa, czego efektem była wizyta w Wietnamie sekretarza obrony Leona Panetty w czerwcu 2012 r., który również podczas rozmów odniósł się do kwestii sporu o archipeląg Spratly i Wyspy Paracelskie. Przedstawiciel amerykańskiej administracji miał możliwość odwiedzenia wietnamskiej bazy Cam Ranh, która do niedawna była symbolem współpracy Wietnamu z ZSRR/Rosją, co stanowiło dowód na postępujące zbliżenie USA i Wietnamu na płaszczyźnie wojskowej⁸¹.

Do istotnej wizyty na najwyższym szczeblu doszło między 24 a 25 lipca 2013 r., kiedy to prezydent Sang spotkał się w Stanach Zjednoczonych z Barackiem Obamą. Najważniejszym efektem rozmów była decyzja o podniesieniu rangi relacji dwustronnych do poziomu kompleksowego partnerstwa (ang. *comprehensive partnership*). Rozmawiano również o zacieśnieniu współpracy gospodarczej, która miała być fundamentem relacji, a także o bezpieczeństwie w regionie Morza Południowochińskiego⁸². Obie strony zadeklarowały chęć intensyfikacji spotkań na wysokim szczeblu, czego dowodem były liczne spotkania w kolejnych miesiącach Johna Kerry'ego, następcy Clinton na stanowisku sekretarza stanu, z wietnamskimi politykami. Rozmawiał on z premierem Dŭngiem we wrześniu w Waszyngtonie, na marginesie szczytu ASEAN w Brunei w październiku, a także ze wszystkimi przedstawicielami najwyższego przywództwa Wietnamu podczas oficjalnej wizyty w Hanoi w grudniu 2013 r.

W 2014 r. doszło do kilku spotkań na najwyższym szczeblu przy okazji międzynarodowych szczytów multilateralnych. Premier Dŭng rozmawiał z Barackiem Obamą w marcu, na Szczycie Bezpieczeństwa Jądrowego w Holandii, i w czasie Szczytu ASEAN w Mjanmie w listopadzie, zaś prezydent Sang spotkał się z Obamą w listopadzie na marginesie szczytu APEC w Pekinie. Z kolei jeszcze w kwietniu w Wietnamie gościł przewodniczący Senatu USA Patrick Leahy, który przybył tam na zaproszenie

80 *Travels of the Secretary/Hillary Rodham Clinton*, Department of State United States of America, Office of the Historian, <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/secretary/clinton-hillary-rodham> (dostęp: 10.02.2025).

81 D. Cloud, *Panetta works to repair U.S.-Vietnam ties during historic visit*, The Los Angeles Times, 4.06.2012, <https://www.latimes.com/archives/blogs/world-now/story/2012-06-04/panetta-works-to-repair-u-s-vietnam-ties-during-historic-visit> (dostęp: 10.02.2025).

82 C.A. Thayer, *The US-Vietnam Comprehensive Partnership: what's in a name?*, ASPI The Strategist, 13.07.2013, <https://www.aspistrategist.org.au/the-us-vietnam-comprehensive-partnership-whats-in-a-name/> (dostęp: 10.02.2025).

kierującego wietnamskim Zgromadzeniem Narodowym Nguyễn Sinh Hùng⁸³. Podczas wizyty Leahy spotkał się również z sekretarzem Trõngiem, prezydentem Sangiem i ministrem obrony Phùng Quang Thanhem, a ponadto wziął udział w spotkaniu ze studentami prawa z Uniwersytetu Narodowego w Hanoi. Amerykańska delegacja udała się także do Đà Nẵng, gdzie wzięła udział w ceremonii uruchomienia systemu oczyszczania lotniska z dioksyn. Problem użycia defoliantów i skutki ich działania, odczuwane w Wietnamie do dziś, również był sygnalizowany przez stronę wietnamską podczas pobytu Leahy'ego⁸⁴.

Między 6 a 10 lipca 2015 r. po raz pierwszy w historii w Białym Domu został przyjęty sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu. Wizyta ta była wyraźnym sygnałem, że Waszyngton akceptuje wietnamskie realia polityczne i wyraża gotowość kontynuowania współpracy pomimo różnic w systemach politycznych. Rozmowy Trõnga z Obamą koncentrowały się na temacie pogłębiania kompleksowego partnerstwa, kwestii bezpieczeństwa regionalnego czy funkcjonowania wielostronnej umowy handlowej, zwanej Partnerstwem Transpacyficznym. Nie unikało jednak trudnych tematów, jak wolność słowa, praktykowania religii czy przestrzegania praw obywatelskich⁸⁵. W sierpniu tego samego roku do Wietnamu udał się szef amerykańskiej dyplomacji John Kerry, który na początku września przyjął w Waszyngtonie goszczącego w Stanach Zjednoczonych przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego Wietnamu. Hùng odwiedził również Boston, gdzie spotkał się z przewodniczącym Senatu Orrinem Hatchem, speakerem Izby Reprezentantów Johnem Boehnerem, a także z profesorami i menadżerami Uniwersytetu Harvarda, aby omówić możliwość pogłębienia współpracy gospodarczej, handlowej i w zakresie opieki zdrowotnej⁸⁶.

83 A. Vuving, *A Breakthrough in US-Vietnam Relations*, The Diplomat, 10.04.2015, <https://thediplomat.com/2015/04/a-breakthrough-in-us-vietnam-relations/> (dostęp: 10.02.2025).

84 *Top US senator concludes Vietnam visit*, VietnamPlus, 21.04.2014, <https://en.vietnamplus.vn/top-us-senator-concludes-vietnam-visit-post59367.vnp> (dostęp: 10.02.2025).

85 Le Hong Hiep, *The Vietnam-US Security Partnership and the Rules-Based International Order in the Age of Trump*, ISEAS Publishing: Singapore 2020, s. 4, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/TRS1_20.pdf (dostęp: 11.02.2025).

86 *NA Chairman's US visit opens up new prospects*, VietnamPlus, 11.09.2015, <https://en.vietnamplus.vn/na-chairmans-us-visit-opens-up-new-prospects-post81534.vnp> (dostęp: 12.02.2025).

W lutym 2016 r. premier Dũng spotkał się z Barackiem Obamą przy okazji Szczytu USA-ASEAN w Kalifornii, ale najważniejszym wydarzeniem w relacjach dwustronnych była wizyta amerykańskiego prezydenta w Wietnamie między 23 a 25 maja. Obama został przyjęty przez sekretarza Trônga, premiera Nguyễn Xuân Phúca, prezydenta Trần Đại Quangą oraz przewodniczącą Zgromadzenia Narodowego Nguyễn Thị Kim Ngân. Najbardziej znaczącą i symboliczną decyzją, jaka wtedy zapadła, było ogłoszenie całkowitego zniesienia embarga na eksport broni do Wietnamu, które obowiązywało jeszcze od czasów wojny. Obama ogłosił również utworzenie Uniwersytetu Fulbrighta, co oficjalnie nastąpiło rok później, a także zgodził się na działalność wolontariuszy uczących angielskiego w ramach Korpusu Pokoju (Peace Corps). W efekcie wizyty VietJet Air i Boeing podpisały kontrakt o wartości około 11,3 mld USD na zakup stu samolotów, wliczając również zakup silników od firmy Pratt & Whitney. USA zobowiązały się ponadto do kontynuowania procesu oczyszczania terenów z dioksyn, a kolejnym wyznaczonym miejscem zostały okolice lotniska Biên Hòa na południu Wietnamu. Wizyta była dowodem zacieśniających się relacji dwustronnych i otwierała nowe drzwi do pogłębienia współpracy w zakresie bezpieczeństwa i nowych technologii⁸⁷.

Po zmianach w Białym Domu, w związku z wyborem Donalda Trumpa na kolejnego prezydenta USA, kontynuowano organizację spotkań na wysokim szczeblu. Jeszcze przed zmianą administracji amerykańskiej w styczniu 2017 r. w Hanoi gościł John Kerry. Z kolei w lutym na szczycie G-20 w Niemczech minister spraw zagranicznych Wietnamu Phạm Bình Minh spotkał się z nowo mianowanym sekretarzem stanu Rexem Tillersonem⁸⁸. Szefowie obu dyplomacji mieli również okazję do rozmów podczas kwietniowej wizyty Minha w Stanach Zjednoczonych, a Tillersona w Wietnamie w listopadzie na marginesie szczytu APEC.

Między 29 a 31 maja 2017 r. w Stanach Zjednoczonych gościł premier Phúć. W wyniku rozmów z Donaldem Trumpem potwierdzono plany pierwszej w historii wizyty amerykańskiego lotniskowca w Wietnamie, do której doszło w 2018 r. (*USS Carl Vinson*). Podpisano też porozumienia

87 Le Hong Hiep, *Obama's Visit to Vietnam Gave Many Important Immediate and Long-term Outcomes*, ISEAS Perspective, No. 29, 2.07.2016, s. 4–5, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2016_29.pdf (dostęp: 11.02.2025).

88 Anh Kiet, *DPM Pham Binh Minh met State Secretary of the United States, Britain, Brazil*, Hanoi Times, 19.02.2017, <https://hanoitimes.vn/dpm-pham-binh-minh-met-state-secretary-of-the-united-states-britain-brazil.559339.html> (dostęp: 11.02.2025).

handlowe i inwestycyjne o wartości około 15 mld USD, w tym w zakresie sektora lotniczego (zakup silników od General Electrics), energetyki (import węgla i gazu LNG), rolnictwa i technologii. Co więcej, zorganizowano wspólne seminarium z udziałem przedstawiciela USA ds. handlu Roberta Lighthizera i reprezentantów 300 firm z obu krajów⁸⁹.

Spotkanie liderów państw należących do Wspólnoty Gospodarczej Azji i Pacyfiku w Đà Nẵng przyciągnęło z kolei do Wietnamu amerykańskiego prezydenta. Po zakończeniu obrad w ramach APEC udał się on na spotkanie z wietnamskimi politykami do stołecznego Hanoi. W czasie rozmów Trump często odwoływał się do koncepcji Indo-Pacyfiku, podkreślał chęć wzmocnienia współpracy wojskowej i znaczenie dwustronnych umów handlowych, krytykując ogłoszone wcześniej multilateralne projekty, jak TPP. W efekcie tej wizyty podpisano porozumienia handlowe o wartości 12 mld USD, dotyczące sektora gazowego, samochodowego i awiacji oraz ogłoszono plan współpracy obronnej na lata 2018–2020⁹⁰.

W lipcu 2018 r. w Hanoi przebywał nowy szef amerykańskiej dyplomacji Mike Pompeo, który spotkał się m.in. ze swoim odpowiednikiem Minhem, premierem rządu w Hanoi Nguyễn Xuân Phúciem oraz sekretarzem generalnym KPW Nguyễn Phú Trọngiem. Dyskutowano o bezpieczeństwie w regionie w kontekście sytuacji na Półwyspie Koreańskim oraz Morzu Południowochińskim, a sekretarz stanu zapewnił o uruchomieniu w niedługim czasie projektu detoksykacji terenów w okolicach miasta Biên Hoà⁹¹.

Pompeo ponownie odwiedził Wietnam pod koniec lutego 2019 r., a jego druga wizyta związana była ze spotkaniem Donalda Trumpa z północnokoreańskim przywódcą Kim Dzong Unem, którzy na miejsce rozmów wybrali wietnamską stolicę. Szczyt Trump-Kim tymczasowo uczynił z Hanoi centrum globalnej dyplomacji, a Wietnamowi pomógł w budowaniu wizerunku aktywnego mediatora w sporach, pomostu między Wschodem a Zachodem i neutralnego aktora sceny międzynarodowej. Rola

89 R. Rampton, D. Brunnstrom, *Trump hails deals worth 'billions' with Vietnam*, 1.06.2017, <https://www.reuters.com/article/business/trump-hails-deals-worth-billions-with-vietnam-idUSKBN18R30B/> (dostęp: 11.02.2025).

90 Le Hong Hiep, *Making Deals: President Trump's Visit to Vietnam*, ISEAS Perspective, No. 86, 22.11.2017, s. 3–4, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2017_86.pdf (dostęp: 11.02.2025).

91 M. Zaręba, *Monitor wietnamski*, Ośrodek Spraw Azjatyckich (lipiec–sierpień) 2018, https://www.osa.uni.lodz.pl/fileadmin/Jednostki/Osrodek_Spraw_Azjatyckich/Monitor/Monitor_Wietnamski/2018/OSA_MONITOR_WIETNAMSKI_LIPIEC-SIERPIEN_2018.pdf (dostęp: 12.02.2025).

gospodarza spotkania podkreśliła rosnące znaczenie Wietnamu w regionie i jego strategiczną rolę w relacjach z wielkimi mocarstwami. Przy okazji obecności w Hanoi Trump spotkał się również z czołowymi politykami wietnamskimi, jak sekretarz Trùng czy premier Phúc⁹².

W maju 2019 r. w Stanach Zjednoczonych przebywał jeszcze minister spraw zagranicznych Wietnamu Minh, przyjęty przez swojego odpowiednika, na zaproszenie którego przybył do USA. Minh miał również okazję do rozmów z pełniącym obowiązki sekretarza obrony Patrickiem Shanahanem, zastępcą doradcy ds. bezpieczeństwa Karlem Kuppermanem i asystentem prezydenta Keithem Kelloggiem. Szef wietnamskiej dyplomacji omawiał także kwestie gospodarcze i możliwości poprawy klimatu inwestycyjnego dla firm amerykańskich zainteresowanych wietnamskim rynkiem podczas spotkań z sekretarzem skarbu Stevenem Mnuchinem i sekretarzem handlu Wilburem Rossem⁹³. Kolejny rok, pandemiczny, przyniósł zaledwie jedno istotne spotkanie wysokiego szczebla, kiedy do Hanoi w październiku przybył Mike Pompeo. Wietnam był przystankiem w trakcie jego dłuższej podróży po Azji, podczas której udał się również do Indii, na Sri Lankę, Malediwy oraz do Indonezji, gdzie omawiał możliwości współpracy w ramach Quad⁹⁴.

W 2021 r. nowo wybrany premier Phạm Minh Chính spotkał się z prezydentem Joe Bidenem między 12 a 13 maja w Waszyngtonie, w związku ze Szczytem USA-ASEAN, oraz na początku listopada w Glasgow przy okazji Konferencji Stron (COP – Conference of Parties). Krótkie spotkania podczas tych wydarzeń można odczytać jako gest otwartości wobec Wietnamczyków, czego dowodem były również wizyty przedstawicieli amerykańskiej administracji w Wietnamie. Między 28 a 29 lipca w Hanoi gościł sekretarz obrony Lloyd Austin, który spotkał się z premierem Chinhem, prezydentem Phuciem oraz swoim odpowiednikiem Phan Văn Giangiem. Rozmowy koncentrowały się na walce z pandemią COVID-19, a także

92 M. Cook, I. Storey, *The Trump Administration and Southeast Asia: The Hanoi Summit and US Policy in Southeast Asia*, ISEAS Perspective, No. 14, 14.03.2019, s. 2–3, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2019_14.pdf (dostęp: 11.02.2025).

93 *Deputy PM Pham Binh Minh pays official visit to US*, Ambasada Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych, 24.05.2019, https://vietnamembassy-usa.org/news/2019/05/deputy-pm-pham-binh-minh-pays-official-visit-us?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 11.02.2025).

94 Le Hong Hiep, *Secretary Pompeo's Visit to Hanoi: What To Expect*, The Diplomat, 29.10.2020, <https://thediplomat.com/2020/10/secretary-pompeos-visit-to-hanoi-what-to-expect/> (dostęp: 12.02.2025).

na pogłębianiu współpracy wojskowej. Podpisano porozumienie, w ramach którego USA (we współpracy z Uniwersytetem Harvarda i Texas Tech) miały pomóc Wietnamowi w poszukiwaniu i identyfikacji szczątków wietnamskich żołnierzy zaginionych w czasie wojny⁹⁵. Między 24 a 26 sierpnia w Hanoi gościła z kolei Kamala Harris, która spotkała się z prezydentem, wiceprezydentem oraz premierem Wietnamu. Wiceprezydent USA zapowiedziała przekazanie Wietnamczykom miliona dawek szczepionek Pfizer, które miały dotrzeć w ciągu doby, oraz brała udział w otwarciu nowego regionalnego biura amerykańskiego Centrum Kontroli i Zapobiegania Chorobom (CDC – Center for Disease Control and Prevention)⁹⁶.

Plany podniesienia poziomu relacji dwustronnych, o czym rozmawiano w czasie spotkań wietnamsko-amerykańskich, skomplikowała jednak rosyjska agresja na Ukrainę. Brak bezpośredniej krytyki działań Rosji, który przejawiał się m.in. we wstrzymywaniu się wobec głosowanych na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ antyrosyjskich rezolucji, wywołał niezadowolenie w Waszyngtonie. Ostrożna reakcja Wietnamu, pozostającego w bliskich relacjach z Moskwą, sprawiła, że w 2022 r. na najwyższym szczeblu doszło tylko do dwóch okazjonalnych spotkań między prezydentem Bidenem a premierem Chínhem: w połowie maja podczas obrad ONZ⁹⁷ oraz pod koniec września na szczycie ASEAN w stolicy Kambodży⁹⁸.

Do przełomowych wydarzeń w stosunkach dwustronnych doszło jednak w 2023 r. Między 14 a 16 kwietnia w Wietnamie przebywał sekretarz stanu Antony Blinken, którego obecność zwiastowała oficjalną wizytę Joe Bidena. Szef amerykańskiej dyplomacji spotkał się m.in. z sekretarzem generalnym Trôngiem oraz przewodniczącym Komisji Stosunków Zewnętrznych Lê Hoài Trungiem, co może świadczyć o uznaniu roli KPW jako

95 W. Choong, Hoang Thi Ha, Le Hong Hiep, I. Storey, *US Secretary of Defense Lloyd Austin's Southeast Asia Tour: Assurances and Dividends*, ISEAS Perspective, No. 103, 5.08.2021, s. 2–3, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/07/ISEAS_Perspective_2021_103.pdf (dostęp: 10.02.2025).

96 J. Pearson, N. Bose, *U.S. VP Harris forges on with Vietnam trip despite mystery „health incident”*, Reuters, 24.08.2021, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/eve-harris-trip-vietnam-tells-china-it-does-not-pick-sides-2021-08-24/> (dostęp: 10.02.2025).

97 *PM Chính meets with US President Biden, stressing „special relations”*, VietNamNews, 13.05.2022, <https://vietnamnews.vn/politics-laws/1191144/pm-chinh-meets-with-us-president-biden-stressing-special-relations.html> (dostęp: 14.02.2025).

98 *Prime Minister meets U.S. President Biden on sidelines of ASEAN Summits*, Government News (Báo Chính Phủ), 13.11.2022, <https://en.baohinhphu.vn/prime-minister-meets-us-president-biden-on-sidelines-of-asean-summits-11122113001759527.htm> (dostęp: 16.02.2025).

równorzędnego partnera, odkładając na bok różnice ideologiczne. Podczas wizyty Blinkena dokonano również symbolicznej ceremonii „wbicia łopaty” pod budowę nowego budynku amerykańskiej ambasady w Hanoi, której koszt ma oscylować wokół 1,2 mld USD. Toczono też rozmowy biznesowe w oparciu o rezultaty wizyty w Wietnamie przedstawicieli ponad 50 firm amerykańskich z marca 2023 r., które wyrażały zainteresowanie tamtejszym rynkiem⁹⁹.

Wizyta Joe Bidena, która miała miejsce między 10 a 11 września 2023 r., przyniosła duży przełom w postaci podniesienia statusu relacji dwustronnych o dwa szczeble do poziomu kompleksowego strategicznego partnerstwa (ang. *comprehensive strategic partnership*). Co więcej, doszło do podpisania umów mających na celu rozwój łańcuchów dostaw w sektorze półprzewodników oraz zapowiadających możliwość wydobycia metali ziem rzadkich, których zasoby w Wietnamie określane są jako szóste na świecie¹⁰⁰. Wietnam uznano za istotny kraj w koncepcji *friendshoringu*, czyli przenoszeniu łańcuchów dostaw do państw zaprzyjaźnionych, co ma na celu dywersyfikację źródeł, a przede wszystkim zmniejszenie zależności od geopolitycznych rywali, takich jak Chiny¹⁰¹.

Firmy amerykańskie, m.in. Nvidia, Synopsys i Marvell, ogłosiły plany inwestycji, obejmujące budowę centrów projektowania układów scalonych na południu Wietnamu, a Microsoft zadeklarował realizację projektów związanych ze sztuczną inteligencją. Amerykańscy potentaci mają iść wzorem firmy Amkor Technology, która swoją fabrykę montażu i testowania półprzewodników otworzyła oficjalnie w Bắc Ninh na północy Wietnamu miesiąc po wizycie prezydenta. Ogłoszono również podpisanie umowy o wartości 7,5 mld USD na zakup przez Vietnam Airlines 50 samolotów Boeing 737 w celu modernizacji floty narodowego przewoźnika¹⁰².

99 S. Strangio, *Blinken Bound for Vietnam as US Pushes for Upgrade in Relations*, The Diplomat, 14.04.2023, <https://thediplomat.com/2023/04/blinken-bound-for-vietnam-as-us-pushes-for-upgrade-in-relations/> [dostęp: 16.02.2025].

100 M. Pistilli, *Rare Earths Reserves: Top 8 Countries*, InvestingNews Network, 2.05.2025, <https://investingnews.com/daily/resource-investing/critical-metals-investing/rare-earth-investing/rare-earth-reserves-country/> [dostęp: 10.02.2025].

101 Hai Hong Nguyen, *Why Biden's Visit to Vietnam Is a Triumph for the US*, The Diplomat, 6.09.2023, <https://thediplomat.com/2023/09/why-bidens-visit-to-vietnam-is-a-triumph-for-the-us/> [dostęp: 1.02.2025].

102 *US, Vietnam reach deals on planes, tech and human rights as Biden visits*, Reuters, 10.09.2023, <https://www.reuters.com/world/us-vietnam-reach-deals-planes-tech-human-rights-biden-visits-2023-09-10/> [dostęp: 13.02.2025].

Koniec kadencji Joe Bidena przypadł na okres zawirowań politycznych w Wietnamie. Po śmierci sekretarza Trônga w lipcu 2024 r. nowy lider KPW Tô Lâm kontynuował działania poprzednika w myśl „bambusowej dyplomacji” i dążył do rozmów z przywódcami dwóch największych mocarstw. Z amerykańskim prezydentem spotkał się we wrześniu w Nowym Jorku przy okazji sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ i wykładu na Uniwersytecie Columbia¹⁰³. W listopadzie na szczycie APEC w Peru Biden rozmawiał natomiast z nowym prezydentem Wietnamu Lương Cườngiem, a w tym samym miesiącu, podczas szczytu G-20 w Rio de Janeiro, amerykański prezydent spotkał się z premierem Chínhem. Wybory w Stanach Zjednoczonych z początku listopada doprowadziły do zmiany gospodarza w Białym Domu, a zwycięstwo Donalda Trumpa zapowiadało nową erę w relacjach dwustronnych.

4.3. Ilościowa analiza spotkań wietnamsko-amerykańskich w latach 2011–2024

Od wyboru na stanowisko sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyễn Phú Trônga, po XI zjeździe partyjnym, do końca roku 2024, który obejmował część jego trzeciej kadencji i pierwsze miesiące władzy nowego lidera KPW Tô Lâma, odnotowano 145 spotkań na różnym szczeblu (tabela 10)¹⁰⁴. Wyróżniono 24 spotkania na najwyższym szczeblu (16,5%), czyli między przedstawicielami „czterech filarów”

103 S. Strangio, *Vietnam's Tô Lâm Set to Meet With President Biden*, The Diplomat, 25.09.2024, <https://thediplomat.com/2024/09/vietnams-to-lam-set-to-meet-with-president-biden/> (dostęp: 19.02.2025).

104 Baza spotkań została sporządzona w oparciu o informacje zamieszczone między 1 stycznia 2011 a 31 grudnia 2024 r. na portalach *VietnamPlus* (en.vietnamplus.vn – wer. ang.; www.vietnamplus.vn – wer. wiet.), *VietnamNews* (vietnamnews.vn), oficjalnym portalu Ludowej Armii Wietnamu (en.qdnd.vn – wer. ang.; www.qdnd.vn – wer. wiet.), internetowej wersji organu prasowego Komunistycznej Partii Wietnamu *Nhân Dân* (en.nhandan.vn – wer. ang.; nhandan.vn – wer. wiet.) oraz stronie Ambasady Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych (vietnamembassy-usa.org – wer. ang.; vietnamembassy-usa.org/vi – wer. wiet.). Wyszukiwanie informacji miało miejsce poprzez wpisanie frazy „Vietnam US/ Việt Nam Mỹ/ Việt Nam Hoa Kỳ)” w okresie od 11 listopada do 23 grudnia 2024 r. Uwzględniono wizyty państwowe, spotkania, do których doszło na marginesie szczytów różnych organizacji i forów, a także spotkania online, odbywające się w czasie pandemii COVID-19. Nie uwzględniono natomiast rozmów telefonicznych między politykami. Baza spotkań w wersji polskiej dostępna pod linkiem: <http://bit.ly/4pX3lQq>.

władzy w Wietnamie (sekretarz generalny KPW, prezydent, premier, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego) i prezydentem USA, speakerem Izby Reprezentantów, amerykańskim wiceprezydentem (pełniącym funkcję przewodniczącego Senatu) oraz przewodniczącym Senatu *pro tempore*. Zanotowano 41 spotkań na wysokim szczeblu (28,2%), tj. wzajemne interakcje między wietnamskimi politykami w randze wicepremiera czy ministra a ich amerykańskimi odpowiednikami w randze sekretarzy (w tym przedstawiciela handlowego, specjalnych przedstawicieli prezydenckich), a także 35 interakcji pośrednich (24,1%), zaklasyfikowanych jako szczebel wyższy.

Tabela 10. Spotkania wietnamsko-amerykańskie wg rangi w latach 2011–2024

Rok	Najwyższego szczebla	Wyższego szczebla	Wysokiego szczebla	Średniego szczebla	Niższego szczebla	Łącznie
2024	3	2	3	2	5	15
2023	2	5	3	0	3	13
2022	3	3	5	0	1	12
2021	3	2	1	1	0	7
2020	0	1	0	0	1	2
2019	1	2	4	0	2	9
2018	1	2	3	2	1	9
2017	2	3	5	2	1	13
2016	2	0	3	3	2	10
2015	2	1	2	5	3	13
2014	4	2	3	1	2	12
2013	1	7	3	0	0	11
2012	0	4	1	1	3	9
2011	0	1	5	1	3	10
Łącznie	24	35	41	18	27	145

Źródło: opracowanie własne.

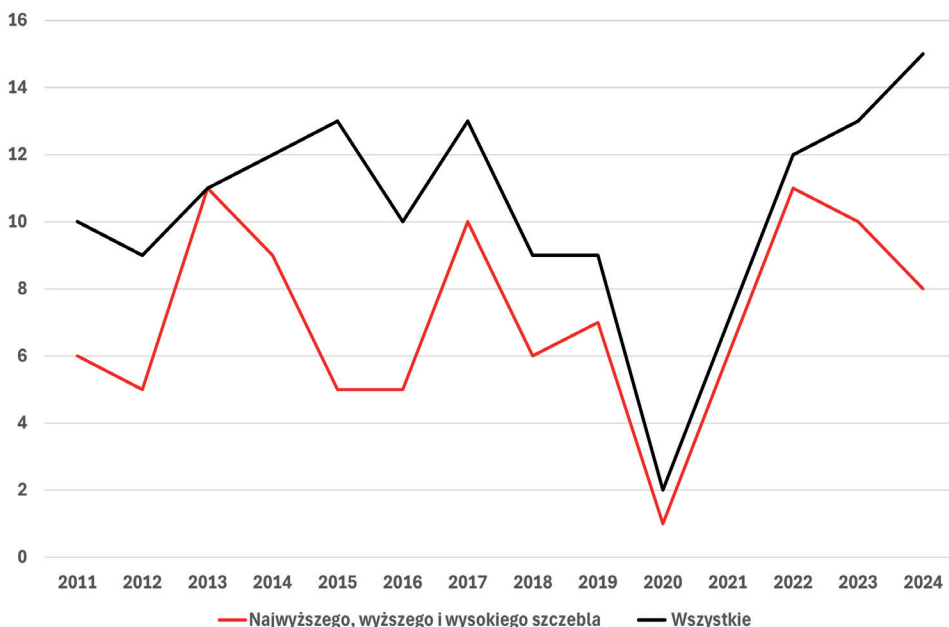
Wyróżniono również 27 spotkań na najniższym szczeblu (18,6%). Po stronie wietnamskiej zaliczono spotkania z udziałem polityków w randze wiceministrów, wiceprezydentów, zastępców przewodniczących

parlamentów, a także przedstawicieli partyjnych zasiadających co najmniej w Biurze Politycznym (w momencie spotkania). W ramach tej kategorii pod uwagę wzięto również przewodniczących Komisji Stosunków Zewnętrznych Komitetu Centralnego KPW, którzy nie zawsze należeli do Politbiura. Po stronie amerykańskiej zaliczano spotkania z udziałem zastępców sekretarzy, podsekretarzy i zastępców podsekretarzy oraz liderów mniejszości w dwóch izbach Kongresu. Zarejestrowano także 18 spotkań szczebla średniego (12,4%), tj. między politykami najniższego i przedstawicielami szczebla wysokiego i najwyższego.

Intensyfikacja współpracy nastąpiła w latach 2013–2017, co może być efektem ogłoszenia strategii *pivot to Asia* i *rebalancingu* przez administrację Obamy. Należy jednak zaznaczyć, że do największej liczby spotkań w omawianym okresie doszło w czasie pierwszego roku rządów Donalda Trumpa, którego administracja również uznawała Wietnam za istotny geopolitycznie kraj w promowanej przez amerykańskiego prezydenta koncepcji Indo-Pacyfiku. W latach 2020–2021 spadek liczby spotkań był naturalną konsekwencją pandemii COVID-19 i wprowadzenia ograniczeń powodujących wstrzymanie wizyt. Odbýwały się wówczas rozmowy telefoniczne między czołowymi politykami, jednak nie zostały one objęte analizą, co z kolei miało miejsce w przypadku dłuższych wideokonferencji w formule online. Od 2022 r. można zaobserwować ponowny wzrost liczby spotkań i powrót do poziomu współpracy z lat 2013–2017, co jest efektem normalizacji kontaktów dyplomatycznych po pandemii. Przyczyn tej tendencji można też upatrywać w rosnącym zainteresowaniu Wietnamem w Waszyngtonie, wynikającym z tworzenia przeciwwagi dla Chin, oraz chęcią intensyfikacji relacji z mocarstwami w ramach „bambusowej dyplomacji” ze strony władz w Hanoi (wykres 8).

Najwięcej spotkań wietnamsko-amerykańskich zanotowano na szczeblu wysokim (41 – 28,2%), a także wyższym (35 – 24,1%), co może świadczyć o rozwiniętej współpracy sektorowej. Te rodzaje interakcji przeważały w poszczególnych latach badanego okresu, a do największej ich liczby doszło w 2013 r. (łącznie 10), kiedy Wietnam i USA ustanowiły relacje na poziomie kompleksowego partnerstwa. Po 8 spotkań (łącznie) zanotowano w 2017 r., gdy władzę w Stanach Zjednoczonych objęła administracja Donalda Trumpa, a także w 2022 i 2023 r., co z kolei można wiązać z przygotowaniami i wizytą w Wietnamie prezydenta USA Joe Bidena, w wyniku której podniesiono rangę stosunków dwustronnych do kompleksowego strategicznego partnerstwa.

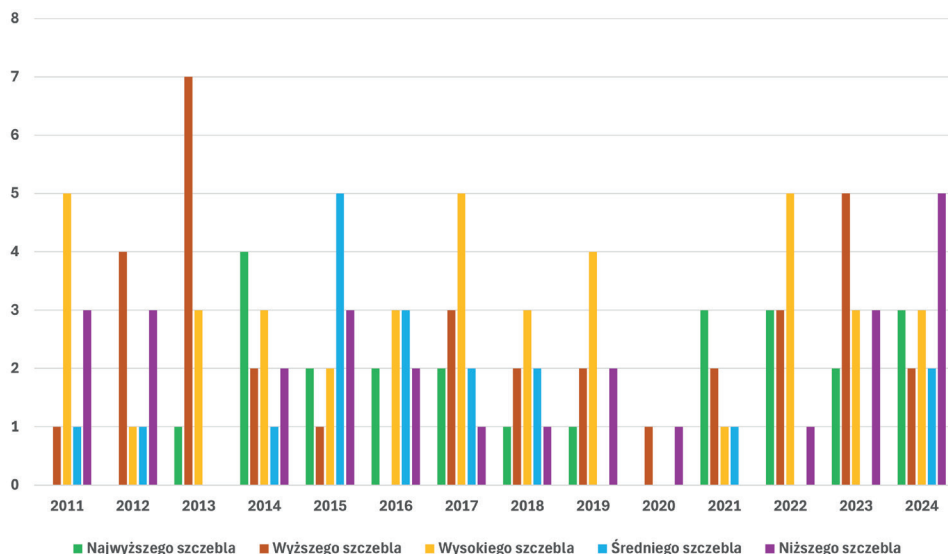
Wykres 8. Spotkania wietnamsko-amerykańskie wg rangi w latach 2011–2024

Źródło: opracowanie własne.

Najmniej interakcji z wyróżnionych pięciu kategorii odbyło się w ramach szczebla średniego (18 – 12,4%), co można tłumaczyć chęcią obydwu stron do organizacji spotkań polityków zajmujących te same lub porównywalne stanowiska. W ramach interakcji wyższego szczebla Amerykanie byli w większości przypadków reprezentowani przez polityka znajdującego się niżej w hierarchii aniżeli przedstawiciel Wietnamu, co może jednak świadczyć o pewnej dysproporcji w relacjach dwustronnych (wykres 9).

Wykres 9. Spotkania wietnamsko-amerykańskie wg rangi w latach 2011–2024

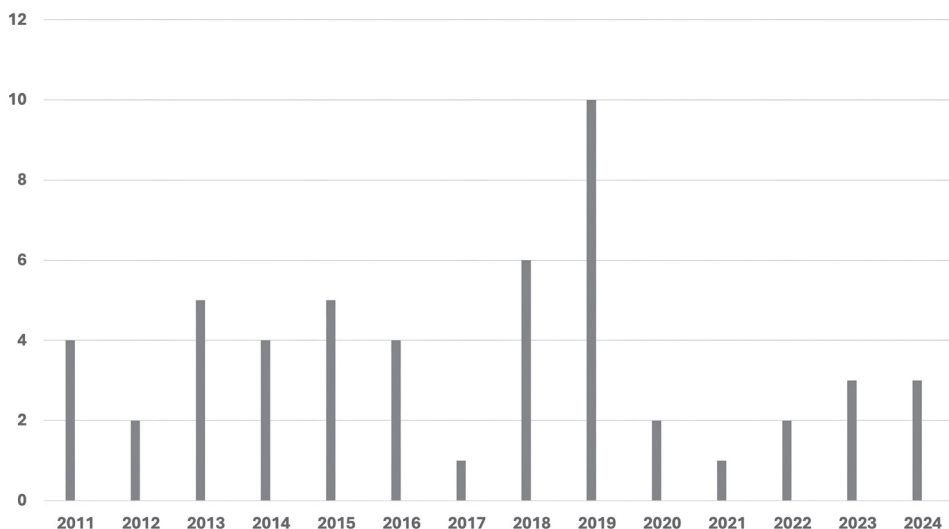
Źródło: opracowanie własne.

Z analizy spotkań wietnamsko-amerykańskich wynika, że wiele rozmów odbywało się z udziałem przedstawicieli USA poniżej stanowiska zastępcy podsekretarza. Byli to asystenci lub zastępcy asystenta sekretarza. Z uwagi na niską rangę reprezentantów amerykańskiej administracji rozmowy nie mogą być ujęte w głównej analizie interakcji, jednak warto dokonać ich pobocznej interpretacji. Tego typu spotkań zanotowano 52, z czego aż 21 (40,3%) było związanych z kwestiami bezpieczeństwa. Odbywały się one w ramach Dialogu ds. obronności, zainicjowanego w 2010 r., podczas którego Wietnam był najczęściej reprezentowany przez wiceministra, a USA przez asystenta sekretarza obrony lub jego zastępcę.

Spośród wszystkich spotkań roboczych aż 16 (30,8%) dotyczyło zagadnień związanych z różnymi aspektami polityki zagranicznej, na których stronę amerykańską reprezentowali asystenci (lub ich zastępcy) sekretarza stanu. Największą ich liczbę zanotowano w 2019 r., co można tłumaczyć faktem, że wiele bilateralnych kwestii w ogóle omawiano przy udziale niższych rangą przedstawicieli administracji USA. Argument powyższy wzmacnia fakt, że rok 2019 charakteryzował się również stosunkowo niską liczbą spotkań (9 interakcji) ujętych w analizie głównej. W tym roku widać intensyfikację spotkań roboczych z udziałem przedstawicieli Departamentu Stanu odpowiadających za kwestie energetyczne, a także

Departamentu Skarbu, Handlu i pracowników związanych z Przedstawicielem USA ds. Handlu (wykres 10).

Wykres 10. Spotkania wietnamsko-amerykańskie (robocze) w latach 2011–2024

Źródło: opracowanie własne.

4.4. Wpływ różnic ideologicznych i postrzegania praw człowieka na relacje dwustronne

Jednym z problemów w relacjach dwustronnych są zarzuty ze strony Waszyngtonu o nieprzestrzeganie przez władze w Hanoi praw człowieka, ograniczanie wolności słowa, wypowiedzi i zgromadzeń. Od 2006 r. Wietnam nie jest uznawany za państwo wymagające szczególnej uwagi (CPC – Country of Particular Concern), który to status nadawany jest przez Departament Stanu za permanentne łamanie wolności religijnej. Znajduje się on jednak na Specjalnej Liście Obserwacyjnej (SWL – Special Watch List), pomimo rekomendacji Komisji ds. Międzynarodowej Wolności Religijnej Stanów Zjednoczonych, która zaleca ponowne włączenie Wietnamu do grupy CPC¹⁰⁵.

105 *Countries of Particular Concern, Special Watch List Countries, Entities of Particular Concern*, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/countries-of-particular-concern-special-watch-list-countries-entities-of-particular-concern/> (dostęp: 2.03.2025).

Departament Stanu USA regularnie potępia represje wobec aktywistów, dziennikarzy i obrońców praw człowieka w Wietnamie. W raporcie z 2023 r. wskazano na poważne naruszenia, takie jak arbitralne aresztowania, ograniczenie wolności słowa oraz tortury¹⁰⁶. Według Human Rights Watch Wietnam w marcu 2024 r. przetrzymywał 163 więźniów politycznych, krytykujących działania władz i skazanych za szerzenie wrogiej propagandy oraz działalność antypaństwową¹⁰⁷. Starał się on jednak wykonywać gesty dobrej woli. Przed wizytą Tô Lâma we wrześniu 2024 r. uwolniono więźniów politycznych, w tym znaną proekologiczną aktywistkę, działającą również na rzecz praw człowieka, Hoàng Thị Minh Hồng oraz Trần Huỳnh Duy Thứca, skazanego w 2010 r. za działalność antypaństwową¹⁰⁸.

Ze względu na wagę, jaką Stany Zjednoczone przykładają do kwestii demokratyzacji i praw człowieka, wydaje się, że bliska współpraca z Waszyngtonem może być traktowana jako duże zagrożenie dla przetrwania reżimu w Hanoi. Obawy o „kolorowe rewolucje” widoczne są w reakcjach na działalność takich instytucji jak Uniwersytet Fulbrighta, które mogą być postrzegane jako promujące zmiany systemu politycznego. Ten czynnik stanowi istotne ograniczenie dla Komunistycznej Partii Wietnamu, jeśli chodzi o pogłębianie współpracy politycznej ze Stanami Zjednoczonymi¹⁰⁹.

Z drugiej zaś strony, obecność Nguyễn Phú Trọnga w Białym Domu w lipcu 2015 r., która była pierwszą wizytą sekretarza generalnego KPW w Stanach Zjednoczonych, pokazuje, że Waszyngton jest skłonny do współpracy z Wietnamem bez naciskania na demokratyzację jego systemu politycznego. Potwierdza to również symboliczna scena, która miała miejsce w czasie wizyty Joe Bidena w Hanoi we wrześniu 2023 r., kiedy to amerykański prezydent został przywitany przez sekretarza Trọnga. Było to wydarzenie bez precedensu, gdyż przywódca USA zawsze

106 *2023 Country Reports on Human Rights Practices: Vietnam*, U.S. Department of State, https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/vietnam/?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 2.03.2025).

107 *Vietnam: New Wave of Arrests of Critics*, Human Rights Watch, 5.03.2024, <https://www.hrw.org/news/2024/03/05/vietnam-new-wave-arrests-critics> (dostęp: 10.03.2025).

108 *Vietnam releases 2 political prisoners ahead of leader Tô Lam's US trip*, Radio Free Asia Vietnam, 21.09.2024, <https://www.rfa.org/english/news/vietnam/activists-freed-to-lam-us-09212024014942.html> (dostęp: 10.03.2025).

109 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

był przyjmowany w pierwszej kolejności przez swojego wietnamskiego odpowiednika.

Dużą rolę w podniesieniu rangi relacji dwustronnych, do czego doszło przy okazji wspomnianej wizyty, miała Komisja ds. Stosunków Zewnętrznych KPW. Jej przewodniczący Lê Hoài Trung podczas pobytu w USA od 28 czerwca do 2 lipca 2023 r. odbył sesję roboczą z sekretarzem stanu Antony Blinkenem, doradcą ds. bezpieczeństwa narodowego USA Jake'em Sullivanem, administratorem USAID Samanthą Power, asystentem sekretarza stanu ds. Azji Wschodniej i Pacyfiku Danielem Kritenbrinkiem (byłym ambasadorem USA w Wietnamie) czy zastępcą podsekretarza obrony ds. polityki Sashą Baker¹¹⁰. Trung odwiedził Waszyngton ponownie na początku grudnia 2024 r., pod koniec rządów administracji Joe Bidena, gdzie także spotkał się z Antonym Blinkenem i kilkoma wcześniej wspomnianymi urzędnikami. Wizyty te świadczyły o gotowości USA do kontynuowania kontaktów z komórkami partyjnymi, co *de facto* oznaczało uznanie partii komunistycznej za równorzędnego partnera¹¹¹.

4.5. Kwestie regionalne w relacjach wietnamsko-amerykańskich

Azjatycki *pivot* oznaczał wzrost amerykańskiego zaangażowania w problemy regionalne, które bezpośrednio dotyczą Wietnamu. Jeszcze w lipcu 2009 r. uruchomiona została Inicjatywa Dolnego Mekongu (LMI – Lower Mekong Initiative), obejmująca kraje subregionu – Wietnam, Kambodżę, Laos i Tajlandię. Celem współpracy była pomoc w zrównoważonym zarządzaniu zasobami wody i stworzenie przeciwwagi dla asertywnych działań Chin, które od lat 90. ubiegłego stulecia, bez konsultacji z krajami dorzecza, budowały na dużą skalę hydroelektrownie w górnym biegu Mekongu. Trzy lata później do projektu dołączyła Birma/Mjanma¹¹².

110 *Vietnam treasures relations with US: Party official*, Vietnam Law & Legal Forum, 3.07.2023, <https://vietnamlawmagazine.vn/vietnam-treasures-relations-with-us-party-official-70103.html> (dostęp: 2.03.2025).

111 *Vietnamese Party official pays working visit to US*, Ambasada Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych, 7.12.2024, <https://vietnamembassy-usa.org/news/2024/12/vietnamese-party-official-pays-working-visit-us> (dostęp: 2.03.2025).

112 F. Chang, *The Lower Mekong Initiative & U.S. Foreign Policy in Southeast Asia: Energy, Environment & Power*, „Orbis” 2013, Vol. 57, No. 2, s. 282.

W celu zacieśnienia i rozwoju współpracy we wrześniu 2020 r. inicjatywa została przekształcona w Partnerstwo USA-Mekong (Mekong-U.S. Partnership). Waszyngton zobowiązał się do zwiększenia dotacji dla państw dorzecza, jednak zadeklarowana przez Mike'a Pompeo suma 153 mln USD była tylko kroplą w morzu potrzeb¹¹³. Istotnym wsparciem okazało się uruchomienie w grudniu tego samego roku przez pozarządowy *think-tank* – Centrum Stimsona – platformy Mekong Dam Monitor, która informuje o poczynaniach Chin w górnym biegu rzeki i stanie wód w dolnej części dorzecza¹¹⁴.

Budując relacje z Wietnamem, Amerykanie liczyli na pogłębienie współpracy w ramach Quad. Czterostronne nieformalne porozumienie Stanów Zjednoczonych, Japonii, Indii i Australii, choć powstało w 2004 r., nabrało nowego znaczenia podczas pierwszej kadencji Donalda Trumpa, który przykładał dużą wagę do koncepcji Indo-Pacyfiku. Wietnam był zapraszany do formatu Quad Plus, w którym uczestniczyła również Korea Południowa i Nowa Zelandia. Takie spotkanie z udziałem przedstawicieli władz wietnamskich odbyło się chociażby w marcu 2020 r. i dotyczyło konsekwencji pandemii COVID-19¹¹⁵. Mimo zbieżności interesów z krajami Quad w kwestii przeciwdziałania ekspansji Chin na Morzu Południowochińskim, Wietnam zachowuje ostrożność w angażowaniu się w inicjatywy postrzegane jako antychińskie. Chcąc uniknąć reakcji Pekinu, który widzi w tej formule zagrożenie, współpracuje z członkami dialogu bilateralnie¹¹⁶.

Zaangażowanie Amerykanów w konflikt na Morzu Południowochińskim stanowi istotny element próby ograniczenia chińskich wpływów. W przypadku Wietnamu współpraca z USA w tym zakresie ma jednak swoje ograniczenia, które definiuje polityka czterech „nie”. Co więcej, pomimo częstych pobytów okrętów Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych w wietnamskich bazach należy także pamiętać

113 S. Strangio, *How Meaningful is the New US-Mekong Partnership?*, The Diplomat, 14.09.2020, <https://thediplomat.com/2020/09/how-meaningful-is-the-new-us-mekong-partnership/> (dostęp: 2.03.2025).

114 Idem, *New Monitoring Platform to Scrutinize China's Mekong Dams*, The Diplomat, 14.12.2020, <https://thediplomat.com/2020/12/new-monitoring-platform-to-scrutinize-chinas-mekong-dams/> (dostęp: 5.03.2025).

115 J. Panda, *Making „Quad Plus” a Reality*, The Diplomat, 13.01.2022, https://thediplomat.com/2022/01/making-quad-plus-a-reality/?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 6.03.2025).

116 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

o limicie trzech wizyt amerykańskich jednostek w portach Wietnamu w ciągu roku¹¹⁷.

Pewną przeszkodą może być również amerykańskie podejście do współpracy, które z perspektywy państw Azji Południowo-Wschodniej określane jest jako wybiórcze czy selektywne. Oznacza to, że Waszyngton współpracuje ściśle tylko z tymi krajami, które spełniają jego strategiczne oczekiwania, jak chociażby Filipiny. Elastyczność, charakterystyczna dla „bambusowej dyplomacji”, może być odbierana przez Waszyngton jako niezdolność do podejmowania jednoznacznych decyzji, których oczekują Amerykanie. Brak jasnych deklaracji nie musi przy tym oznaczać dla USA porażki amerykańskiej polityki czy zagrożenia, co nie zawsze spotykało się ze zrozumieniem w Waszyngtonie. To z kolei frustruje niezaangażowane państwa Azji Południowo-Wschodniej, które chciałyby zachować bliższe relacje, ale czują się ignorowane przez USA¹¹⁸.

4.6. Znaczenie relacji gospodarczych w stosunkach wietnamsko-amerykańskich

Od momentu zniesienia embarga handlowego w 1994 r. relacje gospodarcze między Wietnamem i USA stale się rozwijały. Ważnym elementem było podpisanie w 2000 r. i ratyfikowanie rok później dwustronnej umowy handlowej, a następnie przystąpienie Wietnamu do WTO w 2007 r. Obecnie Amerykanie są największym partnerem dla Hanoi pod względem eksportu, a do USA płynie około 27% wietnamskich towarów. Udział Stanów Zjednoczonych w strukturze importu jest jednak niewielki i wynosi zaledwie 4%, co prowadzi do niekorzystnego z ich perspektywy bilansu handlowego. Według wietnamskich statystyk w 2023 r. wyniósł on zaledwie 83 mld USD¹¹⁹, ale dane amerykańskie mówią nawet o 123,5 mld USD¹²⁰.

Ze strony amerykańskiej płyną do Hanoi również oskarżenia o zaniżanie kursu wietnamskiej waluty, đồnga, względem dolara, co według USA

117 *Việt Nam to triple annual visits by foreign warships under draft decree*, VietNam News, 20.03.2025, <https://vietnamnews.vn/politics-laws/1694191/viet-nam-to-triple-annual-visits-by-foreign-warships-under-draft-decree.html> (dostęp: 28.04.2025).

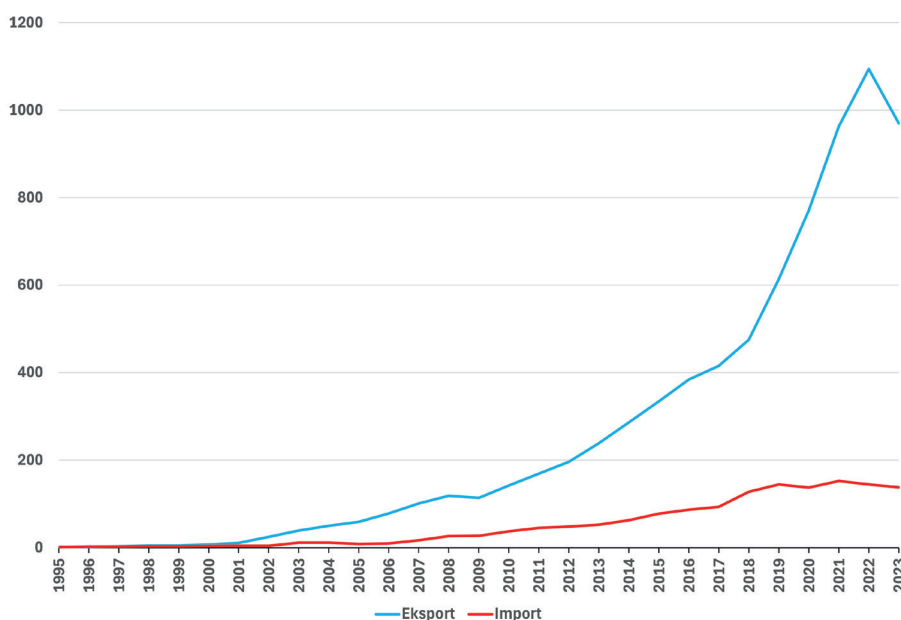
118 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

119 National Statistic Office (Vietnam), <https://www.nso.gov.vn/en/homepage/> (dostęp: 12.06.2025).

120 *Vietnam*, Office of the U.S. Trade Representative, <https://ustr.gov/countries-regions/southeast-asia-pacific/vietnam> (dostęp: 4.06.2025).

ma służyć wspieraniu eksportu, a nie zapewnianiu stabilności finansowej państwa. W grudniu 2020 r. administracja Donalda Trumpa oficjalnie uznała Wietnam za manipulatora walutowego, co było wyrazem politycznego nacisku w okresie nasilającego się deficytu handlowego. W 2021 r. Departament Skarbu USA wycofał się z tej decyzji, ale Wietnam pozostaje pod obserwacją¹²¹. Samo określenie może już działać negatywnie, podważając wiarygodność kraju w globalnym systemie finansowym, a dodatkowo Hanoi naraża się na sankcje w postaci ciał odwetowych. Wietnam nadal oczekuje na ruch ze strony Amerykanów w postaci nadania jego gospodarce statusu rynkowej, z czym USA ciągle zwlekają.

Wykres 11. Relacje handlowe Wietnamu z USA (import i eksport w latach 1995–2023)

Źródło: National Statistic Office (Vietnam), <https://www.nso.gov.vn/en/homepage/> (dostęp: 12.06.2025).

Władze w Hanoi są również oskarżane o pomoc Chinom w omijaniu nałożonych przez Amerykanów sankcji i reeksport chińskich produktów. Choć nie da się zaprzeczyć temu zjawisku, zasadnicze pytanie pozostaje

121 S. Strangio, *US Government Officially Labels Vietnam a Currency Manipulator*, *The Diplomat*, 17.12.2020, <https://thediplomat.com/2020/12/us-officially-labels-vietnam-a-currency-manipulator/> (dostęp: 4.02.2025).

o jego skalę¹²². Wiele firm, w tym chińskich, przeniosło swoją produkcję do Wietnamu nie tylko ze względu na wojnę handlową Waszyngtonu z Pekinem, ale także z uwagi na niższe koszty produkcji, stwarzanie korzystnych warunków dla inwestorów zagranicznych i szeroką sieć powiązań gospodarczych, będących efektem licznych umów o wolnym handlu zawartych przez władze w Hanoi. Obecne w Wietnamie chińskie firmy mogą działać na zasadzie „przykrywek” (ang. *front companies*), których głównym celem jest reeksport. Zdarzało się również, że przeprowadzane kontrole ujawniały pewne nieprawidłowości, jak *rerouting*, czyli celowe przekierowywanie towarów przez kraj trzeci i zmianę miejsca pochodzenia produktu, w tym przypadku na Wietnam. Władzom w Hanoi pozostaje przekonywanie Amerykanów, że skala zjawiska nie jest tak duża i niepokojąca, jak sądzi Waszyngton, oraz zapewnienie większej kontroli inwestycji zagranicznych¹²³.

Wietnam jest mimo to widziany przez Amerykanów jako istotny partner we wspomnianym *friendshoring* oraz *decouplingu* w kontekście chińskim. Ograniczanie współzależności gospodarczej, technologicznej i strategicznej od ChRL wiąże się również z przenoszeniem amerykańskich firm do Wietnamu i uruchamianiem nowych inwestycji. Choć do 2022 r. BIZ ze Stanów Zjednoczonych stanowiły zaledwie 3% wszystkich zagranicznych inwestycji w Wietnamie, to zainteresowanie amerykańskich potentatów, zwłaszcza technologicznych, jest coraz większe. Przykładem jest obecność i plany takich przedsiębiorstw, jak: Intel, Synopsys, Marvell Technology, Amkor Technology, NVIDIA, Meta czy Google¹²⁴.

4.7. Wietnamskie spojrzenie na Stany Zjednoczone i Amerykanów

Pomimo traumy, którą niewątpliwie spowodowała wojna Wietnamczyków z Amerykanami, zarówno Stany Zjednoczone, jak i ich obywatele, są pozytywnie postrzegani w Wietnamie. Choć starsze pokolenie pamięta

122 Nguyen Khac Giang, *Vietnam, China and Rerouting: When Perceptions Matter as Much as Reality*, Fulcrum, 26.11.2024, <https://fulcrum.sg/vietnam-china-and-rerouting-when-perceptions-matter-as-much-as-reality/> (dostęp: 10.02.2025).

123 *Ibidem*.

124 *Vietnam cements ties with partners to engage in global semiconductor, AI industries*, VietnamPlus, 2.11.2024, <https://en.vietnamplus.vn/vietnam-cements-ties-with-partners-to-engage-in-global-semiconductor-ai-industries-post301326.vnp> (dostęp: 1.03.2025).

okrucieństwo tamtego konfliktu i nadal widzi USA jako agresora, młodsze traktuje wojnę w Indochinach jako temat historyczny, niezwiązany z osobistymi doświadczeniami. Pogłębianie relacji z Waszyngtonem może być jednak odbierane jako brak szacunku dla weteranów wojny i ofiar, gdyż do tej pory nie wszystkie problemy zostały przezwyciężone. Przykładem może być brak rekompensat dla ofiar *Agent Orange*, co wciąż jest wypominane Stanom Zjednoczonym¹²⁵. Wietnamczycy doceniają jednak starania weteranów wojennych, którzy pręźnie działali na rzecz pojednania i normalizacji stosunków dwustronnych, takich jak nieżyjący już senator John McCain, sekretarz stanu w administracji Obamy John Kerry, były gubernator i senator Nebraska Bob Kerrey czy pierwszy ambasador USA w Wietnamie Douglas „Pete” Peterson¹²⁶.

Kultura amerykańska cieszy się w Wietnamie dużą popularnością, a Stany Zjednoczone nadal uważane są za symbol nowoczesności i szans rozwoju. Wielu Wietnamczyków wyjeżdża do USA w celach edukacyjnych, a obecnie wietnamscy studenci są szóstą nacją, jeśli chodzi o liczbę osób z zagranicy uczących się na amerykańskich uniwersytetach (tabela 11). Nowy sekretarz generalny KPW Tô Lâm kładzie zresztą nacisk na naukę angielskiego i promuje angielski w szkołach, a edukację na amerykańskim uniwersytecie w Houston odebrał chociażby jego syn¹²⁷. Chiny cieszą się nieco mniejszą popularnością wśród wietnamskich studentów, których liczbę w 2023 r. w Państwie Środka szacowano na około 14 tys.¹²⁸

Wielu Wietnamczyków udaje się do USA w celach zarobkowych, ponieważ amerykański styl życia jest wciąż bardzo atrakcyjny. Asymilację ułatwia im liczna diaspora wietnamska w Stanach Zjednoczonych, którą szacuje się obecnie na 2 347 344 osób¹²⁹. Zamorscy Wietnamczycy (wiet. *người Việt hải ngoại/Việt kiều*) stanowią istotny pomost w relacjach dwustronnych. Większość z nich to uciekinierzy z południa Wietnamu, którzy

125 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

126 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

127 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

128 M. Ashwill, *Lies, damned lies and statistics: Overseas study edition*, University World News, 20.07.2024, <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20240717153909525> (dostęp: 10.02.2025).

129 *US Census Data*, U.S. Census Bureau, <https://data.census.gov/table/ACSDT1Y2023.B02018?q=B02018> (dostęp: 12.06.2025).

opuścili kraj w latach 70. ubiegłego stulecia. Obecnie z chęcią odnawiają więzi, co przekłada się na przepływ kapitału.

Tabela 11. Studenci zagraniczni w USA w roku akademickim 2023–2024

Lp.	Kraj pochodzenia	Liczba	Udział %
1	Indie	331 602	29,4
2	Chiny	277 398	24,6
3	Korea Południowa	43 149	3,8
4	Kanada	28 998	2,6
5	Tajwan	23 157	2,1
6	Wietnam	22 066	2,0
7	Nigeria	20 029	1,8
8	Bangladesz	17 099	1,5
9	Brazylia	16 877	1,5
10	Nepal	16 742	1,5

Źródło: *Leading Places of Origin, Open Doors International Students Data*, <https://opendoorsdata.org/data/international-students/leading-places-of-origin/> (dostęp: 11.03.2025).

Partia musi jednak uważać, by pozytywne nastawienie Wietnamczyków do USA nie przerodziło się we wzrost tendencji prodemokratycznych, co podważałoby jej legitymizację. Z tego też względu utrzymywanie się mniej przychylnych Amerykanom nastrojów wśród członków KPW, jak i starszej generacji Wietnamczyków, leży w interesie rządzącej partii¹³⁰.

.....
130 Informacje pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w Singapurze 13–25 września 2024 r.

Rozdział V

Dyplomacja obronna Wietnamu

(Robert Czulda)

5.1. Dyplomacja obronna – teoria i praktyka

Istotnym elementem składowym działań dyplomatycznych większości państw świata jest wymiar militarny. To tzw. dyplomacja obronna (wojskowa), definiowana przez literaturę przedmiotu jako „specyficzna dziedzina dyplomacji”, która „koncentruje się przede wszystkim na realizacji interesów polityki zagranicznej państwa w obszarze polityki bezpieczeństwa i obrony. W obecnej praktyce stosunków międzynarodowych stanowi jedną z najważniejszych form działalności polityki zagranicznej większości państw”¹. Przez dyplomację obronną (wojskową) rozumieć należy wykorzystanie w sposób pokojowy i konstruktywny środków militarnych jako wsparcia ogólnej polityki zagranicznej państwa². Wzmacnia ona „zdolności państwa w zakresie dyplomacji i bezpieczeństwa”³. Można ją zaliczyć do dyplomacji prewencyjnej, której celem jest zapobieganie sporom i konfliktom poprzez budowanie środków wzajemnego zaufania⁴.

W analizowanym przypadku na dyplomację wojskową składają się działania międzynarodowe, które realizuje Ministerstwo Obrony Narodowej Wietnamu (wiet. *Bộ Quốc phòng*) wraz z Ludową Armią Wietnamu (wiet. *Quân đội nhân dân Việt Nam*) za zgodą Komunistycznej

1 E. Pajtinka, *Military Diplomacy and Its Present Functions*, „Security Dimensions” 2016, No. 20, s. 179–180. Zob. również L. Drab, *Defence Diplomacy – An Important Tool for the Implementation of Foreign Policy and Security of the State*, „Security and Defence Quarterly” 2018, Vol. 20, No. 3, s. 57–71.

2 K.A. Muthanna, *Military Diplomacy*, „Journal of Defense Studies” 2021, Vol. 5, No. 1, s. 2.

3 P. Blannin, *Defence Diplomacy in the Long War*, Brill, Leiden–Boston 2017, s. 3.

4 *Prawo wojskowe*, red. W. Kitler, D. Nowak, M. Stepnowska, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 405; Hai Ha Hoang, *Vietnam’s Bilateral Defense Diplomacy with Major Powers*, „The Korean Journal of Defense Analysis” 2018, Vol. 30, No. 4, s. 599.

Partii Wietnam. Pozostaje ona w zgodzie z ogólnymi założeniami dyplomacji Wietnamu. Z szerszej perspektywy można stwierdzić, że jej celem jest zwiększanie strategicznego znaczenia tego państwa w środowisku międzynarodowym poprzez budowanie sieci powiązań z zagranicznymi partnerami, by w ten sposób realizować cel zasadniczy, a więc wzmacniać bezpieczeństwo zarówno w ujęciu negatywnym (przetrawianie), jak i pozytywnym (uzyskiwanie szans na rozwój).

Jak zauważa Tomotaka Shoji, „wielostronna dyplomacja wojskowa (ang. *omnidirectional military diplomacy*) stanowi jeden z kluczowych elementów narodowej polityki obronnej Wietnamu i jest uważana za istotny składnik całościowej polityki zagranicznej Wietnamu”⁵. Obszar, na którym państwo to realizuje swoje interesy, to przede wszystkim Azja Południowo-Wschodnia i znajdujące się tam kraje. Hanoi nie deklaruje chęci realizowania polityki globalnej, bo jej cele, szanse i wyzwania ograniczają się terytorialnie. Mimo to działania dyplomatyczne odnaleźć można także w odniesieniu do aktorów pozaregionalnych, w tym przede wszystkim mocarstw, które z oczywistych powodów mają kluczowe znaczenie dla wietnamskich rządzących.

Termin dyplomacji wojskowej pojawił się w wietnamskich dokumentach z zakresu bezpieczeństwa dopiero w 2009 r.⁶ Wtedy też decydenci w Hanoi po raz pierwszy umieścili w nich również odwołanie do zagrożeń o charakterze niemilitarnym. Jak zapisano w ówczesnej Białej Księdze Obronności, „współpraca obronna to jeden z najważniejszych czynników utrzymania pokoju i stabilności w regionie i na świecie. To również istotny czynnik pozwalający Wietnamowi zrealizować swoje cele obronne”⁷. W 2011 r. fundamentalne znaczenie dyplomacji wojskowej w osiąganiu celów politycznych wskazała Komunistyczna Partia Wietnamu⁸. Odniesienie do tej formy aktywności odnaleźć można w oficjalnej retoryce. Przykładowo, działania na tym polu w latach 2016–2021 były „realizowane w sposób skoordynowany, wszechstronny, elastyczny i skuteczny w wielu aspektach, przynosząc istotne osiągnięcia (...) Wietnam nawiązał relacje obronne z ponad 100 krajami w różnych dziedzinach, takich jak wymiana

5 T. Shoji, *Vietnam's Omnidirectional Military Diplomacy: Focusing on the South China Sea*, „NIDS Journal of Defense and Security” 2016, No. 17, s. 41.

6 Hai Ha Hoang, *op. cit.*, s. 600.

7 *Vietnam National Defence (2009)*, Ministerstwo Obrony Narodowej Wietnamu, Hanoi 2009, s. 23–24.

8 Hai Ha Hoang, *op. cit.*, s. 600.

delegacji, mechanizmy konsultacji i dialogu, szkolenia, przemysł obronny, medycyna wojskowa i inne⁹.

Przyjęcie wielostronnego podejścia stanowi symboliczny i faktyczny koniec polityki współpracy wojskowej z jednym państwem (Chiny, a następnie Związek Radziecki), co charakteryzowało Wietnam podczas zimnej wojny. W pierwszym okresie, to jest od 1950 r.¹⁰, to Chiny udzielały wsparcia politycznego i militarnego. Pomoc Pekinu była kluczowa podczas wietnamskiej wojny przeciwko Francuzom. Pogorszenie relacji dwustronnych w latach 70. zbliżyło Wietnam do Związku Radzieckiego, który zaczął dostarczać duże ilości sprzętu wojskowego, wyposażenia, amunicji, a także zapewniał wsparcie szkoleniowe i logistyczne, odgrywając kluczową rolę w rozwijaniu sił zbrojnych tego państwa, szczególnie lotnictwa. W zamian Moskwa otrzymała nawet prawo do korzystania z wietnamskich baz wojskowych¹¹.

Hoàng Hải Hà otwarcie nazywa błędnym podejście polegające na budowaniu bezpieczeństwa w oparciu o relacje z jednym państwem, wybranym według kryteriów ideologicznych i geostrategicznych¹². Nie uchroniło ono bowiem Wietnamu przed Chinami, a nawet – biorąc pod uwagę napięcia radziecko-chińskie – jeszcze bardziej zwiększyło wrogość Pekinu, prowadząc ostatecznie w 1979 r. do wojny wietnamsko-chińskiej i izolacji międzynarodowej Wietnamu, który został pozbawiony wsparcia i sojuszników. Zostało to boleśnie unaocznione w 1987 r., kiedy Chińczycy utworzyli w archipelagu wysp Spratly stały posterunek wojskowy, a szczególnie rok później, gdy doszło do zbrojnej konfrontacji na tym obszarze.

W latach 90. współpraca wojskowa Wietnamu z Rosją była kontynuowana, ale nowe realia międzynarodowe wymusiły tu istotne zmiany. Relacje dwustronne uległy osłabieniu, co można tłumaczyć końcem zimnowojennego napięcia i potrzebą zbrojeń, przy jednoczesnym bardzo

9 *Vietnam's international integration and defence diplomacy work reviewed*, Ministerstwo Obrony Narodowej Wietnamu, <https://shorturl.at/Puly7> (dostęp: 31.01.2025).

10 Chińska Republika Ludowa uznała Wietnam w styczniu 1950 r.

11 Szerzej na temat sojuszu w D. Pike, *Vietnam and the Soviet Union Anatomy of an Alliance*, Routledge, New York 1987. Najważniejsza baza, do której Moskwa uzyskała dostęp, to Cam Ranh – największy obiekt tego typu poza obszarem Związku Radzieckiego. Dzięki temu Sowieci mieli zdolność do utrzymywania obecności na wodach Morza Południowochińskiego. W bazie, oprócz samolotów, znajdowały się instalacje nasłuchowe. Rosjanie używali jej w latach 1979–2002. Zob. *Soviet Military Power: An Assessment of the Threat, 1988*, US Government Printing Office, Washington DC 1988, s. 28.

12 Hai Ha Hoang, *op. cit.*, s. 601.

głębokim kryzysie strukturalnym w samej Rosji, która stała się niezdolna do utrzymania swojej pozycji i zobowiązań. Między innymi z powodów finansowych Rosja stopniowo redukowałą swoją obecność w bazie Cam Ranh, by ostatecznie – w obliczu wietnamskich oczekiwanych opłat w wysokości 300 mln USD rocznie – opuścić ją bezpowrotnie w 2002 r.¹³ Chociaż Rosjanie pozostali głównym partnerem Wietnamu w procesie modernizacji technicznej (80% wszystkich importów uzbrojenia)¹⁴, to jednak poziom współpracy dwustronnej spadł, podobnie jak wojskowa, przemysłowa, gospodarcza i polityczna atrakcyjność Rosji.

Również współczesność zdaje się utwierdzać decydentów w Hanoi o słuszności podejścia wielostronnego. Jak trafnie zauważył jeden z ekspertów, „z perspektywy Wietnamu wojna rosyjsko-ukraińska wzmacnia także naukę, że mały kraj nie powinien opowiadać się po żadnej ze stron w rywalizacji wielkich mocarstw”¹⁵. Dotyczy to chociażby aspektu *stricto* militarnego, bo Wietnam znalazł się w ślepej uliczce. Rosja nie jest już zdolna dostarczać mu uzbrojenia, co wymusza na tym państwie szukanie nowych partnerów.

Inicjatywy w ramach dyplomacji wojskowej, które Wietnam realizuje, to także aktywność na forum organizacji międzynarodowych. Prócz ONZ, które Wietnam wspiera żołnierzami w ramach misji pokojowej¹⁶, zaliczyć można również działania na forum ASEAN oraz powiązanych

13 S. Blagov, *RUSSIA: Shutdown of Vietnam Base Speaks of Changed Security Scene*, „Inter Press Service News Agency”, 27.07.2001, https://www.ipsnews.net/2001/07/russia-shutdown-of-vietnam-base-speaks-of-changed-security-scene/?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 29.05.2025).

14 Mowa o okresie od początku lat 2000. Za A. Ghosal, *Putin Signs Deals with Vietnam to Offset Moscow's Growing Isolation*, *The Diplomat*, 21.06.2024, <https://thediplomat.com/2024/06/putin-signs-deals-with-vietnam-to-offset-moscows-growing-isolation> (dostęp: 30.05.2025). Zob. również M. Zaręba, *Role of military cooperation in Vietnam-Russia relations*, „*Eastern Review*” 2022, Vol. 11, No. 2, s. 51–66.

15 Xuan Dung Phan, *The Enduring Relevance of Vietnam's „Three Nos” Policy*, *Fulcrum – Analysis on Southeast Asia*, 2.05.2024, <https://fulcrum.sg/the-enduring-relevance-of-vietnams-three-nos-policy> (dostęp: 31.01.2025).

16 Emanacją nowej polityki Wietnamu, który zaczął aktywnie zabiegać o zwiększenie swojego wpływu na arenie międzynarodowej oraz otworzył się, zarówno politycznie, jak i gospodarczo, jest wysłanie żołnierzy na misje do Sudanu Południowego (UNMISS, *United Nations Mission in South Sudan*), Sudanu (UNISFA, *United Nations Interim Security Force for Abyei*) oraz do Republiki Środkowoafrykańskiej (MINUSCA, *Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic*). Do 2025 r. Wietnam na potrzeby ONZ wysłał łącznie niemal 1,1 tys. żołnierzy. *More Vietnamese military officers to join UN peacekeeping forces*, *Vietnam Law & Legal Forum*, 3.01.2025, <https://vietnamlawmagazine.vn/more-vietnamese-military-officers-to-join-un-peacekeeping-forces-73301.html> (dostęp: 31.01.2025).

inicjatyw, takich jak ARF, ADMM oraz w poszerzonym formacie ADMM+8¹⁷. Chociaż (poza, oczywiście, ONZ) nie zajmują się one *stricto* bezpieczeństwem i obronnością, to realizują wysiłek na rzecz utrzymania pokoju, współpracy poprzez dyplomację prewencyjną i budowanie wzajemnego zaufania. Przedstawiciele Wietnamu, w tym z ramienia Ministerstwa Obrony Narodowej, biorą aktywny udział w corocznych szczytach *Shangri-La Dialogue* w Singapurze. W tym duchu do działań w szerokim spektrum dyplomacji wojskowej zaliczyć należy też dwustronne patrole morskie z wybranymi państwami regionu: Chinami, Malesją¹⁸, Indonezją¹⁹, Filipinami²⁰, Kambodżą²¹ i Tajlandią²². Z Laosem Wietnam realizuje wspólne patrole lądowe²³. To również udział w wydarzeniach kulturalnych i sportowych, wspólne seminaria i konferencje, wymiana informacji, szkolenia czy też udział w misjach pokojowych. Działania takie „wspierają wzajemne zrozumienie, tworzą formalne i nieformalne sieci zawodowe, które mogą być kluczowe w rozwiązywaniu konfliktów”²⁴. To także promowanie i współpraca w działaniach budujących zaufanie wzajemne i zwiększających bezpieczeństwo, które angażują siły i środki militarne. Dość wskazać tu operacje poszukiwawczo-ratunkowe

17 Z Australią, Chinami, Indiami, Japonią, Nową Zelandią, Rosją, Koreą Południową i Stanami Zjednoczonymi.

18 *Chinese, Vietnamese navies conclude joint patrol in Beibu Gulf*, Xinxua Net, 4.12.2024, <https://english.news.cn/20241204/b25d29af57af498ba2914c68f9f7926c/c.html> (dostęp: 31.01.2025). Warto dodać, że w 2024 r. oba państwa ustanowiły *Comprehensive Strategic Partnership*. Malesja stała się pierwszym państwem ASEAN i dziewiątym na świecie, które osiągnęły z Wietnamem taki poziom stosunków dwustronnych.

19 *Vietnamese, Indonesian coast guards hold joint exercise*, Vietnam Plus, 12.10.2024, <https://en.vietnamplus.vn/vietnamese-indonesian-coast-guards-hold-joint-exercise-post298186.vnp> (dostęp: 31.01.2025).

20 *Linh Pham, Vietnam, Philippines conduct joint patrols in South China Sea*, Hanoi Times, 10.09.2019, <https://hanoitimes.vn/vietnam-philippines-conduct-joint-patrols-in-south-china-sea-45215.html> (dostęp: 31.01.2024).

21 *Vietnam and Cambodia review outcome of joint patrols*, People's Army Newspaper, 6.12.2024, <https://en.qdnd.vn/military/intl-relations-and-cooperation/vietnam-and-cambodia-review-outcome-of-joint-patrols-572777> (dostęp: 31.01.2025).

22 *Vietnamese, Thai navy conduct joint patrol*, Voice of Vietnam, 13.04.2024, <https://vovworld.vn/en-US/vietnams-maritime-sovereignty/vietnamese-thai-navy-conduct-joint-patrol-1286412.vov> (dostęp: 31.01.2025).

23 *Vietnamese border troops conduct joint patrol with Lao counterparts*, People's Army Newspaper, 12.12.2024, <https://en.qdnd.vn/military/intl-relations-and-cooperation/vietnamese-border-troops-conduct-joint-patrol-with-lao-counterparts-572967> (dostęp: 31.01.2025).

24 Hai Ha Hoang, *op. cit.*, s. 605–606.

(SAR – Search and Rescue) czy wsparcie humanitarne w razie wystąpienia katastrof (HA/DR – Humanitarian Assistance and Disaster Relief), co w przypadku państw Azji Południowo-Wschodniej ma szczególnie wyraźną wartość²⁵. Elementem dyplomacji morskiej są kurtuazyjne wizyty okrętów wojennych w portach państw zaprzyjaźnionych²⁶. To również goszczenie w swych portach okrętów innych państw, a także²⁷ udział w dwustronnych lub wielostronnych ćwiczeniach morskich (jako obserwator lub aktywny uczestnik)²⁸.

25 Poprzez działania SAR rozumiemy skoordynowane działania mające na celu odnalezienie osób znajdujących się w niebezpieczeństwie oraz udzielenie im pomocy i ewakuację do bezpiecznego miejsca (ratownictwo lądowe, lotnicze i morskie). Często działania te realizuje wojsko (marynarka wojenna) przy współpracy międzynarodowej. Z kolei HA/DR to wsparcie w sytuacjach kryzysowych (dostarczanie żywności, leków, udzielanie pomocy medycznej, odbudowa, wsparcie logistyczne).

26 Przykładowo, w 2016 r. fregata *Đinh Tiên Hoàng* odwiedziła Singapur, a w 2024 r. fregata *Trần Hưng Đạo* cumowała w rosyjskim Władywostoku, podczas gdy w 2021 r. fregata *Lý Thái Tổ* gościła w Belawanie (Indonezja). Rok później, zbudowany w Polsce (2015 r.), żaglowiec szkolny (barkantyna) *Lê Quý Dôn* odwiedził Malezję, by w ten sposób uświetnić 50-lecie relacji dyplomatycznych. Jednostka ta gościła także w innych państwach, w tym w Kambodży (2018 r.), Singapurze (2019 r., 2023 r.), Brunei (2024 r.), Indonezji (2019 r., 2024 r.). W 2018 r. fregata *Trần Hưng Đạo* wzięła udział w Korei Południowej w międzynarodowej (12 państw) paradzie okrętów (*International Fleet Review*). W 2016 r. w tym wydarzeniu, wówczas w Indiach, pojawiła się fregata *Đinh Tiên Hoàng*. Okręt odwiedził również Chiny i Japonię. Ta sama jednostka w 2023 r. wpłynęła do Singapuru. Fregata *Quang Trung* w 2023 r. była w Hongkongu (to pierwsza wizyta zagranicznego okrętu, odkąd Hongkong został przejęty przez Chiny w 1997 r.).

27 W 2022 r. pierwszym niemieckim okrętem, który odwiedził Wietnam była fregata *Bayern*. Rok później australijska fregata *Toowooba* wizytą w Ho Chi Minh uświetniła 50-lecie stosunków dwustronnych i partnerstw strategicznych. Do jednej z wielu wizyt okrętów chińskich zaliczyć należy tę z 2024 r., kiedy to do Cam Ranh wpłynęły trzy okręty: desantowe *Wuzhishan* oraz *Qilianshan*, a także niszczyciel *Hefei*. W tym samym roku w Ho Chi Minh z pięciodniową wizytą gościła kanadyjska fregata *Montréal*, podczas gdy do Hajfongu zawitała pierwsza w historii holenderska fregata *Tromp*. Do licznych wizyt międzynarodowych można zaliczyć również wejście do portu Cam Ranh japońskich niszczycieli: w 2016 r. *Ariake* i *Setogiri* oraz *Fuyuzuki* rok później, a także po raz pierwszy okrętu podwodnego z tego państwa *Kuroshio* (2018 r.).

28 Za przykład posłużyć może udział fregaty *Quang Trung* w czterodniowych ćwiczeniach ASEAN+ (12 państw) w Singapurze w 2019 r., czy też w 2024 r. z Australią (ćwiczenia *Kakadu* i udział korwety nr 18). W 2023 r. Korweta nr 20 wzięła udział w międzynarodowych ćwiczeniach w Indonezji (*Komodo*) i Malezji (wystawa LIMA). Działania te, wedle oficjalnej narracji, stanowią element „dyplomacji obronnej”, a ich celem jest „wzmacnianie przyjaźni i współpracy” między państwami. *Navy ship joins int'l multilateral activities in Malaysia, Indonesia*, Nhân Dân, 15.05.2023,

Jednym z symboli otwartości Wietnamu, wpisującym się w wielostronną dyplomację wojskową, jest położona w środkowej części kraju baza morska Cam Ranh (600 km od wysp Spratly). O ile najpierw była to baza sił francuskich, a podczas II wojny światowej japońskich, o tyle w latach 1964–1975 korzystali z niej Amerykanie, a następnie Sowieci (1979–2002). W 2016 r. Wietnamczycy otworzyli instalacje portowe (CRIP – Cam Ranh International Port), które państwa trzecie mogą wykorzystywać do uzupełniania zaopatrzenia i remontów swoich jednostek, w tym okrętów wojennych (także lotniskowców i okrętów podwodnych). Polityczny wymiar tych działań dostrzegł indyjski badacz Niranjan Chandrashekar Oak, który zauważył, że wszystkie państwa dokonujące kurtuazyjnych wizyt w Cam Ranh, z wyjątkiem Chin, „zgadzają się co do ogólnej zasady wolności żeglugi na otwartych morzach zgodnie z Konwencją Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza. Oznacza to, że wszyscy goście portu w Zatoce Cam Ranh mają odmienne stanowisko od Chin w kwestii wolności żeglugi. Poprzez Cam Ranh Wietnam stosuje strategię miękkiego równoważenia wobec Chin”²⁹. Jednocześnie z perspektywy Wietnamu cenne jest to, że każdy okręt, który chce wejść do bazy Cam Ranh musi przejść przez sporne wody Morza Południowochińskiego. Stanowi to cios w stanowisko Pekinu, który uznaje je za swoje³⁰.

Chociaż działania w ramach dyplomacji wojskowej nie dają Wietnamowi twardych gwarancji sojuszniczych, to mogą pozwolić mu osiągnąć wyższy poziom bezpieczeństwa poprzez zwiększenie siatki kontaktów i partnerów, co może przyczynić się do kredytów lub bezkosztowych dostaw uzbrojenia i wyposażenia³¹. Zwiększa to również znaczenie i rozpoznawalność Wietnamu w skali świata. Wrogie działania wobec państwa

.....
<https://en.nhandan.vn/navy-ship-joins-intl-multilateral-activities-in-malaysia-indonesia-post125337.html> (dostęp: 31.01.2025).

29 N.C. Oak, *Cam Ranh port: A lever in Vietnam's naval diplomacy*, Observer Research Foundation, 6.10.2018, <https://www.orfonline.org/expert-speak/cam-ranh-port-lever-vietnam-naval-diplomacy> (dostęp: 6.02.2025).

30 Szerzej zob. B. Mukherjee, *China's Unilateral Claim in the South China and East China Sea: An Analytical Study*, „Journal of Liberty and International Affairs” 2022, Vol. 8, No. 3, s. 399–417; M. Li, *Reconciling Assertiveness and Cooperation? China's Changing Approach to the South China Sea Dispute*, „Security Challenges” 2010, Vol. 6, No. 2, s. 49–68.

31 Za przykład niech posłuży decyzja z 2014 r. o przekazaniu przez Japonię na potrzeby działań na Morzu Południowochińskim sześciu używanych łodzi patrolowych o wartości 5 mln USD. W 2020 r. w Japonii ogłoszono projekt budowy na potrzeby Straży Przybrzeżnej Wietnamu sześciu nowych okrętów patrolowych (typ Aso). Wartość kredytowanej umowy to 400 mln USD. Działania takie stanowią efekt

osamotnionego, które nie cieszy się uznaniem, jest potencjalnie mniej ryzykowne niż podobne oddziaływanie na podmiot posiadający wsparcie innych aktorów, z którymi jest związany politycznie, gospodarczo i wojskowo.

5.2. Założenia strategiczne polityki bezpieczeństwa Wietnamu

Szczegóły założeń polityki bezpieczeństwa Wietnamu, w tym percepcję szans, wyzwań i zagrożeń, odnajdujemy w tzw. Białych Księgach Obrony (wiet. *Sách Trắng Quốc Phòng*), których, jak na razie, opublikowano łącznie cztery edycje (1998, 2004, 2009, 2019). Najnowsze wydanie pochodzi z 2019 r., a więc ma już sześć lat. Brak aktualizacji wynika z faktu, że dokument ten w swoich założeniach, w tym percepcji środowiska międzynarodynarodowego, pozostaje aktualny.

Jak zauważają Derek Grossman i Christopher Sharman, „wietnamskie Białe Księgi Obrony tradycyjnie pełniły rolę ogólnych, neutralnych oświadczeń politycznych dotyczących zagrożeń zewnętrznych dla wietnamskiego bezpieczeństwa oraz wyjaśnienia, jak Ministerstwo Obrony Narodowej do nich podchodzi. Otoczone są narracją ideologiczną w duchu marksizmu-leninizmu i nasycone subtelnością, niejednoznacznością oraz kodowanym językiem i zazwyczaj trudno wyciągnąć jasny przekaz z tych dokumentów. Najnowsza biała księga obrony stanowi jednak jak dotąd najostrzejsze ostrzeżenie Hanoi wobec Pekinu”³². Fakt odejścia od mało precyzyjnej narracji w stronę jednoznacznego odniesienia się do Chin i zagrożenia, jakie to państwo generuje, stanowi najlepszą ilustrację percepcji decydentów w Hanoi.

Jak zauważa Hoàng Hải Hà, Wietnam wykorzystuje dyplomację wojskową do „utrzymania strategicznej autonomii i wzmocnienia pewności siebie w obliczu zagrożeń bezpieczeństwa”, za które autorka jednoznacznie uznaje Chiny³³. Analizując wyzwania i zagrożenia stojące przed

partnerstwa strategicznego, które zawarto w 2009 r. Indie zaoferowały Wietnamowi w 2016 r. kredyt w wysokości 500 mln USD na zakup broni.

32 D. Grossman, C. Sharman, *How to Read Vietnam's Latest Defense White Paper: A Message to Great Powers*, RAND Corporation, 31.12.2019, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2019/12/how-to-read-vietnams-latest-defense-white-paper-a-message.html> (dostęp: 31.01.2025).

33 Hai Ha Hoang, *op. cit.*, s. 599.

współczesnym Wietnamem, na które odpowiedzią ma być m.in. dyplomacja wojskowa, widać, że niemal wszystkie ścieżki prowadzą do Chin. Uznanie jednak, że są one jedynym problemem dla wietnamskiego bezpieczeństwa byłoby błędnym uproszczeniem. Współczesny Wietnam, jak zapewne każde państwo świata, stoi przed wieloma wyzwaniami i zagrożeniami. Nie każde z nich ma charakter militarny. W literaturze w odniesieniu do Wietnamu wymienia się chociażby kwestie gospodarcze, zmiany klimatu i bezpieczeństwo żywnościowe³⁴. Do kategorii wyzwań z zakresu miękkiego bezpieczeństwa (ang. *soft security*) zaliczyć można również problemy środowiskowe, w tym zanieczyszczenie, czy też dostęp do wody pitnej. Z powodu swojego niemilitarnego charakteru nie są one jednak przedmiotem niniejszej analizy.

W oficjalnych dokumentach z zakresu bezpieczeństwa, a więc wspomnianych Białych Księgach Obronności, z oczywistych powodów Hanoi nie wymienia w kategorii zagrożeń i wyzwań Chin, ograniczając się do dużego poziomu ogólności. Niemniej jednak z dokumentów tych płynie obraz szerokiego spektrum wyzwań i zagrożeń, przed jakimi stoi Wietnam. Dokumenty z 2004 i 2009 r. wskazywały cztery z nich: (1) wyzwania gospodarcze (w tym opóźnienie względem świata, skutki kryzysu finansowego); (2) wpływ „wrogich sił” na „wielką solidarność narodową”; (3) wyzwania na Morzu Południowochińskim oraz (4) niemilitarne wyzwania (przemyt broni i narkotyków, piractwo, przestępczość, choroby, środowisko naturalne, zmiany klimatu)³⁵. Chociaż z oczywistych powodów nie zostało to wskazane, za jedno z największych zagrożeń dla wietnamskich decydentów uznać należy również bezpieczeństwo samego reżimu. Źródła takiego zagrożenia mogą być zarówno zewnętrzne (oddziaływanie innego państwa, np. Stanów Zjednoczonych), jak i – co uznać należy za bardziej prawdopodobne – wewnętrzne (niezadowolenie społeczne i protesty antyrządowe).

W 2011 r. Komunistyczna Partia Wietnamu wskazała trzy zasadnicze cele w zakresie bezpieczeństwa, które ze względu na swój nadrzędny charakter warunkują kierunki działań, w tym dyplomacji wojskowej: (1) ochrona suwerenności i integralności terytorialnej; (2) ochrona partii,

34 *Vietnam National Defence* (2009), Ministerstwo Obrony Narodowej Wietnamu, Hanoi 2009, s. 18.

35 Tran Truong Thuy, Nguyen Minh Ngoc, *Vietnam's Security Challenges: Priorities, Policy Implications and Prospects for Regional Cooperation*, [w:] *Security Outlook of the Asia Pacific Countries and Its Implications for the Defense Sector*, National Institute for Defense Studies, Tokyo 2012, s. 94.

państwa, narodu i reżimu; (3) przeciwdziałanie nietradycyjnym, globalnym wyzwaniom dla bezpieczeństwa³⁶.

Co do Chin to kwestia ta wymaga głębszego omówienia, bo właśnie to wyzwanie i zagrożenie jest bezsprzecznie najważniejsze i determinuje politykę decydentów w Hanoi, w tym kierunki i skalę działań w wymiarze zarówno politycznym, jak i militarnym. Chiny rzucają złowrogi cień na mniejszego, południowego sąsiada od dawna. W odniesieniu do historii najnowszej dość wymienić tu porażkę Wietnamu w morskim starciu o Wyspy Paracelskie (1974 r.) czy też nierozstrzygniętą wojnę z Chinami pięć lat później. To również konfrontacja zbrojna w paśmie wysp Spratly w 1988 r., którą Wietnam również przegrał. Wojskowe i dyplomatyczne spory miały miejsce w kolejnej dekadzie³⁷. Za przykład niech posłużą chociażby oskarżenia Wietnamu wobec Chin o dokonanie desantu na jedną z raf oraz przejęcie przez Chińczyków statku towarowego z Hongkongu (1992 r.) czy też wojskowy kryzys w pobliżu wietnamskiego obszaru wydobywczego (1994 r.)³⁸.

Oba państwa, co prawda, już w 1999 r. rozwiązały spór terytorialny na lądzie, w 2004 r. – morski na wodach Zatoki Tonkińskiej³⁹, a w 2011 r. podpisały dwustronne porozumienie na temat pokojowego działania w odniesieniu do sporów morskich, ale ciągle istnieje nierozwiązany kryzys na wodach Morza Południowochińskiego, do którego Wietnam ma szybki dostęp dzięki bazom morskim Cam Ranh i Đà Nẵng. Akwen ten ma dla Wietnamczyków niezwykle duże znaczenie. Pozostający bez rozstrzygnięcia konflikt powoduje, że to zagrożenia na akwenach są kluczowe dla Wietnamu, co jest odejściem od XX-wiecznego paradygmatu, kiedy to wymiar morski był dla tego państwa drugorzędny. Wtedy bowiem „przez większość czasu Wietnam musiał radzić sobie

36 *Ibidem*, s. 95.

37 K. Koga, *Managing Great Power Politics. ASEAN, Institutional Strategy, and the South China Sea*, Palgrave Macmillan, Singapore 2022, s. 43–160.

38 D.K. Vajpeyi, *Shadow Dancing in the Indian and Pacific Oceans: China, India, and America*, [w:] *The Asia-Pacific Century: Challenges and Opportunities*, red. A.B. Lowther, Taylor & Francis, Boca Raton FL 2013, s. 121–122.

39 Warto dodać, że na relacje między Wietnamem i Chinami oraz istniejący spór wpływa także Deklaracja dotycząca postępowania stron na Morzu Południowochińskim (*Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*), podpisana w 2002 r. w Phnom Penh między Chinami i ASEAN. Zob. *Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*, Association of Southeast Asian Nations, 14.05.2012, <https://asean.org/declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea-2> (dostęp: 31.01.2025).

głównie z zagrożeniami dla bezpieczeństwa na lądzie. To właśnie na lądzie toczono wojny⁴⁰.

Roszczenia Chin wobec Morza Południowochińskiego nie byłyby dla władz w Hanoi tak niepokojące, gdyby nie cztery słabości, które premiuje Pekin. Po pierwsze, Wietnam jest uzależniony od gospodarczej współpracy z Chinami, które mogą wykorzystywać ten fakt do oddziaływania na Hanoi. Po drugie, bezpieczeństwo wietnamskiego reżimu politycznego opiera się m.in. na współpracy z Pekinem. Po trzecie, na pozycję Wietnamu negatywnie wpływa czynnik geograficzny. W odróżnieniu od takich państw jak Filipiny czy Tajwan, na które Chiny mogą oddziaływać jedynie albo w domenie morskiej, albo powietrznej, Wietnam posiada granicę lądową z Chinami. Po czwarte, to asymetria potęg. Rywal jest państwem dominującym na płaszczyźnie militarnej i gospodarczej. Przewaga w tych wymiarach nad Wietnamem w dającej się przewidzieć perspektywie czasowej nie zniknie, a Hanoi ma bardzo ograniczone zdolności do przeciwdziałania. W praktyce dostępne środki ograniczają się do dyplomacji, w tym wojskowej, oraz do niekonfrontacyjnego wykorzystywania instrumentów militarnych, głównie okrętów, które mogą zaznaczać swoją obecność na spornych wodach. Asymetryczność potencjałów i stały charakter tej relacji stanowią istotne ograniczenie dla Wietnamu i jego bezpieczeństwa. Początek kryzysu wiązać należy ze wzrostem asertywności Chin na Morzu Południowochińskim, co z kolei jest efektem „dramatycznego zwiększenia” zdolności morskich tego państwa w ostatnich latach⁴¹.

Należy przy tym pamiętać, że przez zagrożenie rozumieć należy nie tylko stan wojny, bo Wietnam, który „uparcie broni UNCLOS”⁴², narażony jest również na inne nieprzyjemne formy oddziaływania ze strony Chin. Państwo to aktywnie wykorzystuje instrumenty militarne do działań niewojennych w ramach tzw. szarej strefy (ang. *grey-zone tactics*). Ich celem jest militarne oddziaływanie na inne państwa, ale bez

40 Nguyen The Puong, *Vietnam's Defense Strategy: A Maritime-Oriented Continental Perspective*, The Diplomat, 10.05.2024, <https://thediplomat.com/2024/05/vietnams-defense-strategy-a-maritime-oriented-continental-perspective> (dostęp: 31.01.2025).

41 T. Shoji, *op. cit.*, s. 42.

42 Do Thanh Hai, *Vietnam confronts China in the South China Sea*, East Asia Forum, 6.12.2019, <https://eastasiaforum.org/2019/12/06/vietnam-confronts-china-in-the-south-china-sea> (dostęp: 31.01.2025). Szerzej na temat Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza (UNCLOS, *United Nations Convention on the Law of the Sea*) w kontekście sporów w regionie w R. Beckman, *The UN Convention on the Law of the Sea and the Maritime Disputes in the South China Sea*, „The American Journal of International Law” 2013, Vol. 107, No. 1, s. 142–163.

sięgania po bezpośrednią przemoc (poniżej progu wojny) celem zastraszenia, by w ten sposób wpłynąć na jego działania⁴³. Do takich nękających aktywności zaliczyć należy to, co Chiny już robią np. wobec Filipin (co dla decydentów w Hanoi jest niezwykle cenną, ale i pesymistyczną obserwacją). To chociażby celowe i częste naruszanie morskich i powietrznych granic państwa, otaczanie cywilnych i wojskowych jednostek innego państwa, wchodzenie na kurs kolizyjny, oślepianie, używanie armatek wodnych, taranowanie, blokowanie. Do poważniejszych działań zaliczyć można ostentacyjne ćwiczenia z użyciem ostrej amunicji czy też blokady morskie i powietrzne⁴⁴. Wietnam nie może wykluczyć, że w przyszłości tego rodzaju wrogie działania poniżej progu wojny Pekin mógłby stosować także przeciwko niemu. Tym, co wyróżnia Wietnam oraz czyni jego percepcję zagrożeń i wyzwań inną niż np. Tajwanu czy Filipin, jest fakt, że oba państwa posiadają granicę lądową. Oznacza to, że Wietnam musi być gotowy nie tylko do eskalacji napięcia na Morzu Południowochińskim, ale też wzdłuż liczącej 1,3 tys. km granicy na lądzie.

Trần Trường Thủy oraz Nguyễn Minh Ngọc w 2012 r. zidentyfikowali cztery formy wyzwań i zagrożeń, z którymi Wietnam musi sobie radzić. To wrogie działania w paśmie Wysp Paracelskich, wysp Spratly, a także zagrożenie dla praw Wietnamu na obszarze wyłącznej strefy ekonomicznej (poza morzem terytorialnym do 200 mil morskich od linii podstawowej i szelfu kontynentalnego). Czwarta sfera to wrogie działania chińskie, takie jak aktywne nękanie wietnamskich rybaków⁴⁵. Pomimo upływu lat analiza ta pozostaje aktualna, a skala wyzwań wzrosła. Niezmiennie

43 B. Lin, C.L. Garafola, B. McClintock et al., *A New Framework for Understanding and Countering China's Gray Zone Tactics*, RAND Corporation 2022; S. Sarjito, *China's Gray Zone Strategy in the South China Sea: Tactics, Objectives, and Regional Implications*, „Indonesian Journal of Multidisciplinary Sciences” 2024, Vol. 3, No. 2, s. 113–135; A. Patalano, *When strategy is „hybrid” and not „grey”: Reviewing Chinese military and constabulary coercion at sea*, „The Pacific Review” 2018, Vol. 31, s. 811–839.

44 Przykładowo, Chiny utrudniają Filipinom dostarczanie zaopatrzenia na okręt desantowy *Sierra Madre*, który obecnie stanowi bazę Filipińczyków wysuniętą niemal 200 km od Palawanu (północno-zachodniej prowincji Filipin) na płyciźnie w paśmie wysp Spratly. Do innych incydentów należy chociażby ten z kwietnia 2023 r., kiedy to chiński, 103-metrowy okręt straży przybrzeżnej (5201) zablokował filipiński, 44-metrowy okręt patrolowy BRP *Malapascua* (4403). W sierpniu 2023 r. Manila wezwała chińskiego ambasadora po tym, jak chińskie okręty straży przybrzeżnej zaatakowały armatkami wodnymi jednostki filipińskie. Zob. R. Czulda, *Polityka bezpieczeństwa Filipin pod rządami prezydenta Marcosa Juniora (od 2022 roku)*, „Forum Nauk Społecznych” 2024, nr 2, s. 39–57.

45 Tran Truong Thuy, Nguyen Minh Ngoc, *op. cit.*, s. 96.

z perspektywy Wietnamu jeszcze bardziej niż ponad dekadę temu zagrożone są prawa do eksploatacji wyłącznej strefy ekonomicznej, której część jest przedmiotem roszczeń Chin. Składa się na to nie tylko eksploatacja surowców energetycznych, ale również swobodny dostęp do łowisk, a także prawo do swobodnej i bezpiecznej żeglugi na Morzu Południowochińskim, cywilnej i wojskowej, co dla państwa takiego jak Wietnam – a więc opierającego się w dużym stopniu na handlu i eksporcie – jest sprawą najwyższej wagi.

Chociaż obecnie relacje nie są tak napięte jak przy okazji kryzysu morskiego w 2014 r.⁴⁶, problem pozostaje. Chiny niezmiennie wysyłają swoje jednostki nawodne, w tym tzw. milicję morską⁴⁷, na obszary wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu⁴⁸. Przykładowo, w 2019 r. wysłały do wietnamskiej strefy jednostkę badawczą *Haiyang Dizhi* (10), której towarzyszyła uzbrojona eskorta nawodna. Kryzys trwał cztery miesiące i zakończył się dopiero wtedy, gdy nękana przez Chińczyków mobilna platforma wiertnicza *Hakuryu 5* została wycofana przez Wietnam z pola energetycznego 06-01. Z kolei w 2023 r., pomimo sprzeciwu Hanoi⁴⁹, operował tam chiński okręt badawczy *Xiang Yang Hong* (10) wraz z uzbrojoną eskortą. Fakt, że chińska misja trwała aż miesiąc pokazuje, z jednej strony, jak stanowcza, by nie rzec prowokacyjna⁵⁰, jest chińska polityka na Morzu

46 Potencjalnie niebezpieczny incydent z maja 2014 r. pokazał gotowość Pekinu do eskalacji i prowokacji w stosunkach nawet z tak bliskimi partnerami jak Wietnam. To właśnie wtedy platforma wiertnicza *Hai Yang Shi You* (981) została umieszczona na obszarze wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu. Zob. V. Dicke, H. Holbig, *Rising Sino-Vietnamese Tensions in the South China Sea*, „German Institute of Global and Area Studies” 2014, No. 8.

47 Zob. J. Kraska, M. Monti, *The Law of Naval Warfare and China's Maritime Militia*, „International Law Studies” 2015, Vol. 91, s. 449–467.

48 Najlepszą ilustracją ciągle występującego zagrożenia jest to, że dzień przed rozpoczęciem Vietnam Defence Expo (grudzień 2024 r.) biorące udział w wydarzeniu Chiny rozpoczęły trzydniowe ćwiczenia morskie na obszarze, który częściowo obejmuje wyłączną strefę ekonomiczną Wietnamu. Władze w Pekinie wydały stosowny komunikat, w którym rekomendowano wszystkim cywilnym jednostkom, aby pod żadnym pozorem nie zbliżały się do tego obszaru. *China conducts military drills near Vietnam*, Radio Free Asia, 18.12.2024, <https://www.rfa.org/english/south-chinasea/2024/12/18/vietnam-china-military-exercise> (dostęp: 31.01.2025).

49 *Vietnam demands Chinese ship leave its exclusive economic zone*, Reuters, 25.05.2023, <https://www.reuters.com/world/china/vietnam-demands-chinese-ship-leave-its-exclusive-economic-zone-2023-05-25> (dostęp: 31.01.2025).

50 Badania na obszarze wyłącznej strefy ekonomicznej (EEZ) innego państwa s. regulowane przez prawo międzynarodowe, głównie przez Konwencję Narodów Zjednoczonych o prawie morza (UNCLOS) z 1982 r. Prace takie wymagają wyraźnej zgody państwa, do którego należy EEZ. Bez takiej zgody badania s. nielegalne.

Południowochińskim, a z drugiej, jak bardzo Wietnam nie ma środków, by takim działaniom aktywnie przeciwdziałać. Pekin odniósł sukces, bo skutecznie zademonstrował, że „pomimo partnerstw z członkami Quad, Wietnam wciąż jest sam w obliczu nękania przez Chiny”⁵¹.

Z perspektywy Wietnamu, a także innych państw Azji Południowo-Wschodniej, już sama trwająca obecnie geostrategiczna rywalizacja między Chinami a Stanami Zjednoczonymi – wraz z niepewnym kierunkiem, w jakim może się rozwinąć w najbliższych latach – stanowi istotne zagrożenie. W razie jej zaognienia polityka balansowania może stać się trudniejsza, bo jedna ze stron może wówczas oczekiwać jednoznacznych deklaracji od Hanoi. Co więcej, jakikolwiek konflikt zbrojny w rejonie Morza Południowochińskiego – chociażby wojna o Tajwan – to wizja bardzo niekorzystna dla Wietnamu.

Drugim wyzwaniem dla bezpieczeństwa jest możliwy przewrót wewnętrzny. To problem nie tyle dla bezpieczeństwa państwa (narodu) co dla reżimu. Każda władza autorytarna musi się obawiać własnego społeczeństwa, które może przeciwko niej się opowiedzieć. Wszelkie niepokoje wewnętrzne są więc traktowane przez reżim komunistyczny w Hanoi jako poważne zagrożenie. Na tej płaszczyźnie Chiny są paradoksalnie głównym sojusznikiem, bo wspierają Komunistyczną Partię Wietnamu. Z drugiej jednak, strony konfrontacyjna polityka Chin rezonuje w wietnamskim społeczeństwie, co nie jest korzystne dla władz w Hanoi. Jak zauważa wietnamska badaczka Hoàng Hải Hà, spory z Chinami na wodach Morza Południowochińskiego, a także projekt chińskich inwestycji w Wietnamie na specjalnych warunkach i udział w wydobywaniu boksytu, „zainicjowały antychiński nacjonalizm, tworząc tym samym poważne zagrożenie dla partyjnego przywództwa”⁵².

51 Khang Vu, *Why Vietnam's Naval Bases Do Not Change the Dynamic of Vietnam-China Relations*, The Diplomat, 7.07.2023, <https://thediplomat.com/2023/07/why-vietnams-naval-bases-do-not-change-the-dynamic-of-vietnam-china-relations> (dostęp: 31.01.2025).

52 Hai Ha Hoang, *op. cit.*, s. 602. Jak zauważył David Hutt, „duże antychińskie protesty wybuchają w Wietnamie niemal co roku”. D. Hutt, *Beijing Does Not Understand Vietnam's Anti-China Nationalism*, „9 Dash Line”, 7.08.2020, <https://www.9dashline.com/article/beijing-doesnt-understand-vietnams-anti-china-nationalism>. Zob. również Nhung T. Bui, *Managing Anti-China Nationalism in Vietnam: Evidence from the Media During the 2014 Oil Rig Crisis*, „The Pacific Review” 2017, Vol. 30, Issue 2, s. 169–187; X. Luo, *The Double-Edged Sword Effect of Vietnams Nationalistic South China Sea Policy. A Chinese Perspective*, [w:] *Populism, Nationalism and South China Sea Dispute*, red. N. Peng, C.B. Ngeow, Springer, Singapore 2022, s. 47–58; Nhung T. Bui, *op. cit.*, s. 169–187.

Stany Zjednoczone, które w wymiarze geostrategicznym są postrzegane jako szansa na bezpieczeństwo (jako czynnik równoważący zagrożenie ze strony Chin), mogą być również postrzegane jako źródło zagrożenia dla wewnętrznej stabilności Wietnamu. Wynika to z podnoszenia przez Waszyngton kwestii praw człowieka, czego całkowicie brak w celach polityki zagranicznej Pekinu. Jednym z licznych przykładów jednoznacznych oczekiwań wobec zmian w zakresie praw człowieka, co Amerykanie łączą ze współpracą wojskową i jej dalszym rozwojem, są chociażby słowa Jen Psaki. Sekretarz prasowa administracji prezydenta Joe Bidena przyznała, że powodem częściowego zniesienia ograniczeń na handel bronią ze Stanów Zjednoczonych do Wietnamu były „postępy w reformach”, choć „wciąż jest wiele do zrobienia”⁵³. Warto przypomnieć, że to Amerykanie naciskali na Wietnam, by najpierw ratyfikował, a potem wzmocnił wykonywanie zapisów Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur, a także, by przyjął specjalnego sprawozdawcę ONZ ds. wolności religii i przekonań⁵⁴.

Trzecim zagrożeniem dla bezpieczeństwa Wietnamu, pośrednio związanym z Chinami, jest finansowany przez Pekin projekt 180-kilometrowego kanału w sąsiedniej Kambodży (Funan Techo Canal), który miałby połączyć dwie rzeki (Mekong i Bassac) z Zatoką Tajlandzką. Zmniejszyłby on uzależnienie Kambodży od wietnamskich portów. Wskazać można bowiem potencjalny problem dla Wietnamu i jego sił zbrojnych. Dzięki kanałowi chińska marynarka wojenna uzyska możliwość przechodzenia w pobliżu zachodnich granic Wietnamu, a więc od Zatoki Tajlandzkiej i bazy marynarki wojennej Ream, której rozbudowę sfinansowały Chiny⁵⁵. Niemniej jednak nie można ignorować poglądu, że „pomimo

53 *Daily Press Briefing: October 2, 2014*, U.S. Department of State, 2.10.2014, <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/dpb/2014/10/232495.htm> (dostęp: 6.02.2025).

54 C.A. Thayer, *Obama's Visit to Vietnam: A Turning Point?*, *The Diplomat*, 31.05.2016, <https://thediplomat.com/2016/05/obamas-visit-to-vietnam-a-turning-point> (dostęp: 5.02.2025).

55 Khang Vu, *Why Vietnam Needs to Reevaluate its Weapons Procurement Strategy*, *The Diplomat*, 30.04.2024, <https://thediplomat.com/2024/04/why-vietnam-needs-to-reevaluate-its-weapons-procurement-strategy> (dostęp: 31.01.2025); R. Yaacob, *Partnership of convenience: Ream Naval Base and the Cambodia-China convergence*, Lowy Institute, 4.12.2024, <https://www.lowyinstitute.org/publications/partnership-convenience-ream-naval-base-cambodia-china-convergence> (dostęp: 5.02.2025). Zob. również O. Hensengerth, *Vietnam's security objectives in Mekong Basin governance*, „*Journal of Vietnamese Studies*” 2008, Vol. 3, Issue 2, s. 101–127; Xue Gong, *The Mekong Region Is a Test of China's Global Development and Security Model*, Carnegie Endowment for International Peace, 1.12.2023, <https://carnegieendowment.org/research/2023/12/the-mekong-region-is-a-test-of-chinas-global-development-and-security-model> (dostęp: 6.02.2025).

wyolbrzymionych argumentów wietnamskich badaczy, jakoby kanał mógłby doprowadzić do chińskiej obecności wojskowej w Kambodży, Phnom Penh nie ma powodów, by antagonizować Wietnam⁵⁶.

Jednocześnie należy zauważyć, że Wietnam w swojej doktrynie jednoznacznie wskazuje strategiczne ograniczenia, które sam na siebie nakłada. Są one zgodne z założeniami „dyplomacji bambusowej” i mają zredukować ryzyko wpadnięcia Wietnamu w orbitę wpływów mocarstw (w pierwszej kolejności Chin) i zredukować ryzyko⁵⁷. Podstawą działań tego państwa w wymiarze zarówno politycznym, jak i wojskowym jest wspomniana już reguła „czterech nie” (wiet. *bốn không*). Przypomnijmy te zasady – nie dla: (1) uczestnictwa w sojuszach wojskowych; (2) wsparcia jednego państwa przeciwko drugiemu; (3) dla obcych sił wojskowych na terytorium Wietnamu; (4) dla użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach międzynarodowych⁵⁸. Jednocześnie w 2019 r. do ciągle obowiązującej reguły „czterech nie”⁵⁹ dodano jeden wentyl bezpieczeństwa (wiet. *một tuy*), co jest wydarzeniem bez precedensu i stanowi reakcję na pogarszającą się

56 C. Bong, *Vietnam's Geopolitical Anxiety over Cambodia's Funan Techo Canal*, Fulcrum – Analysis on Southeast Asia, 23.04.2024, <https://fulcrum.sg/vietnams-geopolitical-anxiety-over-cambodias-funan-techo-canal> (dostęp: 5.02.2025). Wietnamskie obawy wojskowe zawarto w Tan Hui Yee, *Vietnamese concerned that canal project in Cambodia could be potential gateway for Chinese forces*, The Strait Times, 9.04.2024, <https://www.straitstimes.com/world/vietnamese-concerned-canal-project-in-cambodia-could-be-potential-gateway-for-chinese-forces> (dostęp: 5.02.2025). Por. S. Rim, *Vietnam's Security Concerns about the Funan Techo Canal Project Are Misplaced*, The Diplomat, 9.05.2024, <https://thediplomat.com/2024/05/vietnams-security-concerns-about-the-funan-techo-canal-project-are-misplaced> (dostęp: 5.02.2025).

57 Przykładowo, w czasie zimnej wojny Związek Radziecki korzystał z baz morskich w Wietnamie. Jak zauważa jednak Khang Vũ, „obecność radzieckiej marynarki wojennej w Wietnamie, choć zapewniała Hanoi pewną przewagę militarną, nie zdołała powstrzymać Chin przed wywieraniem presji wojskowej na granicy lądowej między Wietnamem a Chinami. Co gorsza, obecność tej floty w Wietnamie przyczyniła się do chińskiego postrzegania radzieckiego okrążenia na południowej granicy i wpłynęła na decyzję Pekinu o wywieraniu nacisku na Hanoi przez całe lata 80.” Khang Vũ, *Why Vietnam's Naval Bases...*

58 Ostatnie „nie” Wietnam dodał dopiero w 2019 r.: *2019 Viet Nam National Defence*, Ministerstwo Obrony Narodowej Wietnamu, Hanoi 2019, s. 23–24. Odbierać to należy jako wniosek z serii kryzysów morskich z Chinami. W ten sposób Wietnam jednoznacznie sygnalizuje, że nie chce eskalacji.

59 *Thủ tướng tái khẳng định chính sách quốc phòng „bốn không” của Việt Nam* (Premier ponownie potwierdza politykę obronną Wietnamu „cztery nie”), *Báo Điện Tử Đảng Cộng Sản Việt Nam* (Elektroniczna Gazeta Komunistycznej Partii Wietnamu), 19.12.2024, <https://dangcongsan.vn/thoi-su/viet-nam-kien-dinh-chinh-sach-quoc-phong-bon-khong-687029.html> (dostęp: 31.01.2025).

sytuację międzynarodową, w tym wspomnianą rywalizację chińsko-ame-rykańską. Wietnam rezerwuje sobie prawo zacieśnienia relacji wojskowych „do odpowiedniego poziomu” z dowolnym państwem, jeśli wymagać tego będzie sytuacja międzynarodowa⁶⁰.

5.3. Instrumenty militarne – potencjał i wykorzystanie

Elementem, który pierwszy raz uwypuklono dopiero w najnowszej Białej Księdze Obronności, jest stwierdzenie, że Wietnam nie zamierza używać siły militarnej w stosunkach międzynarodowych. Jednocześnie podkreśla się, że doktryna wojskowa opiera się na samoobronie i odstraszeniu w celach utrzymania pokoju, a nie próby zmiany *status quo*. Projekcja siły militarnej poza granicami kraju ogranicza się jedynie do wspomnianych misji pod egidą ONZ, choć i tam zaangażowanie instrumentów wojskowych jest co najwyżej symboliczne. Takie zapisy pozostają w zgodzie z deklarowanym przywiązaniem do pokoju i zwiększają wiarygodność Wietnamu, gdy ten jednoznacznie głosi przywiązanie do prawa międzynarodowego, w tym UNCLOS, które Chiny odrzucają. Ma to jednak również wymiar praktyczny, ponieważ, jak zauważył delegat Zgromadzenia Narodowego i zastępca komisarza politycznego jednego z dystryktów wojskowych, generał dywizji Nguyễn Minh Hoàng: „Gdyby nasze siły otworzyły ogień jako pierwsze, wpadłyby w podstępny plan Chin, mający na celu rozpoczęcie inwazji na Morzu Południowochińskim”⁶¹.

Jak ujął to w 2011 r. ówczesny wiceminister obrony narodowej Nguyễn Chí Vịnh, chociaż Wietnam „nie opowiada się za użyciem siły i zastraszaniem innych państw”, to jednocześnie „nie może przystępować do rozmów z pustymi rękoma”, a dzięki modernizacji technicznej państwo to może „pierwszy raz zasiąść przy stole negocjacyjnym z pewnością siebie i na równych warunkach”⁶². Odpowiednia siła militarna zwiększa efektywność odstraszenia Chin przed wrogimi działaniami poprzez zwiększanie kosztów. Innymi słowy, potencjał militarny i zdecydowana wola

60 2019 Viet Nam National Defence..., s. 24.

61 Phó Chính ủy Quân khu 7 nói về tình hình bãi Tư Chính (Zastępca komisarza politycznego Okręgu Wojskowego 7 mówi o sytuacji na rafie Tư Chính), *Sài Gòn Giải Phóng Online* (Wyzwolenie Sajgonu Online), 7.10.2019, <https://www.sggp.org.vn/share/533396.html> (dostęp: 31.01.2025).

62 Za T. Shoji, *op. cit.*, s. 45.

obrony własnych interesów wraz z siatką partnerów wojskowych zwiększa ryzyko i wątpliwość co do ostatecznego rozstrzygnięcia, gdyby Pekin zdecydował się na konfrontacyjne wykorzystanie instrumentów wojskowych w relacjach z Wietnamem. Gdy więc w 2014 r. Chiny rozmieściły swoją platformę wiertniczą w pobliżu Wysp Paracelskich, Wietnam skierował na obszar kryzysu własne jednostki. Hanoi dba jednak, aby nie doprowadzić do eskalacji, obawiając się scenariusza, przed którym przestrzegał wspomniany generał Nguyễn Minh Hoàng.

Tabela 12. Liczba żołnierzy w czynnej służbie wojskowej (2024 r.)

Państwo	Liczebność
Chiny	2 035 000
Indie	1 475 750
Korea Północna	1 280 000
Pakistan	660 000
Korea Południowa	500 000
Wietnam	450 000
Indonezja	404 500
Tajlandia	360 850
Sri Lanka	262 500
Japonia	247 150

Źródło: *The Military Balance 2024*, The International Institute for Strategic Studies 2024, s. 206.

Instrumentem wojskowym Wietnamu jest wspomniana Ludowa Armia Wietnamu. Nazwę tę przyjęto w 1975 r., chociaż jako siła zbrojna funkcjonuje od grudnia 1944 r., kiedy to Ho Chi Minh powołał jej załazek. Oficjalnym celem armii jest walka na rzecz „niepodległości i wolności Ojczyzny, socjalizmu i szczęśliwości ludu”⁶³. Siły zbrojne Wietnamu mają być „silne politycznie, ideologicznie i organizacyjnie, całkowicie lojalne wobec partii, ojczyzny i narodu”⁶⁴. Według oficjalnych danych

63 *Vietnam People’s Army, foundation and development*, Ministerstwo Obrony Narodowej, b.d., <https://mod.gov.vn/en/vpa> (dostęp: 31.01.2025).

64 Uwagę zwraca kolejność podmiotów, wobec których wojsko ma być lojalne. Słowa te wypowiedział minister obrony narodowej Ngô Xuân Lịch. „*Four No’s*”

siły zbrojne mają 450 tys. żołnierzy w służbie czynnej (w tym w jednostkach lokalnych). Rezerwa, według oficjalnych danych, liczy 5 mln osób⁶⁵. Plasuje to Wietnam powyżej Indonezji (404,5 tys. żołnierzy) i Tajlandii (360,850 tys.), ale – co oczywiste – dużo niżej niż Chiny (2 mln)⁶⁶.

Tabela 13. Procentowy udział budżetów obronnych wybranych państw Indo-Pacyfiku (2024 r.)

Państwo	Udział (w procentach)
Chiny	44,0
Indie	13,9
Japonia	9,9
Korea Południowa	8,2
Australia	6,8
Azja Południowo-Wschodnia (pozostałe)	4,0
Tajwan	3,5
Singapur	2,8
Indonezja	2,0
Pakistan	1,6
Wietnam	1,5
Azja Wschodnia (pozostałe)	1,0
Australazja (pozostałe)	0,6

Źródło: *ibidem*, s. 211.

Budżet obronny wzrósł z 1,3 mld USD w 2006 r. do 4,6 mld USD w 2016 r.⁶⁷ Według analiz *Military Balance 2024* w 2022 r. zwiększył się z 5,81 mld USD do 7,4 mld USD rok później⁶⁸. Prognozuje się,

principle of national defense policy, Socialist Republic of Viet Nam – Government News, 26.01.2020, <https://en.baochinhphu.vn/four-nos-principle-of-national-defense-policy-11137244.htm> (dostęp: 31.01.2025).

65 *Vietnam People's Army, foundation and development*, Ministerstwo Obrony Narodowej, b.d., <https://mod.gov.vn/en/vpa> (dostęp: 31.01.2025).

66 *The Military Balance 2024*, The International Institute for Strategic Studies 2024, s. 219.

67 Hai Ha Hoang, *op. cit.*, s. 608.

68 *The Military Balance 2024*, The International Institute for Strategic Studies 2024, s. 323.

że do 2029 r. budżet obronny liczącego 99 mln mieszkańców Wietnamu wzrośnie do około 10,2 mld USD⁶⁹. Dla porównania, obecny budżet wojskowy Polski to w 2025 r. około 46 mld USD⁷⁰. Chiny natomiast w 2024 r. wydały 236 mld USD, a wszystkie pozostałe państwa Azji łącznie 298 mld USD⁷¹.

Istotną słabością sił zbrojnych Wietnamu, choć niebędącą cechą jedynie tego państwa, jest brak doświadczenia bojowego. Niewątpliwie ma on bogatą historię wojskowości, która sięga co najmniej końca II wojny światowej. Niemniej jednak kolejne kampanie, w tym zarówno przeciwko Francji, jak i Stanom Zjednoczonym, budują tradycję sił zbrojnych tego państwa, niekoniecznie tworząc przydatne współcześnie umiejętności, szczególnie w zakresie operacji połączonych sił o dużym nasyceniu nowoczesnych środków walki. Słabość ta jest wyraźniejsza, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że zagrożenia i wyzwania, przed którymi obecnie staje Wietnam, są inne niż te, z którymi przyszło się mierzyć wietnamskim oddziałom w przeszłości. Innymi słowy, o ile wojskowy etos Wietnamu oparty jest na lądowej walce partyzanckiej, to współcześnie – co zostało już wykazane wcześniej – państwo to stoi przed zagrożeniami na morzu. Z drugiej jednak strony, słabość ta występuje nie tylko w Wietnamie, bo praktycznie wszystkie państwa Azji Południowo-Wschodniej – może z wyjątkiem Filipin⁷² – nie prowadzą obecnie żadnych działań bojowych.

W praktyce niemożliwa jest ocena faktycznego potencjału bojowego sił zbrojnych Wietnamu, bo ich efektywność – tak jak wojska każdego państwa na świecie – zależy od wielu mierzalnych i niemierzalnych czynników, w tym m.in. od przyjętej doktryny, wykształcenia, morale, czy też zdolności logistycznych i remontowych, posiadanych rezerw materiałowych i osobowych, w tym umiejętności ich odpowiedniego wykorzystania. To również kluczowe znaczenie chociażby łączności, rozpoznania

69 *Modernisation initiatives to spur Vietnam defence budget*, Asia-Pacific Defence Reporter, 3.03.2024, <https://asiapacificdefencereporter.com/modernisation-initiatives-to-spur-vietnam-defence-budget> (dostęp: 5.02.2025).

70 B. Wypartowicz, *Takich pieniędzy na obronę jeszcze nie było. Rząd przyjął budżet na 2025 rok*, Defence24, 28.08.2024, <https://defence24.pl/polityka-obronna/takich-pieniedzy-na-obrone-jeszcze-nie-bylo-rzad-przyjal-budzet-na-2025-rok> (dostęp: 6.02.2025).

71 F. McGerty, *Asian defence spending grows, China's grows more*, The International Institute for Strategic Studies 2024, 22.05.2024, <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2024/05/asian-defence-spending-grows-chinas-grows-more> (dostęp: 6.02.2025).

72 Mowa tutaj o zwalczaniu przez filipińskie siły bezpieczeństwa licznych grup paramilitarnych, w tym dżihadystów.

i zdolności do prowadzenia efektywnych operacji połączonych. Niemniej jednak wydaje się uzasadnione wnioskować, że nawet gdyby w każdym z tych elementów Wietnam był państwem wyróżniającym się i znacząco zwiększył budżet wojskowy, to nadal nie posiadałby zdolności do prowadzenia (1) równorzędnej, (2) długotrwałej i (3) zwycięskiej operacji wojskowej przeciwko Chinom (zarówno konfliktu zbrojnego na Morzu Południowochińskim, jak i otwartej, pełnoskalowej wojny).

Wietnam, świadom tych ograniczeń, modernizuje swoje siły zbrojne, by lepiej mogły one sprostać wyzwaniom i zagrożeniom oraz efektywniej operować w ramach dyplomacji morskiej. Priorytetami modernizacyjnymi są marynarka wojenna, systemy rakietowe oraz lotnictwo. Dostrzec można jednak spowolnienie procesu modernizacji technicznej. Na fakt ten wskazuje chociażby Nguyễn Thế Phương, który stwierdził, że proces ten zatrzymał się wraz z odejściem premiera Nguyễn Tấn Dũnga w 2016 r.⁷³ Autor jako powody podaje nie tylko trudności finansowe i afery korupcyjne, ale również „głęboko zakorzeniony sposób myślenia w Ludowej Armii Wietnamu, która uznaje działania polityczne za ważniejsze od działań militarnych, a propagandę za ważniejszą od walki”⁷⁴.

Nasycone w niewielkim stopniu nowoczesną techniką Wojska Lądowe Ludowej Armii Wietnamu (wiet. *Lục quân Nhân dân Việt Nam*), liczące około 380 tys. żołnierzy, mają rodowód *stricte* radziecki. Dotyczy to nie tylko doktryny i organizacji, ale również wyposażenia, które jest przestarzałe i odstaje od zmodernizowanych sił powietrznych i marynarki wojennej. Chociaż Wietnam nie może ignorować zagrożeń lądowych i posiada również „kontynentalną kulturę strategiczną” (ang. *continental strategic culture*)⁷⁵, rozbudowa i przede wszystkim modernizacja wojsk lądowych nie jest priorytetem. Taki stan rzeczy to wynik ograniczonych zasobów, jakie państwo to posiada, i jest logiczny, jeśli weźmie się pod uwagę obecną hierarchię wyzwań i zagrożeń. Działania lądowe, w tym głównie pełnoskalowa inwazja Chin, czy też konflikty zbrojne z Laosem lub Kambodżą, to scenariusze mało prawdopodobne⁷⁶, podczas gdy wyzwania

73 Nguyen The Phuong, *Why is Vietnam's Military Modernisation Slowing?*, Yusof Ishak Institute, 22.07.2021, s. 3.

74 *Ibidem*.

75 Idem, *Vietnam's Defense Strategy: A Maritime-Oriented Continental Perspective*, The Diplomat, 10.05.2024, <https://thediplomat.com/2024/05/vietnams-defense-strategy-a-maritime-oriented-continental-perspective> (dostęp: 31.01.2025).

76 Idem, *Vietnam's maritime imperative*, Australian Strategic Policy Institute, 16.11.2022, <https://www.aspistrategist.org.au/vietnams-maritime-imperative> (dostęp: 31.01.2025). Por. Khang Vu, *Why Vietnam needs to pivot landward for its security*,

na Morzu Południowochińskim to rzeczywistość, z którą Wietnamowi przychodzi mierzyć się tu i teraz.

Najnowocześniejszym czołgiem pozostającym na wyposażeniu armii wietnamskiej jest rosyjski T-90S/SK; nabyto 64 sztuki wraz z pojazdami specjalistycznymi (wozy zabezpieczenia technicznego BREM-1M oraz mosty towarzyszące MTU-90). Umowę podpisano w 2018 r., a dostawy zakończono rok później⁷⁷. Pozostałe czołgi, w liczbie przeszło 1,3 tys., nie przystają do współczesnego pola walki. To m.in. T-34 (*sic!*)⁷⁸, T-54/55, T-62, a także chińskie typ 59 (kopia T-54). Oprócz tego Wietnam ma na stanie przeszło 600 lekkich czołgów o niewielkiej wartości bojowej: PT-76 i chińskie typ 62 oraz typ 63⁷⁹. Warto jednak zauważyć, że w 2019 r. rodzime zakłady Z153 z pomocą IMI (Israel Military Industries) rozpoczęły gruntowną modernizację nieznanej liczby czołgów T-54B do standardu M3, co niewątpliwie zwiększa ich wartość bojową – szczególnie w przypadku konfliktu asymetrycznego lub ograniczonej wojny z którymś z sąsiadów⁸⁰. Z drugiej jednak strony, należy mieć na uwadze specyfikę terenu, który sprawia, że nowoczesne, a więc często ciężkie czołgi, są mniej przydatne niż na innych teatrach działań, gdzie mogą w pełni wykorzystać swoje możliwości taktyczno-techniczne.

Wojska zmechanizowane również przedstawiają ograniczony potencjał z powodu zacofania technologicznego. Wietnam posiada ciągle na stanie kołowe BRDM-1 i BRDM-2, a także około 300 gąsienicowych wozów bojowych BMP-1 i BMP-2. Radziecki rodowód mają również inne pojazdy, w tym gąsienicowe BTR-50 oraz kołowe BTR-40, BTR-60 i BTR-152.

Australian Strategic Policy Institute, 24.10.2022, <https://www.aspistrategist.org.au/why-vietnam-needs-to-pivot-landward-for-its-security> (dostęp: 31.01.2025).

77 S. Cranny-Evans, *Russia completes delivery of T-90S/SK tanks to Vietnam*, Jane's, 28.03.2019, <https://www.janes.com/osint-insights/defence-news/russia-completes-delivery-of-t-90ssk-tanks-to-vietnam> (dostęp: 31.01.2025).

78 P. Suci, *The T-34: The Russian Tank from World War II That's Still in Service*, The National Interest, 11.09.2021, <https://nationalinterest.org/blog/reboot/t-34-russian-tank-world-war-ii-thats-still-service-193399> (dostęp: 31.01.2025). Podwozia T-34 s. wykorzystywane jako wozy inżynieryjne.

79 *The Military Balance 2024...*, s. 324.

80 Czołg wyposażono m.in. w nowy pancerz wieży. Zachowano jednak armatę D-10T2S, choć według doniesień prasowych Izrael dostarczył Wietnamowi nowszą amunicję. Zmodernizowano też pokładowy system kontroli ognia i zamontowano nowy silnik (niemiecki) wraz z nowymi systemami łączności (rosyjskimi). *Vietnam increases pace on local upgrade of T-54B tanks*, Asia Pacific Defense Journal, 16.11.2019, <https://www.asiapacificdefensejournal.com/2019/11/vietnam-increases-pace-on-local-upgrade.html> (dostęp: 31.01.2025).

Na stanie znajduje się również około 200 amerykańskich gasienicowych transporterów opancerzonych M113, które przejęto w latach 70.

Słabość potencjału wojsk lądowych Wietnamu, negatywnie wpływająca na zdolność do odstraszania nieprzyjaciela, dostrzegalna jest też w przypadku artylerii. Składa się na nią raptem około 30 systemów samobieżnych 2S1 *Goździk* (122 mm) oraz 2S3 *Akacja* (152 mm). Oprócz tego Wietnam ma artylerię holowaną (2,3 tys. sztuk) oraz raketową (około 700 systemów), w tym BM-14 (140 mm), BM-21 (122 mm) i typ 63 (107 mm)⁸¹. Jedynym nowoczesnym systemem artyleryjskim jest EXTRA (*Extended Range Artillery*) o zasięgu około 150 km. Wietnam nabył go od Izraela i według informacji prasowych rozmieścił na Morzu Południowochińskim. Sprawia to, że niektóre chińskie posterunki i bazy wojskowe na spornych wyspach są w zasięgu wietnamskiej artylerii⁸².

Utworzone w 1963 r. Ludowe Siły Powietrzne Wietnamu (wiet. *Không quân Nhân dân Việt Nam*), na które składa się również obrona przeciwlotnicza, pełnią klasyczną funkcję. Jest nią obrona przestrzeni powietrznej Wietnamu przed całą gamą zagrożeń oraz wspieranie działań zarówno na morzu, jak i lądzie w ramach operacji połączonych. Lotnictwo to jeden z kluczowych rodzajów sił zbrojnych, zapewniające wszechstronność i mobilność, a także zdolność szybkiego reagowania w różnych strefach objętych kryzysem. Jednocześnie daje możliwość ograniczania zdolności operacyjnych nieprzyjaciela i pozwala na precyzyjne rażenie nawet z dużej odległości celów w powietrzu, na lądzie i na wodzie. Nowoczesne i efektywne lotnictwo to również wzmocnione zdolności rozpoznania, a także logistyczne. Niemniej jednak wietnamski potencjał jest na tyle mały, że państwo to nie może liczyć na uzyskanie jakiegokolwiek przewagi w powietrzu w razie konfliktu zbrojnego z Chinami.

Najnowocześniejszym samolotem w armii wietnamskiej jest rosyjski, wielozadaniowy samolot bojowy Su-30MK2W. W latach 2004–2016 dostarczono temu państwu 36 takich samolotów⁸³. Lotnictwo wietnamskie

81 *The Military Balance 2024...*, s. 324.

82 G. Torode, *Vietnam moves new rocket launchers into disputed South China Sea – sources*, Reuters, 10.08.2016, <https://www.reuters.com/article/world/exclusive-vietnam-moves-new-rocket-launchers-into-disputed-south-china-sea-so-idUSKCN10K2O4> (dostęp: 5.02.2025).

83 *Ảnh hiem quá trình tiếp nhận Su-30MK2 của không quân Việt Nam 20 năm trước* (Rzadko spotykane zdjęcia z procesu przyjmowania Su-30MK2 przez siły powietrzne Wietnamu 20 lat temu), Hải Dương, 18.04.2024, <https://baohaiduong.vn/anh-hiem-quá-trình-tiep-nhan-su-30mk2-cua-khong-quan-viet-nam-20-nam-truoc-379131.html> (dostęp: 5.02.2025).

ma do dyspozycji przechwytyjące samoloty myśliwskie Su-27SK/UBK, które zakupiono w latach 90. jako drugi zagraniczny nabywca (po Chinach). Dostawy sześciu samolotów (pięciu jednomiejscowych SK i dwumiejscowego UBK) zrealizowano w latach 1995–1996. Odrzutowce trafiły do położonego na południu kraju 937. Pułku Myśliwskiego, stacjonującego w bazie lotniczej Phan Rang w prowincji Ninh Thuận. Natomiast do 935. Pułku Myśliwskiego w bazie lotniczej Biên Hoà w prowincji Đồng Nai dostarczono samoloty z drugiej partii, zamówionej w 1996 r. (2 SK i 4 UBK). Choć Su-27 nadal mają duży potencjał operacyjny, uwagę zwracają dwa elementy ograniczające siłę Wietnamu. Po pierwsze, ma ich bardzo mało. Po drugie, warianty posiadane przez to państwo są przestarzałe, w wyniku czego samoloty wymagają modernizacji. Jednak nawet wówczas byłyby słabsze od zachodnich odpowiedników⁸⁴.

Ich nabycie stanowiło znaczący skok technologiczny dla Wietnamu, który opierał swój potencjał lotniczy na przestarzałych i wysłużonych samolotach MiG-21 (PF, PFM, MF oraz Bis). Transakcja była istotna również dla samej Rosji, która starała się podtrzymać relacje zbrojeniowe z partnerami z czasów Związku Radzieckiego i jednocześnie chciała pozyskać fundusze na ratowanie znajdującego się w kryzysie rodzimego przemysłu zbrojeniowego. Pomimo przeprowadzonych w ostatnich latach modernizacji, których zakres nie jest publicznie znany, samoloty te są już jednak na granicy swych resursów i konieczna będzie ich wymiana w najbliższej przyszłości.

Symbolem słabości lotnictwa Wietnamu oraz ilustracją pilnych potrzeb modernizacyjnych, wymuszających szukanie nowych partnerów przemysłowych, jest fakt, że państwo to w służbie operacyjnej wciąż posiada tak przestarzały samolot jak jednosilnikowy, myśliwsko-bombowy Su-22M4/UM3K. Łącznie Wietnam ma około 40 takich maszyn na stanie⁸⁵, w tym egzemplarze zakupione w minionych latach na Ukrainie, w Polsce i Czechach. Z powodu wieku samoloty te są w złym stanie technicznym,

84 M. Szopa, *Gripeny deklasują Su-27*, Defence24, 10.02.2020, <https://defence24.pl/technologie/gripeny-deklasuja-su-27-komentarz> (dostęp: 31.01.2025).

85 Dokładna liczba nie jest znana. Z dostępnych informacji wynika jedynie, że w latach 2019–2024 Zakład A32 (*Nhà máy A32*) naprawił i przedłużył resursy 20 samolotom Su-22, a także przeprowadził w jednostkach naprawy 23 kolejnych maszyn. *Thi dua là động lực để Nhà máy A32 hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ* (Współzawodnictwo jest motorem napędowym, który pozwala Fabryce A32 doskonale wykonywać swoje zadania), Phòng không – Không quân (Obrona przeciwlotnicza – Siły Powietrzne), 29.05.2024, <https://www.phongkhongkhongquan.vn/28980/thi-dua-la-dong-luc-de-nha-may-a32-hoan-thanh-xuat-sac-nhiem-vu.html> (dostęp: 5.02.2025).

a ponieważ nie są od dawna produkowane, to zapewne brakuje części zamiennych i odpowiedniego serwisu. Ich wartość bojowa jest minimalna i w starciu z innym państwem ich przydatność byłaby bardzo ograniczona.

Wietnam planuje pozyskać nowe samoloty bojowe. Trudności, przed którymi stoi Hanoi, doskonale pokazują koszty dotychczasowej polityki i korzyści płynące z prowadzenia wielostronnej dyplomacji wojskowej. Odnosnie do pierwszego elementu obciążeniem dla Wietnamu jest całkowite uzależnienie od technologii rosyjskiej. Zarówno samoloty, jak i ich uzbrojenie, części zamienne, doktryna użycia i cała logistyka są oparte na technologii radzieckiej. Utrudnia to wprowadzenie do służby (integrację systemową) nowego samolotu bojowego spoza Rosji. Niemniej jednak zakup rosyjskich konstrukcji jest trudny z powodu obciążenia rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego (w tym sankcji), a także dyskusyjny (jakość rosyjskiego uzbrojenia oraz potencjalne trudności z serwisowaniem). Dotyczy to również dopiero rozwijanego myśliwca przewagi powietrznej Su-57, który póki co nie zdobył żadnego kontraktu eksportowego.

Jednocześnie dzięki prowadzeniu aktywnej dyplomacji wojskowej i otwarciu na świat Wietnam zyskał szansę na zakup samolotu od innego państwa (choćby Stanów Zjednoczonych, Francji czy też Korei Południowej). Fakt, że władze w Hanoi zakupiły samoloty szkolno-treningowe Beechcraft T-6C *Texan* II sugeruje, że Wietnam rozważa nabycie zachodniej konstrukcji. Według dostępnych informacji państwo to jest zainteresowane wielozadaniowymi samolotami F-16, co byłoby wielkim sukcesem Stanów Zjednoczonych, które uzyskałyby na wiele dekad przyczółek w wietnamskim systemie obronnym, a także bezpośrednie relacje z wietnamskim przemysłem zbrojeniowym. Gdyby nie polityka otwarcia Wietnamu na świat oraz polityczne i militarne zbliżenie z Waszyngtonem, transakcja taka byłaby niemożliwa⁸⁶.

Istotnym elementem potencjału lotniczego państwa jest jego flota transportowa. Pełni ona także niezwykle ważną rolę w dyplomacji wojskowej, bo daje chociażby możliwość wzmacniania sojuszy i współpracy międzynarodowej, czy też jest niezwykle przydatna w sytuacjach kryzysowych, w tym w trakcie katastrof naturalnych. Ten potencjał w przypadku Wietnamu jest niezwykle skromny, ponieważ posiada on zaledwie sześć nowoczesnych samolotów transportowych. Trzy z nich to hiszpańskie

86 Z powodu (1) obaw co do reakcji Chin, (2) możliwego oporu Kongresu, (3) wysokich kosztów transakcja nabycia przez Wietnam samolotów F-16 stanowi duże wyzwanie.

lekkie samoloty transportowe krótkiego startu i lądowania C-212-400 *Aviocar*, które w latach 2011–2013 przekazano Straży Przybrzeżnej Wietnamu. Nowsze maszyny to C-295M, które zamówiono w 2014 r.

Równie przestarzałe są czechosłowackie odrzutowe samoloty szkoleniowe i szturmowe Aero L-39C *Albatros*, których Wietnam pozyskał 31 sztuk w czasach zimnej wojny (w służbie pozostaje kilkanaście). W 2021 r. zamówił jednak 12 nowszych modeli L-39NG. Dla Czech to wielki sukces eksportowy, podczas gdy dla władz w Hanoi praktyczny przykład dywersyfikowania źródeł swojego uzbrojenia oraz partnerów, bo kontrakt obejmuje również wsparcie techniczne i szkolenia. Dzięki tej umowie Wietnam otrzymał nowoczesny samolot szkolno-treningowy, który w ograniczonym zakresie może wykonywać również zadania bojowe (bliskiego wsparcia). Ich nabycie może sugerować, że władze w Hanoi rozważają zakupienie zachodnich samolotów bojowych.

Dostrzeżenie polityki balansowania staje się tym łatwiejsze, jeśli weźmie się pod uwagę, że jednocześnie Wietnam realizuje wdrażanie do służby rosyjskich dwusilnikowych, lekkich samolotów szkolno-bojowych Jak-130 (zamówiono co najmniej 12 sztuk). Kontrakt wart jest około 350 mln USD⁸⁷. Wybór tej maszyny jest logiczny nie tylko z przyczyn politycznych, a więc chęci utrzymania bliskich relacji wojskowych z Moskwą, ale również techniczno-operacyjnych, bo system szkolenia oferowany przez Jak-130 jest kompatybilny z samolotami Su-30, ale także z innymi rosyjskimi odrzutowcami, które Wietnam wykorzystuje⁸⁸.

Ważnym elementem potencjału bojowego, w tym do odstraszenia nieprzyjaciela, jest system przeciwlotniczy i przeciwrakietowy. Również tutaj widać wpływ Rosjan, bo podstawą zdolności jest rosyjski kompleks przeciwlotniczy S-300. W 2003 r. nabyto dwa komplekсы (12 wyrzutni), podczas gdy w 2012 r. zamówiono wariant PMU-2 (zwiększony zasięg i zdolność przechwytywania pocisków rakietowych nieprzyjaciela). Oprócz tego w służbie pozostaje nieokreślona liczba radzieckich systemów ziemia-powietrze S-75. Najnowszym typem uzbrojenia jest izraelski system krótkiego i średniego zasięgu *SPYDER* (*Surface-to-air Python and Derby*) ze stacjami radiolokacyjnymi EL/M-2084. Dostawy rozpoczęły się w 2016 r. Łącznie Wietnam nabył 30 wyrzutni.

87 Samolot może realizować zadania maszyny bliskiego wsparcia lub lekkiego myśliwca. W Azji Południowo-Wschodniej zamówiły go również Laos (10 egzemplarzy) i Mjanma (18).

88 R. Muczyński, *Jak-130 dla Wietnamu*, Milmag, 3.02.2020, <https://milmag.pl/jak-130-dla-wietnamu> (dostęp: 31.01.2025).

Ludowa Marynarka Wojenna Wietnamu (wiet. *Hải quân nhân dân Việt Nam*) to – biorąc pod uwagę wyzwania i zagrożenia, a także znaczenie akwenów dla interesu tego państwa – jeden z dwóch kluczowych (obok sił powietrznych) rodzajów sił zbrojnych. To właśnie okręty są instrumentem dającym Wietnamowi możliwość zabezpieczenia interesów na akwenach, które są postrzegane jako źródło rozwoju i dobrobytu państwa w nadchodzących latach. Flota pozwala chronić wyłączną strefę ekonomiczną, a także zapewniać obecność na spornych obszarach na Morzu Południowochińskim, by zniechęcać Chiny przed działaniami prowokacyjnymi i eskalującymi. To również środek często wykorzystywany do dyplomacji morskiej (wspomniane wizyty w portach i wspólne ćwiczenia są tego najlepszym przykładem).

Wpływ marynarki wojennej na zabezpieczanie interesów narodowych Wietnamu widać dokładnie po analizie jej potencjału, w tym procesu modernizacji technicznej, którą władze tego państwa przeprowadziły w ostatnich latach. Formacja ta liczy, według *Military Balance 2024*, około 40 tys. osób, w tym 27 tys. w formacjach piechoty morskiej⁸⁹. Obecność na akwenach i ochronę morskich interesów zapewnia Wietnamowi przeszło 70 okrętów. Trzonem floty, która podzielona jest na pięć morskich regionów, jest sześć konwencjonalnych okrętów podwodnych, dziewięć fregat (z czego pięć lekkich), kilkanaście korwet, pojedyncze trałowce i przestarzałe jednostki desantowe.

Co do okrętów podwodnych, to Wietnam w głębokowodnej bazie Cam Ranh posiada obecnie jedną z najsilniejszych formacji w Azji Południowo-Wschodniej. Składa się na nią osiem okrętów podwodnych, z czego sześć to rosyjski Projekt 636.1 (*Warszawianka*) o wyporności 3,1 tys. ton. Dwa pozostałe to mniejsze, północnokoreańskie okręty typu *Yugo* (oparte na projekcie Jugosławii). Pierwszy typ ówczesny premier Nguyễn Tấn Dũng zamówił podczas wizyty w Moskwie w 2009 r. Wartość zamówienia to około 2 mld USD, co stanowiło istotne obciążenie dla budżetu obronnego Wietnamu. Jednostki weszły do służby w latach 2014–2017.

Projekt 636.1 to konwencjonalne okręty z napędem diesla, które stanowią najbardziej zaawansowany typ okrętów podwodnych, jakie kiedykolwiek posiadał Wietnam. Znacząco zwiększają one jego potencjał militarny, w tym zdolności do odstraszenia nieprzyjaciela. Oprócz torped kal. 533 mm główną bronią tych jednostek są wyrzutnie pocisków woda-woda 3M-54E1/E *Klub-S* oraz woda-ziemia 3M-14E *Klub-S*. Co do typu

.....
⁸⁹ *The Military Balance 2024...*, s. 309.

Yugo, to Wietnam zakupił te miniaturowe okręty podwodne (20 m długości) o wyporności do 110 ton w 1997 r. Mogą one przenosić do dwóch torped kal. 533 mm lub kilku żołnierzy jednostek specjalnych.

Trzon jednostek nawodnych tworzą przede wszystkim cztery zbudowane w stoczni im. Gorkiego w Zielonodolsku w Tatarstanie rosyjskie fregaty Projekt 11661E (*Gepard*). Ich pozyskanie to, obok zakupu okrętów podwodnych, najważniejszy projekt modernizacji marynarki wojennej Wietnamu. Dwa pierwsze okręty zamówiono w 2006 r. i wprowadzono do służby w 2011 r. W przypadku dwóch kolejnych (w konfiguracji zwalczania okrętów podwodnych) były to odpowiednio lata 2011 i 2018. Nie ma wątpliwości, że drugie zamówienie to pokłosie pogarszającej się sytuacji geopolitycznej w regionie i efekt kryzysu w relacjach z Chinami. Te 102-metrowe fregaty o wyporności rzędu 1,9 tys. ton to największe okręty, jakie kiedykolwiek służyły w wietnamskiej marynarce wojennej. Dają one Wietnamowi możliwość wyraźnej obecności wojskowej na Morzu Południowochińskim i ewentualnej konfrontacji z analogicznymi okrętami chińskimi (choć na niekorzyść Wietnamu działa chińska przewaga ilościowa). Pozwala na to względnie silne uzbrojenie pokładowe, w tym przeciwokrętowe, poddźwiękowe pociski rakietowe 3M24E *Uran-E* (Ch-35E) o zasięgu około 130 km. Każdy z okrętów ma lądowisko dla śmigłowców⁹⁰.

Dominację rosyjskiej technologii w wietnamskiej flocie widać także na przykładzie pięciu lekkich (1,1 tys. ton wyporności) fregat projektu 159 (*Pietia*), których powstanie sięga aż lat 50. ubiegłego wieku. Wietnam wprowadzał je do służby na przełomie lat 70. i 80. W 2023 r. do służby, po trzech latach głębokiej modernizacji w stoczni Sông Thu w Đà Nẵng, powróciły dwa okręty. Zmieniono im m.in. kształt kadłuba, aby zmniejszyć sygnaturę radarową (*stealth*)⁹¹. Chociaż nadrzędną rolę mają wspomniane fregaty projektu *Gepard*, to dzięki unowocześnieniu jednostki projektu *Pietia* nadal mogą być przydatne – chociażby do prowadzenia walki z okrętami podwodnymi nieprzyjaciela i patrolowania wód przybrzeżnych.

W klasie korwet obecność rosyjskiej myśli technicznej jest również bardzo widoczna, ale nie całkowita. Wietnam ma m.in. cztery 57-metrowe korwety rakietowe projektu 1241RE (*Tarantula I*) oraz osiem,

90 M. Dura, *Wietnam wprowadza do służby dwie nowe fregaty*, Defence24, 12.02.2018, <https://defence24.pl/sily-zbrojne/wietnam-wprowadza-do-sluzby-dwie-nowe-fregaty> (dostęp: 31.01.2025).

91 *Vietnam completes upgrade works on Petya II-class light frigates*, Asia Pacific Defense Journal, 22.08.2023, <https://www.asiapacificdefensejournal.com/2023/08/vietnam-completes-upgrade-works-on.html> (dostęp: 31.01.2025).

będących ich technologicznym rozwinięciem, okrętów projektu 1241.8 (*Mołnija*), z których sześć ostatnich zbudowano w wietnamskich stocznicach. Chociaż to mniejsze okręty, ich uzbrojenie również stanowi istotny element potencjału morskiego Wietnamu. Te drugie, charakteryzujące się wypornością rzędu 563 ton, mają bowiem aż 16 pocisków przeciwokrętowych Ch-35E/3M24E *Uran*, podczas gdy pierwszy typ wyposażony jest w cztery dużo starsze technologicznie rakiety P-15 *Termit*-R tego samego zastosowania.

Także w przypadku korwet dostrzec można politykę dywersyfikacji. Wietnam korzysta z posiadania wielu partnerów, którzy widzą cel w tym, by państwo to wzmacniać militarnie i zacieśniać współpracę wojskową, a więc także polityczną, z władzami w Hanoi. Przykładowo, w 2023 r. Indie przekazały pierwszy raz w historii okręt Wietnamowi i to taki, który pozostawał w służbie czynnej – 91-metrowa korweta INS *Kirpan* (P44), należąca do typu *Khukri*, została zwodowana w 1985 r. Tego typu jednostka zwiększa potencjał patrolowy Wietnamu i pozwala umacniać relacje z zagranicznym partnerem. Ta sama logika działa w przypadku Korei Południowej, która przekazała dwie 88-metrowe korwety typu *Pohang* (zwodowane w latach 1986–1987)⁹².

Warto nadmienić, że w służbie Wietnamu pozostaje również 62-metrowy kuter raketowy BPS-500. Pod względem parametrów taktyczno-technicznych nie jest to jednostka imponująca (choć ma na pokładzie osiem rosyjskich rakiet woda-woda Ch-35E *Uran*). W kontekście omawianych zagadnień dużo ciekawszy jest fakt, że kuter ten w 1999 r. zbudował wietnamski przemysł zbrojeniowy (dzięki technologicznej współpracy z Ukrainą i Rosją). Pokazuje to ambicję Wietnamu, by stworzyć własny potencjał przemysłowy, ale jednocześnie trudności, bo HQ-381 to jedyny okręt tego typu, który został szybko porzucony jako niespełniający wymogów wietnamskiej marynarki wojennej.

Z drugiej strony, można pokusić się o stwierdzenie, że fiasko może być pożywką dla sukcesu, bo w 2012 r. bogatszy o doświadczenia

92 Co najmniej jeden okręt został przez Wietnam uzbrojony w rosyjskie pociski rakietowe woda-woda Ch-35UE, *Uran*-E. *Vietnam installs Kh-35 Uran-E anti-ship missiles on Pohang-class corvette*, Asia Pacific Defense Journal, 8.11.2019, <https://www.asiapacificdefensejournal.com/2019/11/vietnam-installs-kh-35-uran-e-anti-ship.html> (dostęp: 31.01.2025). Szerzej o indyjskim spojrzeniu na bezpieczeństwo Wietnamu w V.K. Kaushik, A. Sharma, *Strengthening Vietnam's Defence Capabilities: An Overview*, „Aeromag – Vietnam International Defence Expo 2024”, 20.12.2024, s. 14–16.

Wietnam wprowadził do służby pierwszy rodzimy okręt patrolowy projektu TT400TP (*Tuần Tra 400 Tàu Pháo*, a więc 400-tonowy okręt artyleryjski) z armatą kal. 76 mm. Powstał on na bazie rosyjskiej technologii Projektu 1041.2 *Swietłak* oraz PS-500. Wietnam wprowadził do służby sześć tych 54-metrowych jednostek o wyporności 413 ton. Zostały one zbudowane przez Stocznię Z173 (*Nhà máy Z173*) w Hajfongu. Jak zauważają eksperci, budowanie w rodzimych zakładach jest nie tylko tańsze, ale „przy budowie prototypu można było wyszkolić setki inżynierów i techników, specjalistów okrętowych. Zapewni to Wietnamowi suwerenność w tym zakresie na wiele lat”⁹³.

Na siły i środki Ludowej Marynarki Wojennej Wietnamu, która posiada także wiele innych, mniejszych okrętów, składają się również nadbrzeżne systemy obrony. O ile artylerię lufową, w tym szczególnie wykorzystywane w tym celu, pamiętające czasy II wojny światowej, radzieckie czołgi T-34, uznać należy za mało przydatną, to baterie pocisków rakietowych ziemia-woda charakteryzują się dużą przydatnością, bo zmniejszają swobodę operacyjną nieprzyjaciela.

Należy nadmienić, że istotną rolę w działaniach na wodach Morza Południowochińskiego, a także jako instrument dyplomacji wojskowej, odgrywa Straż Przybrzeżna Wietnamu (wiet. *Cảnh sát biển Việt Nam*), którą sformowano w 1998 r.⁹⁴ Od 2008 r. podlega ona pod Ministerstwo Obrony Narodowej Wietnamu. Formacja ta ma znaczenie kluczowe, ponieważ to ona prowadzi działania na spornych wyspach Spratly i Wyspach

93 *Pierwszy wietnamski okręt*, Agencja Lotnicza Altair, 18.01.2012, https://www.altair.com.pl/news/view?news_id=7201 (dostęp: 31.01.2025).

94 Przykładowo, formacja ta prowadzi wspólne patrole z Chińczykami na wodach Zatok Tonkińskiej, a także ćwiczenia z partnerami, w tym z Japonią i Indiami czy też Filipinami. W odniesieniu do tego ostatniego państwa (z którym Wietnam prowadzi spór o podział szelfu kontynentalnego) doskonałą ilustracją działań w ramach dyplomacji wojskowej jest rozegranie przez marynarki wojenne obu państw meczów siatkówki, piłki nożnej oraz przeciągania liny na zajętej przez Wietnam wyspie Southwest Cay. J. Gomez, J. Calupitan, *Vietnam's coast guard visits Philippines for joint drills as both face maritime tensions with China*, Associated Press, 5.08.2024, <https://apnews.com/article/south-china-sea-philippines-vietnam-manila-hanoi-11f1e57dd0e077c079b83d10dc690788> (dostęp: 4.02.2025). Sam Wietnam łączy działania Straży Przybrzeżnej z dyplomacją wojskową. Zob. „Coast Guard diplomacy” to enhance cooperation in the East Sea: Experts, The World & Vietnam Report, 24.11.2023, <https://en.baoquoc.vn/coast-guard-diplomacy-to-enhance-cooperation-in-the-east-sea-experts-251272.html> (dostęp: 4.02.2025); *Vietnam Coast Guard promotes foreign affairs and international cooperation for a sea of peace, friendship and development*, Vietnam Coast Guard, 3.12.2022, <https://canhsatbien.vn/canh-sat-bien-viet-nam-va-nhung-nguoi-ban/10473/113> (dostęp: 4.02.2025).

Paracelskich. Wyposażona jest w kilkadziesiąt jednostek różnej wyporności i klas, w tym w dwa amerykańskie okręty patrolowe typu *Hamilton* o wyporności 3,2 tys. ton, cztery holenderskie typu DN-2000 (2,7 tys. ton), czy też południowokoreańskie typu *Hangang* (1,5 tys. ton) oraz wspomniane rodzime okręty patrolowe TT400⁹⁵.

5.4. Wielostronne aktywności dyplomacji wojskowej Wietnamu

W dyplomacji wojskowej odnajdujemy tę samą logikę, którą Wietnam kieruje się prowadząc swoją ogólną dyplomację (na poziomie ministra spraw zagranicznych). Sprowadza się ona do budowania i zacieśniania relacji dwustronnych i wielostronnych (szczególnie na obszarze Azji Południowo-Wschodniej) na poziomie militarnym (sił zbrojnych), a w ostatnim czasie coraz bardziej także technologicznym (przemysł zbrojeniowy). Pozwala to osiągać liczne cele zarówno na poziomie strategicznym (omówione wcześniej), jak i operacyjnym (choćby dywersyfikować dostawy uzbrojenia, by w ten sposób zmniejszać uzależnienie od technologii radzieckich/rosyjskich).

Przykładowo, dzięki wielostronnej dyplomacji wojskowej Wietnam był w stanie nabyć w ostatnich latach uzbrojenie m.in. z Czech (szkolno-treningowe samoloty L-39NG), Holandii (korwety typu SIGMA), Japonii (nanosatelity *NanoDragon*), Izraela (bezzałogowce *Heron* i *Orbiter 2/3*, system rakietowy EXTRA oraz obrony powietrznej *SPYDER-SR/MR*), Hiszpanii (system walki radioelektronicznej GBR-EAS i samoloty transportowe C-295), Polski (most towarzyszący MS-20 *Daglezja*), Kanady (samoloty transportowe DHC-6 *Twin Otter*), Włoch (samolot szkolny TP-150) czy też Indonezji (samoloty transportowe C-212).

Przejawem nowego, wielostronnego myślenia wietnamskich decydentów jest zorganizowanie w grudniu 2022 r. pierwszej edycji⁹⁶ targów przemysłu zbrojeniowego (*Vietnam Defence Expo*). W ten sposób władze

95 Obecnie w służbie jest dziewięć okrętów. Kontrakt na budowę dziesiątej jednostki zawarto w listopadzie 2023 r. Dong Nhi, *A Vietnamese company built the 10th high-speed patrol boat for the Coast Guard Command*, The World & Vietnam Report, 30.11.2023, <https://en.baoquocte.vn/a-vietnamese-company-built-the-10th-high-speed-patrol-boat-for-the-coast-guard-command-252021.html> (dostęp: 4.02.2025).

96 Pierwsza edycja Vietnam Defence Expo miała się odbyć w 2020 r., ale pandemia COVID-19 i ówczesne „zamknięcie świata” wymusiło na Hanoi przesunięcie wydarzenia na rok 2022. Druga edycja odbyła się w grudniu 2024 r.

w Hanoi dołączyły do państw regionu, które również goszczą tego rodzaju wydarzenia: Singapuru (*Singapore Airshow*), Tajlandii (DSE, *Defense & Security Expo*), Malezji (DSA, *Defense Services Asia* oraz LIMA, *Langkawi International Maritime and Aerospace Exhibition*), Indonezji (*Indo Defence Expo & Forum*), o Chinach (*Zhuhai Airshow*) nie wspominając. Tego rodzaju wydarzenia stanowią doskonałą okazję do nawiązania kontaktów z nowymi dostawcami zagranicznymi, a także zapoznania się z ich ofertą technologiczną i przemysłową. Innymi słowy, organizacja targów zbrojeniowych to nie tylko pewien prestiż i zwiększenie rozpoznawalności na tym rynku, ale również konkretne korzyści w zakresie pozyskiwania know-how i produktów.

Koncepcja balansowania pomiędzy różnymi aktorami, którą aktywnie realizuje wietnamska dyplomacja, starająca się jednocześnie „współpracować i zmagać z oboma wielkimi mocarstwami”⁹⁷, znajduje odzwierciedlenie również w obszarze dyplomacji wojskowej tego państwa. Niemniej jednak o ile w wymiarze politycznym, a szczególnie gospodarczym, pewne działania są szeroko nagłaśniane, o tyle aspekt militarny, z powodu swojej natury, jest zawsze obciążony większym ryzykiem. Co więcej, w aspekcie wojskowym wietnamskie balansowanie nieco inaczej rozkłada swoje akcenty niż dyplomacja na poziomie politycznym. Wynika to z faktu, że Chiny stanowią istotne zagrożenie dla integralności terytorialnej Wietnamu, co wyznacza granice potencjalnej współpracy wojskowej. Z kolei Stany Zjednoczone, choć nie zagrażają bezpośrednio państwu czy narodowi wietnamskiemu, mogą być postrzegane jako potencjalne zagrożenie dla komunistycznego reżimu rządzącego krajem. Inne czynniki, w tym obawa przed reakcją Chin, a także możliwy opór ze strony Kongresu Stanów Zjednoczonych, też muszą być brane pod uwagę przez decydentów w Hanoi.

O ile w wymiarze gospodarczym, ale również politycznym, Rosja nie stanowi dla Wietnamu już istotnego partnera, o tyle w wymiarze militarnym jest inaczej. Wynika to nie tylko z historycznej spuścizny, bo w czasie zimnej wojny to właśnie Związek Radziecki dostarczał uzbrojenie Wietnamowi, a także wpłynął na jego doktrynę. Oznacza to, że obecnie siły zbrojne Wietnamu są niezmiennie nasycone rosyjską techniką wojskową, a także zorganizowane na wzór modelu radzieckiego. Według danych

97 D. Hutt, *US, China rivalry puts Vietnam in a no-win bind*, Asia Times, 4.12.2019, <https://asiatimes.com/2019/12/us-china-rivalry-puts-vietnam-in-a-no-win-bind> (dostęp: 31.01.2025).

sztokholmskiego SIPRI, w latach 1995–2022 Wietnam kupił poza swoimi granicami broń o wartości 9,162 mld USD, z czego 7,471 mld USD (81,5%) wydano w Rosji⁹⁸. To ograniczenie obiektywne, bo aspektów tych nie można zmienić w krótkiej perspektywie czasowej, tym bardziej że siły zbrojne wszystkich państw są co do zasady konserwatywne i w czasach pokoju zachowawcze. Charakterystyka ta zdaje się pasować również do Wietnamu, gdzie, oprócz *stricte* historycznych więzi z Rosją, oddziałuje „konserwatyzm niektórych członków dowództwa Ludowej Armii Wietnamu”, niechętnych zamawiać broń w innym państwie niż Rosja⁹⁹. W praktyce rolę dominującą odgrywają różne czynniki, a nie tylko taka czy inna mentalność. Stworzona przez dekady infrastruktura logistyczna, procedury, kwestie kompatybilności, czy też tak prozaiczne aspekty jak znajomość języka rosyjskiego – szczególnie wśród starszej kadry – przy względnie małym rozpowszechnieniu języka angielskiego – to czynniki, które również determinują preferowane źródła pozyskiwanego uzbrojenia, szczególnie w krótkiej perspektywie czasowej.

Niemniej jednak znaczenia Rosji w dyplomacji wojskowej Wietnamu nie należy lekceważyć. Pomimo swoich słabości oraz trudności (np. rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego), Kreml będzie ciągle atrakcyjnym partnerem dla Hanoi. Nie tylko z powodów *stricte* geopolitycznych – jako przeciwwaga w obliczu rywalizacji amerykańsko-chińskiej, ale również technicznych (jako partner w utrzymywaniu techniki wojskowej sił zbrojnych Wietnamu, co wymaga rosyjskich inżynierów i części zamiennych). Podstawą relacji dwustronnych jest zawarte w 2001 r. partnerstwo strategiczne, które w 2012 r. podniesiono do kompleksowego partnerstwa strategicznego¹⁰⁰. Oba państwa, które nawiązały stosunki dyplomatyczne w 1950 r., współpracują w zakresie energetyki¹⁰¹, a także utrzymują stały

98 *Vietnam-US Defence Ties Grow, but China Poses a Hurdle*, „Global Business Press” (Daily News – Vietnam Defence Expo 2024), 19.12.2024, s. 8.

99 *The Military Balance 2024...*, s. 231.

100 V. Kozyrev, *Russia-Vietnam Strategic Partnership: The Return of the Brotherhood in Arms?*, „Russian Analytical Digest”, No. 145 (31.03.2014), s. 9.

101 Przykładem jest utworzona w 1981 r. wietnamsko-rosyjska firma *joint venture* o nazwie Vietsovpetro, która prowadzi prace eksploatacyjne na Morzu Południowochińskim. Oba państwa współpracują również w zakresie energetyki jądrowej. *Vietsovpetro successfully installs wellhead platform topside at Bach Ho oil field*, Vietnam Plus, 11.09.2024, <https://en.vietnamplus.vn/vietsovpetro-successfully-installs-wellhead-platform-topside-at-bach-ho-oil-field-post296373.vnp> (dostęp: 31.01.2025); <https://theinvestor.vn/vietsovpetro-to-invest-28-mln-to-further-exploit-white-tiger-oil-field-d9933.html>; *Vietnam holds Russia talks – and sets up nuclear project steering committee*, World Nuclear News, 14.01.2025, <https://www.>

dialog strategiczny (*Vietnam-Russia diplomacy – defence – security strategy dialogue*)¹⁰². Niemniej jednak także w odniesieniu do historycznie kluczowego partnera Wietnam stara się zachować dystans. Władze w Hanoi, co prawda, nie potępiły Rosji za agresję na Ukrainę i nie poparły stosownej rezolucji, ale jednocześnie odmówiono Kremlowi eksportu uzbrojenia, co można odbierać jako sygnał w stronę Stanów Zjednoczonych i przywiązanie do koncepcji nieangażowania się w konflikty zbrojne po którejkolwiek ze stron.

Relacje wojskowe Chin i Wietnamu pozostają zakładnikiem trudnych, także z przyczyn historycznych, stosunków dwustronnych oraz wspomnianego sporu terytorialnego na Morzu Południowochińskim. Chiny to jedyna siła, która może trwale i w znaczącym stopniu zagrozić interesom Wietnamu – nie tylko na wodach wspomnianego akwenu, ale również jego integralności terytorialnej i suwerenności. Biorąc pod uwagę ten czynnik, a także realne i konfrontacyjne działania Chin wobec Wietnamu, bliska współpraca wojskowa jest niemożliwa. Dotyczy to szczególnie zakupu broni z Chin, co uznać należy za scenariusz skrajnie mało prawdopodobny¹⁰³.

Niemniej jednak Wietnam nie może pozwolić sobie na komfort, by utrzymywać Chiny – jednocześnie partnera i zagrożenie – na dystans. Stąd też decyzja, aby w 2008 r., podczas wizyty sekretarza generalnego Nông Đức Mạnha w Pekinie, podpisać kompleksowe partnerstwo strategiczne. Dla Hanoi kluczową sprawą jest uniknięcie konfrontacji, przez co decydenci działają pragmatycznie i nie chcą antagonizować silniejszego sąsiada, utrzymując kanały współpracy dwustronnej na poziomie politycznym i wojskowym. Działają one niezależnie od napięć na Morzu

world-nuclear-news.org/articles/vietnam-and-russia-expand-nuclear-energy-cooperation (dostęp: 31.01.2025).

102 *Vietnam, Russia hold 13th diplomacy – defence – security strategy dialogue*, Vietnam Plus, 4.03.2024, <https://en.vietnamplus.vn/vietnam-russia-hold-13th-diplomacy-defence-security-strategy-dialogue-post280379.vnp> (dostęp: 31.01.2025).

103 O tym, by nie kupować chińskiego uzbrojenia, szczególnie tego bardziej zaawansowanego, świadczyć może przykład Malezji, która w latach 2020–2022 wprowadziła do służby cztery 69-metrowe okręty patrolowe typu *Keris* (LMS, *Littoral Mission Ship*), zbudowane w Chinach. Według anonimowego rozmówcy w Hanoi, eksperta do spraw bezpieczeństwa, w przeszłości dyplomaty Wietnamu w Malezji, już przy pierwszym wysłaniu tych okrętów przeciwko chińskiej flocie Chińczycy skutecznie sparaliżowali łączność malezyjskich jednostek. Wiarygodności tej historii dodaje fakt, że chociaż władze w Kuala Lumpur chcą wprowadzić do służby kolejne okręty, to nie będą one produkowane w Chinach. Jednym z nielicznych wyjątków współczesnego transferu uzbrojenia s. dostawy z Chin wozów opancerzonych Dongfeng EQ2050, które Wietnam wykorzystuje na potrzeby misji pokojowych ONZ.

Południowochińskim. Środki te przydają się chociażby do informowania strony chińskiej o współpracy amerykańsko-wietnamskiej, by w ten sposób zmniejszać ewentualny niepokój Pekinu i tym samym zredukować ryzyko wrogich działań¹⁰⁴.

Przykładowo, wietnamscy oficerowie, którzy podkreślają niezmiennie obowiązywanie sformułowanej przez poziom polityczny doktryny „czterech nie”, oraz ministrowie obrony i ich zastępcy cyklicznie goszczą w Chinach. Prowadzony jest dialog strategiczny na temat spraw obronnych, a floty obu państw odbywają wspólne patrole na wodach Zatoki Tonkińskiej. W 2024 r. Chiny zadebiutowały na hanojskich targach Vietnam Defence Expo, podczas gdy nieco miesiąc wcześniej prezydent Wietnamu, generał Lương Cường gościł w stolicy wiceprzewodniczącego Centralnej Komisji Wojskowej Chin generała Zhanga Youxie¹⁰⁵.

Przypomina to polityczną schizofrenię, bo dyplomacja wojskowa jest prowadzona tuż obok protestów. Przykładowo, w maju 2024 r. Wietnam protestował przeciwko wysłaniu przez Chiny okrętu szpitalnego *You'ai* (861) w pobliże Wysp Paracelskich, co uznano za „pogwałcenie suwerenności Wietnamu nad Hoàng Sa”¹⁰⁶. Zaledwie tydzień wcześniej w Đà Nẵng z wizytą dobrej woli gościł chiński okręt szkolny *Qi Jiguang* (83). Incydent wokół *You'ai* nie przeszkodził również kurtuazyjnej wizycie w sierpniu tego samego roku wietnamskiej fregaty *Trần Hưng Đạo* (015) w chińskim porcie Zhanjiang, gdzie mieści się Dowództwo Teatru Południowego Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (to ono odpowiada za działania na Morzu Południowochińskim, a więc także za prowokacyjne działania wobec Wietnamu)¹⁰⁷. To właśnie w tej bazie w 2023 r. odbyły się międzynarodowe morsko-lądowe ćwiczenia *Aman Youyi*, w których Wietnam uczestniczył z fregatą *Quang Trung*.

104 T. Shoji, *op. cit.*, s. 53.

105 *Chủ tịch nước Lương Cường tiếp Phó Chủ tịch Quân ủy Trung ương Trung Quốc* (Prezydent kraju Lương Cường spotkał się z wiceprzewodniczącym Centralnej Komisji Wojskowej Chin), Socialist Republic of Viet Nam – Government News, 25.10.2024, <https://baochinhphu.vn/chu-tich-nuoc-luong-cuong-tiep-pho-chu-tich-quan-uy-trung-uong-trung-quoc-102241025185906612.htm> (dostęp: 31.01.2025).

106 An Hai, *Vietnam protests Chinese hospital ship deployed in South China Sea*, Voice of America, 30.05.2024, <https://www.voanews.com/a/vietnam-protests-chinese-hospital-ship-deployed-in-south-china-sea/7637107.html> (dostęp: 31.01.2025).

107 Alyssa Chen, *South China Sea: Vietnamese navy frigate visits China amid flurry of drills in waterway*, South China Morning Post, 8.08.2024, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3273688/south-china-sea-vietnamese-navy-frigate-visits-china-amid-flurry-drills-waterway> (dostęp: 31.01.2025).

Wyzwania i zagrożenia, związane głównie z Chinami, skłaniają Wietnam do zbliżenia się do Stanów Zjednoczonych. Przykładem wysyłania jednoznacznych sygnałów jest umieszczenie w Białej Księdze Obronności z 2019 r. terminu „Indo-Pacyfik”, który promują Amerykanie, a Chińczycy odrzucają¹⁰⁸. Niemniej jednak warto zgodzić się z tezą, że decyzja o ociepleniu stosunków ze Stanami Zjednoczonymi, z uwagi na czynniki zarówno historyczne (wojna), jak i polityczne (kwestia chińska), jest równie bezprecedensowa co obarczona dużym ryzykiem. Wynika ona przede wszystkim z kalkulacji gospodarczych, a dopiero potem z kwestii bezpieczeństwa¹⁰⁹.

Oba państwa współpracują również militarnie, co stanowi efekt zbieżności interesów. Stany Zjednoczone odpowiadają na potrzebę Wietnamu, który chce budować relacje wojskowe z możliwie silnym partnerem, by w ten sposób neutralizować wyzwania i zagrożenia, podczas gdy Amerykanie potrzebują partnerów, by realizować swoją strategię zwiększania zaangażowania politycznego, gospodarczego i militarnego na obszarze Indo-Pacyfiku, w tym w Azji Południowo-Wschodniej. W ostatnich latach to właśnie Wietnam stał się jednym z kierunków aktywności amerykańskiej dyplomacji, także wojskowej. Oba państwa podniosły rangę swoich corocznych rozmów na tematy obronne na wyższy poziom (PSDD – Political, Security, and Defense Dialogue). Składają się na niego rozmowy na szczepku ministrów oraz spotkania robocze.

Symbolicznym przełomem w dwustronnych relacjach wojskowych, na które mimowolnie cień rzucało bolesne wspomnienie wojny lat 60. i 70., była pierwsza wizyta amerykańskiego okrętu wojennego w Wietnamie od czasów jej zakończenia. Również miejsce było symboliczne, bo amerykański lotniskowiec USS *George Washington* (CNV-73) podszedł w pobliże portu w Đà Nẵng (w 2010 r. w ramach uczczenia 15. rocznicy normalizacji stosunków dwustronnych)¹¹⁰. Od tego czasu amerykańskie

108 Zob. Li Li, Tianjiao Jiang, *From Conceptual Idea to Strategic Reality: „Indo-Pacific Strategy” from the Perspective of Chinese Scholars*, „Asian Perspective” 2023, Vol. 47, No. 1, s. 101–119; R. Medcalf, *Why China doesn't like the Indo-Pacific and why it matters*, Financial Review, 21.05.2018, <https://www.afr.com/opinion/why-china-doesnt-like-the-indopacific-and-why-it-matters-20180520-h10aq6> (dostęp: 5.02.2025).

109 Xuan Dung Phan, *op. cit.*

110 To właśnie Đà Nẵng – ówczesnie drugie największe pod względem populacji miasto Wietnamu Południowego – było ostatnim dużym miastem poza Sajgonem, które walczyło przeciwko Wietnamowi Północnemu. Đà Nẵng padło 29 marca 1975 r., a Sajgon 30 kwietnia.

lotniskowce wraz z okrętami towarzyszącymi wizytują Wietnam regularnie¹¹¹. Rozpoczęto też wspólne ćwiczenia wojskowe oraz zainicjowano współpracę na takich płaszczyznach, jak bezpieczeństwo morskie, szkolenia z nawigacji, operacji humanitarnych i poszukiwawczo-ratunkowych (a więc przykłady współpracy wojskowej, która nie obejmuje działań bojowych, ponieważ te mogłyby spotkać się z reakcją Chin, czego Wietnam chce uniknąć). W 2012 i 2016 r. Wietnam był obserwatorem w realizowanych przez US Navy międzynarodowych ćwiczeniach RIMPAC (Rim of the Pacific), a w 2018 i 2022 r. był ich pełnoprawnym uczestnikiem. Oba państwa realizują też dwustronne ćwiczenia wojskowe. Elementem dyplomacji wojskowej, zarówno ze strony Stanów Zjednoczonych, jak i Wietnamu oraz pozostałych państw Azji Południowo-Wschodniej, było zorganizowanie w 2019 r. ćwiczeń morskich AUMX (ASEAN-US Maritime Exercise).

Momentem przełomowym, ilustrującym zbliżanie się do siebie obu państw jako efekt dostrzeżenia wspólnoty interesów, był rok 2016, kiedy to, po kilku latach negocjacji, Stany Zjednoczone zniosły embargo na dostawy broni (ang. *lethal arms*) do Wietnamu¹¹². Decyzję tę ogłosił prezydent Barack Obama podczas swojej pierwszej wizyty w Hanoi. Miał za sobą wówczas kryzys z Chinami zaledwie dwa lata wcześniej (wydaje się zasadne uznać, że odegrał on istotną rolę w przekonaniu decydentów wietnamskich, że zbliżenie wojskowe ze Stanami Zjednoczonymi jest koniecznością). Stanowiło to zwieńczenie działań podejmowanych w latach poprzedzających. W 2007 r. Stany Zjednoczone zgodziły się

111 USS *George Washington* wizytował wody w pobliżu Đà Nẵng również w 2011 i 2012 r. Przed nim był USS *John C. Stennis* (CVN-74), który w 2009 r. gościł na swym pokładzie delegację Wietnamu. Pozostałe okręty wchodziły do portu: USS *Carl Vinson* (CVN-70) w 2018 r., USS *Theodore Roosevelt* (CVN-71) w 2020 r., USS *Ronald Reagan* (CVN-76) w 2023 r. Do tego doliczyć można wizyty okrętów innych klas (m.in. niszczycieli i okrętów szpitalnych). Szczególnie symboliczna była wizyta okrętu dowodzenia USS *Blue Ridge* (LCC-19), który wizytował port Cam Ranh w 2024 r. Symbolika wynika z dwóch powodów: okręt brał udział w wojnie wietnamskiej i został nawet odznaczony Medalem Republiki Wietnamu za Kampanię (wiet. *Chiến Dịch Bội Tinh*). Po drugie, to właśnie w Zatoce Cam Ranh znajdowała się jedna z głównych baz amerykańskich w czasie wojny. S. Strangio, *US Warship Makes Rare Call at Vietnam's Cam Ranh Bay Port*, The Diplomat, 10.07.2024, <https://thediplomat.com/2024/07/us-warship-makes-rare-call-at-vietnams-cam-ranh-bay-port> (dostęp: 31.01.2025).

112 Pierwsze embargo Stany Zjednoczone wprowadziły na Wietnam Północny w 1964 r. jako reakcję na zbrojną konfrontację w Zatoce Tonkińskiej. Po zjednoczeniu sankcje objęły cały kraj. W 1984 r. Wietnam został umieszczony na liście ITAR (*International Traffic in Arms Regulations*) Departamentu Stanu, regulującej obrót specjalny.

na ograniczony eksport nieśmiertelnych produktów wojskowych (ang. *non-lethal equipment*), podczas gdy w 2014 r. dokonano liberalizacji także w zakresie produktów bojowych.

Decyzja z 2016 r., oznaczająca pełne zniesienie ograniczeń, ma nie tylko charakter symboliczny, formalnie kończący okres wrogości, ale także praktyczny – zarówno na poziomie politycznym, jak i wojskowym. Brak ograniczeń formalnych otworzył drogę do transferów uzbrojenia. Są one, jak na razie, głównie symboliczne, choć przekazany sprzęt ma pewną wartość operacyjną i tworzy nową rzeczywistość, przełamując psychologiczną barierę, a także stawia podwaliny pod współpracę na wyższym poziomie. Zdaje się to jedynie kwestią czasu¹¹³. Wietnam, który zaangażował się w projekt Partnerstwa Transpacyficznego, przede wszystkim otrzymał zapewnienie o przekazaniu łodzi patrolowych na potrzeby swojej Straży Przybrzeżnej. Jednocześnie zainicjowano amerykańskie szkolenia personelu tej formacji¹¹⁴. Zarówno moment, jak i przedmiot transakcji był znamieny – to właśnie w tym okresie relacje wietnamsko-chińskie na Morzu Południowochińskim były szczególnie trudne, a Wietnam potrzebował dodatkowych sił i środków, by chronić swoje wody. Sygnał płynący z promujących koncepcję *Free and Open Indo-Pacific* Stanów Zjednoczonych¹¹⁵ był więc jasny.

Odnosząc się do innych dostaw uzbrojenia, będących urzeczywistnieniem „nowego otwarcia” w relacjach pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Wietnamem, wymienić należy przekazanie w ramach amerykańskiego programu EDA (Excess Defense Articles) trzech 115-metrowych okrętów patrolowych typu *Hamilton* o wyporności rzędu 3,2 tys. ton do działań na morzu terytorialnym i wyłącznej strefie ekonomicznej (w tym do ochrony łowisk przed nielegalnymi połowami)¹¹⁶. Oprócz tego Wiet-

113 S.W. Harold, *Why Has Obama Lifted the Arms Sales Ban on Vietnam?*, RAND Corporation, 25.05.2016, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2016/05/why-has-obama-lifted-the-arms-sales-ban-on-vietnam.html> (dostęp: 31.01.2025).

114 J. Garamone, *Lifting Embargo Allows Closer U.S., Vietnam Cooperation*, *Obama, Carter Say*, U.S. Department of Defense, 24.05.2016, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/779762> (dostęp: 31.01.2025).

115 *A Free and Open Indo-Pacific. Advancing a Shared Vision*, U.S. Department of State, 4.11.2019.

116 *Vietnam requests for third Hamilton-class high endurance cutter from US*, *Asia Pacific Defense Journal*, 31.08.2021, <https://www.asiapacificdefensejournal.com/2021/08/vietnam-requests-for-third-hamilton.html> (dostęp: 31.01.2025). Zwodowany w 1968 r. USCGC *Morgenthau* (WHEC-722) został wprowadzony do służby w Straży Granicznej Wietnamu w 2017 r. Trzy lata później to samo spotkało USCGC *John Midgett* (WHEC-726), zwodowany w 1971 r. Trzecią jednostką jest

nam, w ramach *Maritime Security Initiative*, wzbogacił się o 24 szybkie łodzie patrolowe *Defiant* z firmy Metal Shark, a także sześć bezzałogowców *ScanEagle*, przeznaczonych do prowadzenia długotrwałych (do 18 godzin) operacji rozpoznania i obserwacji.

Kolejnym krokiem ilustrującym pogłębianie się militarnej współpracy pomiędzy Wietnamem i Stanami Zjednoczonymi jest umowa z 2022 r. na dostawę wspomnianych 12 turbośmigłowych samolotów szkolnych Beechcraft T-6C *Texan II*, które pozwolą zastąpić przestarzałe radzieckie samoloty Jak-52. To bezprecedensowa transakcja, pierwsza dotycząca samolotów od zakończenia wojny pomiędzy obu państwami w latach 70.¹¹⁷ Co istotne, związane z tym takie aspekty, jak: budowa infrastruktury, obsługa samolotów, dostawy części zamiennych, przekazywanie wiedzy i pomoc we wdrażaniu maszyn do wietnamskiego systemu dadzą Amerykanom trwałe przyczółek w siłach zbrojnych Wietnamu.

Umowa na samoloty *Texan II*, których pierwsza partia została przekazana stronie wietnamskiej w listopadzie 2024 r., to kolejne przełamanie bariery psychologicznej i tworzenie nowej rzeczywistości. Pozwala to prowadzić dwustronne rozmowy na temat dostaw jeszcze bardziej zaawansowanych systemów. Niekonfrontacyjnym i jednocześnie korzystnym dla obu stron, potencjalnym transferem uzbrojenia byłaby dostawa przez Amerykanów używanych morskich samolotów patrolowych P-3C *Orion* oraz fregat typu *Oliver Hazard Perry*, wycofanych ze służby w US Navy. Pojawiają się też informacje o rychłej umowie na transportowe samoloty C-130 *Hercules*¹¹⁸, a także o zainteresowaniu Wietnamu wspomnianymi wcześniej odrzutowcami F-16¹¹⁹.

zwodowany w 1967 r. USCGC *Mellon* (WHEC-717). Ciekawostką jest to, że okręty typu *Hamilton* były wykorzystywane przez US Coast Guard do operacji *Market Time* podczas wojny wietnamskiej, kiedy patrolowały pobliskie wody celem uniemożliwienia dostaw pomocy dla sił Vietcongu. Szerzej w J. Steffes, *Operation Market Time. The Early Years, 1965–1966*, Xlibris 2009.

- 117 O politycznym wymiarze transakcji świadczy to, że dostawie towarzyszyło przybycie, na uroczystość przekazania, amerykańskiego generała Kevina B. Schneidera (dowódcy Pacific Air Forces) oraz wietnamskiego generała Nguyễn Văn Hiên (zastępcy dowódcy i szefa Sztabu Sił Obrony Powietrznej). Był również ambasador Stanów Zjednoczonych Marc Knapper.
- 118 F. Guarascio, T. Hunnicutt, *US, Vietnam discuss supplying Hanoi with C-130 military transport planes, sources say*, Reuters, 25.07.2024, <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/us-vietnam-discuss-supplying-hanoi-with-c-130-military-transport-planes-sources-2024-07-25> (dostęp: 31.01.2025).
- 119 T. Hunnicutt, N. Bose, *Biden aides in talks with Vietnam for arms deal that could irk China*, Reuters, 23.09.2023, <https://www.reuters.com/world/biden->

W ramach swojej wielostronnej dyplomacji wojskowej Wietnam aktywizuje relacje również z innymi państwami, jeśli mają one z Hanoi wspólnotę interesów. Bez wątpienia jednym z najważniejszych z nich są Indie, z którymi Wietnam utrzymuje strategiczny dialog w zakresie obronności. W 2007 r. oba państwa zawarły partnerstwo strategiczne, które w 2016 r. zostało podniesione do poziomu kompleksowego partnerstwa strategicznego. O specjalnej pozycji Indii w kalkulacjach Wietnamu świadczy fakt, że to Indie poproszono o rozbudowę instalacji w położonym w pobliżu Cam Ranh porcie Nha Trang, do którego wpływają regularnie indyjskie okręty wojenne. „Fakt, że nawet Stany Zjednoczone, bliski sojusznik Wietnamu w regionie, nie otrzymały tego przywileju, podkreśla postrzeganie przez Wietnam konieczności współpracy obronnej z Indiami”¹²⁰.

W 2022 r. podpisano dwustronne oświadczenie na temat współpracy obronnej i wsparcia logistycznego. Oba państwa łączy zbliżony ogląd sytuacji strategicznej, w tym obawy przed Chinami. Przykładem wspólnych inicjatyw jest chociażby współpraca szkoleniowa i cykliczne ćwiczenia dwustronne VINBAX (Vietnam-India Bilateral Army Exercise). Wietnam ma zapewnionych 60 miejsc dla swoich kadetów na indyjskich uczelniach wojskowych, choć liczba ta może ulec zwiększeniu. Indie są również zaangażowane w szkolenie załóg wietnamskich okrętów podwodnych i pilotów Su-30¹²¹. W 2016 r. z wykorzystaniem indyjskiego kredytu na 100 mld USD wietnamska Straż Graniczna pozyskała dwanaście 35-metrowych szybkich łodzi patrolowych od firmy Larsen & Toubro. Umowa objęła również transfer technologii, co dla rozwijającego się wietnamskiego przemysłu obronnego, który zbudował siedem łodzi, było niezwykle istotne. Przejawem zacieśniania współpracy jest przekazanie w lipcu 2023 r. wspomnianej wcześniej, wycofanej ze służby w Indyjskiej Marynarce Wojennej 91-metrowej korwety INS *Kirpan*¹²².

Biorąc pod uwagę cele polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Indii, a także ambicje rozwojowe przemysłu zbrojeniowego tego państwa, należy się spodziewać, że w nadchodzących latach Wietnam otrzyma więcej

aides-talks-with-vietnam-arms-deal-that-could-irk-china-2023-09-23 (dostęp: 31.01.2025).

120 H.V. Pant, *India and Vietnam: A „Strategic Partnership” in the Making*, S. Rajaratnam School of International Studies 2018, s. 8–10.

121 P.A.K. Menon, *India’s Missile Corvette Arrives in Vietnam prior to Handover*, Naval News, 12.07.2023, <https://www.navalnews.com/naval-news/2023/07/indias-missile-corvette-vietnam> (dostęp: 31.01.2025).

122 INS *Kirpan* był trzecim okrętem tego typu, który wszedł do służby. Został zwodowany przez indyjskie stocznie w 1988 r. i trafił do floty Indii w 1991 r.

sprzętu, szczególnie o rodowodzie radzieckim. Kolejnym krokiem na drodze do zacieśnienia kontaktów byłoby pozyskanie przez Wietnam za około 700 mln USD ponaddziesięciotonowych rakiet manewrujących *BrahMos* do zwalczania celów na wodzie i na lądzie (dla platform nawodnych, podwodnych, naziemnych i latających)¹²³. Wybór tego systemu był znaczący na kilku poziomach. W wymiarze militarnym Wietnam otrzymałby nowoczesną broń, zwiększającą potencjał odstraszania Chin na Morzu Południowochińskim, czyniąc tym samym wszelkie konfrontacyjne działania Pekinu bardziej kosztownymi. W aspekcie technologicznym Wietnam pozyskałby wówczas nowe technologie, które wzmocniłyby dopiero tworzony rodzimy przemysł zbrojeniowy. Również politycznie wybór produktu *BrahMos* miałby określone konsekwencje. Wynosiłby relacje wojskowe Wietnamu oraz Indii na nowy, bardziej zaawansowany poziom. Jednocześnie byłby to kolejny krok na drodze dywersyfikacji techniki wojskowej Wietnamu. Po trzecie, byłaby to jednoznaczna porażka Rosji, która oferuje Wietnamowi system *Rubież*-ME z pociskami Ch-35UE.

Takim partnerem może zostać również Korea Południowa, z którą w 2022 r. ustanowiono kompleksowe partnerstwo strategiczne, co otworzyło drogę do pogłębionej współpracy w dziedzinie obronności, technologii i bezpieczeństwa. W marcu 2023 r. ministrowie obrony Wietnamu i Korei Południowej uzgodnili regularne konsultacje ministerialne oraz rozszerzenie współpracy w obszarach takich, jak rozminowywanie, cyberbezpieczeństwo, edukacja wojskowa i transfer technologii¹²⁴. Wpisuje się to w strategię rozwojową Korei Południowej, która w ostatnich latach aktywnie rozwija przemysł zbrojeniowy i staje się atrakcyjnym partnerem dla państw, które chcą modernizować swoje siły zbrojne. Przykładem regionalnej aktywności Seulu jest włączenie Indonezji w projekt samolotu określanego jako generacja 4.5 (KF-X *Boramae*), czy też eksport samolotów odrzutowych T-50/F-50 do Indonezji, Tajlandii, Malezji i Filipin.

Wracając do Wietnamu, to, poza wspomnianym wcześniej przekazaniem dwóch używanych korwet typu *Pohang* (ROKS *Gimcheon* w 2017 r. i ROKS *Yeosu* w 2023 r.), należy wymienić rozpoczęte w 2020 r. negocjacje

123 M. Siow, *Vietnam's BrahMos plans spotlight India's rising security role in Southeast Asia*, South China Morning Post, 4.01.2025, <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3293325/vietnams-brahmos-plans-spotlight-indias-rising-security-role-southeast-asia> (dostęp: 31.01.2025).

124 J. Hwang, S. Korea, *Vietnam agree to strengthen defense cooperation*, Yonhap News Agency, 28.03.2023, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20230328009500315> (dostęp: 29.05.2025).

w sprawie zakupu południowokoreańskich silników turbodrzutowych SSE-750K do krajowego projektu pocisku manewrującego VCM-01, zwalczającego cele naziemne i nawodne. W marcu 2025 r. podpisano kontrakt z firmą Hanwha Aerospace na zakup około 20 samobieżnych haubic kal. 155 mm K9A1 *Thunder* o wartości około 300 mln USD¹²⁵. To pierwszy przypadek eksportu południowokoreańskiego uzbrojenia do Wietnamu, co stanowi znaczący krok w relacjach obronnych obu państw.

125 Wietnam oficjalnie wyraził zainteresowanie południowokoreańskimi haubicami samobieżnymi K9 *Thunder* podczas strategicznego dialogu obronnego w Hanoi w 2024 r. (*11th Korea-Vietnam Defense Strategy Dialogue*). Pozwola mu one częściowo zmodernizować swoją artylerię, opartą na przestarzałych systemach radzieckich.

Zakończenie

(Michał Zaręba, Małgorzata Pietrasiak, Robert Czulda)

Rywalizacja między Chinami a Stanami Zjednoczonymi w coraz większym stopniu wpływa na sytuację w Azji Południowo-Wschodniej i jej krajobraz polityczny, militarny oraz gospodarczy. Państwa regionu muszą adaptować się do nowych uwarunkowań, stawiając czoła wyzwaniom, które są wynikiem zmieniającego się układu sił. Wietnam, dzięki strategicznemu położeniu geograficznemu, coraz szybciej rozwijającej się gospodarce oraz rosnącemu zaangażowaniu w procesy integracyjne, zarówno na poziomie regionalnym, jak i globalnym, znalazł się w centrum tego geopolitycznego starcia. Dzieląc granicę z Chinami i utrzymując silne więzi gospodarcze i z Pekinem, i Waszyngtonem, znajduje się w położeniu, dzięki któremu może wykorzystać rywalizację między mocarstwami i czerpać z niej profity.

Historia Wietnamu jest nierozdzielnie związana z polityką i działaniami jego północnego sąsiada. W dużej mierze to bliskość geograficzna Chin determinowała losy Wietnamczyków i wpływała na ich sytuację dziejową. Sąsiedztwo to niosło za sobą wiele zagrożeń, które wynikały z „asymetrii” siły obydwu państw¹, a „tyrania geografii” nieuchronnie spychała Wietnam w orbitę chińskich wpływów².

„Zagrożenie ze strony Chin”³, które współcześnie staje się jednym z głównych tematów debaty o stosunkach międzynarodowych, było znane Wietnamowi od stuleci. Nawet kiedy Wietnamczycy zahamowali ostatecznie chińską ekspansję w XV w., pozostawali w sinocentrycznym systemie trybutarnym. Odejście Chin od bardziej agresywnej polityki w stosunku do południowego sąsiada doprowadziło do akceptacji takiego układu zależności, który trwał aż do XIX w. i do dziś pozostaje symbolem asymetrii

-
- 1 B. Womack, *China and Vietnam: The Politics of Asymmetry*, Cambridge University Press 2006, s. 1–2.
 - 2 C.A. Thayer, *Vietnamese Perspectives of the China Threat*, [w:] *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, red. H. Yee, I. Storey, Routledge, London–New York 2002, s. 271.
 - 3 H. Yee, I. Storey, *Introduction*, [w:] *ibidem*, s. 1.

definiującej relacje wietnamsko-chińskie. Można stwierdzić, że przez ten czas, aż do momentu przybycia Francuzów w drugiej połowie XIX w., wietnamska perspektywa świata była unipolarna – jedynym biegunem wpływającym na sytuację kraju były Chiny.

Ich bliskość dla Wietnamu zawsze będzie szansą i jednocześnie wyzwaniem. Intensywne kontakty z władzami w Pekinie, przy użyciu licznych kanałów dyplomatycznych, służą zapewnieniu ChRL, że polityka Hanoi nie stoi w opozycji do chińskich interesów. Wietnam ma bowiem większe pole manewru, jeśli Chiny nie uznają działań jego władz za zagrożenie. Największy kryzys w stosunkach między tymi państwami miał miejsce w czasie, gdy Wietnamczycy posiadali wielkiego protektora w postaci ZSRR. Chiny są dla Wietnamu potężnym sąsiadem, którego nie należy się bać, ale z którym należy się liczyć. Stąd szacunek, przynajmniej w warstwie retorycznej, dla chińskich inicjatyw, w tym „wspólnoty dla przyszłości”. Wietnam obserwuje działania ChRL i ostrożnie na nie odpowiada, nie chcąc prowokować Pekinu. Otwarta polityka władz w Hanoi i pogłębianie relacji z innymi mocarstwami to także efekt stabilizacji w relacjach wietnamsko-chińskich.

Zgromadzony materiał badawczy potwierdza istotne znaczenie Chin w polityce zagranicznej Wietnamu. Obszarami szczególnie ważnymi z perspektywy Hanoi są inwestycje, które w ostatnich latach wzrosły, a także współpraca gospodarcza. Problemem jest jednak duża zależność od ChRL, gdyż bilans handlowy jest coraz bardziej niekorzystny dla Wietnamu. Obawy budzi również niska jakość inwestycji chińskich i wciąż utrzymujący się brak zaufania, jeśli chodzi o obecność Chińczyków w wietnamskich sektorach strategicznych.

Zebrane informacje wskazują również na znaczącą rolę dyplomacji partyjnej, opartej na kontaktach obu partii komunistycznych. Elity wietnamskie postrzegają Chiny jako kluczowe dla wsparcia politycznego i legitymizacji reżimu, a kanał ten odgrywa istotną rolę w łagodzeniu napięć i budowaniu zaufania.

Jednym z problemów generujących największe emocje w relacjach wietnamsko-chińskich jest z pewnością spór na Morzu Południowochińskim. Należy jednocześnie zwrócić uwagę na pragmatyzm, świadomość własnych ograniczeń i asertywność Wietnamu w tym konflikcie. Władze w Hanoi działają dyskretnie, nie publikując chociażby materiałów z różnych incydentów, które mają miejsce w regionie, aby nie przyciągać zbyt dużej uwagi opinii międzynarodowej. Podobnie jak Chiny, zaczęły

one stosować strategię „faktów dokonanych” (fran. *fait accompli*) i budują sztuczne wyspy na archipelagu Spratly. Taktyka ta ma charakter długoterminowy. Może wzmocnić pozycję negocjacyjną władz w Hanoi i ich argumentację prawną odnośnie do roszczeń, mimo naruszeń prawa międzynarodowego. Co więcej, Wietnam staje się kluczowym graczem dla regionalnej architektury bezpieczeństwa również dzięki aktywności w ASEAN i realistycznym oczekiwaniom wobec tej organizacji. Starając się grać rolę lidera sektorowego, chociażby na płaszczyźnie bezpieczeństwa, podnosi swój prestiż, budując zaufanie wśród regionalnych partnerów.

Mimo trwającego sporu i wykluczających się roszczeń władze w Hanoi i Pekinie rozwijają współpracę w „miękkich” obszarach bezpieczeństwa, takich jak walka z cyberprzestępczością, przemytem czy innymi zagrożeniami nietradycyjnymi. Napięcia wokół archipelagów Spratly i Paraceli nie przeszkadzają także w zacieśnianiu kontaktów między Strażą Przybrzeżną obydwu państw, co w ostatnich latach szczególnie zyskało na znaczeniu. Współpraca jest widoczna chociażby w postaci organizacji wspólnych patroli czy rozmów na wysokim szczeblu.

Niewielkie postępy w relacjach dwustronnych widać natomiast, jeśli chodzi o współpracę kulturalną i naukową, co wynika z niechęci i obaw przed wpływami chińskimi. Z tego też względu Chiny nie są rozważane jako nowe źródło dostaw uzbrojenia do Wietnamu, a brak zaufania i historyczne napięcia wydają się zbyt silną barierą dla rozwoju współpracy na tych płaszczyznach.

Stosunki między Stanami Zjednoczonymi i Wietnamem przez długi czas były zdominowane przez dramatyczne wydarzenia wojny wietnamskiej i traumę, jaką konflikt pozostawił w amerykańskim społeczeństwie i klasie politycznej. Po zwycięstwie komunistycznego Wietnamu Północnego w 1975 r. i zjednoczeniu kraju rok później, relacje dyplomatyczne między USA i Wietnamem zostały zerwane. Przez blisko dwie dekady nie istniały oficjalne kontakty, a stosunki wzajemne były napięte i pełne nieufności. Główną przeszkodą w ich normalizacji była kwestia amerykańskich jeńców wojennych i osób zaginionych (POWs/MIA).

Dopiero w latach 90. XX w. rozpoczął się powolny proces normalizacji, w którym dużą rolę odegrali amerykańscy weterani wojenni. W 1995 r., po latach negocjacji i badań nad losami zaginionych żołnierzy, oba kraje oficjalnie nawiązały stosunki dyplomatyczne. Od tego momentu relacje amerykańsko-wietnamskie zaczęły się dynamicznie rozwijać, szczególnie w sferze handlu, edukacji i bezpieczeństwa. USA stały się

jednym z najważniejszych partnerów gospodarczych Wietnamu, a obroty handlowe między krajami stale rosną. Amerykańskie firmy inwestują na wietnamskim rynku, zwłaszcza w sektorach technologii, tekstyliów i elektroniki. Oba kraje łączy również strategiczna współpraca militarna, wynikająca ze wspólnych obaw związanych z rosnącymi wpływami Chin w regionie Azji Południowo-Wschodniej.

W ostatnich latach relacje te nabrały nowego charakteru, co symbolizuje wizyta prezydenta Joe Bidena w Hanoi w 2023 r., podczas której podniesiono ich rangę do kompleksowego strategicznego partnerstwa. Mimo trudnej przeszłości, obecnie dominuje pragmatyzm, wzajemny szacunek i wspólne interesy. Dawni wrogowie stali się partnerami, a proces pojednania uznawany jest za jeden z najbardziej udanych przykładów transformacji relacji międzynarodowych, o czym świadczy coraz bardziej pozytywne nastawienie społeczeństwa wietnamskiego do Amerykanów. Mimo zacieśniającej się współpracy, Wietnam stara się zachować ostrożność, by nie prowokować Chin, z którymi łączy go silne więzi gospodarcze. Obawy przed reakcją Pekinu nadal stanowią istotne ograniczenie w pogłębianiu partnerstwa z USA, zwłaszcza w sferze militarnej.

Wydaje się, że gospodarka to, póki co, główne pole współpracy, a Stany Zjednoczone pozostają największym rynkiem eksportowym Wietnamu. USA stają się ważnym inwestorem, szczególnie w sektorze wysokich technologii (Apple, Nvidia, Intel), co jest w pewnym stopniu efektem wojny handlowej z Chinami i *decouplingu*. Pomimo rosnącej wymiany handlowej Waszyngton bacznie przygląda się pogłębiającemu się deficytowi, który z perspektywy amerykańskiej staje się coraz większym problemem w relacjach dwustronnych. Wyzwaniem jest również fakt, że mimo podniesienia poziomu relacji, USA nadal nie przyznały Wietnamowi statusu gospodarki rynkowej, co zwiększa taryfy na wietnamski eksport. Choć badania przeprowadzone były przed wyborami prezydenckimi w Stanach Zjednoczonych, już wówczas pojawiała się obawa przed zwiększeniem ceł, a toczące się spory o dumpingowanie produktów, oskarżenia o manipulację walutą i rosnący deficyt handlowy tylko pogłębiały niepokój o przyszłość wietnamsko-amerykańskich relacji gospodarczych.

Ważnym obszarem jest także rozwiązywanie problemów, które sięgają jeszcze czasów wojny wietnamskiej. Wietnam potrzebuje wsparcia finansowego USA, jeśli chodzi o oczyszczanie terenów skażonych defoliantami i obszarów, gdzie nadal znajdują się niewybuchy UXO (Unexploded Ordnance). Kwestią sporną pozostają rekompensaty dla ofiar *Agent Orange*,

a władze USA nigdy nie uznały formalnej odpowiedzialności prawnej za szkody wyrządzone wietnamskiej ludności cywilnej. Wsparcie finansowe, które płynie do Wietnamu, jest przedstawiane jako pomoc humanitarna, a nie rekompensata czy zadośćuczynienie. Mimo to obie strony unikały eskalowania sporu, koncentrując się na współpracy w ramach realizacji programów odkażania, wspólnych badaniach naukowych i pomocy dla osób niepełnosprawnych. Wietnam delikatnie porusza temat *Agent Orange* w relacjach dyplomatycznych, nie czyniąc go jednak przeszkodą dla współpracy gospodarczej, wojskowej czy politycznej.

Jednocześnie rośnie współpraca w zakresie bezpieczeństwa i obronności, szczególnie jeśli chodzi o budowanie pozycji Wietnamu w obliczu napięć na Morzu Południowochińskim. USA są aktywne w regionie spornych archipelagów Spratly i Paraceli, a okręty amerykańskiej marynarki wojennej odwiedzają wietnamskie porty, pełniąc funkcję odstraszącą wobec coraz bardziej asertywnych Chin. Wydaje się jednak, że współpraca militarna ma duże ograniczenia. Nie należy się spodziewać przełomowych porozumień militarnych chociażby z powodu wietnamskiej polityki czterech „nie” (m.in. brak sojuszy wojskowych). Jeśli chodzi o dostawy uzbrojenia, wyraźnie widać, że Wietnam chce dywersyfikować partnerów, choć możliwości współpracy z USA ogranicza koszt amerykańskiego sprzętu i trudność jego integracji z systemami rosyjskimi.

Co więcej, rosnące dostawy uzbrojenia z USA mogłyby również zwrócić uwagę Chin i wywołać odwetową reakcję Pekinu. Dlatego też Wietnam bardziej liczy na współpracę z sojusznikami czy bliskimi partnerami Stanów Zjednoczonych, takimi jak: Japonia, Filipiny, Singapur, Tajlandia, Malezja, a zwłaszcza Korea Południowa. Sektor bezpieczeństwa jest również podzielony, gdyż młodszy oficerowie, szkoleni w Australii czy Singapurze, są bardziej otwarci na współpracę z USA. Starsze kadry Ludowej Armii Wietnamu są wyczułone na współpracę z Waszyngtonem w obawie o możliwość inspirowania przez Amerykanów „pokojoyej ewolucji” systemu politycznego czy „kolorowych rewolucji”. Istotną rolę mogą odgrywać również kwestie językowe, gdyż wielu doświadczonych wojskowych kształciło się jeszcze w ZSRR czy Rosji i nie posługuje się językiem angielskim. Obecnie przy obsłudze sprzętu zakupionego przez Wietnam z Rosji *de facto* bardziej przydaje się właśnie znajomość języka rosyjskiego.

Tabela 14. Znaczenie Chin i Stanów Zjednoczonych dla Wietnamu na płaszczyźnie politycznej, dyplomatycznej, gospodarczej, społeczno-kulturowej i militarnej

Płaszczyzna	Chiny	USA
1. Polityczna		
a) Nawiązanie relacji	18 stycznia 1950 r.	11 lipca 1995 r.
b) Status partnerstwa	Kompleksowe strategiczne kooperatywne partnerstwo (2008 r.) Wspólnota dla przyszłości (2023 r.)	Kompleksowe strategiczne partnerstwo (2023 r.)
c) Przynależność do tych samych organizacji/ formatów	Ogółem 9: ASEAN+ 3, ARF, Lancang-Mekong Cooperation, Szczyt Azji Wschodniej, APEC, Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych, Inicjatywa Pasa i Szlaku, Regionalne Kompleksowe Partnerstwo Gospodarcze, Azjatycki Bank Rozwoju (Wielki Subregion Mekongu, GMS)	Ogółem 6: ARF, US–Mekong Partnership, Szczyt Azji Wschodniej, APEC, Azjatycki Bank Rozwoju, Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity
d) Wpływ polityczny*	53 (2022 r.) 51 (2028 r.)	47 (2022 r.) 49 (2018 r.)
2. Dyplomatyczna		
a) Spotkania w latach 2011–2024	244	145
– najwyższego szczebla	43	24
– wyższego szczebla	24	35
– wysokiego szczebla	72	41
– średniego szczebla	52	18
– niskiego szczebla	53	27
b) Placówki dyplomatyczne:		
– w Wietnamie	3	2
– wietnamskie	6	4
c) Wpływ dyplomatyczny*	65 (2022 r.)	35 (2022 r.)
3. Gospodarcza		
a) Obroty handlowe	26% (1 m.)	17% (2 m.)
b) Eksport	17% (2 m.)	27% (1 m.)
c) Import	34% (1 m.)	4% (5 m.)
d) Inwestycje	12% (4 m.)**	3% (10 m.)
e) Wpływ gospodarczy*	53 (2022 r.)	47 (2022 r.)

Płaszczyzna	Chiny	USA
4. Społeczno-kulturowa		
a) Postrzeganie przez Wietnamczyków:		
– obawa przed wpływem politycznym ***	91,2% (2025 r.) 95,7% (2024 r.) 93,0 (2023 r.)	34,7% (2025 r.) 45,2% (2024 r.) 27,0% (2023 r.)
– obawa przed wpływem gospodarczym***	77,0% (2025 r.) 87,7% (2024 r.) 86,2% (2023 r.)	25,7% (2025 r.) 33,3% (2024 r.) 15,4% (2023 r.)
– zaufanie / brak zaufania***	36,6% / 41,2% (2025 r.) 24,8% / 50,1% (2024 r.) 29,5% / 49,8% (2023 r.)	47,2% / 33,0% (2025 r.) 42,4% / 37,6% (2024 r.) 54,2% / 26,1% (2023 r.)
– opinia pozytywna / negatywna ****	- / 16%	84% / 11%
b) Liczba studentów wietnamskich	14 000 (3 m.)	22 066 (6 m.)
c) Diaspora wietnamska	33 112	2 347 344
d) Diaspora w Wietnamie	749 466	około 200–300 os.
e) Wpływ kulturowy*	40 (2022 r.)	60 (2022 r.)
5. Militarna		
a) Udział we wspólnych organizacjach/forach związanych z bezpieczeństwem regionalnym	Ogółem 5: ARE, ADMM+, Lancang–Mekong Cooperation, Conference on Interaction and Confidence–Building Measures in Asia, Szczyt Azji Wschodniej	Ogółem 3: ARE, ADMM+, Szczyt Azji Wschodniej
b) Handel bronią (wietnamski import broni)	0*****	139,44*****
c) Wpływ na bezpieczeństwo*	52 (2022 r.)	48 (2022 r.)

* Asia Power Index (Lowy Institute);
** w tym Hongkong;
*** The State of Southeast Asia. 2025, 2024 Survey Report;
**** Pew Research Center;
***** SIPRI Arms Transfers Database – dane w TIV (Trend Indicator Value) za lata 2000–2025
Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzone badania potwierdzają, że zarówno Chiny, jak i Stany Zjednoczone odgrywają znaczącą rolę w polityce Wietnamu. Warto przy tym zauważyć, że pomimo zacieśnienia stosunków z USA, władze w Hanoi nadal priorytetowo traktują relacje z ChRL, co potwierdza powyższe zestawienie tabelaryczne (tabela 14). Chiny są istotniejszym partnerem na płaszczyźnie politycznej, pod względem rangi partnerstwa, politycznego wpływu czy zacieśniania relacji na forach multilateralnych. Przodują również, jeśli chodzi o obszar dyplomacji, co potwierdza większa intensywność spotkań na wielu szczeblach, liczba placówek dyplomatycznych czy siła wpływu. Także w warstwie gospodarczej ChRL pozostaje dla Wietnamu ważniejszym graczem, choć Stany Zjednoczone również zajmują istotne miejsce w tym obszarze. Mimo że w sferze militarnej w oczach Wietnamczyków Amerykanie zyskują w ostatnich latach jako wiarygodny partner, należy pamiętać, że współpraca ta ma swoje ograniczenia, a jednym z nich jest chociażby obawa o reakcję Pekinu na wietnamsko-amerykańskie zacieśnianie relacji. Sytuacja jest odmienna, jeśli chodzi o wpływ na płaszczyźnie społeczno-kulturowej, gdzie Pekin zdecydowanie silniej traci w opinii społeczeństwa wietnamskiego, a USA są postrzegane jako bardziej atrakcyjny partner.

Analiza zebranego materiału badawczego potwierdza, że Wietnam to potęga średniego rzędu, która ma historyczne doświadczenia w funkcjonowaniu w układzie dwubiegunowym. Dzięki temu umiejętnie wykorzystuje zarówno tradycyjne, jak i nowoczesne środki dyplomatyczne, kładąc nacisk na współpracę międzynarodową i integrację, by w takim układzie przetrwać, odnosząc przy tym korzyści.

Zbiór tych narzędzi można odnieść do różnych pojęć obecnych w literaturze przedmiotu. Najczęściej spotykanym terminem w kontekście działań Wietnamu jest „dyplomacja bambusowa”, która podkreśla rolę elastyczności, balansowania między mocarstwami i pragmatyzmu, połączonych z głębokim zakorzenieniem w wartościach i interesie narodowym. Równie często używanym terminem opisującym aktywność Wietnamu na polu dyplomatycznym jest *hedging*, łączący działania charakterystyczne dla równoważenia, kiedy to państwo stoi w opozycji do dominującego mocarstwa, oraz *bangwagoning*, definiowany jako przyłączanie się do silniejszego aktora sceny międzynarodowej. Taktyka ta opiera się na utrzymaniu bezpiecznej odległości między dominującymi potęgami, przy równoczesnej współpracy i zachowaniu ograniczonego zaufania w celu minimalizowania ryzyka. Wietnam, aby uniknąć konfliktu, stara się również utrzymać stały kontakt między Pekinem i Waszyngtonem, by zapewnić obydwu

mocarstwa o swoich intencjach niekolidujących z ich interesami. Strategię tę można wpisać w ramy „dyplomacji asekuracyjnej”, która wiąże się z użyciem stonowanej retoryki, budowaniem zaufania i pokazaniem, że władze w Hanoi nie są nastawione konfrontacyjnie.

Działania *hedgingowe*, odnoszące się do równoważenia wpływów i unikania opowiadania się po jednej ze stron, można dostrzec w prowadzonej przez Wietnam dyplomacji wojskowej, która w praktyce wykracza poza balansowanie pomiędzy dwoma potęgami. Działa on aktywnie na wielu kierunkach, starając się tworzyć coraz to nowsze osie współpracy z partnerami nie tylko z Azji Południowo-Wschodniej. Władze w Hanoi niezwykle świadomie odeszły od modelu opartego na jednym partnerze. Takim niedawnym przykładem była współpraca ze Związkiem Radzieckim i jego sojusznikami. Od końca lat 80. XX w. ten kierunek wyraźnie się zmieniał. Z perspektywy interesów Hanoi potencjał następczyni ZSRR – Rosji, a także jej obecna pozycja międzynarodowa są daleko niewystarczające. Choć współpraca nie została zerwana, Wietnam patrzy i będzie patrzeć w różnych kierunkach, czego najlepszym przykładem jest zacieśnianie kontaktów z takimi państwami jak Korea Południowa czy Indie. Dzięki wielostronnej dyplomacji wojskowej był on w stanie nabyć w ostatnich latach uzbrojenie od wielu państw, w tym europejskich. Wydaje się zasadne sądzić, że w nadchodzącej perspektywie czasowej Wietnam pozostanie na tej drodze, jeszcze bardziej zacieśniając współpracę z wieloma partnerami.

Z zebranych materiałów, w tym rozmów z ekspertami, wynika, że rywalizacja chińsko-amerykańska jest dominującym zagadnieniem w Azji Południowo-Wschodniej. Taki wyraźnie zarysowany dwubiegunowy układ nie jest korzystny dla państw regionu, w tym dla Wietnamu. Zawęży on bowiem pole działania władz w Hanoi i wymusza wybór jednej ze stron, co jest sprzeczne z wietnamską polityką. Państwa bloku ASEAN mają coraz mniejsze możliwości manewru, gdyż wyścig między USA a Chinami rezonuje na różne obszary, takie jak gospodarka, nowe technologie, energetyka i klimat, co czyni coraz trudniejszym jasne oddzielenie płaszczyzn współpracy i potencjalnych pól konfliktu w relacjach z mocarstwami. Najbardziej korzystny dla krajów Azji Południowo-Wschodniej jest układ multipolarny, który wydaje się charakteryzować obecną sytuację na świecie. Kiedy Chiny rosną w siłę, a USA traci wpływy na arenie globalnej, pojawiają się inni gracze, tzw. średnie potęgi (*ang. middle power*), takie jak Indie, Korea Południowa czy ASEAN jako cały blok.

Wśród ekspertów panują różne opinie odnośnie do wyjątkowości wietnamskiej dyplomacji. Dla pewnej grupy „dyplomacja bambusowa” przypomina działania wielu państw ASEAN, a różnice wynikają z innych uwarunkowań aniżeli kontekst geopolityczny. Podobne podejście charakteryzuje np. Tajlandię, co potwierdza użycie metafory bambusa również w odniesieniu do tajskich działań. Analogię można także odnaleźć, porównując politykę władz w Hanoi z malezyjskim modelem równoważenia, gdzie wzmacnianie narodowej odporności odbywa się poprzez zachowanie elastycznych relacji z mocarstwami. Wietnamska dyplomacja, według tych opinii, nie odbiega znacząco od praktyk stosowanych przez kraje regionu i jest charakterystyczna dla wielu państw ASEAN.

Dla drugiej grupy ekspertów „bambusowa dyplomacja” Wietnamu różni się jednak w pewnym stopniu od działań innych państw regionu. Większy nacisk kładziony jest tu bowiem na dywersyfikację partnerów, mocniej podkreślona została potrzeba multilateralizmu czy balansowania między mocarstwami. W odróżnieniu od Tajlandii, która stawia głównie na elastyczność i sprzymierza się z silniejszym mocarstwem, Wietnam zachowuje pewne pryncypia, jak zasady ideologiczne, spójność polityki czy stosowanie odpowiednich taktyk dyplomatycznych. W narracji widoczne jest również odwołanie do idei Ho Chi Minha, co zdecydowanie odróżnia „bambusową dyplomację” Wietnamu od aktywności innych państw ASEAN.

Wspomniana teoria „średniego mocarstwa” czy też „średniej siły”, charakterystyczna dla specyfiki wietnamskiej dyplomacji, daje cenną perspektywę dla zrozumienia zdolności Wietnamu do poruszania się w skomplikowanym układzie, który tworzą dwa rywalizujące ze sobą mocarstwa. Władze w Hanoi realizują swój interes narodowy dzięki sprawności dyplomatycznej, wykorzystywaniu współpracy z państwami trzecimi czy organizacjami międzynarodowymi, zwłaszcza w ramach ASEAN. Wietnam zwiększa swoje wpływy i umiejętnie równoważy relacje z Pekinem i Waszyngtonem, w obliczu geopolitycznych nacisków, poprzez zawieranie partnerstw na różnych poziomach. Kładzie także nacisk na współpracę gospodarczą, niwelowanie nadmiernego ryzyka, co wiąże się z zapewnieniem stabilności granic i dbaniem o bezpieczeństwo regionalne.

Pragmatyzm, wielokrotnie wymieniany jako typowa cecha wietnamskiej dyplomacji, jest wynikiem doświadczeń historycznych, co zauważalne jest w narracji wietnamskich elit i decydentów. Budowanie tożsamości narodowej dzięki wykorzystaniu idei hochiminhowskich nie

tylko legitymizuje działania Komunistycznej Partii Wietnamu, ale w zasadny sposób argumentuje obrane kierunki polityki zagranicznej. Dzięki umiejętnemu balansowaniu między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, stawianiu na multilateralizm, dywersyfikację partnerów i aktywną integrację międzynarodową Wietnam pozycjonuje się jako przewidywalny, skuteczny i wpływowy gracz w dwubiegunowym porządku w regionie Azji Południowo-Wschodniej.

Bibliografia (wybrana)

Archiwalia, dokumenty i inne źródła pierwotne

- 2019 *Viet Nam National Defence*, Ministerstwo Obrony Narodowej Wietnamu, Hanoi 2019.
- 2023 *Country Reports on Human Rights Practices: Vietnam*, U.S. Department of State, https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/vietnam/?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 2.03.2025).
- Anh Kiet, *DPM Pham Binh Minh met State Secretary of the United States, Britain, Brazil*, Hanoi Times, 19.02.2017, <https://hanoitimes.vn/dpm-pham-binh-minh-met-state-secretary-of-the-united-states-britain-brazil.559339.html> (dostęp: 11.02.2025).
- Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, Zespół 12.
- Bartholomew-Feis D., *The OSS in Vietnam, 1945: A War of Missed Opportunities*, The National WWII Museum, 15.07.2022, <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/oss-vietnam-1945-dixee-bartholomew-feis> (dostęp: 4.01.2025).
- Chronology of U.S.-Vietnam Relations*, Ambasada USA i Konsulat w Wietnamie, <https://vn.usembassy.gov/chronology-of-u-s-vietnam-relations/#1995> (dostęp: 7.02.2025).
- Clinton Makes Historic Visit to Vietnam*, ABC News, 16.11.2000, <https://abcnews.go.com/International/story?id=82119&page=1> (dostęp: 10.02.2025).
- Clinton H., *America's Pacific Century*, Foreign Policy, 11.10.2011, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (dostęp: 10.02.2025).
- Cloud D., *Panetta works to repair U.S.-Vietnam ties during historic visit*, The Los Angeles Times, 4 czerwca 2012 r. <https://www.latimes.com/archives/blogs/world-now/story/2012-06-04/panetta-works-to-repair-u-s-vietnam-ties-during-historic-visit> (dostęp: 10.02.2025).
- Collier E., *United States Policy Toward Vietnam: A Summary Review of Its History*, The Congressional Research Service, <https://li.proquest.com/elhpdf/histcontext/CRS-1970-FAX-0010.pdf> (dostęp: 20.12.2024).
- Countries of Particular Concern, Special Watch List Countries, Entities of Particular Concern*, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/countries-of-particular-concern-special-watch-list-countries-entities-of-particular-concern/> (dostęp: 2.03.2025).
- Deputy PM Pham Binh Minh pays official visit to US*, Ambasada Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych, 24.05.2019, https://vietnamembassy-usa.org/news/2019/05/deputy-pm-pham-binh-minh-pays-official-visit-us?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 11.02.2025).
- A Free and Open Indo-Pacific. Advancing a Shared Vision*, U.S. Department of State, 4.11.2019.
- Ghosal A., Hau Dinh, *The Vietnam War ended 50 years ago, but the battle with Agent Orange continues*, The Associated Press, 30.04.2025, <https://apnews.com/article/vietnam-war-anniversary-agent-orange-0829cafe48cc11fb88ab27982da922b> (dostęp: 10.05.2025).

- Hai Minh, VN, *China hold strategic dialogue on national defense*, Government News (Báo Chính Phủ), 28.11.2010, <https://en.baochinhphu.vn/vn-china-hold-strategic-dialogue-on-national-defense-1118743.htm> (dostęp: 26.01.2025).
- Holland O., „*Napalm Girl*” at 50: *The story of the Vietnam War’s defining photo*, CNN, 9.06.2022, <https://edition.cnn.com/style/article/napalm-girl-50-snap> (dostęp: 29.12.2024).
- Howard A., *Foreign Relations of the United States, 1977–1980*, Vol. XXII: *Southeast Asia and the Pacific*, United States Government Printing Office, Washington 2017.
- Huy Anh, *Chinese Premier Li Qiang’s visit to Vietnam ends in great success*, Hanoi Times, 14.10.2024, <https://hanoitimes.vn/chinese-premier-li-qiangs-visit-to-vietnam-ends-in-great-success-328255.html> (dostęp: 15.01.2025).
- Indo-Pacific Strategy of the United States, February 2022*, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf> (dostęp: 3.11.2024).
- Jiang Zemin Holds Talks with Top Vietnamese Leaders, CCTV, 28.02.2002, <https://www.cctv.com/english/news/20020228/84145.html> (dostęp: 28.01.2025).
- Johnson H., *Cambodia. U.S. Non-lethal Assistance and Status of the Cambodian Seat at the United Nations*, United States General Accounting Office, Testimony, 19.09.1990, <https://www.gao.gov/assets/t-nsiad-90-63.pdf> (dostęp: 7.02.2025).
- Kempster N., *Albright Opens Consulate Near Infamous Saigon Spot*, The Los Angeles Times, 8.09.1999, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1999-sep-08-mn-7862-story.html> (dostęp: 10.02.2025).
- Konstytucja Wietnamu*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2025.
- Lamb D., *Albright Outlines U.S. Terms for Closer Ties with Vietnam*, The Los Angeles Times, 28.06.1997, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1997-06-28-mn-7853-story.html> (dostęp: 10.02.2025).
- Leading Places of Origin*, Open Doors International Students Data, <https://opendoorsdata.org/data/international-students/leading-places-of-origin/> (dostęp: 11.03.2025).
- Lin B., Chase M.S. et al., *U.S. Versus Chinese Powers of Persuasion, Research Brief*, Rand, https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB10137.html (dostęp: 15.02.2025).
- Lu Hui, *China establishes Sansha City*, Xinhua, 24.07.2012, https://web.archive.org/web/20120724180430/http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-07/24/c_131734893.htm (dostęp: 14.01.2025).
- McNamara’s March 1964 Assesment of Situation in Vietnam*, [w:] *The Pentagon Papers*, red. G. Herring, McGraw Hill, New York 1993.
- Minister of Public Security, Gen. To Lam meets with senior US officials*, Ambasada Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych, 29.04.2019, <https://vietnamembassy-usa.org/news/2019/04/minister-public-security-gen-lam-meets-senior-us-officials> (dostęp: 11.12.2024).
- NA Chairman’s US visit opens up new prospects*, VietnamPlus, 11.09.2015, <https://en.vietnamplus.vn/na-chairmans-us-visit-opens-up-new-prospects-post81534.vnp> (dostęp: 12.02.2025).
- National Statistic Office (Vietnam)*, <https://www.nso.gov.vn/en/homepage/> (dostęp: 12.06.2025).
- Nguyen The Phuong, *Vietnam’s 2019 Defence White Paper: Preparing for Fragile Future*, 17.12.2019, <https://amti.csis.org/vietnams-2019-defense-white-paper-preparing-for-a-fragile-future/> (dostęp: 20.06.2024).
- Pacts signed by Vietnam, China during Xi’s Hanoi trip*, Reuters, 15.12.2023, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/pacts-signed-by-vietnam-china-during-xis-hanoi-trip-2023-12-15/> (dostęp: 23.01.2025).

- Party General Secretary wraps up China visit*, Vietnam Law & Legal Forum, 2.11.2022, <https://vietnamlawmagazine.vn/party-general-secretary-wraps-up-china-visit-49136.html> (dostęp: 24.01.2025).
- Party leader Trong ends China visit*, VietnamPlus, 15.10.2011, <https://en.vietnamplus.vn/party-leader-trong-ends-china-visit-post31865.vnp> (dostęp: 11.01.2025).
- Pistilli, M., *Rare Earths Reserves: Top 8 Countries*, Investing News Network, 2.05.2025, <https://investingnews.com/daily/resource-investing/critical-metals-investing/rare-earth-investing/rare-earth-reserves-country/> (dostęp: 10.02.2025).
- PM Chinh meets with US President Biden, stressing „special relations”*, VietNamNews, 13.05.2022, <https://vietnamnews.vn/politics-laws/1191144/pm-chinh-meets-with-us-president-biden-stressing-special-relations.html> (dostęp: 14.02.2025).
- PM's China trip promotes cooperation for regional prosperity*, VietnamPlus, 24.04.2019, <https://en.vietnamplus.vn/pms-china-trip-promotes-cooperation-for-regional-prosperity-post151546.vnp> (dostęp: 23.01.2025).
- PM's China visit gives new impetus to bilateral ties*, VietnamPlus, 16.09.2016, <https://en.vietnamplus.vn/pms-china-visit-gives-new-impetus-to-bilateral-ties-post99110.vnp> (dostęp: 2.01.2025).
- PM's visit for WEF meeting, bilateral sessions in China successful*, VietnamPlus, 28.06.2024, <https://en.vietnamplus.vn/pms-visit-for-wef-meeting-bilateral-sessions-in-china-successful-post289307.vnp> (dostęp: 26.01.2025).
- President Clinton Welcomed in Hanoi*, Ambasada Socjalistycznej Republiki Wietnamu w Stanach Zjednoczonych, 17.11.2000, <https://vietnamembassy-usa.org/relations/president-clinton-welcomed-vietnam> (dostęp: 8.02.2025).
- President Nguyễn Minh Triết starts US tour*, Government News (Báo Chính Phủ), 18.06.2007, <https://en.baohinhphu.vn/president-nguyen-minh-triet-starts-us-tour-111699.htm> (dostęp: 8.02.2025).
- President Truong Tan Sang active in Bali*, Nhan Dan, 7.11.2013, <https://en.nhandan.vn/president-truong-tan-sang-active-in-bali-post19739.html> (dostęp: 17.01.2025).
- President Vo Van Thuong leaves for third Belt and Road Forum in China*, VietnamPlus, 17.10.2023, <https://en.vietnamplus.vn/president-vo-van-thuong-leaves-for-third-belt-and-road-forum-in-china-post269725.vnp> (dostęp: 19.01.2025).
- Prime Minister meets U.S. President Biden on sidelines of ASEAN Summits*, Government News (Báo Chính Phủ), 13.11.2022, <https://en.baohinhphu.vn/prime-minister-meets-us-president-biden-on-sidelines-of-asean-summits-111221113001759527.htm> (dostęp: 16.02.2025).
- Report of the Party's 11th-tenure Central Committee presented by General Secretary Nguyen Phu Trong on the Party's 12th Congress Documents*, <https://vnembassy-jp.org/en/11th-party-central-committee%E2%80%99s-report-congress-documents> (dostęp: 20.06.2024).
- Rice in China*, The Observatory of Economic Complexity, <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/rice/reporter/chn> (dostęp: 4.02.2025).
- Security Outlook of the Asia Pacific Countries and Its Implications for the Defense Sector*, National Institute for Defense Studies, Tokyo 2012.
- Son Nguyen, *The Beginning of the Longest Anti-China Protest Movement in Vietnam*, The Vietnamese Magazine, 5.06.2011, <https://www.thevietnamese.org/2021/06/june-5-2011-the-beginning-of-the-longest-anti-china-protest-movement-in-vietnam/> (dostęp: 10.01.2025).
- Thi T., *From Mortal Enemies to Strategic Partners: Examining the History of Vietnamese American Post-War Relations*, A with Honors Projects 2024, <https://spark.parkland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1312&context=ah> (dostęp: 5.02.2025).

- Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng hội đàm với Tổng thống Hoa Kỳ George W. Bush: Đẩy mạnh quan hệ kinh tế, thương mại, đầu tư giữa hai nước lên tầm cao mới* (Premier Nguyễn Tấn Dũng prowadzi rozmowy z prezydentem USA George'em W. Bushem: Wzmocnienie relacji gospodarczych, handlowych i inwestycyjnych między obu państwami do nowego, wyższego poziomu), „Báo Chính Phủ” (Wiadomości Rządowe), 25.06.2008, <https://baochinhphu.vn/thu-tuong-nguyen-tan-dung-hoi-dam-voi-tong-thong-hoa-ky-george-w-bush-day-manh-quan-he-kinh-te-thuong-mai-dau-tu-giua-hai-nuoc-len-tam-cau-moi-1027831.htm> (dostęp: 8.02.2025).
- Top US senator concludes Vietnam visit*, VietnamPlus, 21.04.2014, <https://en.vietnamplus.vn/top-us-senator-concludes-vietnam-visit-post59367.vnp> (dostęp: 10.02.2025).
- Tran Xuan Hiep et al., *Another view of the „Closed-door policy” of the Nguyen Dynasty (Vietnam) with Western countries (1802–1858)*, „Cogent Arts & Humanities” 2021, Vol. 8.
- Travels of the Secretary/Hillary Rodham Clinton*, Department of State United States of America, Office of the Historian, <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/secretary/clinton-hillary-rodham> (dostęp: 10.02.2025).
- US Census Data*, U.S. Census Bureau, <https://data.census.gov/table/ACSDT1Y2023.B02018?q=B02018> (dostęp: 12.06.2025).
- Viet Nam, China issue joint statement*, Government News (Báo Chính Phủ), 2.11.2022, <https://en.baochinhphu.vn/viet-nam-china-issue-joint-statement-11122110208592351.htm> (dostęp: 17.12.2024).
- Viet Tuan Nguyen, *US-Vietnam Relations 1975–2006: A Theoretical Approach*, University of Virginia 2014, https://libraetd.lib.virginia.edu/public_view/zs25x875t (dostęp: 10.02.2025).
- Vietnam*, Office of the U.S. Trade Representative, <https://ustr.gov/countries-regions/south-east-asia-pacific/vietnam> (dostęp: 4.06.2025).
- Vietnam govt says PM to pay working visit to China June 24–27*, Reuters, 22.06.2022, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/vietnam-govt-says-pm-pay-working-visit-china-june-24-27-2024-06-22/> (dostęp: 25.01.2025).
- Vietnam inks cooperation agreements with ASEM nations*, Vietnam Law & Legal Forum, 28.10.2004, <https://vietnamlawmagazine.vn/vietnam-inks-cooperation-agreements-with-asem-nations-3328.html> (dostęp: 27.01.2025).
- Vietnam National Assembly chairman meets China's President Xi in Beijing*, Reuters, 8.04.2024, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/vietnam-national-assembly-chairman-meets-chinas-president-xi-beijing-2024-04-08/> (dostęp: 22.01.2025).
- Vietnam National Defence (2009)*, Ministerstwo Obrony Narodowej Wietnamu, Hanoi 2009.
- Vietnam wants healthy, sustainable relationship with China: PM*, Vietnam Law & Legal Forum, 5.11.2018, <https://vietnamlawmagazine.vn/vietnam-wants-healthy-sustainable-relationship-with-china-pm-6435.html> (dostęp: 22.01.2025).
- Vietnamese NA, China's NPC sign cooperation agreement*, VietnamPlus, 24.12.2015, <https://en.vietnamplus.vn/vietnamese-na-chinas-npc-sign-cooperation-agreement-post86712.vnp> (dostęp: 21.01.2025).
- Vietnamese President's visit to China to strengthen Party, State relations*, VietnamPlus, 9.05.2017, <https://en.vietnamplus.vn/vietnamese-presidents-visit-to-china-to-strengthen-party-state-relations-post111442.vnp> (dostęp: 22.01.2025).

Monografie, książki, raporty

- Bartholomew-Feis D., *The OSS and Hô Chi Minh: Unexpected Allies in the War against Japan*, University Press of Kansas 2006.
- Blannin P., *Defence Diplomacy in the Long War*, Brill, Leiden–Boston 2017.
- Bogusz B., Jakubowski J., *Komunistyczna Partia Chin i jej państwo. Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2019, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport_PL_Komunistyczna-partia-chin_net.pdf (dostęp: 7.12.2024).
- Brzezinski Z., *Power and Principle: Memoirs of the National Security Advisor 1977–1981*, Farrar, Straus and Giroux, New York 1985.
- Chanda N., *Brother Enemy: The war after the war: A history of Indochina since the Fall of Saigon*, Harcourt, San Diego 1986.
- Chen K.C., *China's War with Vietnam, 1979: Issues, Decisions, and Implications*, Hoover Institution Press 1987.
- Chen K.C., *Vietnam and China 1938–1954*, Princeton University Press 1969.
- The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, red. H. Yee, I. Storey, Routledge, London–New York 2002.
- Clarke J., *Advice and Support: The Final Years, 1965–1973. The US Army in Vietnam*, Center of Military History, Washington 1988.
- Dacy D.C., *Foreign Aid, War, and Economic Development. South Vietnam 1955–1975*, Cambridge University Press 1986.
- Dmochowski A., *Najdłuższa wojna. Przed Ukrainą był Wietnam*, Wydawnictwo Słowa i Myśli, Lublin 2016.
- Dulkier W., *Hô Chi Minh: A life*, Hyperion, New York 2000.
- Gaiduk I., *The Soviet Union and the Vietnam War*, Ivan R. Dee, Chicago 1996.
- Goscha C., *Vietnam: A New History*, Basic Books, New York 2023.
- Guliyev V., *A Historical Overview of China's Influence on Vietnam*, January 2022 Special Report, Topchubashov Center, s. 5, [https://top-center.org/js/ckfinder/userfiles/files/Vusal%20Guliyev_%20A%20Historical%20Overview%20of%20China's%20Influence%20on%20Vietnam_%20for%20top-center_org\(3\).pdf](https://top-center.org/js/ckfinder/userfiles/files/Vusal%20Guliyev_%20A%20Historical%20Overview%20of%20China's%20Influence%20on%20Vietnam_%20for%20top-center_org(3).pdf) (dostęp: 4.01.2025).
- Hayton B., *A Brief History of Vietnam*, Tuttle Publishing, Vermont 2022.
- Herring G., *America's Longest War: The United States and Vietnam, 1950–1975*, McGraw Hill, New York 2014.
- Holcombe A., *Mass Mobilization in the Democratic Republic of Vietnam, 1945–1960*, University of Hawaii Press 2020.
- Kaplan M., *System and process in international politics*, Rowman & Littlefield International 2005.
- Kiernan B., *Viet Nam: A History from Earliest Times to the Present*, Oxford University Press 2017.
- Koga K., *Managing Great Power Politics. ASEAN, Institutional Strategy, and the South China Sea*, Palgrave Macmillan, Singapore 2022.
- Kratiuk B., *Wietnam w amerykańskiej strategii równoważenia w regionie Azji Wschodniej w latach 1995–2016*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023.
- Lacouture J., *Ho Chí Minh. A political biography*, A Vintage Book, New York 1968.
- Le Hong Hiep, *Living Next to the Giant: The Political Economy of Vietnam's Relations with China under Doi Moi*, ISEAS Publishing, Singapore 2017.
- Lewy G., *America in Vietnam*, Oxford University Press, Oxford–New York–Toronto–Melbourne 1992.

- Luu Van Loi, *50 Years of Vietnamese Diplomacy*, The Gioi Publisher, Hanoi 2000.
- Mehtas H.C., *People's Diplomacy of Vietnam, Soft Power in the Resistance War, 1965–1972*, Cambridge Scholars Publishing 2019.
- Mierzejewski D., Jaszczuk W., *Brothers in Arms: No More? Party to Party Relations in Sino-Vietnamese*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, maj 2021, s. 4, https://www.osa.uni.lodz.pl/fileadmin/Jednostki/Osrodek_Spraw_Azjatyckich/CAA_Papers/2021/CAA_Paper_DM_WJ_May_2021.pdf (dostęp: 3.10.2024).
- The Military Balance 2024*, The International Institute for Strategic Studies 2024.
- Nguyen Dy Nien, *Hồ Chí Minh Thought on Diplomacy*, The Gioi Publisher, Hanoi 2008.
- Nguyen Khac Huynh, *Vietnamese Diplomacy. The Method and Art of Negotiation*, The Gioi Publishers, Hanoi 2013.
- Nguyen The Phuong, *Why is Vietnam's Military Modernisation Slowing?*, Yusof Ishak Institute, 22.07.2021.
- Orłowski T., *Miejsce dyplomacji w strukturze stosunków międzynarodowych końca XX wieku. Studia i materiały*, PISM, Warszawa 1998.
- Ostaszewski P., *Wietnam. Najdłuższy konflikt powojennego świata 1945–1975*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2000.
- Palmujoki E., *Revolutionary Pragmatism and Formal Marxism-Leninism*, Eero Palmujoki, Tampere 1995.
- Pant H.V., *India and Vietnam: A „Strategic Partnership” in the Making*, S. Rajaratnam School of International Studies, [kwiecień] 2018.
- Papp D.S., *Vietnam: The Views from Moscow, Peking, Washington*, McFarland, Jefferson 1981.
- Patton S., Sato J., *Asia Power Snapshot: China and the United States in Southeast Asia*, <https://www.lowyinstitute.org/publications/asia-power-snapshot-china-united-states-southeast-asia> (dostęp: 15.02.2025).
- Pietrasiak M., *Russia pivot to (Southeast) Asia. Polityka Rosji wobec Azji Południowo-Wschodniej w XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022.
- Pietrasiak M., *Trudne pojednanie. Dyplomacja w procesie normalizacji stosunków amerykańsko-wietnamskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Pike D., *Vietnam and the Soviet Union Anatomy of an Alliance*, Routledge, New York 1987.
- Qiang Zhai, Gaddis J.L., *China and the Vietnam Wars, 1950–1975*, University of North Carolina Press, Chapel Hill 2000.
- SarDesai D.R., *Vietnam. Past and Present*, University of California, Los Angeles 2005.
- Stern L., *Imprisoned or Missing in Vietnam: Policies of the Vietnamese Government Concerning Captured and Unaccounted for United States Soldiers, 1969–1994*, McFarland Publishing, Jefferson 1995.
- The Truth about Vietnam-China Relations Over the Last Thirty Years*, Hanoi DRV Ministry Foreign Relations 1979.
- Tuong Vu, *Vietnam's Communist Revolution: The Power and Limits of Ideology*, Cambridge University Press, New York 2017.
- Vu Hong Lien, Sharrock P., *Descending Dragon, Rising Tiger: A History of Vietnam*, Reaktion Books, Edinburgh 2015.
- Vu Lam, *Public Diplomacy in Vietnam National Interests and Identities in the Public Sphere*, Routledge, London 2022.
- Wendt A., *Spółeczna teoria stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2008.
- Womack B., *China and Vietnam: The Politics of Asymmetry*, Cambridge University Press 2006.

- Worthing P., *Occupation and Revolution China and the Vietnamese August Revolution of 1945*, Vol. 54, Institute of East Asian Studies, University of California, Berkeley 2001.
- Zaręba M., *Kanały partyjne w dyplomacji wietnamskiej*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, 20.12.2023, <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/kanały-partyjne-w-dyplomacji-wietnamskiej> (dostęp: 25.01.2025).
- Zaręba M., *Monitor Wietnamski*, Ośrodek Spraw Azjatyckich (lipiec-sierpień) 2018, https://www.osa.uni.lodz.pl/fileadmin/Jednostki/Osrodek_Spraw_Azjatyckich/Monitor/Monitor_Wietnamski/2018/OSA_MONITOR_WIETNAMSKI_LIPIEC-SIERPIEN_2018.pdf (dostęp: 12.02.2025).
- Мазырин В.М., *Реформы переходного периода во Вьетнаме (1986–2006): направления, динамика, результаты*, Изд-во МГУ, Москва 2007.

Artykuły i rozdziały w pracach zbiorowych

- Amer R., *Sino-Vietnamese Relations: Past, Present and Future*, [w:] C.A. Thayer, R. Amer, *Vietnamese Foreign Policy in Transition*, Palgrave MacMillan, London 2000.
- Amer R., *Vietnam in 2014. Crisis with China Makes Headlines*, „Southeast Asian Affairs” 2015, s. 387–401.
- Amer R., *Vietnam’s Policies and the Ethnic Chinese since 1975*, „Journal of Social Issues in Southeast Asia” 1996, Vol. 11, No. 1, s. 76–104.
- Ang Cheng Guan, *Vietnam-China Relations since the End of the Cold War*, „Asian Survey” 1998, Vol. 38, No. 12, s. 1122–1141.
- Anh Tuan Ha, Hai Binh Le, *Decoding Vietnam’s Multilateral Diplomacy*, „East Asia” 2022, Vol. 39, s. 161–179, http://www.viet-studies.net/kinhte/DecodingVNDiplomacy_June22.pdf (dostęp: 15.01.2025).
- Bong C., *Vietnam’s Geopolitical Anxiety Over Cambodia’s Funan Techo Canal*, Fulcrum – Analysis on Southeast Asia, 23.04.2024, <https://fulcrum.sg/vietnams-geopolitical-anxiety-over-cambodias-funan-techo-canal> (dostęp: 5.02.2025).
- Cook M., Storey I., *The Trump Administration and Southeast Asia: The Hanoi Summit and US Policy in Southeast Asia*, ISEAS Perspective, No. 14, 14.03.2019, s. 2–3, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2019_14.pdf (dostęp: 11.02.2025).
- Choong W., Hoang Thi Ha, Le Hong Hiep, Storey I., *US Secretary of Defense Lloyd Austin’s Southeast Asia Tour: Assurances and Dividends*, ISEAS Perspective, No. 103, 5.08.2021, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/07/ISEAS_Perspective_2021_103.pdf (dostęp: 10.02.2025).
- Czulda R., *Polityka bezpieczeństwa Filipin pod rządami prezydenta Marcosa Juniora (od 2022 roku)*, „Forum Nauk Społecznych” 2024, nr 2, s. 39–57.
- Fischer R., *Ho Chí Minh: Disciplined Communist*, „Foreign Affairs” 1954, Vol. 33, No. 1, s. 86–97.
- Drygiel-Bielińska M., *Teoria adaptacji politycznej*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 177–199.
- Ghosal A., *Putin Signs Deals with Vietnam to Offset Moscow’s Growing Isolation*, The Diplomat, 21.06.2024, <https://thediplomat.com/2024/06/putin-signs-deals-with-vietnam-to-offset-moscows-growing-isolation> (dostęp: 30.05.2025).

- Gourevitch P., *The Second Image Reversed: The International Sources of Domestic Politics*, „International Organization” 1978, Vol. 32, Issue 4, s. 881–912.
- Grossman D., Sharman C., *How to Read Vietnam’s Latest Defense White Paper: A Message to Great Powers*, RAND Corporation, 31.12.2019, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2019/12/how-to-read-vietnams-latest-defense-white-paper-a-message.html> (dostęp: 31.01.2025).
- Gu Xiaosong, Womack B., *Border Cooperation between China and Vietnam in the 1990s*, „Asian Survey” 2000, Vol. 40, No. 6, s. 1042–1058.
- Ha Hoang Hop, Lye Liang Fook, *Stand-off at Vanguard Bank: A Test of Vietnam-China Relations*, Fulcrum, 22.07.2019, <https://fulcrum.sg/stand-off-at-vanguard-bank-a-test-of-vietnam-china-relations-by-ha-hoang-hop-and-lye-liang-fook/> (dostęp: 11.12.2024).
- Hai Hong Nguyen, *Why Biden’s Visit to Vietnam Is a Triumph for the US*, The Diplomat, 6.09.2023, <https://thediplomat.com/2023/09/why-bidens-visit-to-vietnam-is-a-triumph-for-the-us/> (dostęp: 15.02.2025).
- Hall S., Ambrosio T., *Authoritarian learning: A conceptual overview*, „East European Politics” 2017, Vol. 33, No. 2, s. 143–161.
- Hanoi in High Gear: Vietnam’s Spratly Expansion Accelerates*, Asia Maritime Transparency Initiative, 7.06.2024, <https://amti.csis.org/hanoi-in-high-gear-vietnams-spratly-expansion-accelerates/> (dostęp: 2.02.2025).
- Harold S.W., *Why Has Obama Lifted the Arms Sales Ban on Vietnam?*, RAND Corporation, 25.05.2016, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2016/05/why-has-obama-lifted-the-arms-sales-ban-on-vietnam.html> (dostęp: 31.01.2025).
- Hoang H.H., *Vietnam’s Bilateral Defense Diplomacy with Major Powers*, „The Korean Journal of Defense Analysis” 2028, Vol. 30, No. 4, s. 597–618.
- Hutt D., *The Funan Techo Canal Won’t Have A Military Purpose*, The Diplomat, 23.05.2024, <https://thediplomat.com/2024/05/the-funan-techo-canal-wont-have-a-military-purpose/> (dostęp: 4.02.2025).
- Karwowski M., *Polityka zagraniczna Socjalistycznej Republiki Wietnamu w pierwszej dekadzie XXI w. Stan obecny i perspektywy*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12, s. 100–114.
- Kozyrev V., *Russia-Vietnam Strategic Partnership: The Return of the Brotherhood in Arms?*, „Russian Analytical Digest”, No. 145 (31.03.2014), s. 8–11.
- Kutra K., *Chińska Republika Ludowa wobec niepodległości i zjednoczenia Wietnamu. Uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12, s. 115–137.
- Lau Teik Soon, *The Soviet-Vietnamese Treaty: A Giant Step Forward*, „Southeast Asian Affairs” 1980, s. 54–65.
- Le Hong Hiep, *China’s Increased Investment in Vietnam: Opportunities and Challenges*, Fulcrum, 13.11.2024, <https://fulcrum.sg/chinas-increased-investment-in-vietnam-opportunities-and-challenges/> (dostęp: 4.02.2025).
- Le Hong Hiep, *Making Deals: President Trump’s Visit to Vietnam*, ISEAS Perspective, No. 86, 22.11.2017, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2017_86.pdf (dostęp: 11.02.2025).
- Le Hong Hiep, *Obama’s Visit to Vietnam Gave Many Important Immediate and Long-term Outcomes*, ISEAS Perspective, No. 29, 2.07.2016, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/ISEAS_Perspective_2016_29.pdf (dostęp: 11.02.2025).
- Le Hong Hiep, *Secretary Pompeo’s Visit to Hanoi: What To Expect*, The Diplomat, 29.10.2020, <https://thediplomat.com/2020/10/secretary-pompeos-visit-to-hanoi-what-to-expect/> (dostęp: 12.02.2025).

- Le Hong Hiep, *The Vietnam-US Security Partnership and the Rules-Based International Order in the Age of Trump*, ISEAS Publishing: Singapur 2020, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/TRS1_20.pdf (dostęp: 11.02.2025).
- Le Hong Hiep, *Vietnam's Hedging Strategy against China since Normalization*, „Contemporary Southeast Asia” 2013, Vol. 35, No. 3, s. 333–368.
- Long Pham, *Vietnam's Bamboo Diplomacy: From Tradition to Innovation* <https://vufo.org.vn/Vietnams-Bamboo-Diplomacy-From-Tradition-to-Innovation-14-49348.html?lang=en> (dostęp: 15.12.2023).
- Lye Liang Fook, Ha Hoang Hop, *Vietnam Not Veering Closer to United States or China*, Fulcrum, 1.12.2022, <https://fulcrum.sg/vietnam-not-veering-closer-to-united-states-or-china/> (dostęp: 21.01.2025).
- Muthanna K.A., *Military Diplomacy*, „Journal of Defense Studies” 2011, Vol. 5, No. 1, s. 1–15.
- Nguyen Khac Giang, *Learn from Your Comrades. Understanding Authoritarian Diffusion between Vietnam and China*, No. 23, ISEAS – Yusof Ishak Institute, Singapore 2024, <https://www.iseas.edu.sg/articles-commentaries/trends-in-southeast-asia/learn-from-your-comrades/> (dostęp: 30.09.2024).
- Nguyen Khac Giang, *Vietnam, China and Rerouting: When Perceptions Matter as Much as Reality*, Fulcrum, 26.11.2024, <https://fulcrum.sg/vietnam-china-and-rerouting-when-perceptions-matter-as-much-as-reality/> (dostęp: 10.02.2025).
- Nguyen Manh Cuong, *The coordination of Party, State and people-to-people diplomacy in Vietnam's comprehensive diplomacy*, https://www.tapchiconsan.org.vn/web/english/international/detail/-/asset_publisher/ZeaSwtFJtMgN/content/the-coordination-of-party-state-and-people-to-people-diplomacy-in-vietnam-s-comprehensive-diplomacy (dostęp: 15.11.2024).
- Nguyen The Phuog, *Vietnam's Defense Strategy: A Maritime-Oriented Continental Perspective*, The Diplomat, 10.05.2024, <https://thediplomat.com/2024/05/vietnams-defense-strategy-a-maritime-oriented-continental-perspective> (dostęp: 31.01.2025).
- Nguyen The Phuong, *Vietnam's maritime imperative*, Australian Strategic Policy Institute, 16.11.2022, <https://www.aspistrategist.org.au/vietnams-maritime-imperative> (dostęp: 31.01.2025).
- Oak N.C., *Cam Ranh port: A lever in Vietnam's naval diplomacy*, Observer Research Foundation, 6.10.2018, <https://www.orfonline.org/expert-speak/cam-ranh-port-lever-vietnam-naval-diplomacy> (dostęp: 6.02.2025).
- Pajtinka E., *Military Diplomacy and Its Present Functions*, „Security Dimensions” 2016, No. 20, s. 179–194.
- Phan Xuan Dung, To Minh Son, *What's Behind Vietnam's „Bamboo Diplomacy” Discourse?*, <https://fulcrum.sg/whats-behind-vietnams-bamboo-diplomacy-discourse/> (dostęp: 10.12.2023).
- Phuong Nguyen, *Vietnam in 2016. Searching for a New Ethos*, [w:] *Southeast Asian Affairs 2017*, red. Daljit Singh, M. Cook, ISEAS–Yusof Ishak Institute 2017, s. 407–420.
- Pietrasiak M., *Ho Chi Minh i wietnamska szkoła dyplomacji. Pragmatyczne podejście do tradycyjnej narracji*, „Azja-Pacyfik” 2023, t. 28, s. 33–43.
- Shao Xiaoa, Xiaoming Zhang, *Reassessment of Beijing's economic and military aid to Hanoi's War, 1964–75*, „Cold War History” 2019, Vol. 19, No. 4, s. 549–567.
- Shoji T., *Vietnam's Omnidirectional Military Diplomacy: Focusing on the South China Sea*, „NIDS Journal of Defense and Security” 2016, No. 17, s. 41–61.
- Strangio S., *Blinken Bound for Vietnam as US Pushes for Upgrade in Relations*, The Diplomat, 14.04.2023, <https://thediplomat.com/2023/04/blinken-bound-for-vietnam-as-us-pushes-for-upgrade-in-relations/> (dostęp: 16.02.2025).

- Strangio S., *How Meaningful is the New US-Mekong Partnership?*, The Diplomat, 14.09.2020, <https://thediplomat.com/2020/09/how-meaningful-is-the-new-us-mekong-partnership/> (dostęp: 2.03.2025).
- Strangio S., *New Monitoring Platform to Scrutinize China's Mekong Dams*, The Diplomat, 14.12.2020, <https://thediplomat.com/2020/12/new-monitoring-platform-to-scrutinize-chinas-mekong-dams/> (dostęp: 5.03.2025).
- Strangio S., *US Government Officially Labels Vietnam a Currency Manipulator*, The Diplomat, 17.12.2020, <https://thediplomat.com/2020/12/us-officially-labels-vietnam-a-currency-manipulator/> (dostęp: 4.02.2025).
- Strangio S., *Vietnam's To Lam Set to Meet With President Biden*, The Diplomat, 25.09.2024, <https://thediplomat.com/2024/09/vietnams-to-lam-set-to-meet-with-president-biden/> (dostęp: 19.02.2025).
- Tiezzi S., *China, Vietnam Pledge to Control Maritime Disputes*, The Diplomat, 8.04.2015, <https://thediplomat.com/2015/04/china-vietnam-pledge-to-control-maritime-disputes/> (dostęp: 17.01.2025).
- Tiezzi S., *China, Vietnam Seek to Move Past South China Sea Disputes*, The Diplomat, 6.11.2015, <https://thediplomat.com/2015/11/china-vietnam-seek-to-move-past-south-china-sea-disputes/> (dostęp: 19.01.2025).
- Thayer C.A., *ASEAN's Code of Conduct in the South China Sea: A Litmus Test for Community-Building?*, „Asia-Pacific Journal: Japan Focus” 2012, Vol. 10, No. 34, s. 1–22.
- Thayer C.A., *Obama's Visit to Vietnam: A Turning Point?*, The Diplomat, 31.05.2016, <https://thediplomat.com/2016/05/obamas-visit-to-vietnam-a-turning-point/> (dostęp: 5.02.2025).
- Thayer C.A., *Sino-Vietnamese Relations: The Interplay of Ideology and National Interest*, „Asian Survey” 1994, Vol. 34, No. 6, s. 513–528.
- Thayer C.A., *The US-Vietnam Comprehensive Partnership: What's in a name?*, ASPI The Strategist, 13.07.2013, <https://www.aspistrategist.org.au/the-us-vietnam-comprehensive-partnership-whats-in-a-name/> (dostęp: 10.02.2025).
- Thayer C.A., *Vietnam and Rising China: The Structural Dynamics of Mature Asymmetry*, [w:] *Southeast Asian Affairs 2010*, red. D. Singh, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore 2010, s. 392–409.
- Thayer C.A., *Vietnam in 2001: The Ninth Party Congress and After*, „Asian Survey” 2002, Vol. 42, No. 1, s. 81–89.
- Thayer C.A., *Vietnam's Foreign Policy in an Era of Rising Sino-US Competition and Increasing Domestic Political Influence*, „Asian Security” 2017, Vol. 13, Issue 3, s. 183–199.
- Thayer C.A., *Vietnam's Strategy of „Cooperating and Struggling” with China over Maritime Disputes in the South China Sea*, „Journal of Asian Security and International Affairs” 2016, Vol. 3, No. 2, s. 200–220.
- Thuy T. Do, *Vietnam's Emergence as a Middle Power in Asia: Unfolding the Power – Knowledge Nexus*, „Journal of Current Southeast Asian Affairs” 2022, Vol. 41, Issue 2, s. 279–302.
- Vajpeyi D.K., *Shadow Dancing in the Indian and Pacific Oceans: China, India, and America*, [w:] *The Asia-Pacific Century: Challenges and Opportunities*, red. A.B. Lowther, Taylor & Francis, Boca Raton FL 2013, s. 115–152.
- „Vietnamese bamboo” diplomacy imbued with national identity, <https://en.nhandan.vn/vietnamese-bamboo-diplomacy-imbued-with-national-identity-post108947.html> (dostęp: 12.02.2024).

- Vo Thi Hoa, *President Ho Chi Minh and the Vietnam-India friendship*, Political Theory, 25.06 2019, <http://lyluanchinhtri.vn/home/en/index.php/international-issues/item/628-president-ho-chi-minh-and-the-vietnam-india-friendship.html> (dostęp: 11.03.2025).
- Vu Khang, *Why Vietnam Needs to Reevaluate its Weapons Procurement Strategy*, The Diplomat, 30.04.2024, <https://thediplomat.com/2024/04/why-vietnam-needs-to-reevaluate-its-weapons-procurement-strategy> (dostęp: 31.01.2025).
- Vu Khang, *Why Vietnam's Naval Bases Do Not Change the Dynamic of Vietnam-China Relations*, The Diplomat, 7.07.2023, <https://thediplomat.com/2023/07/why-vietnams-naval-bases-do-not-change-the-dynamic-of-vietnam-china-relations> (dostęp: 31.01.2025).
- Vu Khang, *With China Visit, Vietnam's to Lam Reinforces Bilateral Political Trust*, The Diplomat, 21.08.2024, <https://thediplomat.com/2024/08/with-china-visit-vietnams-to-lam-reinforces-bilateral-political-trust/> (dostęp: 10.01.2025).
- Vu Van Thai, *Vietnam: Nationalism under Challenge*, „Vietnam Perspectives” 1966, Vol. 2, No. 2, s. 3–12.
- Vuving A., *A Breakthrough in US-Vietnam Relations*, The Diplomat, 10.04.2015, <https://thediplomat.com/2015/04/a-breakthrough-in-us-vietnam-relations/> (dostęp: 10.02.2025).
- Vuving A., *The Evolution of Vietnamese Foreign Policy in the Doi Moi Era*, [w:] *Vietnam Navigating a Rapidly Changing Economy, Society, and Political Order*, red. B. Ljunggren, D.H. Perkins, Harvard University Press, Cambridge, MA 2023, s. 347–369.
- Xuan Dung Phan, *The Enduring Relevance of Vietnam's „Three Nos” Policy*, Fulcrum – Analysis on Southeast Asia, 2.05.2024, <https://fulcrum.sg/the-enduring-relevance-of-vietnams-three-nos-policy> (dostęp: 31.01.2025).
- Yaacob R., *Partnership of convenience: Ream Naval Base and the Cambodia-China convergence*, Lowy Institute, 4.12.2024, <https://www.lowyinstitute.org/publications/partnership-convenience-ream-naval-base-cambodia-china-convergence> (dostęp: 5.02.2025).
- Yee H., Storey I., *Introduction*, [w:] *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, red. H. Yee, I. Storey, Routledge, London–New York 2002.
- Zaręba M., *Chiny w hydropolityce regionu rzeki Mekong*, „Historia i Polityka” 2017, t. 19, nr 26, s. 61–77.
- Zaręba M., *Role of military cooperation in Vietnam-Russia relations*, „Eastern Review” 2022, t. 11, nr 2, s. 51–64.
- Zasloff J.J., *The role of the sanctuary in insurgency: Communist China's support to the Vietminh, 1946–1954*, Rand Corporation, Santa Monica 1967, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_memoranda/2008/RM4618.pdf (dostęp: 12.01.2025).
- Сигаури-Горский Е.Р., *Идеологическое наследие Хо Ши Мина в современной международно-правовой политике Вьетнама*, „Вьетнамские исследования” 2025, Т. 9, № 1, s. 23–32.

Spis diagramów

Diagram 1.	Multilateralne formaty powstałe z inicjatywy i przy współudziale ASEAN.	70
Diagram 2.	Wpływy Chin i USA w Azji Południowo-Wschodniej (2022 r.) . . .	72

Spis tabel

Tabela 1.	ASEAN – Chiny – USA – powiązania instytucjonalne	68
Tabela 2.	Priorytety polityki Chin i USA wobec krajów Azji Południowo- -Wschodniej	73
Tabela 3.	Dane makroekonomiczne – porównanie Chin, USA, ASEAN i Wietnamu	77
Tabela 4.	Dziesięciu największych partnerów handlowych ASEAN w 2021 r.	78
Tabela 5.	Dziesięciu największych partnerów handlowych ASEAN w 2022 r.	79
Tabela 6.	Najwięksi inwestorzy ASEAN (w mln USD)	81
Tabela 7.	Pomoc Chin dla Demokratycznej Republiki Wietnamu w latach 1964–1975	97
Tabela 8.	Spotkania wietnamsko-chińskie wg rangi w latach 2011–2024. . .	116
Tabela 9.	Amerykańska pomoc gospodarcza i wojskowa dla Wietnamu Południowego w latach 1955–1975 (w mln USD)	147
Tabela 10.	Spotkania wietnamsko-amerykańskie wg rangi w latach 2011–2024	167
Tabela 11.	Studenci zagraniczni w USA w roku akademickim 2023–2024. . .	179
Tabela 12.	Liczba żołnierzy w czynnej służbie wojskowej (2024 r.)	198
Tabela 13.	Procentowy udział budżetów obronnych wybranych państw Indo- -Pacyfiku (2024 r.)	199
Tabela 14.	Znaczenie Chin i Stanów Zjednoczonych dla Wietnamu na płaszczyźnie politycznej, dyplomatycznej, gospodarczej, społeczno-kulturowej i militarnej	228

Spis wykresów

Wykres 1.	Spotkania wietnamsko-chińskie wg rangi w latach 2011–2024. . .	118
Wykres 2.	Spotkania wietnamsko-chińskie wg rangi w latach 2011–2024 . .	119
Wykres 3.	Relacje handlowe Wietnamu z Chinami (import i eksport w latach 1995–2023).	128
Wykres 4.	Najważniejsi partnerzy Wietnamu pod względem importu (2023 r.).	129
Wykres 5.	Najważniejsi partnerzy Wietnamu pod względem eksportu (2023 r.).	130
Wykres 6.	Najwięksi partnerzy inwestycyjni Wietnamu (dane skumulowane do 2022 r.).	131
Wykres 7.	Chińskie inwestycje w Wietnamie w latach 2014–2023	131
Wykres 8.	Spotkania wietnamsko-amerykańskie wg rangi w latach 2011–2024	169
Wykres 9.	Spotkania wietnamsko-amerykańskie wg rangi w latach 2011–2024	170
Wykres 10.	Spotkania wietnamsko-amerykańskie (robocze) w latach 2011–2024	171
Wykres 11.	Relacje handlowe Wietnamu z USA (import i eksport w latach 1995–2023).	176

Dyplomacja Wietnamu w konfrontacji z regionalną dwubiegunowością w Azji Południowo-Wschodniej

Rywalizacja między Chinami a Stanami Zjednoczonymi w coraz większym stopniu wpływa na sytuację w Azji Południowo-Wschodniej oraz jej krajobraz polityczny, militarny i gospodarczy. Państwa regionu muszą adaptować się do nowych uwarunkowań, stawiając czoła wyzwaniom, które są wynikiem zmieniającego się układu sił. Wietnam, dzięki strategicznemu położeniu geograficznemu, coraz szybciej rozwijającej się gospodarce, a także rosnącemu zaangażowaniu w procesy integracyjne na poziomie regionalnym i globalnym, znalazł się w centrum tego geopolitycznego starcia.

Przeprowadzone badania potwierdzają, że zarówno Chiny, jak i Stany Zjednoczone odgrywają znaczącą rolę w polityce Wietnamu. Warto jednak zauważyć, że pomimo polepszenia stosunków z USA władze w Hanoi nadal priorytetowo traktują relacje z Chińską Republiką Ludową. Chiny są istotniejszym partnerem na płaszczyźnie politycznej pod względem rangi partnerstwa, politycznego wpływu czy zacieśniania relacji na forach multilateralnych. Przodują również w zakresie dyplomacji, co potwierdzają większą intensywnością spotkań na wielu szczeblach, liczbą placówek dyplomatycznych czy siłą wpływu. Także w warstwie gospodarczej ChRL pozostaje dla Wietnamu ważniejszym graczem, choć Stany Zjednoczone też zajmują istotne miejsce w tym obszarze. Mimo że w ostatnich latach w sferze militarnej Amerykanie zyskują w oczach Wietnamczyków jako wiarygodny partner, należy pamiętać, że współpraca ta ma swoje ograniczenia, a jednym z nich jest obawa o reakcję Pekinu na wietnamsko-amerykańskie zacieśnianie relacji. Sytuacja jest odmienna, jeśli chodzi o wpływy na płaszczyźnie społeczno-kulturowej – Pekin zdecydowanie więcej traci w opinii społeczeństwa wietnamskiego, zaś Stany Zjednoczone są postrzegane jako bardziej atrakcyjny partner.

Analiza zebranego materiału badawczego potwierdza, że Wietnam to potęga średniego rzędu, która ma doświadczenie w funkcjonowaniu w układzie dwubiegunowym. Dzięki temu umiejętnie wykorzystuje zarówno tradycyjne, jak i nowoczesne środki dyplomatyczne, kładąc nacisk na współpracę międzynarodową i integrację, by w takim układzie przetrwać, a zarazem odnieść korzyści.

**WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO**

 wydawnictwo.uni.lodz.pl
 ksiegarnia@uni.lodz.pl
 (42) 665 58 63

Książka dostępna również
jako e-book

ISBN 978-83-8331-972-8

9 788383 319728